

Taşpınar

Aralık 2018 Sayı: 20

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi

Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü

E. Emel SARLIK

Editör

Hasan ÖZPINAR

Tashih

Mehmet SARLIK

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Ahmet ÇOBAN

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

Kapak Resmi

Mimar İsmail EFE

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
Basın-Yayın Birimi
Tel: 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

SALMAT BASIM
Altındağ/Ankara
0 312 341 10 20

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Taşpınar'ın 20.sayısıyla merhaba.

Anadolu'da bir yerel tarih dergisinin 20. sayıya ulaşması kolay değil elbette. Fakat 5 sayıda devraldığımız bu bayrağı ne mutlu bugünlere taşıyabildik. Elbette bunda yazarından, dağıtımına, grafik tasarımdan, baskısına varınca ya kadar uğraşanların çabaları var. Ve bir de Belediyemizin bu tür eserlere olan katkısı, desteği.

Her ayrıntı tarihin bir malzemesi olabilmekte, bazen "Sıradan" gördüğünüz şeyler bir konunun tamamlayıcısı oluyor yani adeta tarihin bir parçası olabiliyor.

Geçtiğimiz sayıda yer verdiğimiz, bu sayıda da devam eden Mustafa Mühsürler'in 1950'li, 1960'lı yılların Afyonkarahisar'ına, mahallesine dair anıları büyük ilgi çekti. Anlaşılan o ki bir insanın hikâyesi, gündelik yaşama dair hatıraları şehrin sosyal tarihi için önemli şeyler barındırmakta.

Yine dopdolu, keyifle okuyacağınızı bildiğimiz bir dergi hazırladık sizlere.

Eski Simalar köşemizde Erdoğan Emre, yaşı 50'nin üzerinde olanların hemen hatırlayacakları bir ismi, düğünlerin, orkestraların vazgeçilmez "Trompetçisi" Kaynakçı Ahmet Usta'yı anlatırken, Fevzi Kaya "Abdürrahim Mısıri Camii ve Türbesini" kaleme alıyor.

Röportaj bölümümüzde geçtiğimiz sayıdan devam eden hemşehrimiz Orhan Yavuz'un hatıralarında iş hayatının ilk yıllarına dair anılarını diğer röportajlarımızda ise hemşehrimiz Prof. Dr Kemal Çakmaklı ve Orman ve Su İşleri eski Bakanımız Prof. Dr. Veysel Eroğlu ile yapılan söyleşileri ilgiyle okuyacaksınız.

Arkeolog Ahmet İlaslı, Bayat ilçesi Yukarı Çaybelen köyünde neredeyse 4000 yıllık bir geçmişi olan mezarların günümüzde nasıl "Dede Mezarı" olarak isimlendirildiğini anlatırken, Muharrem Bayar Hocamız Bolvadin ilçesinde günümüzde sadece yarısı yıkılmış bir minarenin bulunduğu Erkmen köyünün geçmişini arşiv vesikalarıyla aktarıyor.

Kurtuluş Savaşı'nda düşmanın tahrip ettiği Çobanlar-Afyon demiryolu hattının çok kısa sürede tamirine dair hatıraları Hasan Tahsin Günek tekrar gündeme getiriyor.

Konularımız bunlarla sınırlı değil elbette, geri kalanını dergimizin sayfalarında okuyabilirsiniz.

Hasan ÖZPINAR

4

12

30

37

46

İÇİNDEKİLER

4 AFYONKARAHİSAR ESKİ HAPİSHANESİ

Hasan ÖZPINAR

Prof. Dr. Veysel Eroğlu;

12 "ENERJİMİ ÇALIŞMA AZMİMDEN ALIYORUM"

Röportaj: E. Emel SARLIK

20 DEDE MEZARI NEKROPOLÜ (MEZARLIĞI)

Ahmet İLASLI

Prof. Dr. Kemal Çakmaklı;

24 "MESLEĞİMDE İLK VE TEKİM"

Röportaj: Hasan ÖZPINAR

29 ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMEÑOĞLU

30 KAYNAKÇI AHMET USTA (AHMET İLTAN - 1924-1995)

Erdoğan EMRE

34 ŞİİR - AFYONKARAHİSAR'DA ARADIM

Mürşide AYHAN

37 GAZİLERDEN HATIRALAR

Mehmet KORKMAZ

38 AFYONKARAHİSAR'DA DÜĞÜN ADETLERİ

Mustafa MÜHSÜRLER

40 YOK OLAN TARİH, ERKMEN HİSARI KÖYÜ

Dr. Muharrem BAYAR

46 ABDÜRRAHİM MİSRÎ CAMİİ VE TÜRBEŞİ

Fevzi KAYA

51 TAVANARASI

Hasan ÖZPINAR

52 BİR ESNAF HİKÂYESİ

Hasan ÖZPINAR

53 DEMİRYOLCULARIN HATIRALARINDAN

Hasan Tahsin GÜNEK

60 AFYONKARAHİSAR'DA AKARÇAY HAVZASI

Ali Tekin ÇAĞLAV

64 KESTEL'İN AVAZINDAKİ YAŞAM BÜTÜNLÜĞÜ

Orhan TÜRKŞE

RESTORE EDİLEREK ESKİ TARİHİ DOKUSU ORTAYA ÇIKARILAN

66 HOCA ÜVEYS HANI (TAŞHAN)

Abdülkadir KALENDEROĞLU

AFYON TALEBE YURDU VE

69 84 NOLU TOPKAPI/EMİNÖNÜ İETT OTOBÜSÜ

Mehmet Ünal TAŞPINAR

72 KARAMAN MAHALLESİ 1831 TARİHLİ ATİK NÜFUS KAYITLARI

Muharrem BAYAR

75 AFYONKARAHİSAR YENİ CAMİ MUVAKKİTHANESİ

Fevzi KAYA - Mehmet KAHRAMAN

79 HABERLER

80 MEMLEKET MANZARALARI

82 BİZE ULAŞANLAR

Hemşehrimiz Dr. H.C.Y. İnş. Mühendisi Orhan Yavuz ile 3. söyleşi

88 İTÜ'DEN SONRA (1949-1960)

Söyleşi: Hasan ÖZPINAR

AFYONKARAHİSAR DOĞUMLU BİR TÜRKOLOG

98 TDK BAŞKANI PROF. DR. GÜRER GÜLSEVİN

Doç. Dr. Mehmet SARI

İSTİKLAL HARBİNDEN BİR ÖYKÜ

103 BEN KİMİM BİLİR MİSİNİZ?

Osman DOĞAN

104 AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

52

60

66

75

88

BAŞKAN'DAN

Afyonkarahisar tarihinin yazılı kaynağı Taşpınar dergisinin 20. sayısıyla merhaba.

Afyonkarahisar Belediye Başkanı olarak görev geldiğimiz günden bu yana ekonomik kalkınmanın yanı sıra şehrimizin kültür hayatını desteklemeye, Afyonkarahisar'ın kültür ve tarihini anlatan eserlerin bakımına katkılar sunmaya devam etmekteyiz.

Afyonkarahisar Belediyesi sadece ilimizde değil başka şehirlerde de kültürel mirası koruma çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse varlığından geçtiğimiz aylarda haberdar olduğumuz Çanakkale Eceabat'taki Karahisar Fırkası Çeşmesi'ni yetkili kurullardan alınacak izin sonrası restore ettireceğiz. Çanakkale Gelibolu'da yüzyılı aşkın bir zaman önce böyle bir eser bırakarak Karahisar adını orada da yaşatan ecdadımızın mirasına böylelikle sahip çıkacağız. Günümüzde Çanakkale Eceabat'tan Kilitbahir yönüne giden yol (İstiklâl Caddesi) üzerinde, Miralay Sokak köşesinde bulunan bu çeşmenin ön cephesindeki kitabesi aynen şöyledir: "Karahisar Fırkası Yolu – Miralay Şükrü Bey'in eseridir. Fî sene 1329" Miladi 1913 yılında yapılan çeşme üzerinde yer alan "Karahisar Fırkası Yolu" tanımı Balkan Savaşı sırasında bu bölgede görevlendirilen Afyonkarahisar Redif Tümeni'nin, Seddülbahir bölgesine giderken kullandığı intikal güzergâhını işaret etmektedir. Bu güzergâh birkaç yıl sonra yaşanacak olan Çanakkale Kara Muharebeleri süresince Seddülbahir Cephesi'ne gönderilen asker, malzeme, mühimmat gibi unsurların ulaşımında kullanılan başlıca iki yoldan biridir.

Kültürel faaliyetlerimiz bunlarla sınırlı değil elbette. Geçtiğimiz günlerde ziyarete açtığımız "1900'lü yılların başında Afyonkarahisar" maketi şehrimizin geçen yüzyılın başlarındaki halini yansıtan kapsamlı bir eser ve bonyut olarak ülkemizdeki tek örnektir. Belediyemiz bu Kent Maketi ile kültür ve tarih bilincinin gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması, kentin tarihi ile ilgili turistlere bilgi aktarımında bulunulması, kent belleğinin devamlılığının sağlanması ve nesiller arası bilgi aktarımının etkin bir hale gelmesini amaçlamıştır.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle.

Burhanettin ÇOBAN
BELEDİYE BAŞKANI

www.afyon.bel.tr

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.facebook.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonbelediyesi](https://twitter.com/afyonbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.instagram.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.youtube.com/afyonkarahisarbelediyesi)

AFYONKARAHİSAR

ESKİ HAPİSHANESİ

HASAN ÖZPINAR

hasanozpınar03@gmail.com

Bugünlerde yolu Konya yolu istikametine düşenler şehri çıkar çıkmaz sağ tarafta Karaaslan köyü yakınlarında büyükçe bir inşaat alanı görüyorlar. Yeni yapılan cezaevi yakın zamanda açılacak ve zorunlu misafirlerini ağırlayacak. İnsan hürriyetini bağlayıcı cezaların en önde geleni olan hapis, hukukta “sanık veya suçluyu belli bir mekânda cebren alıkoyarak şahsi hürriyetini kısıtlamak” şeklinde yer bulur.

Allah düşürmesin derler ya insanların yolu bazen hiç istemeden de olsa eskilerin deyimiyle mapushaneyeye diğer adıyla cezaevine düşer.

Şehirlerle özdeşleşen cezaevleri vardır. Sabahattin Ali'nin “Aldırma Gönül” şiirini kaleme aldığı, şimdilerde dizilerle gündeme gelen Sinop Cezaevi, Üstad Necip Fazıl'ın defalarca girip çıktığı, bugünlerin meşhur oteli “Sultanahmet Cezaevi”, idamlarla gündeme gelen bugün bir müze olarak hizmet veren “Ankara Ulucanlar Cezaevi” ve daha sayamadığımız bir çok cezaevi.

Şehrimizde bilinen ilk cezaevi pek çok kişinin malumu olduğu üzere Karahisar Kalesi'dir. Fetihler döneminde Balkanlarda esir edilen Hırvat Prenslerin-

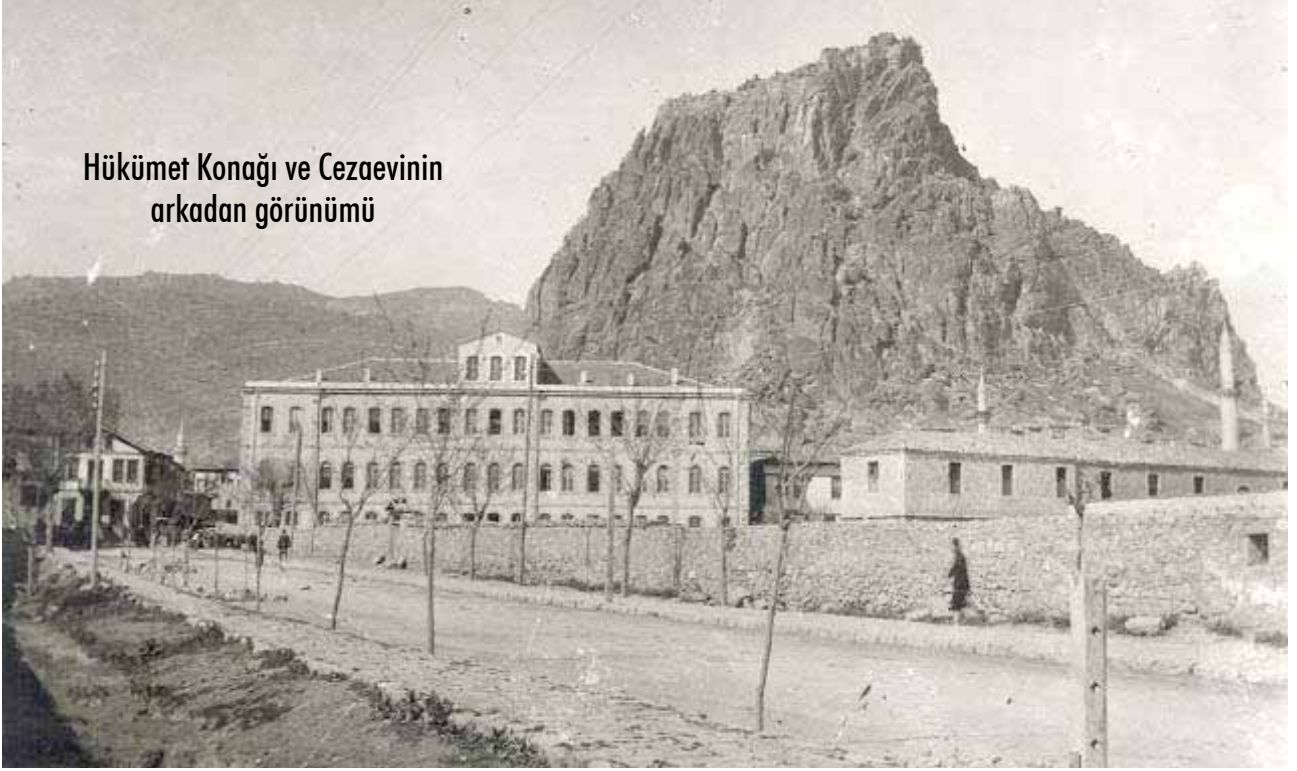
den, Napolyon'un 1798 yılındaki meşhur Mısır Seferi sırasında Akka'da esir edilen ve Afyonkarahisar'a getirilip burada hapsedilen Fransız subaylara varıncaya kadar pek çok mahkûma ev sahipliği yapmış bir yapı. Bu yazımızda elbette ki Karahisar Kalesi'nden bahsetmeyeceğim.

Afyonkarahisar'ın da bir zamanlar adlarını yu-karda saydığım yerlerden aşağı kalmayan zamanına göre meşhur cezaevi vardı. Aklınıza hemen 10–15 yıl öncesine kadar vukuatlarıyla, meşhur mahkûmlarıyla, şimdi yeraltından bir tünelle adliyeye bağladığımız bugün kullandığımız cezaevi gelmesin.

Yıkıldığı 1977 yılına kadar köyden, kentten, birçok insanı ağırlayan, şadırvanlı avlusunda idamlara sahne olan, mahalledeki çocukların topunun kaçacağı kadar yakın, şehrin ortasında bir cezaevi. Örneklerinden aşağı kalmayan tarihi mimarisiyle, pek çok tarihi bina gibi yıkmakta acele ettiğimiz, diğer şehirlerdeki koruma örneklerini görünce hatırladığımız mapushane.

Eski Cezaevi; günümüzde Hükümet Konağı'nın bulunduğu alanla, kısmen Karaman Mahallesi'ndeki yeni Belediye binasının bulunduğu alanı kapsamakta olup, inşa çalışmaları 1894 yılında eski hükümet konağı ile birlikte başlar. 1900 yılında bitirilen bina ka-

Hükümet Konağı ve Cezaevinin arkadan görünümü

dın ve erkekler kısmı, gasilhanesi (idam mahkûmları için olsa gerek), mutfağı, koğuşlarıyla dönemine göre modern bir yapıdır.¹

Osmanlı döneminde uzun yıllar kader mahkûmlarından, eşkıyalara varıncaya kadar pek çok kişiye yataklık eden hapishanede zaman zaman büyük çatışmalarda yaşanır. 14 Ağustos 1904 tarihinde mahkûmlar arasında çıkan çatışmalarda 2 mahkûm ölür pek çok kişi yaralanır.² Olaylara karışan pek çok mahkûm İzmir yolu ile gemiyle Mısır'ın Akka şehrine Trablusşam'a sürülür. Padişahın Balkan ziyareti sebebi ile tutuklu bulunan Arnavut isyancılar için çıkarılan aftan istifade etmek için mahkûmlar af umuduyla Padişah'a dilekçe yazarlar.³ 1914 yılında Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Harbi'ne iştiraki vesilesiyle ilan edilen cihada gönüllü olarak katılmak için mahkûmlar saraya telgraf çekerler.

Savaş yıllarında hapishanenin en başta gelen konukları asker kaçaklarıdır. Devlet otoritesinin zayıfladığı bu dönemlerde hapishanelerde mahkûmları muhafaza etmekte ayrı bir sıkıntı kaynağı olmuştur.

Ocak 1914 tarihli hapishaneler sual varakasına göre Hüdâvendigâr Vilayeti, Karahisâr-ı Sâhib Livası hapishanesinde erkek hapishanesinin bitişiğinde üç odalı bir kadın hapishanesi vardı. Hükümet malı olan hapishanede 14 Aralık 1913 tarihi itibarıyla 776 erkek, 24 kadın olmak üzere toplam 800 mahkûm

bulunmaktaydı. Hükümet Konağı'nın arka kısmında bulunan hapishane, hükümet dairesi müştemilatındandı ve arazisinin önemi üçüncü derecede idi. 2.576 zirâ arazi üzerine kurulan hapishanenin her zirâmın⁴ kıymeti bir meci diye idi. Hapishanenin erkeklere ayrılan kısmında yedi koğuş, bir hastane ve ortasıyla haricinde olmak üzere iki avlusu varken; kadınlar kısmında ise üç oda ve bir avlu vardı. Kadın mahkûmlar için yeterli olan hapishane, erkek mahkûmlar için yeterli gelmemekteydi ve 400 mahkûmdan fazlası için ilave koğuşlar yapılması gerekmekteydi.⁵

Cezaevi, Cumhuriyet dönemiyle birlikte yeni bir hüviyete bürünür. Mapusların cezalarını yatarak doldurmaları yerine meslek edindirme kursları, okuma yazma kursları açılarak onların topluma yararlı bireyler olmalarını yolu açılır. Cezaevine ek binalar yapılarak buralar iş yurdu haline getirilir. Özellikle 1928-1932 yılları arasında Afyonkarahisar Valiliği görevini yürüten Fahrettin Kiper bu konuda bir öncüdür.

Fahrettin Kiper ilimizde yaptığı çalışmaları 1945 yılında yayınladığı "Afyon Karahisar Valilik Notlarından Birkaç Hatıra" isimli kitabında detaylı bir şekilde aktarır.

"Mülkiye müfettişi iken 1925 yılında Londra'da toplanan Beynelmilel Hapishaneler Kongresinde

4 Metrik sisteme geçmeden önce kullanılan bir uzunluk ölçüsü birimidir. Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder. Arapça'sı zirâ olan bu uzunluk ölçüsü, Türkçe'de arşın şeklinde kullanılır (Mehmet Erkal, "Arşın", DİA, III/411).

⁵ Serap SUNAY "Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishanelerine Bir Örnek: Bolvadin Hapishanesi" Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 20, Sayı: 1, Haziran 2018, s.49

¹ BOA 13/R /1312 (Hicri) Dosya No:494 Gömlek No:37041 Fon Kodu: BEO

² BOA 02/C/1322 (Hicri) Dosya No:54 Gömlek No:59 Fon Kodu: DH.TMIK.S

³ BOA 09/C /1330 (Hicri) Dosya No:29/-1 Gömlek No:24 Fon Kodu:DH.H

Hükümetimizi temsile memur buyurulmuş-
tum. Londra'dan evvel Paris'e giderek
önce Fransız erkek ve kadın hapis-
hanelerini, sonra Londra'dakileri gezdim. Er-
kek, kadın ve çocukların çalıştırılmalarını;
deli, çocuk, sarhoş ve hastalıklı suçlulara,
emzikli kadınlara ve bunların yavrularına;
uslulara, yaramazlara, üst üste suç
işleyenlere ve daha başka durumdakilere
tatbik edilen muameleleri incelemeye ça-
lıştım.

Afyonkarahisar Valiliğine gelince
gördüklerimi ve düşündüklerimi olabildi-
ği kadar uygulamak yoluna gittim.

Talihim beni üzmedi. Karşıma iyiliği
kabule o kadar elverişli bir tabiat çıkardı
ki hayranıyım! Bu tabiat Afyonkarahisar halkının ta-
biatıdır. Fena tesadüflerle bir kaç cinayet işlemiş azı-
lıları, kötü göreneklerle cebinde ustura taşımaya adet
edinmiş toy gençleri bile kendilerinin iyiliği için tat-
bik edilen koruyucu tedbirleri soyu sopu temiz insan
anlayışı ile sezerek benimsemişlerdir. Suçlu insanla-
rı hapsedmek, yalnız başkalarına
örnek göstermek ve suçsuzları
kayırmak için değil, onların ken-
dilerine de iyilik etmek içindir.
İnsana yakışan iyilik yapmak ve
iyilik yolunda yürümektir.

Bizi kötülüğe götüren yol
başlangıçta doğru seçilmemiş
demektir, yanlış yol düzeltilirse
yine iyiliğe kavuşulur.

Cezalılar çalıştırılırlarsa çalışa çalışa kendile-
rinde çalışma ve sanat sevgisi doğar ve büyür; kötü-
ler azalır, faydalılar çoğalır.

Afyonkarahisar Hapishane Binası, yeni usulde
bir hapishane sayılmaktan çok uzak olmakla birlik-
te büyüklük ve kullanım bakımından bizdekilere göre
ikinci ile üçüncü arasında sayılabilir. 1928 yılında
hapishane tamir edildi. Mektep açıldı, ehliyetli öğ-
retmenler idaresine verildi. Hükümlüler takım takım
işlere ayrıldı. İlerde şehir dışında modern bir cezaevi
ve esaslı bir çalışma yeri inşası düşüncesiyle mevcut
hapishane bitişiğinde yine 1928'de yeter ölçüde bir
bina yapıldı. Bunu mapuslar kendileri yaptılar. Ya-
vaş yavaş iş bölümleri çoğaldı. Arabacılık, maran-
gozluk, demircilik, örücülük, taşçılık kısımları mey-
dana geldi. Arabacılık, demircilik kısımları muhacir

Afyonkarahisar eski cezaevinde havalandırmaya çıkan mahkûmlar (Mehmet Balcı arşivi)

arabası yetiştirilmesinde mühim başarı gösterdi.
Marangozlar, taşçılar, işçiler, Jandarma Dairesini,
Cumhuriyet Halk Parti binasını ve Adalet binasının
da yarısını yaptılar. Parti binasının merdivenlerin-
de ve balkonundaki mermer işçiliğine dikkat edilirse
benim çalışkan çocuklarıma iyi not vereceğinizden
eminim.

Dikkatinizi çeken İncehisar
mermerleri ise Vilayet için hem
ziynet hem de servettir.

Cezalılar yalnız kapalı
yerlerde değil, açıkta da serbest
çalıştırılmışlardır. Fidanlıkta ve
Hükümet ile İstasyon arasında
taş döşemesinde, çocuk bahçe-
sinde ve bunlara benzer yerlerde

faydalı hizmetler görülmüştür. Aynı zamanda yevmi-
yelerinden artırdıkları paraları köylerine göndermek
suretiyle çoluk çocuklarını da faydalandırmışlardır.
Cezalıların çalıştırılabilmesindeki muvaffakiyetin
derecesini, onlarla yakından ilgili ve temasta olan-
ların bu yoldaki bilgi ve idare kabiliyetiyle ölçmek
doğru olur. Bundan ötürü mapusların genç, yaşlı her
birinin huylarını, köylerinin adet ve terbiye örnek-
lerine göre sert, zayıf damarlarını sınaya sınaya öğ-
renmiş olan Hapishane Müdürü Bay Tahir Oskay'ın
bu işin güdümünde gösterdiği kabiliyeti ve faaliyeti
takdirle bildiririm.

İstasyon Caddesi'ne döşenen granit taşları o
vakte kadar Afyon'da bilinmiyordu. Sertliği haber
verilen taşların hepsinden numuneler getirttik. İşle-
rinde Sandıklı'ya ve şoseye yakın bir yamaçtan ge-

1930'lu yıllarda mahkûmlar ve Cezaevi Müdürü Tahir Oskay

tirilmiş olan bu taşlar İstanbul Mühendis Mektebi mütehasıslarınca tetkik ve muayene edilerek Kapıdağ granitine çok yakın derecede bulunduğu hakkında rapor alındı. Bu netice üzerine kullanılmasına başlandı. Şimdi başka vilayetlere kadar sevkiyat yapıldığını öğrenmekle kıvanç duymaktayım.

Hele 1929'da rahmetli Ebedi Şef ATATÜRK Afyon'a geldiğinde cezaluların çalıştırılmasını görmüş, her şeyi sormuş, ne kadar hoşnut olmuştu.”⁶

Eski valilerimizden Fahrettin Kiper'in cezaevindeki çalışmaları kendi ifadesiyle böyle. Kendisine çok şey borçluyuz desek yeridir. Yakın zamana kadar şehrimizde yaygın olan eskilerin deyimiyle muhacir arabası veya yaylı arabaların yapımını pek çok ustamız hapisanede öğrenmiştir. Keza mermer ocaklarının, taş ocaklarının işletilmesi yine onun eseridir.

Bir idarecinin gözünden hapisane ve içerdeki mahkûmlar bu şekilde görünüyor. Acaba içeriden birinin yani bir mahkûmun gözünden Afyonkarahisar cezaevi nasıldı?

Afyonkarahisar Cezaevi'ne dair kaynaklarda rastladığımız ilk bilgi ünlü yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı'ya namı diğer Halikarnas Balıkcısı'na ait. Aynı zamanda Afyonkarahisarlı hemşehrimiz olan yazar 1914 yılında Afyonkarahisar'da bulunan çiftliklerinde bir kıskançlık sebebiyle babası Mehmet KİPER Fahrettin " Afyonkarahisar Valilik Notlarından Birkaç Hatıra"-İstanbul 1945 s. 20-25

Şakir Paşa'yı vurarak öldürür. Sonrasında 8 yıl süren mahkûmiyetinin büyük bir kısmını Afyonkarahisar Cezaevi'nde geçirir. Onu üne kavuşturan olay ise 1924 yılında Resimli Ay Dergisi'ne yazdığı " Asker Kaçakları Nasıl Asılır." isimli makalesi sonrasında İstiklal Mahkemesi'nde yargılanması ve Bodrum'a sürgün edilmesidir. Cevat Şakir bu yazısında 1.Dünya Savaşı yıllarında Afyonkarahisar Cezaevi'nde şahit olduğu idam vakasını uzun uzadıya anlatır.

"Koğuşların demir parmaklıklı pencerelerinden kara kuru Karahisar kayasının tepesi görünüyordu. Bu ıssız ve vahşi kayanın üzerinde Aleaddin Keykubat'ın yaptırdığı surlar ve kaleler seçiliyordu. Biraz sonra batan güneş, Keykubat'ın hisarını kana boyadı. Sonradan gece gelecekti ve onlar şafağı bir daha göremeyeceklerdi. Henüz yirmi bir, yirmi iki yaşında Himmet. Yunus ve Mahmut geceleyin biri bitmeden öteki yakılan sigaraları içe içe, derin derin, uzun uzun düşündüler. Fakat eninde sonunda, ya genç gövdeleri yaradılışın zoruna dayanamadı, ya da yaradılış onlara acıdı, onlar da uykuya daldılar. Pencerenin önünde dörtlerden yalnız Kunduzlulu Mehmet kalmıştı. Orada şafağı değil, gecenin gittikçe koyulaşan karanlığını görüyordu. Sonra o karanlık bir an için aydınlanmaya başladı ve Mehmet hızla geçen bir rüya gibi yirmi altı senelik hayatının belli başlı hadiselerini, o hayali aydınlıkta seyretti. (...)"⁷

⁷ Cevat Şakir "Hüseyin Kenan takma adıyla" " Asker

Atatürk, Afyonkarahisar Hapishanesi Atölyelerinde Üretilen Yaylı ve Yaysız At Arabalarını İncelerken (2 Mart 1931)

Türk Edebiyatı'nın ünlü isimlerinden olan ve "Tek Adam, İkinci Adam, Menderes'in Dramı, Suyu Arayan Adam" önemli biyografik eserlere imza atmış yazarlarımızdan Şevket Süreyya Aydemir'de Afyonkarahisar Cezaevi'nde yatan ünlü simalardan- dır. Yazar, 1925-1926 yıllarında siyasi fikirlerinden dolayı İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmış ve cezasını çektiği Afyonkarahisar Cezaevi'ne ve burada karşılaştığı insanlara 'Suyu Arayan Adam' adlı kitabında çok büyük yer ayırmış. Aydemir'in ifadesiyle Afyonkarahisar cezaevi hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

"Afyonkarahisar'da cezaevine kale derlerdi. Bu kale denilen cezaevi, hemen şehrin içindeydi. Ama oraya bir defa girip de avlusundan bakıldığı zaman bu dört köşe avluyu dört tarafından çeviren binalar ve duvarlar arasından yalnız bir gökyüzü bir de dışardan cezaevinin yan duvarını aşan büyük bir selvi kavağının yarısı görünürdü. Dış kapıdan avluya dar, dolambaçlı bir geçitten geçilirdi. Bu geçidi geçerken bir sıra kapılar açılır kapanırdı. Nihayet son kapıda aramızdan çekilip kendinizi cezaevinin avlusunda bulduğunuz zaman bu kuyu gibi avluyu bir dam gibi

kapatan mavi gök parçasıyla yarısı gözüken selvi kavağından başka dış alemde nişan veren her şeyle alaka kesilmiş olurdu.

Bu dört köşe kuyu gibi avlunun ortasında cezaevinin şadırvanı vardı. Asıl koğuşlar giriş kapısının tam karşısına rastlayan bina kısmındaydı. Ortadan bir kapıyla iki kat üstünde dört koğuşa ulaşılırdı. Her birinde yüz kadar hükümlü yatardı. Günün bazı saatlerinde bu koğuşların kapıları açılarak içeridekilere hava aldırılırdı. Koğuşların yalnız ikişer penceresi vardı. Bu pencerelerin altında yer almak da ayrıca çok mühimdi. Çünkü yukarı kata düşen pencerelerden yalnız havalanmak değil, en mühimi Afyon'un ortasından fışkırıp üzerinde Selçuk Kalesi harabeleri bulunan meşhur kayasını ve şehrin yukarı mahallelerini görmek kabildi."

.....

Yazar uzun uzun cezaevinden ve içerde yatan insanların ruh hali ile yaptıklarından bahsettikten sonra sözü koğuş arkadaşı Sandıklılı bir hemşehrimize getirir. Bu hemşehrimiz 1. Dünya Harbi'nde savaşmış, esir düşmüş uzak diyarlara sürülmüştür. Yazar onun yaşadıklarından, ondan öğrendiği ve hayatına yön veren sözünden bahseder;

Kaçakları Nasıl Asılır" Resimli Ay Sayı 35 Nisan 1925

AFYON HALKEVİ (REKTÖRLÜK)

“Hüseyin Çavuş derdik. Hakikaten de eski bir çavuştu. Dağ gibi bir insandı. Sonu gelmeyen askerliklerde rütbe, nişan almıştı. Sonra harpte Irak'ta esir düşünce İngilizler tarafından Hindistan'a, Birmanya'ya esir kamplarına gönderilmişti. Gördüklerin anlatmayı severdi. Gerçi anlattığı şeyler birer hiçti. Burma kadınlarının donsuz gezdiğini, İngiliz askerlerini kısa donla dolaştıklarını, Burmalıların çok domates yediklerini anlatır ve bunlara şaşardı. Bir defada Birmanya'daki esir kampından, Afyon'un Sandıklı ilçesindeki köyüne gelmek için kaçmıştı fakat daha ilk adımda yakalanarak gene tel örgülerin arkasına tıkmıştı. Ama eğer o yakalanmamış olsaydı, Birmanya'dan Anadolu'ya ulaşacağına hala inanıyordu.

En son hatırası da iki ay kadar süren bir deniz yolculuğuydu...

Suçu cinayetti. Karısını bir kağınının tekerine bağlamış, sürükleyerek, döverek öldürmüştü. Bu cinayetine esaslı bir sebepte bulamazdı. “Alnımızın yazısı efendi, neylersin onun tecellisi oymuş, benim kaderim de bu..” Koğuş toplantısı dağılırken çavuş yanına sokuldu. Ben bir şey sormadım, fakat o söyledi: “Efendi, dedi. Bize niçin böyle konuşmazlar? Niçin böyle anlatmazlar? Bu milletin bütün derdi cahilliktir efendi. Bunu bil. Bunun suçu bizim değil hükümetindir. İmam o. Biz cemaatiz. İmam öğretmeyince cemaat nereden bilecek?.”

Bu sözleri hiç unutmam. Hatta öyle sanıyorum ki bu sözler ben fark etmeden şuuruma gittikçe yer-

leşen ve belki de hayatımın akışına yön veren sözler olmuştur. Orta Anadolu çoraklığında yetiştirip Balkanlar'da, Yemen'de, yıllar yılı askerlik ettikten sonra Irak'ta İngilizlere esir düşen, Hindistan'da, Birmanya'da esir kamplarında kalan ve bir gün anavatana dönünce akıl almaz bir cinayetin faili olarak Afyon Hapishanesi'ne tıkmış bu çilekeş insanda kıymetlendirilmesi gereken bir şeyler dile geliyordu..

Bir yılı aşkın bir süre Afyonkarahisar Cezaevi'nde kalan yazar Cumhuriyet'in ilanının 3. yıldönümü münasebetiyle ilan edilen aftan yararlanarak

serbest kalmasını şu şekilde anlatır;

“Bir akşamın ilk saatlerinde Ankara'dan gelen bir emirle hayatımın akışı gene değişti. Bir Cumhuriyet Bayramı yıldönümüydü. (1926) Şehirde atılan havai fişeklerin kandilleri, cezaevi avlusundan görülen gökyüzü parçasında parlıyordu. Bunların gökte açtığı izleri takip ediyordum. O sırada müdür odasına istendim. Hâlbuki bu saat cezaevinin ölü zamanıydı. Müdürün odasında Cumhuriyet Savcısı bana İstiklal Mahkemesi'nden aldığı bir telgrafi gösterdi. Hükümetin bazı mahkûmların cezasını kaldırdığını ve benimde artık serbest bulunduğumu bildirdi. Böyle bir karar beklemiyordum. Haber kapılar kapalı olmakla beraber bütün koğuşlarda süratle duyuldu. Fakat savcıya göre benim derhal çıkmam lazım geliyordu. Onlarla vedalaşmayı ertesi güne bıraktım. Otellerden birinde bana oda tutulmuştu. O gece için oraya yerleştim. Şehir hakikaten hareket içindeydi. İlk işim kendimi kalabalığın başıboş akıntısına bırakmak oldu. Evvela havai fişeklerin atıldığı yere sürüklendim. Küçük bir parkın içinde birtakım belediye çavuşlarıyla, onlara katılan delikanlılar bunları ard arda ateşliyorlardı. Durdukları yerde kaynaşan afacan mahalle çocukları bunların etrafında bir halka çevirmişlerdi. Küçük parkın kenarında bir sıraya oturup bunları seyrederken bana, bu fişeklerin talihiyle insanların kaderleri arasında bir benzerlik var gibi geldi...”⁸

⁸ AYDEMİR Şevket Süreyya “Suyu Arayan Adam”

Şevket Süreyya'nın da eşlik ettiği havai fişeklerle yapılan bu bayram kutlaması günümüzde Anıtpark'ın bulunduğu yerde yapılan ilk park olsa gerek. Osmanlı döneminde hayvan pazarı olarak kullanılan Hükümet Konağı karşısındaki bu alanda Cumhuriyetin ilk yıllarında içinde bir havuzun yer aldığı küçük bir park yapılmış, 1930'lu yılların ortalarından itibaren günümüzdeki şeklini alarak Anıtpark olarak anılmaya başlanmıştır.

Afyonkarahisar Cezaevi'nde yaşananlar elbette ki bunlarla sınırlı değil. İşgal yıllarında Hrisantos çetesi adıyla meşhur bir suç örgütünün elemanlarından olan ve bu örgütün lideri olan İstanbul Rumları'ndan Hrisantos'un öldürülmesinden sonra da bu tür işlere devam eden Fantoma Mehmet isimli ünlü eşkıyada 1920'lerin sonlarında cezasını ilimizde çekmektedir. 1929 yılı Mayıs ayında çıkarılan afila serbest kalan 200 mahkumun içinde o da vardır. Fantoma'nın Afyonkarahisar'dan İstanbul'a dönüşü günlerce basına malzeme olmuştur.⁹

1925 yılındaki Şeyh Said İsyanı'nın faillerinin bir kısmı da uzun yıllar yine ilimiz cezaevinde misafir edilirler.

Cezaevi olur da idam olmaz mı? Kimi gün avluda kurulan darağaçlarından yolcu edilen idam mahkûmları 1930'lu yılların ortalarından itibaren özellikle halka açık olarak kâh Hükümet önünde, kâh Yukarıpazar Parkı'nda bazen de İmaret Hamamı köşesinde sallandırılır olmuş.¹⁰ Maksat ibret olsun.

1947 yılının Aralık ayına gelindiğinde Afyonkarahisar Hapishanesi ünlü bir kişiyi daha ağırlandırmaktadır. Risale-i Nur hareketinin öncüsü Üstad

⁹ "Fantoma Mehmet İstanbul'a geliyor" Akşam Gazetesi 26 Mayıs 1929

¹⁰ "Keçeci Ahmet'i Boğarak Öldürenler Asıldı" Haber Gazetesi 29/6/1939

Afyon'da bir din adamı mahkûmları yola getirdi

Afyon Cezaevinde bulunan 382 mahkûm, Fikri Sarının vaizlerinden sonra bir daha suç işlememeye karar verdi

Afyon Cezaevinde bulunan 382 mahkûm, aydın bir din adamının vaizlerinden sonra yola bulmuş, bir daha suç işlememeye karar vermişlerdir. Yukarıdaki fotoğrafta, Afyon Cezaevindeki mahkûmlar, aydın din adamı Fikri Sarının vaizleri ile görüşmektedirler. (Foto: Haber Ajansı)

Afyon, (HA) — 382 mahkûme bulunan cezaevinde, her geçen ve pazarı günü Fikri Sarın ve aydın din adamı Fikri Sarın tarafından, mahkûmlara din, ahlaki, kültürel ve ahlaki konularda vaizler verilmektedir.

Cemiyet mensupları aylık hareket ederek bükür geçen 382 mahkûm da bu konuşmaları, yazmaları ve kitapları okuyarak büyük fayda görmektedirler. Son zamanlarda, mahkûmlara da temas edecek, millî maddesi kavrettileninde, bütün bir yıl boyunca Fikri Sarın, mahkûmlara her gün büyük fayda sağlamak ve onların terlemleri için bir cemiyet adını almıştı ve konuşmaktadır.

DONDURUCU SOĞUK
Büyük ve kalın duvarların bir boyutu gibi çevrelediği avluda — 15

derince suya atıldıkları, bütün vücutları suya daldıkları mahkûmlar, her hafta bu konuşmalarından büyük fayda görmektedirler ve ruhî bir sükunet bulmuşlardır.

Din adamı, son vaizlerinden birinde, ilim ve ahlakı anlatarak, mahkûmlara, her hafta bu konuşmalarından büyük fayda görmektedirler ve ruhî bir sükunet bulmuşlardır.

Cemiyet mensupları aylık hareket ederek bükür geçen 382 mahkûm da bu konuşmaları, yazmaları ve kitapları okuyarak büyük fayda görmektedirler. Son zamanlarda, mahkûmlara da temas edecek, millî maddesi kavrettileninde, bütün bir yıl boyunca Fikri Sarın, mahkûmlara her gün büyük fayda sağlamak ve onların terlemleri için bir cemiyet adını almıştı ve konuşmaktadır.

Keçeli vaizleriyle mühterî bulunan mahkûmlar, bu vesile ile para da kazanmaktadır.

Cezaevi din adamı-Hürriyet-23 Ocak 1964

şiltelerde yatmaktadırlar. Rutubet yalnız taşları değil demirleri bile çürütmüştür. Bu kadar mahkûmdan sorumlu olan gardiyan sayısı ise sadece 17 kişidir. Başgardiyan ise Başkomutan Meydan Muharebesi sonrasında kaçan Yunan ordusu Başkomutanı Trikopis'i esir eden Ahmet Çavuş'tur.

Bu kadar olumsuzluğun yanına, kötü muamelede eklenince 27 Mayıs 1948'de mahkûmlar isyan çıkarmışlardır. Bazı gardiyanların yaralanması ve rehin alınması olayın vahametini artırmış, Vali Abidin Özmen ve gazeteciler cezaevine çağırılarak isyan yatıştırılmaya çalışılmıştır. Taleplerini dile getiren mahkûmların isteği ise sadece daha iyi koşullar ve insanca muameledir.¹²

1964 yılında şehrin içindeki bu daracık cezaevinde 382 mahkûm kalmaktadır. O günlerde fahri vaiz Fikri Sarı bu mahkûmları dini, fikri, kültürel ve ahlaki konularda aydınlatmayı düşünmektedir. Bu düşüncesini Cezaevi Müdürü Kemal Keçeli'ye

¹¹ KUL Ahmet Feyzi "163'ün Afyon Müdafaasından"

¹² Behçetoğlu "Hapishane Akşamları" Türkeli Gazetesi 7 Ocak 1985

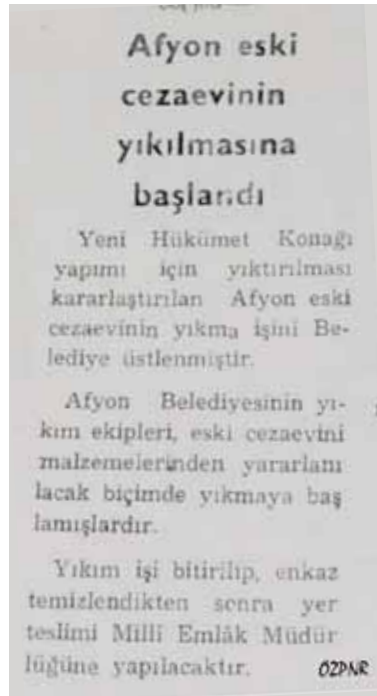
(Bediüzzaman Hazretleri, yanında Ahmed Hüsrev Efendi, sağında Mehmed Feyzi, onun önünde Mehmed Çalışkan, Hüsrev Efendi'nin arkasında Tâhiri Mutlu, en önde İbrahim Edhem Hoca, onun sağında Re'fet Bey, en arkada genç Ceylan Çalışkan)

açar.Onunda tasvibiyle her Pazartesi ve Cuma günleri avluda toplanan mahkûmlara belli konularda vaazlar verir. Burada amaç cezasını bitirip tekrar toplum içine dönen mahkûmların sosyal yaşama uyum sağlamış iyi birer insan olmaları düşüncesidir.¹³

Bakımsızlığı, şehrin ortasında kalması ve kötü muamele sebebiyle sık sık gündeme gelen eski cezaevinin yerine 1975 yılında Konya yolu üzerinde geniş bir alanda yeni bir hapisane yapılmasına başlanmıştır. Nihayet 26 Nisan 1977 günü eski cezaevi boşaltılarak mahkûmlar yeni binaya nakledilirler. Boş bir şekilde birkaç ay bekleyen 77 yıllık taş bina aynı yılın Haziran ayı sonunda Belediye ekiplerince yıkılmaya başlanmıştır.¹⁴ Cezaeviyle aynı tarihlerde yapılan eski Hükümet Konağı'nın 1974 yılındaki yıkımından 3 yıl sonra onunla aynı akıbeti yaşayan binanın yıkım

¹³ "Afyon'da Bir Din Adamı Mahkûmları Yola Getirdi" Hürriyet Gazetesi 23 Ocak 1964

¹⁴ "Eski Cezaevinin Yıkılmasına Başlandı" Kocatepe gazetesi 1 Temmuz 1977

1 Temmuz 1977 tarihli gazete

gerekçesi ise yerine yeni Hükümet Konağı yapılması amacıyla.

Eski cezaevinden bugüne gelebilen tek iz 8-10 yıl öncesine kadar sokak tabelasında varolan "Dam ardi Sokak" tı. Malum halk arasında cezaevinin bir diğer adı da "Dam" Eski cezaevinin arkasında kalan bu sokağın adı da geçtiğimiz yıllarda değiştirildi ve eskiyi hatırlatacak son izde silindi.

Bugünlerde şehrin epey dışında Konya yolu üzerinde yeni cezaevi inşaatı hemen hemen bitmek üzere. 40 yıl önce yapılan cezaevi ise artık şehir içinde kaldı. Elbetteki ilk cezaevi binası gibi herhangi bir mimari değer taşımayan binaların kaldırılmasında bir mahzur yok.

Yazımızın başında da söylediğimiz gibi bugün müzeye dönüştürülen Sinop Cezaevi'ni, Ankara Karşıyaka Cezaevi'ni gördükçe kendi kendime sormuyor değilim. "Neden tarihi cezaevini, tarihi Hükümet Konağı'nı yıkmakta acele ettik?" Keşke koruyup, bugünlere taşıyabilseydik, bugün Afyonkarahisar'da turizm için faydalı bir tarihi mekân olmaz mıydı?

SUYUN FATİHİ, ORMAN VE SU İŞLERİ ESKİ
BAKANIMIZ PROF. DR. VEYSEL EROĞLU;

“Enerjimi çalışma azmimden alıyorum”

“Ben iş hastasıyım. İşkolik derler bana. Enerjimi çalışma azmimden alıyorum. Vatandaşla iç içe oluyorum. Bu beni hayata bağlıyor.”

Röportaj: E. Emel SARLIK

– Bakan Eroğlu kimdir?

– 1948 yılında Afyonkarahisar ilinin Şuhut ilçesinde doğdum. Babam ticaretle uğraşıyordu. İlkokulu Şuhut'ta liseyi Afyonkarahisar'da tamamladım. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'ni bitirdim. Daha sonra tarihe olan merakım beni İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde de tahsil görmeye teşvik etti. Başta su ve çevre olmak üzere çeşitli konular üzerinde çalıştım. Üniversitede çeşitli dersler verdim. İSKİ ve DSİ Genel Müdürlüğü'nün ardından 2007 yılında 23. Dönemde Afyonkarahisar Milletvekili seçildim.

Ortaokul diplomasını aldığı zaman

Afyonkarahisar Şuhut Ortaokulu

2007 yılında Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Başkanlığında kurulan 60. Hükümette Çevre ve Orman Bakanı, 61., 62., 63., 64. Hükümette Orman ve Su İşleri Bakanı olarak vazife yaptım. Binali Yıldırım, başkanlığında kurulan 65. Hükümette yine Orman ve Su İşleri Bakanı olarak görev aldım.

– Zaman zaman çeşitli platformlarda, gençlik yıllarınızda köy köy gezerek kumaş satıp baba mesleğini icra ettiğinizi belirtiyorsunuz. O günleri hatırladıkça neler hissediyorsunuz?

– Babam Afyonkarahisar Şuhut ilçesinde ticaretle uğraşıyordu. Ben de küçük yaşlardan itibaren babamın manifatura dükkânında ona yardım etmeye başladım. Bir

gün dükkâna yakın köylerden bir amca geldi. Düğünleri için yüklü miktarda alışveriş yaptı. O esnada babam dükkânda değildi. Gelmesini bekledik. Uzunca bir süre bekledik fakat babam gelmeyince ben de çok büyük bir iş yapıyorum sevinciyle malları verdim. Veresiye alacaklarını söylediler. Ne yazayım dedim. Harman veresi dedi. Ben de babam gelince çok büyük bir iş yapmanın sevinciyle falanca köyden falanca amcaya harman veresiyle yüklü miktarda mal verdim dedim. Babam bana çok kızdı. Ne yaptın sen dedi. O kişiden kolay kolay para alınamayacağını, kendisine sormadan bir daha böyle bir iş yapmamamı söyledi.

Yaşadığım bu olay benim çalışma hayatımda çok titiz olmama, ince eleyip sık dokuyarak karar vermeme vesile oldu. Hayatımın her döneminde yaptığım bütün çalışmalarda en küçük bir işi dahi titizlikle ele alır, karar verirken çok düşünürüm.

Bazen il ziyaretlerinde tezgâh başına geçerek eski günlerimi yâd ediyorum. Manifatura dükkânlarını ziyaret ederek gelen müşterileri karşılıyor ve babamla birlikte kumaş sattığım günlere dönüyorum.

– **Bakanlık, DSİ ve İSKİ görevleriniz öncesinde uzun bir akademik kariyeriniz var. Kısaca akademik kariyerinizi anlatabilir misiniz?**

– Askerlik hizmeti sonrasında akademik hayata atıldım. Önce Yıldız Teknik Üniversitesi'nde bilahare İTÜ İnşaat Fakültesinde akademik hayatıma devam ettim. İTÜ'de 1978 yılında Çevre Mühendisliği Bölümünün kuruluşunda vazife aldım. 1980 yılında doktoramı tamamladım sonra bir yıl süre ile Hollanda'da doktora sonrası çalışmalar yaptım. Orada dönem birincisi oldum, 1982 yılında yurda döndükten sonra ilk kitabım olan Su Tasfiyesini yazdım, binlerce inşaat ve çevre mühendisinin yetişmesinde emek sarf ettim. 1984 yılında Doçent, 1991 yılında ise Profesör unvanını kazandım. Bu esnada kamu kurum ve kuruluşları, sanayi ve belediyelere müşavirlik,

proje yapım ve kontrollük hizmetlerinde vazife aldım. Çevre Mühendisliği Bölüm Başkan Yardımcılığı, Çevre Teknolojisi Anabilim Dalı Başkanlığı ile Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği başta olmak üzere çok sayıda komisyonda idari ve akademik görevler aldım.

Akademik hayatımda edindiğim çok yönlü ve çok disiplinli çalışma deneyimimi daha sonra üstlendiğim Genel Müdürlük ve Bakanlık görevlerinde de sürdürdüm.

– **Sayın Bakanım, Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'la tanışmanız nasıl oldu?**

– 1980'li yıllarda bir gün ders vermek için Yıldız Teknik Üniversitesi'ne gitmiştim. Orada park problemi var diye yürüyeyim dedim. Yanımda bir araba durdu. "Karşıya geçecekseniz bırakayım." dedi. Bindim. "Ben Recep Tayyip Erdoğan." dedi. Tayyip Bey o zamanlar bir şirketin muhasebe müdürüydü. Aynı zamanda Refah Partisi Gençlik Kolları Başkanı'ydı. Benim de Erbakan Hoca'yı sevdiğimi öğrenince "Hocam birlikte çalışalım." dedi.

1994 seçimlerinden önce partilileri eğitmek istediler. Mahalli İdareler Derneği'ni kurduk ve 2 bin 500 kişiye belediyelerin çalışma alanları hakkında dersler verdik. Bugün pek çok milletvekili ve belediye başkanı benim o günlerden talebem. O gün verdiğim karar hayatımın akışını değiştirdi.

– İSKİ'ye geçişiniz nasıl oldu? O dönemde İstanbul'da çok ciddi su sıkıntısı vardı ve siz bu sıkıntıyı çözümlenerek tarihe geçtiniz. Öncelikle bunu nasıl başardınız ve bu süreçte ne gibi sıkıntılar çektiniz?

– İSKİ'deki vazifeme 5 Mayıs 1994 tarihinde başladım. Etrafımdaki insanlara "Ben İSKİ'nin başına geçtim." dediğimde bana insanlar şaşkın şaşkın bakıyordu. Ağabeylerimiz, sevdiklerim bana "Sen ne yaptın!" nasıl bu vazifeyi kabul edersin diye tepki bile gösterdiler.

Bu tepkiler şunu açıkça ortaya koymaktadır ki; İSKİ perişan halde olan bir kurumdu. Her gün televizyonlarda İSKİ'nin durumu ile alakalı programlar yapılıyordu. Bu kurumda çok büyük hamleler yaptık. İSKİ'de inşa ettiğimiz barajlar, isale hatları, terfi merkezleri, su hazneleri, içme suyu şebeke yatırımları ile İstanbul şehrimize tabiri caize damgamızı vurduk. Sadece su temini ile kalmadık, aynı zamanda İstanbulluların musluklarından dünya standartlarında su akmasını sağladık. İstanbul'da yaşayan vatandaşlarımız yaptıklarımızın canlı şahididir.

İSKİ'ye itibar kazandırdık, geçmişten kalan bütün borçlarını temizledik. 600'den fazla büyük yatırım gerçekleştirdik. Çevre konusunda önemli adımlar attık. İlk defa biyolojik arıtma tesislerini kurduk. Haliç'i, Marmara Denizi'ni kurtardık. İstanbul'un birçok

sahilinden denize girilecek hale getirdik. İstanbul'un gelecekteki su ihtiyacı ve çevre meselelerini teminat altına alan master plan çalışmalarını yaptık. 2040 yılına kadar İstanbul'un alt yapı çalışmalarını neticelendirdik.

– Suyun Fatihi olarak anılıyorsunuz. Neden?

– Hayatımı bir cümleyle anlatmak istesem suya adanmış bir ömür diye özetlerim. Su yatırımlarında Cumhuriyet tarihimizin rekorunu kırdık. AK Parti Hükümetinden önceki 1999- 2003 yılları arasında DSİ tarafından sadece 9 tesis hizmete açılmışken, 15 yıllık iktidarımız döneminde 7.497 tesisi tamamlayarak aziz milletimizin hizmetine sunduk.

Suyun en iyi yönetimi dünya genelinde bizde, en ileri teknolojiyi kullanıyoruz. Baraj inşaatında dünyada ilk üçte göletlerde birinciyiz. Özellikle içme suyu arıtmada en son kendi ve ileri teknolojimizi kullanıyor ve bu sayede vatandaşlarımıza ucuz, sağlıklı ve yeterli kaliteli su temin ediyoruz.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı olarak şehirlerimizin içme suyu meselelerini uzun vadeli olarak çözmek adına İçme Suyu Eylem Planını hayata geçirdik. Şehirlerimizin 2040, 2050 ve 2071 yıllarını planladık. Son 15 yılda işletmeye aldığımız 207 adet içme suyu projesi ile 42 milyon vatandaşımıza içme suyu temin ettik.

İstanbul, Ankara İzmir, Bursa, Afyonkarahisar, Mersin, Erzurum, Şanlıurfa, Kars başta olmak üzere bütün şehirlerimizin içme suyu meselesini uzun vadeli çözdük.

Son 15 yılda açtığımız sulama tesisleri ile sulanan alanları 65 milyon dekara yükselttik. Yani %77'sini sulanabilir hale getirdik. Sulama yatırımları sayesinde ülkemiz ziraatta dünyada ilk 7'ye yükseldi. 1000 günde

1000 gölet ve bent inşa ettik.

2012 yılına kadar 57 yılda 461 gölet tamamlanmışken, biz 3 yılda 1000 gölet tamamladık. 2019 yılı sonuna kadar 1071 gölet ve sulama tesisi inşa edeceğiz.

Sulama projelerinde başta GAP'ta olmak üzere 2018 yılını Sulamalarda Hamle Yılı ilan ettik. Sulamaların en önemli bölümü olan ana kanalları tamamlıyoruz. 221 km uzunluğunda Mardin Ceylanpınar Ana Kanalları tamamladık.

– **İSKİ Genel Müdürü iken yapmak isteyip de çok arzu ettiğiniz ve gerçekleştirmediğiniz bir projeniz var mı?**

– İflas etmiş bir İSKİ devraldım, biraz önce de bahsettiğim gibi itibar kazandırdık ve şükürler olsun destan yazdık planlığım her şeyi zamanından önce tamamladık. Kısaca arzu ettiğim bütün projeleri hayata geçirdim.

– **İlk ağacınızı kaç yaşında diktiniz?**

– Suya ve yeşile sevdam çocukluk yılıma dayanır. 11 Mart 1967 tarihinde Şuhut Sesi Gazetesi'nde Belediyeden çok önemli isteğim başlıklı bir yazı yazmıştım. "Bahar yaklaşmakta, dolayısıyla ağaç dikim mevsimi de girmektedir. Şuhut'umuz bu mevsimde yararlanacak mıdır? Yeşil rengin ne demek olduğunu bilmeyen Şuhut'a bu renk öğretilecek mi? Çünkü ağaç yoktur ki. Bunun için ilk iş olarak Şuhut'a giriş yolları, çarşı, bazı geniş sokaklara belediye tarafından ağaç dikilmeli. Veya ağaç dikilmesi gerekli olan yerlere belediyenin baskısı ile halk dikmeli. Mesela gösterilen sokaklarda işaretlenen yerleri evinin önüne gelen herkes örneği gösterilen ağaçtan dikmeli ve korumalıdır.

Böylece Şuhut yeşil renkten nasibini alacak, belediyede dikili ağacım var diye sırtını dayayabilecektir." Bu yazımdan da anlaşılacağı gibi fidan dikmeye her zaman çok önem vermişimdir.

– **Bakanlığınız boyunca Türkiye'de orman varlığının sürekli olarak arttığını görüyorsunuz. Hedefleriniz konusunda neler söylemek istersiniz?**

– Ülkemiz ağaçlandırma ve ormancılık alanında son 15 yılda büyük bir hamle gerçekleştirdi. Bütün dünyada orman alanları azalırken ülkemiz, orman varlığını alan ve servet olarak artıran nadir ülkelerden biri oldu. Son 15 yılda orman alanımızı 15 milyon dekar artırarak 208 milyon dekardan 223 milyon dekara ulaştırdık. 4 milyar 50 milyon fidanı toprakla buluşturduk. Ormanlarımızı kırsal kalkınmanın lokomotifi olarak kullanıyoruz. Hazırladığımız; Ceviz, Badem, Zeytin, Trüf Mantarı gibi 38 Eylem Planı ile ormanlarımızdan vatandaşlarımıza ilave gelir sağlıyoruz.

"5.000 Köye 5.000 Gelir Getirici Orman Projesi" ni uygulamaya koyduk. Bu çerçevede bugüne kadar 3.454 köyde çalışma yaparak 10 milyon adet gelir getirici fidan diktik.

Son 15 yılda fidan üretimimizi her yıl ortalama 350 milyon adete çıkardık. Belediyelere yaklaşık 21 milyon adet fidanı bedelsiz dağıttık. Orman servetini son 15 yılda 1,2 milyar metreküpten % 30 artışla 1,6 milyar metreküpe yükselttik.

Dünyada 115 milyar dolarlık pazara sahip olan tıbbi ve aromatik bitkilerin, 2002 yılında 31 bin ton olan üretimini 586 bin tona çıkardık.

İlk defa "Her İlde Bir Şehir Ormanı Projesi" başlattık. Bugüne kadar 142 adet Şehir Ormanı kurduk. Mesire sayısını 1.310'a çıkarttık.

396 adet bal ormanı kurduk. Ülkemizi bal üretiminde Dünya'da 6. sıradan 2. sıraya yükselttik.

Bugün ülkemizin % 28,6'sı ormanlarla kaplıdır. Hedefimiz, 2023 yılı sonuna kadar mevcut ormanları geliştirmek, verimliliğini artırmak ve orman varlığımızı, ülke toplam alanının % 30'una çıkarmaktır.

Ormanlık alanında orman sayılan yerleri ve bu yerlerdeki biyolojik çeşitliliği, her türlü biyotik ve abiyotik zararlılara karşı korumak. Ormanların ürettiği mal ve hizmetlerden toplumun gelişen ve değişen beklentilerini en üst düzeyde karşılamak, ormanlardan çok yönlü ve sürdürülebilir şekilde faydalanmak diye özetleyebiliriz.

– **Bakanlığınızda yaptığınız yatırımlarla adeta yeni bir çağı açtınız. Türkiye genelinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve daha önceki Bakanlıklarınız sırasında yapılan yatırım ve hizmetleri nasıl özetlersiniz?**

– Gerek DSİ Genel Müdürlüğüm, gerekse Bakanlığım döneminde yeni stratejiler belirledik. İlk iş olarak işlerin bitiş sürelerini ve maliyetlerini düşürdük. Geçmişte bir gölet sulaması hariç 12 yılda 43 milyon TL'ye mal olurken, biz sulamasıyla birlikte 15 ayda 6 milyon TL'ye mal edildi.

Öncelik sıralamasında faydası büyük, milli ekonomiye katkısı fazla olan yatırımlara öncelik verdik.

Artık bir tesisin temelini atarken tarih ve saat verdik. Temel at, unut devrini kapattık. Temel at; tarih, saat ver, devrini açtık. İlk defa 10 Ekim 2003 yılında tesisleri video konferansla canlı olarak tek merkezden açtık. İdarenin elinde bulunan makine ve ekipmanların kullanılması suretiyle müteahhitlere yaptırılması gereken işlerin bir kısmının idarî imkânlarla yapılması neticesinde tasarruf sağladık.

Bakanlık olarak son 15 yılda 187 milyar TL yatırım yaptık. AK Parti Hükümetinden önceki 1999- 2003 yılları arasında DSİ tarafından sadece 9 tesis hizmete açılmışken, 15 yıllık iktidarımız döneminde 7.497 tesisi tamamlayarak aziz milletimizin hizmetine sunduk. Bunların 525'i baraj, 528'i HES, 336'sı gölet, 1.236'sı sulama tesisi, 207'si içme suyu temin tesisi, 17 adedi atıksu arıtma tesisi, 4.648 adedi ise taşkın koruma tesisidir.

Son 15 yılda açtığımız sulama tesisleri ile sulanan alanları 65 milyon dekara yükselttik. Yani %77'sini sulanabilir hale getirdik. Sulama yatırımları sayesinde ülkemiz ziraatta dünyada ilk 7'ye yükseldi.1000 günde 1000 gölet ve bent inşa ettik.

2012 yılına kadar 57 yılda 461 gölet tamamlanmışken, biz 3 yılda 1000 gölet tamamladık. 2019 yılı sonuna kadar 1071 gölet ve sulama tesisi inşa edilecek.

Sulama projelerinde başta GAP'ta olmak üzere 2018 yılını Sulamalarda Hamle Yılı ilan ettik. Sulamaların en önemli bölümü olan ana kanalları tamamlıyoruz. 221 km uzunluğunda Mardin Ceylanpınar Ana Kanalları tamamladık.

– **Hayata geçirmek isteğiniz en büyük projeniz?**

– Asırlık projeleri hayata geçirdik. 2009 yılında 218 metre gövde yüksekliğiyle Ermenek Barajı'nı, 2010 yılında Ege'nin 141 yıllık hayali Çine Adnan Menderes Barajı'nı, 2011 yılında Ege'nin en büyük barajı Dalaman Akköprü Barajı'nı hizmete aldık. Ayrıca Konya Ovası'nın hayali olan ve yıllık 414 milyon m³ suyu Konya Kapalı Havzası'na aktaracak olan "Mavi Tünel" Projesi, Deriner Barajı ve HES, Borçka Barajı, Gördes Barajı, Zamantı Tüneli, Suruç Tüneli, Naras Barajı tamamladığımız dev tesisler arasındadır.

Yalnız 81 ilimizin değil, yavru vatan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de içmesuyu problemini çözdük.

Asrın projesi "KKTC Su Temin Projesi" ile 107 kilometre uzunluğundaki isale hattı ile yavru vatana yılda 75 milyon metreküp su iletiyoruz.

Şimdi de 275 metre gövde yüksekliği ile Türkiye'nin en yüksek, dünyanın ise 3. yüksek barajı olacak Yusufeli Barajı'nı Çoruh Nehri üzerinde inşa ediyoruz.

Ayrıca gövde hacmi bakımından Atatürk Barajı'ndan sonra ikinci, enerji bakımından dördüncü sırada yer alan ve Dicle Nehrindeki en büyük barajlarımızdan olan Ilisu Barajı'nda bu yıl içerisinde su tutmaya başlayacağız.

Afrika'da toplam 1,75 milyon kişiye içmesuyu temin ettik. Hedefimiz 2019 yılın 3 milyon kişiye su temini sağlamaktır.

– **"Daha Yeşil Bir Türkiye'yi Birlikte İnşa Edelim" kampanyanız ile Türkiye'deki tüm konut sahiplerine dikili ağaçları olsun diye tohumları Sayın Cumhurbaşkanımızın adıyla ulaştırdınız. Oldukça büyük bir kampanya sırasında hedeflere yaklaştı mı?**

– Orman ve Su İşleri Bakanlığı olarak 2008 yılında başlattığımız ve başarıyla tamamladığımız Milli Ağaçlandırma Seferberliğinin ikinci safhasını Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın himayelerinde kutladığımız 21 Mart Dünya Ormanlık Günü'nde başlattık. "Daha Yeşil Bir Türkiye'yi Birlikte İnşa Edelim" kampanyası çerçevesinde başlatılan ağaçlandırma seferberliği ile 2018-2023 yıllarını kapsayan 6 yıllık sürede;

11 milyon 689 dekar alanda çalışma yapılacak,
5.217 km yol kenarı,

6.662 adet okul bahçesi,

5.458 adet ibadethane,

1.672 adet hastane ve sağlık ocağı bahçesi ağaçlandırılarak 3 milyar fidan toprakla buluşturulacaktır.

Bu çerçevede kampanyaya vatandaşlarımızın da katılımının sağlanması ile orman, su ve tabiatın korunması hususlarında farkındalık oluşturmak amacıyla ülkemizdeki her aileye Sayın Cumhurbaşkanımızın imzasıyla bir mektup gönderildi.

Mektup içeriğinde; Sayın Cumhurbaşkanımızın mesajını içeren ve kendilerinin imzaladığı mektup, Bakanlığımız çalışmalarını ihtiva eden broşürler ile karaçam tohumu yer almaktadır. Broşürlerde Türkiye genelinde ve ailenin bulunduğu şehirde yapılan ormanlık, su, tabiat ve meteoroloji alanında Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın yaptığı çalışmalar anlatılmaktadır. Yine bu proje ile yeşile sahip çıkılması, tabiat parklarının temiz tutulması, suyun tasarruflu kullanımı, orman yangınlarına karşı duyarlı olmaları ve özellikle sulama hususunda fazla sulamanın fazla ürüne anlamına gelmediği gibi konularda vatandaşlarda şuur oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca proje ile çiftçilere meteorolojik tahminlerde zirai don tahminlerinin de bulunduğu bilgisi verilecek ve alınacak tedbirler anlatılmaktadır.

Mektup ile her aileye 3 adet olmak üzere, toplam 70 milyon tohum gönderildi. Vatandaşlarımız tarafından toprakla buluşturulacak tohumlar ile ülkenin yeşillenmesine katkı sunmaları sağlanacaktır.

– 60. hükümetten itibaren son bakanlar kuruluna kadar AK Parti hükümetlerinin tamamında Bakan olarak görev aldınız, siyasi tempoya nasıl ayak uyduruyorsunuz, bu hızlı tempoda enerjinizi nereden alıyorsunuz?

– Ben iş hastasıyım. İşkolik derler bana. Enerjimi çalışma azmimden alıyorum. Vatandaşla iç içe oluyorum. Hemen hemen her gün bir ilde tesis açtık. Bu beni hayata bağlıyor.

– Milletvekilliğiniz ve Bakanlıklarınız sırasında Afyonkarahisar’da yapılan yatırım ve hizmetlerle destan yazıldığını görüyoruz. Bu yatırım ve hizmetlerin özeti bile sayfalar dolusu olarak karşımıza çıkıyor. Neler söylemek istersiniz?

– Konumu itibarıyla ülkemizin en önemli kavşak noktalarından biri olan; zaferin, mermerin, lezzetin ve termalin başkenti Afyonkarahisar’a 2003’den bu yana hükümet olarak 18 milyar TL, Bakanlık olarak da 2 milyar 510 milyon TL tutarında yatırım yaptık.

Biz merkezi idare olarak bu yatırımları yaparken mahalli idarelerimizde gerek şehir merkezinde gerekse de ilçelerimizde muazzam yatırımlar yaptılar. Ulaşımdan turizme, sağlıktan spora, baraj ve göletlerden içme suyu tesislerine yatırım yapmadığımız hiçbir alan kalmadı.

Özellikle ulaştırma alanında gerek bölünmüş yollar olsun gerekse de Zafer Havalimanı olsun şehrimize hem hızlı hem de güvenli ulaşım sağlanmaya başlandı. Tesis edilen 5 yıldızlı otellerle birlikte sağlık turizminin göz bebeği haline gelen şehrimiz aynı zamanda kongre merkezi olma yolunda da hızla ilerledi. Artık kamu kurum ve kuruluşları toplantılarını şehrimizde yapıyor yine AK Parti kampları Afyonkarahisar’da gerçekleştirildi. Bu gelişmeler şehrimizin doğru yolda ilerlediğinin en büyük göstergesidir. Bölgeye hitap eden otel konforunda bir hastanemiz oldu, dev bir spor merkezimiz oldu, Afyonkarahisar’ın vizyonu olan Akarçay memleketimize bambaşka bir değer kattı. Biz de Bakanlık olarak boş durmadık elbet, bir ayağımızla ülkemizi şehir şehir gezerken bir ayağımızla da şehrimizi ilçe ilçe gezdik

insanımızın neye ihtiyacı varsa karşılamaya çalıştık.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı olarak 2003’ten bu yana Afyonkarahisar’ımızda 38 adet baraj ve 21 gölet inşa ettik, 528 bin 320 dekar araziye sulamaya açtık ve çiftçilerimize yılda 518 milyon TL zirai gelir artışı sağladık. 213 adet derenin ıslahını tamamladık, 105 milyon fidanı toprakla buluşturduk, 11 bal ormanı ve 5 şehir ormanı, 22 mesire yeri tesis ettik. Yine 42 adet

otomatik meteoroloji gözlem istasyonu, 1 adet havaalanı meteoroloji gözlem istasyonu, 1 adet meteoroloji radarı ile 1 adet yıldırım tespit ve takip sistemi kurduk. Ecdadımıza ve tarihimize vefamızı göstermek adına Başkomutanlık Milli Park'ımız başta olmak üzere şehrimizin tarihi değerlerine sahip çıktık. Her yıl iki dini iki de milli bayramımızda olmak üzere şu ana kadar 185 adet müjde verdik. Bu müjdelerin 135'ini tamamladık diğerlerini de hızla tamamlayacağız inşallah.

Son 14 yılda hükümet olarak Afyonkarahisar'a; 364 milyon TL sağlık yatırımı yaptık. Türkiye'nin 8. Akıllı hastanesini Afyonkarahisar'a kazandırdık. Afyonkarahisar'da 11 devlet hastanesini hizmete sunduk. 461 milyon TL eğitim yatırımı yaptık. 2002 yılında 5.126 olan derslik sayısını 8.599'a çıkardık. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde 7 yeni fakülte kurduk. Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde 694 milyon TL maliyetinde yatırım yaptık.

2002 yılında 22 olan spor tesisi sayısını 55'e çıkardık. Afyonkarahisar Kocatepe Spor Kompleksi'ni tamamlanarak hizmete açtık.

5,3 milyar TL ulaştırma yatırımı yaptık. Afyonkarahisar'ın bölünmüş yollarını 10'a katladık. Ankara-Afyonkarahisar-İzmir hızlı tren çalışmalarını başlattık. Zafer Havaalanı'nı hizmete aldık. 85,5 milyon TL kültür ve turizm yatırımı yaptık. Afyonkarahisar Müze ve Kültür Kompleksinin temelini attık. Çiftçilerimize 1,3 milyar TL karşılıksız zirai destek verdik. 483 milyon TL hayvancılık desteği verdik. 1 milyar 184 milyon TL TOKİ yatırımı yaptık. 6.793 adet konut yapımını tamamladık.

– Afyonkarahisar'ın gelişimini nasıl buluyorsunuz, size 15 yıl önceki Afyon'la şu anki Afyon arasında ne gibi farklılıklar var? Afyonkarahisar Milletvekili olarak Bakanlar Kurulu'nda uzunca bir süredir kesintisiz bulunmanız Afyonkarahisar'a büyük katkılar sağladı. Şehrimizin geçmişinde Bakanlık yapmış birçok siyasi var. Yakın dönemde bu isimlerden yalnızca birkaç eski Bakanımızın ismi zihinlerde yer edebildi. Ama siz gönüllere girdiniz. Duygularınızı öğrenebilir miyiz?

– Çok şey başardık. Herhalde benden daha fazla tesis açan Bakan yoktur. Afyonkarahisar bizden önce unutulmuş bir şehirdi, Afyonkarahisar'ı adından ziyadesiyle söz edilen tanınan bir şehir haline getirdik.

Yeter mi? Tabii ki yetmez, daha yapacak çok işimiz var. 15 sene önceki Afyonkarahisar'la şimdiki Afyonkarahisar arasında çok büyük farklar var. Afyonkarahisar her geçen gün daha çok gelişti, daha çok büyümeye ve daha çok değişmeye başladı. Seneler önce Afyonkarahisar'a gelenler, şehri bilenler, bu muazzam dönüşümü çok daha iyi anlıyorlar.

– Zeytinalı Harekâtında Orman ve Su Bakanlığı olarak araç gereç yönüyle ne gibi katkı sağladınız?

– Bakanlık olarak Zeytin Dalı Harekâtına destek verdik. Bakanlığımıza bağlı DSİ ve OGM, bu operasyona bölgedeki 98 adet iş makinesi ve aracıyla destek sağladık. Bakanlığımıza bağlı toplam 165 adet iş makinesi, 167 adet arazözü ve 7.395 personeli ihtiyaç halinde göreve hazır olarak bulundurduk. Meteorolojik veri ve rapor desteği, 7 gün 24 saat esasına göre kesintisiz olarak TSK ile paylaşıyoruz. Asi Nehri'nin ayırdığı 52 kilometrelik sınır hattının 35 kilometrelik kısmına 11.885 metreliklik sedde inşa ediyoruz. Söz konusu işimizi 2018 çalışma sezonunda bitirmeyi hedeflemekteyiz.

– Başarılı bir Bakansınız bunu neye borçlusunuz?

– Yaptığım işi en iyi yapma arzum vardır. Şevk ve heyecanla çalışmaktayım. Gayretliyim, takipçiyim; temel attığımız zaman açılış tarih ve saatini belirlemek isterim. Çünkü planı olmayan iş bitmez. Takvim ve takibi olunca o iş bitiyor. Bakanlığımızın sloganı da "Orman ve Su İşleri Bakanlığı Zamanla Yarışıyor." idi.

– Sayın Bakanım; ülkemiz, milletimiz ve Afyonkarahisar için yaptığınız yatırım ve hizmetler için minnettarız. Dergimiz için yaptığınız söyleşiye teşekkür ediyoruz.

– Milletimin ve Afyonkarahisar'ın hizmetkârı olarak, bu can bu tende olduğu sürece hizmet etmeye devam edeceğim.

DEDE MEZARI NEKROPOLÜ

(MEZARLIĞI)

Dede Mezarı Tepesiği, Kazı yapılan yer

Ahmet İLASLI*

Bayat ilçesi Koroğlu Beli güney uzantısındaki köylerin arkasında bulunan Yukarı Çaybelen (Yukarı Maçaklı) köyünün içerisinde, evlerin bitiminde, güney ve batı yamaçları üzerinde, Dede Mezarı olarak bilinen bir yerden, bol miktarda küp parçalarının bulunmakta olduğunun köylülerce bildirilmesi üzerine, Müze Müdürlüğü uzmanları giderek gerekli incelemeyi yapmışlardır.

Tepede bulunan hafif yükselteli taş öbek içinde tek ahlat ağaçlı bir mezardan dolayı, köylülerce bir bakıma kutsallık oluşturulmuş olan tepe üzerindeki Dede Mezarı denilen yer, Köy Kalesi yerleşmesinin 400 metre güneydoğusundadır. Dede Mezarı Nekropolü, 10 km kuzeybatısındaki Seydiler beldesinde, 1975-1976 yıllarında kurtarma kazısı yoluyla ortaya çıkarılan Yanarlar Nekropolü'nden sonra, bu bölgenin Orta Tunç Çağı kültürleri hakkında bilgi veren, yeni bulunmuş önemli bir yer olduğu düşünülerek kurtarma kazısı yapılması tarafımızca uygun görülmüştür.

Yapılan inceleme sonucuna göre, bu alanın MÖ II. bin yılına ait bir Nekropol (Mezarlık) yeri olduğu

* Emekli Arkeolog

belirlenmesi üzerine, ilimizin eski çağ tarihi üzerine araştırma yapmakta olan, Konya Selçuk Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr. Özdemir Koçak'a da iletirilmiştir. Hocanın da uygun görmesi üzerine bu yerde, birlikte bir kazı yapılmasına karar verilmiştir.

Genel Müdürlüğümüzden gerekli kurtarma kazısı izni alındıktan sonra Müze Müdürlüğü Başkanlığında, benim de katıldığım, müze uzmanları ile hocanın oluşturduğu ekiple birlikte, 2005 yılında kurtarma kazısına başlanılmıştır. 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında da devam ettirilen kurtarma kazısı, 5 yıllık bir dönemi kapsamıştır. Yılda yaklaşık 1 aylık çalışma ile kurtarma kazıları yapılmış, gerekli işlemlerin bitmesinden sonra, kazı yapılan yer, tekrar kapatılarak eski durumuna getirilmiştir.

Her yıl yaklaşık bir aylık olarak yapılan bir çalışma sezonunda, kazı, çizim, fotoğraflama, restorasyon ve envanterleme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca Burdur Üniversitesinden bir grup ekip de arazi üzerinde Jeodezi ve Arkeodezi çalışması yaparak, mezar bulunan noktaların haritaya ve coğrafik ortamdaki plankarelerin çizilerek bilgisayara aktarılması sağlanmıştır.

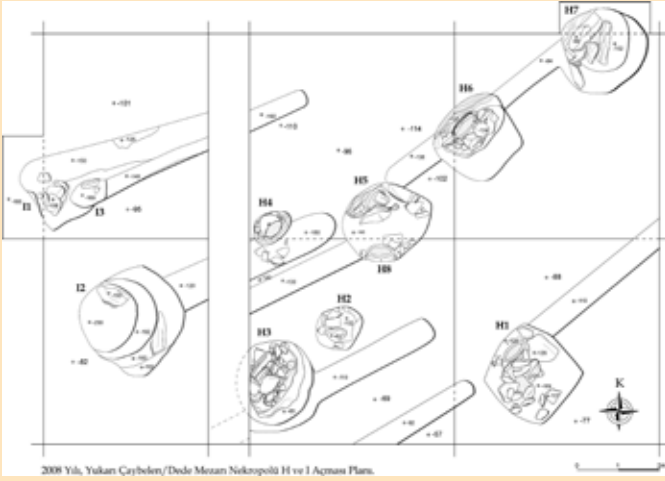

Kale öreni

J açması küp mezar yerleri ve kanallar

Bu nekropol alanı, bugünkü köy yerinden görülen hafif meyilli bir yamaç üzerinde yer alır ve arka dere eteğine doğru da devam eder. Burada mezarlar, genel olarak yamaçtaki, 10-20 santimlik çok az yüksekliği olan işlenmiş tarım toprağı altındaki kireçli kist tabakasının kazılması suretiyle açılan yerlere yerleştirilmiş küp mezar dışında, taş-sandık mezar, kaya-oygu mezar ve basit mezarlar bulunmuştur. Özellikle küp mezarların, kayanın oyularak yapılmış biraz derinliğine açılan ve dip kısmı aşağıya gelecek şekilde eğimli olarak yapılan oylara yerleştirilmesi açısından benzeri olmayan bir

DM08_Ağma_H-I ve H7 mezarı

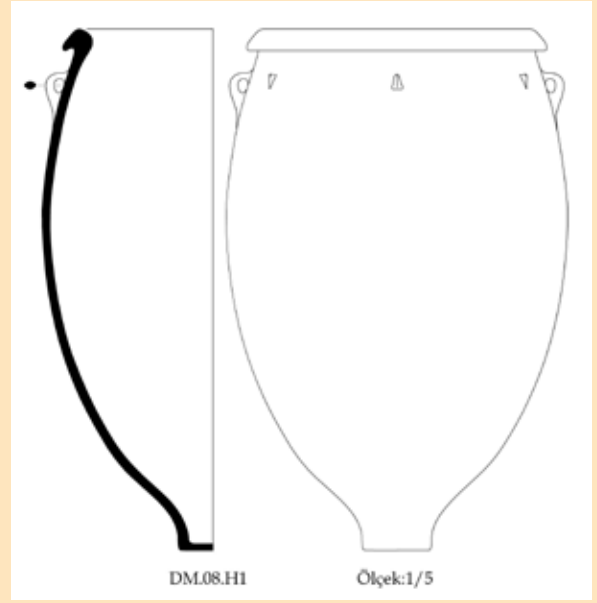
gözü biçimi olup, bu özelliği ile ünük bir gömüdür . Gözü şekilleri de hoker (cenin biçimi) ve yarı hoker biçimi normal gözü olmakla birlikte, normal gözü- nün yanı sıra bir adet de yakarak yapılan gömmeye rastlanmıştır. Ayrıca küp mezarlar arasında birbirine paralel kanalların olduğu ortaya çıkarılmış ise de, bu kanalların mezarlarla veya birbirleriyle olan bir bağlantısı belirlenemmiştir. Bu güne kadar da bu mezarlığa benzer bir mezarlık da bulunmuş değildir.

Mezar buluntuları arasında mezar küpleri, çanak, testi, kol biçimli libasyon (sunu) kabı gibi pişmiş topraktan yapılmış buluntuların yanı sıra iğne, küpe, yüzük gibi metal eserlere ve kemikten yapılmış boncuklara rastlanmıştır. Bu nekropol ilk bulgulara göre, olasılıkla MÖ II. bin yılın başlarından ortalarına kadar, yani MÖ 2000-MÖ 1500 yılları arasında olan Asur Koloni ve Eski Hitit olarak bilinen bir dönemlerde, yaklaşık 500 yıl kadar kullanılmış olmalıdır. Ancak mezarlık alanı daha sonraki dönemlerde de zaman zaman kullanılmıştır. Nitekim yapılan çalışmalarda, Demir Çağı'na ait bir basit mezar ile Hellenistik Döneme ait bir kaya oyma mezarına rastlanılmıştır.

Üç mezardan bulunabilen üç adet kemik parçacıkları, ABD'deki bir laboratuvara gönderilerek yaş tayini yaptırılmış olup, alınan sonuca göre, bu üç parça kemiğin MÖ 1900, MÖ 1770 ve MÖ 1760 yıllarına ait oldukları kesin olarak belirlenmiştir ve tarafımızca da belirlenen tarihlerin doğruluğu da onaylanmıştır böylece köyün batı ve güney kesimleri, İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar yerleşim yeri ve mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Buradaki ana yerleşme yeri Maçaklı Kale ya da

DM08 H1 Mezarı Kesiti

DM08 H1 Mezar Küpünün çizimi

DM 07 G2 mezar küpü

Köy Kalesi adıyla bilinen yerdir. Bu yerleşmede İlk Tunç, Orta Tunç, Demir Çağları ile Roma dönemine ait buluntular ele geçirilmiştir. Bu yerleşmenin 200 m güneyindeki bir yamaçta, Gavur İni Önü Nekropolü yer almaktadır. Bu nekropol, İlk Tunç Çağı ile Roma Dönemleri'nde kullanılmıştır. Yüzeysel buluntularına göre, daha çok küp mezarların kullanıldığı anlaşılmıştır.

Yanarlar Nekropolü'nde olduğu gibi Dede Mezarı Nekropolü'nün de, yerleşim yeri bulunamamış olup, kesin olmamakla birlikte, Kale kesiminde yerleşimin olabileceği düşünülmekte ise de kesin yerleşim yeri bulunamayan Dede Mezarı Nekropolü de Anadolu'nun MÖ II. bin yılına ait yerleşim yeri dışındaki mezarlıklarına bir yenisini eklemiştir böylece.

Dede Mezarı Nekropolü'den ele geçirilen buluntularının en yakın benzerleri Yanarlar, Çavlım, Sarıket ve Ağızören'de bulunmaktadır. Ayrıca çevrede yaptığımız incelemelerle de Bolvadin ilçesi merkezindeki hastahane inşaatında ve Dipevler köyü yakınlarındaki kaçak kazılarla ortaya çıkartılmış küp mezarlara ait parçalar bulunmuştur. Yine müzemizde bulunan büyük bir libasyon (sunu) testi de Bolvadin Dura yerinden bulunmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Dede Mezarı adıyla kutsal bir kimliğe bürünerek günümüze kadar korunmuş olan bu mezarlık, 4000 yıllık bir mezarlık alanı olarak kullanılmış bir yerdir.

E1 1nolu mezar hediyesi

10-Kol biçimi sunu kabı, 2008 buluntusu

H7 mezarından ele geçen kemik boncuklar

Prof. Dr. Kemal Çakmaklı

“MESLEĞİMDE İLK VE TEKİM”

Taşpınar'ın bu sayısı için röportajı kimle yapsak diye düşünürken aklımıza Prof.Dr. Kemal Çakmaklı Hocamız geldi. İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında Öğretim üyesi olarak herbiri 8-10 baskı yapmış 35 kitaba imza atan hemşehrımız Psikiyatrist Prof. Dr. Kemal Çakmaklı aynı zamanda kıdemli bir müzisyen. Hocamızı İstanbul Erenköy'deki evinde ziyaret ederek sohbet ettik.

Röportaj: Hasan Özpınar

– Efendim kendinizden bahseder misiniz?

– 1942 yılında Bolvadin'de doğdum. Bolvadin'de bulunan bugün Çakmaklı Konağı olarak bilinen evimizi Milli Mücadele'de Atatürk ve diğer komutanlarımız karargâh olarak kullanmış. Çocukluğumda da Atatürk ve komutanların evimize kaldıkları anlatılırdı. Özellikle Kemalettin Sami Paşa'ya, Yakup Şevki Paşa'ya dair hatıralar vardı. Hatta bir ara Hayat Dergisi'nde de bu konuda bir yazı yayımlanmıştı. İstiklal Madalyamız vardı. Velhasıl çocukluğumuz bu hatıralarla geçti.

Babam Özel İdare'de memurdu. Sevilen, sayılan bir kişi idi. Memuriyet sebebiyle çok yer değiştirdik. Ben ve diğer 4 kardeşim farklı okullarda okuduk. İlkokul 1. sınıfa Dinar ilçesinde başladım. 3-4-5. sınıfa Sinanpaşa'da devam ettim. Ortaokul 1.ve 2.sınıfa Bolvadin'de gittim. Orta 3'te babam Afyon'a tayin olunca bizde geldik ve Afyon Lisesi orta kısmına devam ettim. Liseyi de burada okudum.

– O dönemin Afyon'u, okul hayatı nasıldı?

– O yılların Afyon'u 30-40.000 nüfuslu küçük bir kasaba gibiydi. Herkes birbirini tanırdı. Okulda öğretmenlerimizi sever, sayardık. Arkadaşlarımızla

çok sağlam bağımız vardı. Sınıf arkadaşlarımdan Abdullah Bozok, Metin Gürer ve ben deyim yerindeyse 3 kafadar gibiydik. Yediğimiz, içtiğimiz ayrı gitmez, beraber oturur, kalkar, ders çalışırdık. Müdürümüz İbrahim Gökpınar, İbena (İbrahim Erçetin) Matematik, İbrahim Gocutoğlu, Mahir Türkan, Tayyar Ataman, Ömer Faruk Ceylan, Reyhan-Yusuf Dağpınar hatırımda kalan hocalarımdan bazıları. Edip Ali Baki Fransızca hocamdı. Oğlu Haluk Nurbaki yine hocamızdı. Sonradan kendisiyle çok sık beraber olduk. Aile doktorumuzdu. Ankara'da tahsil yıllarımda Sağlık Bakanlığı'ndan burs kazanmıştım, Haluk Bey o dönem milletvekiliydi, bana kefil olmuştu. Velhasıl hocalarımızla sevgi, saygı, hürmete dayanan bağımız vardı, ömür boyunca devam ettirdik.

1960 yılında Afyon Lisesi'nden mezun oldum. O yıllarda sanırım bir ilk olarak bir mezuniyet yılılığı hazırlamıştım. Okuldaki lakabım “Mirabo” idi. Bu kişi meşhur bir Fransız hatibidir. Okula müfettişler geldiğinde hocalar güvendikleri için beni kaldırırlardı. Lakabım buradan kaldı. Bir diğer lakabım “Sokrat”tı. Dünya klasiklerini okumak için birbiri-mizle yarıştık, bu lakapta oradan kaldı. Ortaokul 3. sınıftan itibaren günlük tutmuşumdur. Bunlar insana

yol gösterir. Okuduğumuz kitaplar bize çok şey kattı. İnsanın gelişmesinde okumanın, yazmanın yeri büyüktür.

– **O yıllarda müziğe de meraklıymışsınız.**

– Müziğe merakım ilkokulda başladı. Şimdi İzmir’de avukatlık yapan benden 5 yaş büyük ağabeyim Erdoğan Çakmaklı bana mandolin hediye etmişti. Müzikle böyle tanıştım. Kendimce bir şeyler çalardım. Sonra kemana heves ettim. Onda da en büyük etken Afyon Lisesi’nde müzik öğretmenim olan büyük Bestekâr Veysel Arseven’di. Veysel Hoca benim kemanla uğraştığımı gördü, çok beğendi. Akşamları bana ders vermeye başladı. Mesaiden sonra öğretmenler odasında haftada 2-3 saat kurs verirdi. İlk derslerimi böyle büyük bir hocadan aldım. Ondan sonra yine müzik hocamız Reyhan Dağpınar’dan dersler aldım.

Ankara’daki üniversite yıllarımda Veysel Hoca’da Ankara’ya yerleşmişti. Orada da evine gider, kompozisyon (beste) dersleri alırdım.

Müziğe çok meraklıydım. Ankara’da başka bir bölümde okumama rağmen Konservatuara gidip hocalara kendimi tanıttım. Sağlık Bakanlığı Sosyal Bilimler Akademisi’nde okuduğumu belirtip müziğe olan ilgimi dile getirdim. Derslerini takip edebilir miyim diye izin istedim. Allah razı olsun izin verdiler ve dışarıdan derslerine katıldım. O zamanki hocalar başkaydı. İlgili, meraklı bir genç görünce hevesini kırmamışlardı. Onları saygıyla anıyorum. Benimle sanki kendi öğrencileriymişim gibi ilgilendiler. Ulvi Cemal Erkin, keman hocam Marsel Dupo. Şimdi öyle hocaları ara ki bulasın.

Orası bana yetmedi. Bir taraftanda Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Bölümü’ne gittim. Orada Prof. Dr. Zuckmayer ile tanıştım. Kendisi Alman asıllı önemli bir piyanisttir. Beni çok sevdi “Evladım bu okul senindir, her zaman gelebilir, dilediğin derse girebilirsin” dedi. Hala daha hayret ederim, nasıl bir cesaret, Allah’ın büyük bir lütfü. Kapılar önüme açılıyor. Yurtta kaldığım için keman çalışmam zor olurdu. Bu sebeple Konservatuar ve Gazi Üniversitesi salonlarında keman çalırdım.

Son yılımda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’na devam ettim bir taraftan. Orada büyük hocalarla tanıştım. Az önce söylediğim gibi meramınızı anlatınca, güzel konuşunca tüm kapılar açılıyor. Niyet hayır, akıbet hayır. Bunu hayatımda çok gördüm.

– **Müziğe bu kadar meraklı bir gençsiniz ama yükseköğretimde farklı bir okulda okuyorsunuz**

– Liseyi bitirdiğim 1960 yılında ayrı, ayrı 5 fakültenin sınavına girmiş, hepsini de kazanmıştım. Ama o yıl Sağlık Bakanlığı ilk defa Sosyal Hizmetler Akademisi diye bir okul açmıştı. Bende buraya severek, isteyerek kayıt yaptırdım ve okudum. Kendime göre ideallerim vardı ve bu ideallerimi burada gerçekleştirebileceğime inanmıştım.

– **Sosyal Hizmetler Akademisi’nde ne tür bir eğitim veriliyordu, mezunları ne iş yapıyordu?**

– Bu bölüm maalesef hâlâ tanınmıyor, bilinmiyor. Buranın mezunları şu işi yapar; insan sağlığı 3’e ayrılır. Beden sağlığı, ruh sağlığı, sosyal sağlık. İşte sosyal sağlığın mütehassısları burada yetişir.

Sosyal sağlık nedir? İnsanlar arası ilişkileri düzenlemek, insanın kendisiyle barışık olmasını sağlamak. Ruh sağlığı sosyal sağlığı etkiler, sosyal sağlıkta ruh sağlığını etkiler. Her ikisi beden sağlığını etkiler.

Bu meslek dünyanın en önemli meslekleri sıralamasında ilk 6’ya girer. Türkiye Medikal Psikiyatriyi biliyor ama henüz sosyal psikiyatriyi bilmiyor. İnşallah zamanla tanyacak. Tabi bunun için özverili, fedakâr insanlar olması lazım.

– **Efendim 1960 yılından bahsediyoruz. Bilmediğim kadarıyla bu mesleğin, uzmanlığın önemi 1990’lı yılların sonunda ancak anlaşıldı. Yani siz 40 yıl önce nasıl böyle bir öngöründe bulunup kendinizi bu alanda yetiştirdiniz?**

– Düşünen herkes bilir ki insan vücudu bir cetsetten ibaret değildir. Sağlığın bir biyolojik yönü bir de insan yönü var.

Ben oranın Tıp ve Psikiyatri Bölümünden 1965-1966’da mezun oldum. Okulda mevcudumuz 30 kişi olduğu için çok güzel eğitim aldık. O günlerde Bakan-

lık Müsteşarı bana şöyle demişti; “Biz sizin mesleğinizi bilmiyoruz, şimdi gideceksiniz bu ülkeye bu mesleğin önemini anlatacağıız.” Şimdi düşünün koskoca müsteşar küçücük bir gence nasıl önem veriyor.

– Sonrasında neler yaptınız?

– Branşım psikiyatri olunca Türkiye’nin en bilinen, en kıymetli hocalarının olduğu Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’ne tayinim çıktı. Bir müddet burada hizmet ettikten sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi hocaları geldiler, “Sizi okulumuzda öğretim görevlisi olarak görmek istiyoruz” dediler. Benim içinde sürpriz oldu. Onur verici, gurur verici bir olay. Tıp Fakültesi mezunu olmayan bir kişinin öğretim görevlisi olması, görülmüş şey değil. Ama hocalarımız öyle uygun görmüşler, bende kabul ettim. Ama Sağlık Bakanlığı’nda 8 yıl mecburi hizmetim var. Bunu da çözdüler ve sonuçta Tıp Fakültesi’ne atandım. Bunu kendime maalemiyorum. Allah’ın takdiri, hocaların uygun görmesi, bizimde çalışmalarımızla alanımızda öne çıkmamız neticesinde oldu. Şunu unutmamak lazım ki insan her zaman temiz, dürüst, terbiyeli olmalı. Böyle olursa başarıyı yakalar.

– Üniversite de ne gibi çalışmalar yaptınız?

– Üniversitede dışarıdan akademisyen olarak atanmam başta yadırgandı. Ama çok çalıştım ve 7 yıl sonra Tıp Bilimleri doktoru diploması aldım. Şunu burada söylemek lazım; dünyada Tıp Fakültesini bitirir bitirmez “Doktor” unvanını veren, kullandıran tek ülke Türkiye’dir. Bilimsel olarak dünyada böyle bir uygulama yoktur ve yasaktır, yanlıştır. 1968 yılın-

da İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Bilimleri Yönetmeliği çıkardı. Yani Tıp Fakültesini bitirenlere Doktor unvanı almak istiyorlarsa Doktora yapma mecburiyeti getirdi. O yönetmeliğe göre kimler Tıp Bilimleri Doktoru olabilir?

1-Tıp Fakültesi mezunu olanlar

2-Tıp mezunu olmayıp üniversitenin ilgili bir dalında profesörler kurulunun kabul edeceği bir fakülte mezunu olanlar.

Ben 2. maddeden doktor oldum.

Bilimsel çalışmalarımız elbette okulla sınırlı kalmadı. Cerrahpaşa Tıp Fakültesini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi olarak biz kurduk. İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin en az on beş il ve yöresinde Halk Sağlık Eğitimi, Evlilik Okulu, Anne Baba Okulu, Yetişkinler Okulu hizmetleri adı altında iki yüz civarında konferanslar verdim. Televizyon kanallarında, radyolarda yüzlerce programa katıldım.

Aile, Çocuk ve Gençlik Psikiyatrisi alanında çalışan Psikiyatrik Sosyal Çalışma Mütchassısı olarak İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında Öğretim üyesi olarak görev yaptım. Aynı zamanda Psikiyatri Anabilim Dalı ve Prevanatif Onkoloji Anabilim Dallarında da öğretim üyesi ve Akademik Kurul üyesi olarak yıllarca çalıştım. Psikososyal Onkoloji ve Eğitim Bilim Dalı’nın kurucusuyum ve bu Bilim Dalının yedi yıl başkanlığını yaptım. Çeşitli üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programlarında yıllarca öğretim üyesi olarak görev aldım.

– Askerlere de ders verdiğinizi duymuştum.

– Evet. Bir dönem paşalara Psikolojik Harp Taktikleri üzerine eğitimler verdim. Milletler arasında güçlüler ayakta kalır. Zayıflar tarih sahnesinden çekilir. Bugün ülkemizde birtakım yabancı güçlerin psikolojik harp taktiklerini uyguladığını görüyoruz. Bu sebepten bizimde biran önce gençlerimizi bu konuda eğitmemiz lazım. Biliyorsunuz savaşta hile mübahtır.

– Pek çok kitabınız olduğunu biliyoruz bir liste verebilir misiniz?

– Evet geçmişten bugüne 15’in üzerinde kitap yayınladım. Pek çoğu genişletilmiş baskılar yaptı. Tam bir

Amerika’da Türk Günü geçişi

liste yok ama son yıllarda yayınladığım kitaplar şu şekilde;

- 1) Çocukta Zeka Gelişimi ve Disiplin Eğitimi, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2011
- 2) Öğrenmek ve Başarmak Sanatı, 3. Baskı, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2010
- 3) Çocuk ve Ergene Söz Dinletebilmek Sanattır, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2011
- 4) Çocuk Yetiştirmek Sanattır, 4. Baskı, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2010
- 5) Yetenekli Çocuklar, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2013
- 6) Hiperaktif Çocukların Sosyal Teşhis ve Tedavileri, 3. Baskı, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2012
- 7) Çocuklarda Görülen Kekemelik, 4. Baskı, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2012
- 8) Endüstride İş Verimin Arttırılması, 3. Özel Baskı, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2012
- 9) Aile İçi İletişim ve Sosyal Sağlık, 5. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2009
- 10) Çocuklara Söz Dinletebilme Sanatı ve Yönlendirme Teknikleri, Individual Social Casework Scientific Method, 3. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2006
- 11) Mutlu Olmak Elinizde Bunun Farkındamısınız, Çelik Yayınevi, İstanbul 2013
- 12) Evlilik Okulu, Anne Baba Okulu, Yetişkinler Okulu: Cilt 1, Çelik Yayınevi, İstanbul 2013
- 13) Kansere Teşhisi Almış Hastanın Tedavisinde Sosyal Çalışma, Bilim ve Sanatının Zaferi Çelik Yayınevi, İstanbul 2013

Kitap yazmak para kazanmak için değil bir aşkla yapılan iştir. Yazarlar bilir bu iş para getiren bir şey değildir. Çoğu zaman cebinizden harcarsınız. Akademik hayatta da hiç kitabı olmayan bir akademisyenle onlarca kitabı olan hoca aynı statüdedir. Beni bu işe sevkeden hocam Prof. Dr. Sıtkı Velicangil'dir. Onu örnek aldım. Odamı görüyorsunuz hâlâ bir şeyler üretme çabası içerisindeyim. Bazıları eleştirir "O kadar kitap yazdın, yayınladın, dünyayı mı kurtaracaksın." derler. Onlara bir şey demiyorum. 60 yıllık birikimimizi insanlığın istifadesi için kullanma çabasıdayım.

– Efendim biliyorsunuz ülkemizde üretenler eleştirilir.

– Evet, haklısınız. Eğer bir şey yapmayıp "İşten eve, evden işe." gelip giderek bir ömür sürseydik sa-

nırım kimse bir şey demezdi. Tabi bunlara kızmadan, darılmadan işinize bakmak en doğrusu.

Yıllar boyu Cumartesi sabahı erkenden eşim bana yiyeceklerin olduğu bir çıkın hazırlar, Salı sabahına kadar üniversitedeki odamda dışarı çıkmadan çalışırdım. Evde yapamazdım çalışma ortamım, laboratuvarım, kitaplarım okulundaydı. Eşimin hakkını ödeyemem bu konuda Allah ondan razı olsun. Çünkü yeni evli olduğumuz günlerden bugünlere beni hep sabırla, olgunlukla karşıladı. Yeni evlendiğimiz dönemde çoğu zaman gece geç vakitlere, bazen sabahlara kadar hastanede olurdum. Hastane dediğime bakmayın ruh hastalıkları hastanesi başka bir deyimle tımarhane. Şifa bekleyen insanlar var. Tehlikeli vakalar var. Hanım, bu adama bir şey mi oldu diye yolumu beklerdi.

– Zor olmaz mıydı halk arasındaki adıyla "Tımarhane"de görev yapmak?

– Olmaz olur mu? Bu tür hastalar genellikle halk tarafından dışlanmış insanlardır. Ruh hastası damgası yemiş insanların en yakınları bile onları dışlar, ciddiye almazlar. Haliyle bu insanların ne zaman, ne yapacakları kestirilemez. Ama Allah bize böyle bir görev bahşetti, bu hastaları tedavi etmeye çalıştım. Onları kurtarabilmek adına gece, gündüz çalıştım.

– Gençlere ne tavsiye edersiniz?

– Bir psikiyatri mütehassısı olarak şunu söyleyirim; bir insan 18 yaşına gelene kadar dünya klasiklerinden 60 tanesi mutlaka okumalıdır.

– Neden?

– Çünkü bu kitaplar insanın kişiliğini olgunlaştırır, şahsiyet sahibi yapar. Tartışmanın usulünü, adabını bilir. Ruh sağlığının 6 kalesinden biri benim nazarımda budur. Bu kitaplar kültür kazandırır.

– Son olarak neler söylemek istersiniz?

– Gençlerin bir hedefi olmalı ve bu hedefe ilerlerken milli, manevi değerlerinden taviz vermemeli. Vatanına, milletine, ailesine karşı sorumluluklarını yerine getiren bireyler olmaya gayret etmelidir. Sadece okul bitirmekle, bir fakülte mezunu olmakla

bir şey olmaz. Diploma bir anahtardır, kendilerini farklı alanlarda da yetiştirsinler. Bizler elbette bugün bir yerlere geldiysek bunu önce ailemize, sonra okulumuza, hocalarımıza borçluyuz. Bugün yurtdışında mesleki çalışmalarım sebebiyle pek çok ödül, madalya aldım, Dünyanın Meşhurları Listesine girdim ama her şeyden önemlisi elbette kendi milletimize faydalı olmaktır. Derler ya

“Ölürsen yer beğensin,
Kalırsan el beğensin”

Ne zaman Afyon’a gitsem Gündoğmuş Mahallesi Numara 42’ye gider bakarım. Çocukluğum hatırıma gelir. Ev şimdi köhnemiş, harap ama bana bir şeyler anlatır. İnsanın geçmişini ve geleceğini. Okulumu, Afyon Lisesi’ni ziyaret eder, gençlerle hasbihal ederim. Kaplıcalara mutlaka giderim. Son yıllarda şehrimizin büyük atılımlar yaptığını görmek bizleri gururlandırıyor. Bir Afyonkarahisarlı olarak memleketimize her zaman gönül borcumuz var.

Taşpınar dergisini ilgiyle takip ediyorum. Afyonkarahisar’a dair bilinmeyen pek çok şeyi burada okudum, bilgilendim. Allah gayretinizi muvaffak etsin, daim olsun.

KİTAPLARIMDAN BAZILARI

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMENOĞLU

Arşivden yaprakların bu sayısında Afyonkarahisar'ın yüzlerce yıldır en güzel içme suyu olan Kadınana Suyu'nda yapılan bir çalışmaya dair Osmanlı Arşivleri'nden bir belge var. 17 Mayıs 1852 tarihli belgenin içeriğinde Karahisar-ı Sahib kasabası ahalisinin su sıkıntısının giderilmesi için kasabaya birkaç saat mesafeden gelmekte olan Kadınana Suyu'nun Kışlacık Deresi'nde bulunan Değirmenbahçe adlı yerde inşasına karar verilen ve inşa masrafları kasaba halkı tarafından karşılanacak olan bende ait keşif çalışması yapmak üzere Mühendishane-i Hümâyûn'da görevli mühendislerden Kolağası Hacı Salih Efendi'nin görevlendirilmesi yazıyor.

Söz konusu yer bugün Afyonkarahisar'a bağlı bir mahalle olan eski Kışlacık köyü arkasındaki su bendidir. Günümüzde maalesef harab bir halde olan bu su bendi restore edilerek gelecek nesillere Afyonkarahisar'a içme suyunun ne zor şartlarda getirildiğinin bir delili olarak korumaya alınmalıdır.

Devletlü atüfetlü efendim hazretleri:

Karahisâr-ı Sâhib kasabası ahâlîsinin sudan dolayı çekmekte oldukları zarûretten kurtarılmaları için birkaç sâ'at mesâfeden gelmekte olan Kadınana Suyu'nun harka mürûr eden Kışlacık Deresi'nde vâki' Değirmenbahçe nâm mahalle inşâsı iktizâ eden bendin keşfi bend ilmini ârif mühendisin vücûduna mütevakkıf olduğundan gayr-i ez ma'âş masârîf-ı tarîkiyyesi ol tarafça tesviye olunmak üzere ma'âşlı mühendislerden bir nefer mühendisin ta'yîni lüzûmuna dâ'ir Karasihâr-ı Sâhib Meclisi'nin cevâben vürûd eden mazbatası Meclis-i Vâlâ'ya lede'l-i'tâ bend-i mezkûr masârîfını bi'l-iftihâr kendüleri verecekleri mukaddemce ahâlî cânibinden ifâde olunarak keşfi zımında mühendis

irsâline lüzûm olup olmadığı isti'lâm olunmuş idi sûret-i iş'âra nazaran mühendis ta'yînine lüzûm görünmüş olduğundan Mühendishâne-i Hümâyûn ma'âşlı mühendislerinden münâsib birinin ta'yîn ve i'zâmı hakkında olan mütâla'a-i müşîrânelerinin istifsârı bi't-tezekkür mezkûr mazbata leffen gönderilmiş olmağla bi'l-mütâla'a iktizâsının iş'ârı bâbında irâde efendimindir.

Fî 22 Receb sene [12]68

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki:

Müfâd-ı fermânnâme-i sâmi-i âsafâneleri ve mazbata-i merkûm mü'eddâsı rehîn-i îkân-ı çâkerânem olmuş ve bend-i mezkûrun keşfi husûsuna Hendesehâne-i mezkûr hulefâsından kolağalık rütbesinde bulunan Hacı Salih Efendi bendelerinin me'mûriyeti bi'ttensîb emsâl ve nizâmına tevfiikan mûmâ-ileyhe i'tâsı lâzım gelen maş ve ta'yînât ve harc-ı râhın mikdârını mübeyyin terkîm etdirilen pusulası zikr olunan mazbata ile leffen takdîm ve i'âde-i hâk-i pâ-yı cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri kılınmış olmağla icrâ-yı muktezâsı bâbında emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Receb sene [12]68

Bende Subhi

Belge Kodu : İ. MVL 238/8445

Tarihi : 27 Receb 1268 [17 Mayıs 1852]

KAYNAKÇI AHMET USTA

AHMET İLTAN (1924 – 11.12.1995)

Erdoğan EMRE, Mimar

aeremre@hotmail.com

Çok yönlü bir sanatkâr ve zanaatkâr olan Ahmet usta, gerçekten on parmağında on marifet olan, herkesin sevip takdir ettiği çok popüler bir insandı.

1924'te Kuzeybatı Bulgaristan'ın Montana iline bağlı, Lom ve Tuna Nehirlerinin birleştiği noktada önemli bir liman olan LOM kentinde doğdu. Aile de 3 kız, 2 erkek çocuk vardı.

II. Dünya Savaşı rüzgarları onları Türkiye'ye göçe zorladı, 1940 yılında, 16 yaşlarında iken Eskişehir'e göçmen olarak geldiler. Bir süre çıraklık yaparak aile bütçesine katkıda bulundu, zamanı gelince askere çağrıldı, (1941-43) İstanbul / Darıca'da görevini tamamlarken burada sinema makinistliği öğrendi.

Askerlik dönüşü, TCDD Eskişehir Cer Atölyesi'nde kaynakçı ustası olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl gene bir göçmen kızı olan **Rabia Hanım** ile evlendi. Ertesi yıl Mayıs 1946'da tek çocukları olan Seval doğdu.

1948'de Afyonkarahisar'da Halkevi Sinemasını işletmekte olan, Eskişehirli Özekçin **Kardeşler**'in çağrısı üzerine geçici olarak buraya geldi. O yılların sinema filmleri çok yarıcı idi ve makine dairesinde sık-sık yangın çıkardı; hatta bu sebepten makine dairesinin ana salonun dışında yapılması zorunluluğu vardı ve çoğunlukla dışarıda bir itfaiye kamyonu bekletilirdi. (1955'lere kadar bu zorunluluk devam etti). Nitekim İstanbul'da 1948 lere kadar çoğu eski filmler bu sebeple yanıp kül olmuştur (Yücel Çakmaklı'nın; neden eski filmler kayboldu, bir arşiv tutulmadı mı? sorusuna cevabı,..)

Şehrin tek sineması daha sonra İNCİ adıyla faaliyetine devam etti; kısa süre sonra, Oruçoğlu Kıraathanesi arkasında önce yazlık olarak, daha sonra ŞAFAK adıyla kapalı sinema kurulunca, artan rekabet dolayısıyla Ahmet Usta paylaşılabilir duruma geldi. Esasen bu arada Afyon'u da çok sevdiğinden buraya yerleşmeye karar verdi ve ailesini taşıdı. Önce İmarret Camii karşı aralığında bir ev tuttular.

Sinemalarda önceleri Cumartesi-Pazar gündüz ve gece gösterileri ne ilaveten Çarşamba matinele-ri başladı. Özellikle yazlık sinemaların çok iş yapması ve bina yapmak zorunluluğunun bulunmaması

1952’de **Cemalettin Camgöz** ile ortak kaynak atölyesi açmışlardı. İşbankası alt tarafında, Garanti Bankasının bulunduğu yerde (Çete’nin Garajı) açılan kaynakçı dükkanı iyi iş yapmaktaydı. Burada Afyon’un ilk elektrik kaynağını uygulamaya koydular. Daha önce sadece oksijen kaynağı (*karpit ile çalışan*) yapılmakta idi, diğeri bilinmiyordu. Elektrik yoktu. İstanbul’dan XSIÖN marka kaynak makinesi getirten Ahmet Usta burada da kazık yiyerek, 500 lira-lık makineyi senette yapılan bir tahrifat yüzünden, 900 liraya almak zorunda kaldı. Daha sonra işyerini 200 m aşağıya Kaptanlar’ın arsaya taşıdılar. (*ilk yazlık sinemayı açtığı yer*)

sebebiyle bir ortak ile önce Kaptanlar’ın arsasına **LALE** (*Yeşilcami civarı, Barlas Apt. üst tarafında*) daha sonra şimdiki PTT Bölge Başmüdürlüğünün olduğu köşedeki Sefa Kıraathanesinin arka bahçesine **SEFA** adıyla; 2 yazlık sinema açtılar,.. Bir süre sonra ortağı İstanbul’a film almaya gidip de bütün parayı harcayarak kaçınca sinema konusunu kapatmak zorunda kaldı.

2 Mart 1954’te Ambaryolu üzerinde şimdiki Davulcuoğlu İş Merkezi alt tarafındaki **Kitapçı Nihat Niyazi**’nin arsasına kendi işyerini açtı. Burada uzun süre, her türlü kaynak işlerinin yanı sıra meşhur Bulgar Somyalı (*iki ucunda çelik yay bulunan flemenk şeritli yatak altlığı*) demir karyola imalatına başladı.

Aynı yıllarda ilk alüminyum, tuty ve pirinç (*sarı*) kaynaklarını da öğrenip uygulamasına geçti. Birçok çırak yetiştirdi, bunlar daha sonra zamanla ayrılıp kendi atölyelerini açtılar; çoğunlukla ustalarına olan saygılarını muhafaza ettiler.

O dönemlerde motor bloklarında bir çatlama olduğunda kaynak yapmak büyük problem olur, Ankara’ya veya İstanbul’a götürülürdü. Bir olay sırasında tesadüfen Afyon’da bulunan MKE ustalarından Ahmet Gümüş’ten, atölyesinde yaptırdığı bir tatbikatta alüminyum kaynağının inceliklerini öğrendi. Bir otomobil motorunun karter çatlağına dikiş atarak sağladılar. (1953)

Çeşitli kişilerden yediği kazıklar onu asla yıldırmadı. Dönemin en büyük sorunu olan elektrik üretimi, bugünkü Müftülük Binasının olduğu yerde yüksek tavanlı bir fabrikada yapılmakta idi. Buradaki büyük dizel makinenin tamiri ile tüm dağıtım şebekesi direklerinin ahşaptan putrele (*INP 20*) çevrilmesi işini üstlendi. O yıllar mevsimine göre

hava karardığında (19.00-20.00 saatlerinde) çalışan jeneratör, gece 23.00 sularına kadar elektrik üretir, sonra durdurulurdu. Bu durum 1950 sonlarına kadar devam etti. Sonra tam gün elektrik verilmeye başlandı. Bu arada tamirci dükkanlarında ihtiyaca göre küçük jeneratörler kullanılıyordu.

Elektrik kaynağı adeta devrim yarattı, o yıllarda şimdiki fişeli kilitler yoktu. Dövme demirden yapılan sürgülü ağır kilitler ve bunların 300-400 gramlık anahtarları vardı. Bu anahtarın dili kırılınca problem çıkar kapıda kalınır, hatta ailevi sorunlar doğardı. (!) Yeni bir anahtarın yapımı ustasının bulunup yapması birkaç gün alabiliyordu. Bu iş Ahmet ustanın atölyesinde 10 dakikaya indi.

İmaret Camii karşısındaki Gedik Ahmet Paşa İlkokulu civarında 2 ev değiştirdiler. Yeni okul yapıldığında (1952/53) kızı Seval, bu okulda başladı ve buradan mezun oldu. (Aynı yıl 75 Evlerde satın aldıkları yeni evlerine taşındılar).

Bu yıllarda PTT Müdürü olan Abidin Bey; bugünkü Örnekevler semtinde, herbiri 1000 metrekarelik arsası olan 75 kişilik bir kooperatif kurdu ve aidat toplamaya başlamıştı. (1952) Bu atılım kısa zamanda Belediye Başkanı **Asım İzmirli**'nin (1953-55) büyük desteği ve teşviki ile şehrin ilk uydu kenti

(*peyk şehir*) olarak gelişti ve o günkü adıyla **75 Evler** olarak modern yapılaşmanın Afyon'daki ilk modeli oldu. 1956'da şimdiki Örnekevler Camii (*yapımı 1966-67*) karşısında, matbaacı Abdullah Hazer'in karşı köşesindeki evi devren satın alarak taşındılar.

İşinden evine bisikletle gidip gelirdi. Çevreye karşı çok duyarlı olan bu göçmen vatandaş, gerek atölyesinin gerekse evinin bahçesini ağaçlarla donattı. Aradan geçen 60 yıllık zamanda ata toprağını ziyaret eden kızı, babasının diktiği ulu ağaçların kesildiğini görünce gözyaşlarını tutamadığını söyler.

1973 yılında hizmete giren **Küçük Sanayi Çarşısı**'nda; anayolda, Halkbankası karşısındaki atölyeyi satın alarak taşındı. Önünde küçük bir havuz yaptı. Daha serbest ve rahat ortama kavuşmuş, birçok ustası ve kalfası olmuştu. Afyon Lisesinden sonra Ziraat Fakültesini bitiren kızı da kendisi gibi başarılı bir meslektaşı ile evlenmişti.

Bütün bu uğraşların arasında musikiye olan merakı yüzünden Afyon düğünlerinin vazgeçilmezi haline gelmişti; öyle ki artık düğünler **Ahmet Usta Caz Orkestrası**'ndan alınacak randevuya göre tarihlenmeye başladı, ve tabii düğünler de birer baloya dönüştü.

Önceleri yalnızca Belediye Meclis Salonunda

yapılan düğünler için yeni salonlar aranmaya başlandı. Ziraat Bankası arka sokağındaki Tapu Sicil Muhafızlığı yanı AS düğün Salonu, Orduevi Subay- Astsubay Gazinoları, Çimento Fabrikası, TMO, Efes Bira Malt Fabr. ve TCK 31 Şube karşısı Zafer Düğün Salonları gibi yerlerde yapılmaya başlandı.

Müzik onun hayatıydı, trompetini adeta konuşturdu. Orkestrası, hevesli amatörler ve yarı profesyonel müzik meraklısı gençlerden oluşuyordu; basit bir hesapla beraber çalıştığı arkadaşlarından 20 yaş kadar büyük olmasına rağmen onlarla müzik dilinde kaynaşmıştı.

İlk ekibe sonradan küçük katılımlar ve ayrılmalar olduğu dikkate alınarak temel kadroyu şöylece özetlenebiliriz;

Trompet.....: Ahmet İltan

Gitar / Solist.....: Müfit Bayraşa, Hicabi Oyal, Hasan, Erdil, Yavuz Selim Sepin

Org.....: Cem Erkılıçoğlu

Org / Akordeon...: Hadi Davaslı, Hasan Lokmacıoğlu

Akordeon.....: Ziya Emre, Utku Emre

Ritm Gitar.....: Attila Özenç, Faruk Tepepınar

Bas Gitar...: Zafer Özkara, Necmi Kurşunoğlu

Davul.....: İlhan Sepin, Cemal (*Dümtek*)

Zamanla artan nüfus ve ihtiyaç sebebiyle birçok değişik amaçlı müzik grupları teşekkül etti (*Türk Sanat Müziği, Halk Müziği ve Batı Müziği orkestraları gibi*)

Son dakikaya kadar durmaksızın çalışan ve hayal dünyası çok geniş olan Ahmet Usta, bu küçük şehir için neler tasarlamadı ki? Gençlerin girmeye can attığı Çimento Fabrikası'nın çok tehlikeli ve iptidai yüzme havuzu ile Akarçay'ın akmayan bulanık ve pis suyunda yüzmeye çalışanları görüp; modern ve hijyenik bir yüzme havuzu tasarımı, **Kale'ye teleferik** kurulması, zaman-zaman gelen sirk çadırlarını görüp, genç / yaşlı herkesin kullanabileceği modern bir **Lunapark** ve daha neler, neler?!

Bütün bunları **düşünmenin dahi ütopya oldu-**

ğu o yıllarda, bu tasarımları ifade etmenin dahi cesaret gerektirdiği ortadadır. Bunları ancak bir Avrupalı (!) düşünebilirdi. Suyun ötesinden gelen bu göçmen aspirin gibi, ilaç gibi her derde deva oldu; çalışkanlığı, sempatik davranışları ve dürüstlüğü ile her zaman aranan ilklerin adamı Ahmet Usta, 11 Aralık 1995'te, arkasında birçok sanatkar kalfa bırakarak bu dünyadan göçtü. Tam iki yıl sonra vefakar eşi de arkasından yetişti.

Asri Mezarlığın C kapısının üst yamaçlarında, şimdi **UyduKent**'in uzandığı eski Çapak Çayırı'na hakim bir noktada eşi ve annesi ile beraber huzur içinde yatmaktadırlar. Umulur ki gördüğü manzara hayal ettiği Afyon ile çakışır, 20 katlı bloklar, içinde tekneler yüzen bir akarçay, yüzme havuzlu villalar, ve nihayet yapılmakta olan teleferik, geç de olsa, eksik de olsa, yanlış da olsa; bunlar, senin gerçekleştirmek istediğin hayallerin idi Ahmet Ustam; ruhun şad olsun, Allah rahmetini esirgemesin senden..

TEŞEKKÜR:

Çok sevgili kardeşlerim; kızı **Seval** ve damadı **Ayhan Atılır**'a, ortağı **Cemalettin Camgöz**'e, Orkestra elemanlarından Gitarist **Attila Özenç** ve **Faruk Tepepınar**'a, telefonla görüşebildiğim diğer üyelere, katkıları için şükranlarımı sunarım.

AFYONKARAHİSAR'DA ARADIM

Her geldiğimde bir izine rastlarım,
Aranım kendimce, karşımda çıkmaz sokakların,
Bulamayınca her seferinde, baştan başlarım.
Tek tek acı tatlı anılarımı yoklarım.
Uzun yıllar oldu özledim ben onu
Kimlere sorsam? Acaba bulunur mu?
Karşımda Afyonkarahisar Kalesi,
Memleketimin hem babası, hem annesi.
Kollarıyla sımsıcak sarar seni.
Koynuna alıvermiş kara bahtlı şanlı şehrini.
Emrine amade durur dev gibi,
"Dile benden ne dilersen." der gibi.
Ey haşmetli! Koca Kale'm arıyorum birisini
Belki bilirsin, yıllar önce kaybettim izini.
Volkan bakışları daldı ufuklara,
"Evet" dedi, bende gördüm bir ara.
Dikti mağrur başını, diktikçe bulutlara,
Asırlardır meydan okuyarak yüzyıllara,
Uzun bir hikâye, ömrün yetmez anlamaya,
Anıları tazelendi başladı anlatmaya...
Tarihe uzanır yüzümdeki her çizgi,
Bilir misin evlat? Buradan kimler geldi kimler geçti.
Anlatacak çok şey var aslında,
Düşmandan kurtulduk, sene 1922, 27 Ağustos'ta
Başkomutanın baş parmağı dudaklarının arasında.
İşte zafer! Cumhuriyetin kazanıldığı bu topraklarda,
Dumlupınar, Kocatepe'de alevler içinde yakıldılar beni.
Anıtmezarımsın diye şehitlerimin başına diktiler beni.
Dedim "Hiç yorulmadan hep ayakta durursun,
Yüzyıllardır insanımı güvenle korursun."
Dedim "Göz diken olursa toprağıma,
Kalkan gibi önünü keser, yolunda durursun."
Vakur duruşunla güç verdin, umut verdin yarınlara,
"Hadi fazla oyalanma." dedi, "Kimi arıyorsan git ara."
Gölgesini düşürdü haşmetle, Zafer Parkı'na,
Basamak basamak çıkışlarında mıydı acaba?
Güzel kokulu çiçeklerin arasında,
Yükseliyor bir abide, Zafer adında.
Dalıyorum anıtın görkemine,
Düşmanı işte böyle alt ederiz dercesine.

Seninle gezmiştik buralarda bilirsin,
Top arabasının üzerinde belki bir poz vermiştin.
Faytonlar sıralanmış, süslü atlarla hiç binmiş miydin?
Düğün alayı ile şehri gezip inmişmiydin?
Habersizce yapışsam yine arkasına faytonun,
Arada bir yesem kırbacını faytoncunun.
Tıkır tıkır götürse taşlı yollardan,
Sesi karışsa yine bakırlar çarşısından,
Ne ahenkli vuruştu, bakırların sesi hep bir ağızdan.
Bedestenin araya girdin mi musikiyi duyulur uzaktan yakından.
Ustaların alın terleri tek tek damlar,
İşlenmiş bakırlar, kapılarının önünde ışı ışı parlar.
Bedestene çok giderdik senine yolumuzun üstü,
Küçük küçük dükkanlar allı yeşilli, süslü mü süslü,
Yine çıktım birkaç basamak merdivenle kapalı üstü.
Yeni tamir oldu. Sandım ki yıllardır bize küstü.
Yoksun burada da karşı Hal'e bakalım,
Çok aradım yerini Hal'i bile bulamadım.
Göz kırptı Kale, gezinirken eteklerinde,
Hıdırlık'a fısıldadı, işte sana bir eğlence.
Hıdırlık taşırken beni sırtında, Sarkız'a pas attı,
El salladı Sarkız, Keltepe'ye fırlattı.
Etrafı sarılı dağlarla, aradığım mutlaka burada,
Anadolu'nun kavşak noktası, yine de unutma!
Yollara iyi bak, gelip geçerken,
Ambaryolu, Yeşilyol artık çok farklı dünden.
Aranırken Kadı Hamamını tanıdım, çarşı ortası,
Ne güzel kurnaları vardı, ortada göbektaş,
Düğünlerden önce yapıldı bir hamam sefası,
Kadın kız, çoluk çocuk . Hazırlanırdı bükmesi dolması.
Kalabalıksa burası, hamam çok, iki mahalle arası.
Millet Hamamı, Alaca, İmaret (Paşa) Hamamı.
Buralar olmazsa yollara düşüldü tatar arabalarıyla,
Ömer şifada, Gecek şifada, Gazlıgöl daha uzakta
Günübirlikse o gün gidilir gelinir, piknik yapılır adeta,
Yatak yorgan, kapacak, alındıysa kalınır yatıya.
Eğlencedir herkese sıcak suyu havuzu,
Dertlere derman diye bilinir burası.
Bir kültüdü kaplıcada hamam sevdası,
Temizlik imandandır, der ataların mirası.

Şimdilerde yapılmış oteli villası,
Yine de başkaydı o günlerin havası.
Giderken coşkulu canlılık,
Gelirken kese vurgunu ölü balık.
Altı yedi yaş arası çocuklar koşuşturduk,
Kızlı oğlanlı bir kadınlar hamamı, bir erkekler hamamı
doluşurduk.
(Her seferinde hamamacı teyze, hep kızardı nedense)
Akşamlara kadar havuzdayız, Hamamın dili olsa söylese,
Oğlanlara "Ne işiniz var kadınlar hamamında"
Alaylı bir dille "Gelseydi babanızda"
Gecek'te soğuk suyu doldururduk balıklı çeşmenin ağzında,
Salıncaklar kurulur, piknik yapıldı ağaçların altında,
Dostluklar kurulur, tatil havasında,
Ömer'e geçilirdi, yürüyerek dağın ardında.
"Dühancazade El Hac Hasan Ağa bu hamamı,
Müceddet yaptı, arzetti bu hayrı Mevlaya
Buyur tarihi inşasın bunun cevherle ey Fevzi,
Hakikat bir büyük asar bıraktı dari dünyaya
Adını veren Ömer Dede burada yatarlar,
Gelirdi buraya çocuğu olmayanlar, dilek tutanlar,
İnancıyla duasını birleştirip medet umanlar,
Dertlerine şifa, hayallerine çare ararlar.
Baş bozmaya gelir yakın köylüler,
Hamama bir anda başka hava verirler.
Çalınır tefler taslar kovalar,
Oynatılır kızlar, amanın hamamda şenlik var.
Verirler ağız ağıza, türküler coşar,
Hamamda yankılanan sesleri bir başka çıkar.
Gazlıgöl'ün hikâyesi de bir başka,
Dertlere derman aranır burada da.
Midas 'ın kızında yaralar çıkmış,
Yaralar yüzünden kendini dağlara atmış,
Bulunca sıcak suyu yıkanıp bir bakmış,
Ne acısı kalmış ne yarası hepsi bitmiş.
Kral Midas kızına yaptırmış bu tarihi hamamı,
İyileşince, dinince acılarının tamamı.
Havasını soludum milattan önceki yılların ,
Hala seni arıyorum nerdesin? Bulamadım.
Sandıklı Hüdayi Kaplıcası uzakta ,
Çamurlu banyoları hala revaçta
Heybeli Kaplıcası onunda anlatılır hikâyesi,
Severdin sıcak suyu gezindim buralarda bir bir.

Zaman dedi ki "Değiştirdim buraları, git başka yerde ara"
Döndüm çaresiz, düştüm tozlu yollara,
"Bulamadan yine geldim." dedim Karahisar'a,
Yayılmış sere serpe, Kalegörünmez'den bir uca.
Yürüdüm adım adım, Uzunçarşıya rastladım.
İki yana sıralanmış dükkanlarda anıları araladım.
Lokumcular, şekerçiler! Bana ondan haber ver,
Asmışlar kangal sucukları, manda kaymakları alıcı bekler.
Mağazalar el değiştirmiş çoğu, ilk sahipleri neredeler?
Bir ara sokaklara daldım, "Buralar nereler"
Hep pazarda kaybolurdun."Git oraya bak" dediler, yedim azarı.
Karılar pazarı, ot pazarı, yoğurt pazarı, Çarşamba pazarı,
Keçecilerin boyasında, halıların nakışında,
Aradım seni, yaz aylarının o soğuşunda,
Dolaştım durdum bir aşağı bir yukarı,
Yoktun oralarda, hepsine de baktım ayrı ayrı,
Taşpınar'dan soğuk suyunu doldurdum kalaylı güğümle,
Çavuşbaş, yorgun,hayata meydan okuyan emekçi mahalle,
O zaman bomboştu Marulcu Mahallesi'nden gerisi,
Bu mahallede sondan üçüncü ev bizimkisi...
Büyüdükçe çoğalmış artmış mahallelerin,
İlk belediye otobüsünün ardından koşardık "Kırmızı Gelin"
Ne kadar uzaktı Çimento Fabrikası
Oralara kadar uzanırdı ekilen haşhaş tarlası.
Göbekli marullar yemyeşil bereketli, sebzenin hası.
Şimdi o tarlalar nereye gitti?
Mor beyaz açardı afyonun çiçekleri,
Kelle kelle olurdu sararınca ürünleri,
Sakızını çıkarrılar, geriye kalır taneleri,
Kum gibi yığılır boşa gitmezse emekleri.
Yağı bile bir başkalaştırır yemekleri.
Haşşeş derler ocakta kavrulur, özel taşı vardı özenle sürtülür.
Mis gibi kokusu mahallelerde savrulur.
İşte o koku beni düşürüyor peşine,
İki kadın götürürken hamuru tekneleş
Gördüm fırını arada bir mahallede,
Ev ekmekleri, pideler yenirdi o zaman evlerde.
Fırından çıkıyor başkası, başında tepsisi,
İçinde ağzıaçık, bükmeleler dizili.
Haşşeşi sürüp hamura, vereceksin yeni kızmış fırına,
Koca koca ev ekmekleri dökülecek peşi sıra.
Her mahallede bulunurdu. Bu fırınlardan çoktu o sıra.
Hepsi kaybolmuş. Şimdi tek tük kalmış hatıra
Cücü diye pişirirlerdi teknenin dibindeki hamuru,
Çocuklukta sevinirdik o da bizim gibi yavru.

Karbonatlı hamurlar dönüşür öğmeye,
Mayasızsa hamursuz olur doyamazsın yemeye.
Bir de misafirin varsa yemeğe,
Başka hiçbir şey gerekmez yemeye,
Akşamdan çömlere konur fırında keşkekler,
Pazar sabahları iştahla yenmeyi bekler.
Ramazan ayında sahurda da açık fırınlar,
Tepsi tepsi böreklerle tutulur oruçlar.
Hele iftar zamanı gelince,
Atılan topraklar inler şehir kendince,
Kale'den atılan topraklar açılır iftarlar,
O ulvi havayı böyle yakalar Afyonlular.
Ezan sesleri birbirine karışır,
Müezzinler adeta birbiri ile yarışır.
Çınlatır ortalığı camilerin nefesi,
Ulu Camii, Ot pazarı, Yoncaaltı, Türbe, İmaret Camisi
Mevlevihane'den yanan ışık, aşk ateşi ile döner,
Hepsi tarihi eser, beş vakit "İşte bizde buradayız" der
Kandillerde, mübarek günlerde dolar taşar türbeler,
Hayırlı ağızlarla ziyaret edilen tekkeler,
Konya'dan gelen Mevleviler dergâhı,
Afyon'un uda sarmış sarmalamış maneviyatı.
Selçuklu Alaaddin Keykubad bin Feramuz'un kızları,
Kadınanalar yaşatmış su ile hayatları,
Efsanesi dolaşır adım adım sokakları,
Adı ile yaşarlar, geçmişte kalsa da yaptıkları.
Döne döne devrane oldum, Devrane yatırında,
O da kalmış işlek caddenin kıyısında,
Hele o Afyon'un şanlı Lisesi,
Bu tarihi bina acaba kimin eseri?
Yetiştirdi bir çok devlet adamı, siyasetçiyi,
Görkemli duruşuyla hala koruyor yerini.
Dolaştım Ordu Bulvarını, gördüm Paşa Konağını.
Önünde çok beklemiştim, hatırladın mı durağımı?
Dört bir yana yine ayrılıyor yollar,
Karşımda da tren istasyonu, gar,
Yorgun gelip gidiyor vagonlar,
Ne çok binerdik trene bir zamanlar.
Gurbete attı bizi hoyratça rüzgar,
Hasretle kalırdık, bir daha ki kavuşmaya kadar.
Saklambaç, istop, kovalamaca, körebe,
En son ne zaman oynamıştık hep birlikte?
Lastik topum kimbilir hangi derede kaldı,
Kanalizasyondan önce lağım çukurları vardı.

O güzel günler artık çok geride kaldı,
Hatırlar mısın birde sarı saçlı bebeğim vardı.
Akar'a balık tutmaya gidilirdi hevesle,
Şimdi Akarçay'ı gezelim, gel de birlikte.
Sıralanmış sandalyeler renk renk lambalar,
Koşun çocuklar bu mahallede düğün var!
Komşuların evinde yapılırdı kına geceleri,
Büyük oda dolardı tıklım tıklım giremezsin içeri.
Günler öncesinden sarar düğün telaşı,
Yemekler pişer, börekli pilavlı bamyalı aşı,
Kadınlara ayrı, erkeklere ayrı konan sofralar,
Bamyadan önce mutlaka ekme kadayıfı da var.
"Kınası karılır tasta" diye başlar kına havası,
Ağlatılır gelinin anası kardeşi babası,
Ellerine, ayaklarına yakılır bütünce kınalar,
Mutlu olsunlar diye edilir tüm dualar.
Zeybeği, kırık havası zordur oynaması,
Seyrine doyum olmaz, hele kaşıkların şakırtısı.
Şimdi sokaklara taşmış düğünler,
Artık salonlara gidiyor nazlı gelinler.
Gecenin bir vaktinde duyarsan şaşırma, şenliği
Dilenmeye giderler, tencere tava ne varsa odur müziği,
Kız evi, oğlan evinde koparır bahşisi,
Oynatılmadan damat, dönülmez gerisin geri.
Ey Kale'm döndüm dolaştım geldim yine karşına,
Kurban olayım toprağına taşına,
Aramadık yer kalmadı, baktım her taşın altına,
Bir daha çıksam Kale'nin başına,
Tırmanabilsem dimdik yokuşuna,
Doya doya, kuş bakışı baksam, en ince ayrıntısına.
Belki bağırsam; Kızlar Kulesi'nden,
Acaba anlar mı? Çağırma sesimden.
"Ahtım bahtım, altın tahtım,
Çocukluğuma dönmek vaktim."
Dileğimi böyle tuttum.
Kız Kulesi'ndeydi son umudum.
O heybetli Kale' de çaresiz,
Bana baktı umutsuz sessiz,
Olmayacak bir dilek, tutmayacak dua senin ki,
Kim aramıştı da geçmişini, çocukluğunu bulmuş ki;
Bıktırılmışım Kale'yi "Başuna arama yürü git işine"
Kızgın kızgın söyleniyordu arkamdan "Deli mi ne?"

Mürşide AYHAN

GAZİLERDEN HATİRALAR

ŞİRKET-İ HAYRİYE VAPURU İLE DÜŞMAN DENİZALTILARININ TEHDİDİ ALTINDA MARMARADAKİ TEHLİKELİ YOLCULUĞU SONUNDA YARALILARIN İSTANBUL'A GETİRİLİŞİ

Askere ilk gittiğim zaman sene 1325/1909'du. Umumi Harp'ten evvel Arnavut ve Balkan Harpleri'nde de bulundum.

Birinci Cihan Harbi başlamadan evvel İstanbul'da talimgâhdaydık. Harbin başlamasını müteakip altı ay sonra bizi Çanakkale'ye sevk ettiler. Oradaki kıt'am 3. Kolordu, 5. Alay, 2. Bölüğe düştüm.

Benim vazifem Alman Komutanı Fon Limon (Liman Von Sanders) emrinde postalık yapmaktı.

Fırka Komutanına götürdüğüm bir emrin cevabını gece ortalığın karardığı bir zamanda birinci ateş hattından getirirken istihkamların geldiği bulunduğu yerlere geldiğimde atımı bir ağaca bağlayıp sıçan yollarından yürüyordum. Birden denizden kuvvetli bir ziya (ışık) geldi. Her taraf gündüz gibi aydınlık olmuştu. Işık gelince hemen oraya attım. Yanımda kimse yoktu. Herhalde düşman beni görmüş olmalı ki ateş yağmuruna tuttu.

Yattığım yerde havadan gelen bir şarapnel parçası sağ ayağıma çarptığı için kendimden geçmişim. Orada ne kadar zaman kaldığımı bilmiyorum. Bir zabitin seslenmesi ile kendime geldim.

Zabit ne olduğunu sordu bende, "Biraz acı var." dedim. Beni hemen Akbaş Hastanesi'ne kaldırdılar. Orada çizmemi çıkardıkları zaman içi kanla dolu ve tarak kısmı da kamilen (tamamen) külçe olduğu için burada bir ay tedavi oldum. Bu süre içerisinde ayak tarağımdan kestiler. Bir ay sonra İstanbul'da Ağa Cami Hastanesi'ne götürdüler. Orada iki ay kaldım. Bu zamanda baldırımdan kestiler. Daha sonra Harbiye Hastanesi'nde dokuz ay tedavi ettiler. Burada da diz kapağımdan 10 cm yukarısını kestiler. Bu şekilde bir sene tedavi olduktan sonra hastaneden ayrıldım, memleketime döndüm. Şimdi sağ ayağım tahtadan takmadır.

Çanakkale-Arıburnu mevkinde yaralandım. Maluliyetim üçüncü derecedir. Millî Müdafaa Vekaleti'nin 22/03/1931 tarih ve 69 numaralı raporu elimde mevcuttur.

Benim bildiğim yara almış arkadaşlarımdan Bedesten'te Kamil Gümüş ve Keçeci Nuri vardır.

Afyon'un Burmalı Mahallesi'nden

Kulaksızoğullarından Osman oğlu

1305 doğumlu

Mehmet KORKMAZ

AFYONKARAHİSAR'DA DÜĞÜN ADETLERİ

Mustafa MÜHSÜRLER

Afyonkarahisar'da hemen hemen her mahallede bir veya iki adet fırın vardı bu fırınlar genelde mahal- lenin zengin ailesi tarafından yaptırılmış işletmesi fakir bir aileye bedelsiz verilmiştir. Bu kadının ismi fırıncı teyze veya fırıncı (ismiyle çağrılırdı).

Bizim mahallenin fırıncısı Hanife aba idi. Bu ka- dın ekmeği pişirmek isteyenlere sırayla gün verir, o gün fırını kızdırmak yani yakmak için ekmeği pişirmek is- teyen kişiden tuturuk için yani fırını yakmak için fiş- kı, tezek ve bir miktar odun getirirdi. Odunları alırken "Ben fırını ateşliyorum sen hamura gir." der ve ev sa- hibi hamuru yağurmaya başlar, hamur oluncaya kadar fırında kızmış olurdu. Bu fırınlar taş fırındır, altta ateş yanar, taş kızar, kızgın taş üzerinde ekmeği pişirilirdi. Hamur yoğrulduktan sonra bir müddet üzeri örtülerek olgunlaşması beklenir, halk dilinde bunun adı hamur gelmiş mi? Denir. Teknenin kenarından fazla açmadan kontrol yapılır, hamurun geldiğine karar verince fırın- cı çağrılır teknenin bir ucundan fırıncı diğer ucundan ev sahibi tutar, fırına götürülürdü.

Fırında ekmeği yapmak için düzgün bir boşluk vardı buraya seki derler ev sahibi veya yardıma gelen komşu teknedeki hamurları keserek yuvarlak ekmeği haline getirirler yan tarafta bekleyen fırıncı bu hamur- ları alarak fırın küreği ile fırına sürer, fırının altında ateşleme deliğinden ara sıra fişkı atarak taş fırının ısısı- nın tam kıvamında olmasını sağlardı. Eğer taş kızmaz veya tam kıvamında olmazsa ekmeği hamur olurdu. Pişme müddetini fırıncı bilir kontrol ederek fırından çı- karır, yine hamur kesilen düzlükte soğuması için bek- letilirdi. Evlerde bulunan büyük dört kulplu tekneden yirmi- otuz arası ev ekmeği çıkar az miktarda hamur artırılarak haşhaşlı pide yapılırdı. Hamurları keserken kullanılan alete esiran (El sıyırın) denirdi. Bu yapılan işlerden fırıncının hakkı iki ekmeği, bir pidedir.

Fırınlar sadece ekmeği, pide, bükme yapmaya ya- ramazdı. Birde fırının kızgın küllerine gece çömlük- lerle keşkek, etli nohut, kemik suyu tirit yapmak için, soyulmamış patetes, bütüm pancar konur ve sabahleyin erken saatte fırın açıldığında herkese çömlüğünü veya koyduğu yiyeceği yirmi beş veya elli kuruş karşılığında

teslim ederdi. Günümüzde bu iş paraya dönmüş yaptığı hizmetin karşılığı para alıyorlar veya maaşlı çalışıyor- lar. Aslında maaş hakları çünkü kolay yapılan iş değil ayrıca fırının yanmış küllerini atmak, fırının taşını te- mizlemek az iş değildir, bunların hepsi fırıncıya aittir. Ne mutlu ki son yıllarda Afyonkarahisar Belediyesi'nin bu fırın kültürünü yaşatmak için tüm mahallelerimizde fırın yaptırdığını görüyorum. Tamamen modern, temiz bi şekilde doğalgazlı fırınlarda vatandaş bedeli karşılı- ğında ekmeğini, hamurunu pişiriyor.

Fırıncılar sadece fırına bakmaz, bazende tüm ma- halleliyi tanıdıkları için düğünlere okuyuculukta ya- parlardı. Okuyuculuk ne dersiniz düğünlerde insanları düğüne davet etmektir.

Düğünlerden bahsetmişken bizim zamanımızda gö- rücü usulü evlenme vardı. Kız istemek için oğlan anası ve iki veya üç kişilik kız isteme gurubu olur. Genelde oğ- lanın yakınları yeni esbaplarını giyerler, daha evvelden gözlerine kestirdikleri kız evine giderek ilk kız görme olayını gerçekleştirirler. Orası olmazsa kızı olan başka eve uğranır. Gözlerine kestirinceye kadar kadar mahalle, mahalle gezilir. Bir kız beğenilirse o eve ikinci defa gidi- lir, iş ciddileşirse haber verilerek tekrar gidilir ve resmen kıza talip olduklarını hanımlar haber verir. Evin hanımı nasipse olur diyerek bir kaç defa nazlanır sonunda ver- meye karar verince babası bilir diyerek işi erkeklerin üstüne atarlar. Aslında babaya ve kıza sorulmuştur yani ev halkı vermeyi yarı yarıya kabul etmiş sayılır. Bundan sonra erkekler, erkek erkeğe kıza talip olurlar. Kızın ba- basından esnafsa çarşıda, memursa randevulaşarak evi- ne gider ve isterler. Kız babası araştırmasını yapacağını söyleyerek birkaç gün süre ister. Oğlanın işi, yaşı, ahlakı sorulacak. Vermeye uygunsa karar verilir, fakat kız evi naz evi olduğu için birkaç defa istenmeden hemen evet denmez. Sonunda kahveler içilir ve söz verilmiş olur. Bunun adına söz kahvesi denir.

Daha sonra kadınlar kendi aralarında düğünün na- sıl olacağını, gelin kıza takı olarak ne takılacağını, es- vap olarak ne alınacağını karşılıklı olarak karar verirler. Mesela eğer oğlan evinden kız tarafının bütün akrabala- rına birer esvab istenirse kız tarafında oğlan tarafına yapmak zorundadır. Hâli vakti iyi olanlar kız tarafı ne isterse yaparlar, fakat kız tarafı da ödünç olduğu için

biraz düşünerek ister. Herşey normal giderse birkaç gün sonra nişan yapılır.

Nişan akrabalar arasında evde nişan yüzüğü takılarak ilk önce kesinleşir, daha sonra erkek tarafı esnafsa kendi esnafına duyurmak için bir camide dua okutarak nişan şekeri dağıtarak hem esnafa ben filanın kızını oğluma alıyorum diyerek duyurmuş olur. Bundan sonra yavaş yavaş nikah ve düğün hazırlıkları başlar. Esvab kesilir. Varlıklı insanlar genellikle Hacı Haklıların konfeksiyon mağazasından bu işi görürlerdi. Buraya gidince bir tarafta kız anası ve yakınları, bir tarafa oğlan anası ve yakınları otururlar. Sırayla önce kızın gelinliği, sabahlığı geceliği, günlük giysileri, iç çamaşırları tek tek alınır. Tabi burda unutmamak lazım kızın kendi çeyizide vardır bunlarda hesap edilir. Kız tarafı oğlana giyecek olarak sadece iç çamaşırı ve gömlek alır, sonra sıra yakın akrabalara gelir. Halaya, teyzeye, dayıya, anaya, babaya, kardeşlere birer parça giysi alınır yani oğlan evi neredeyse iflase oturtulur. Çoğu zaman esvab kesmede kavga çıkar ve nişan atanlar olur. Şimdilerde bu adetler yüzde doksan kalktı biraz rahat ediliyor. Nasip değilse zaten o iş kendiliğinden bozulur. Ne demişler “Gelin ata binmiş ya nasip demiş” Bu arada oğlan evi kızı birkaç defa hamama götürür, bunun sebebi gelin kızın vücudunda yara bere veya bir özür var mı diye görmek içindir. Bu hamam bölümünün son hamamına saç bozma denir, kız tarafı komple çağrılır ve hamamda eğlence düzenlenir bu arada kız evini huylandırmadan kızın bir özrü, yarası vs. var mı kontrol ederek ve takip ederek hamamdaki fasıllar biter.

Önce nikah için müracaat yapılır, belediyeden gün alınır. Belediye doktoru kızı ayrı, oğlanı ayrı muayene eder, evliliğe mani bir şey var mı diye ve onay verir. Düğün hazırlığı başlar, oğlan evi kız tarafına boş sandık gönderir. Bu düğüne başhyorum demektir. Kız evi de oğlan tarafına tepsi gönderir. Bu tepside damat için gömlek, mendil, çeşitli hediyeler bulunur. Bunun anlamıda tamam başlayın demektir. Yukarıda bahsettiğim gibi okucu çıkar, düğüne davetlilere haber verir. Bu davet Salı günü gündüz kadınlara, Çarşamba gün oğlan kinasına, Perşembe gelin almaya, Perşembe akşamı güveyi kuymaya uygun olanlar davet edilir. Cuma gününde cumasına mahalleli davet edilir, cumasına erkekler davet edilmez ve düğün başlar. Salı gün gündüz ayrı, ayrı evlerde erkeklere ve kadınlara sıra yemeği verilir. Kapının önünde misafirleri davul ve zurna eşliğinde karşılanır biz bunlara çalgııcı deriz hem çalar hem oynarlar bu fasıl davetlilerin çokluğuna göre ikindiye kadar devam eder. Çarşamba günü oğlan evinde çalgılı akşam yemeği damadın arkadaşlarına ve tanıdık gençlere verilir. O zamanlar genelde içkili olurdu. Bu yemeğin adı oğlan kına-

sıdır. Çalgılar çalınır gençler oynar, içkiler içilir sonunda damada kına yakarak o gününde bitirirler. Genelde hep hadiselı biter çünkü gençler içkiyi fazla kaçırıp birbirleriyle kavga ederler.

Bu yemeğin benzeri de kız evinde yapılır onada kız kinası denir. Kız kinasında kıza takı takanlar olur. Kınadan sonra bir grup kız toplanarak, başlarında genelde okucu kadın olarak oğlan evine bahşış almaya giderler. Gürültü yaparak uyutmazlar, damat veya oğlan babası bahşış vererek kalabalığı dağıtır.

Ertesi gün yani perşembe günü ikindi üzeri gelin almaya gidilir. Kız evine varıldığında bir gurup erkek babadan kızı teslim etmesini ister ve şöyle söyler “*Emanetimizi almaya geldik verde gidelim bu emanet bundan sonra önce Allah’a sonra bize emanet gözün arkada kalmayın.*” denir ve kız evdekilerin elini öper. Oğlan anası kızın elinden tutarak evden çıkarır çıkarırken hakkınızı helal edin denir. O arada dışarıda kızın üzerinden havaya para ve çerez saçılır, çocuklar kapışır ve ortalık karışır. Gelin arabaya biner, kornalar çalınarak kız evinden uzaklaşılır bunun adına gelin alayı denir. Gelin alayı şehir içinde bir tur atar ve oğlan evine gelir. Kapıda yine paralar saçılarak gelin eve indirilir, tekrar evde büyüklerin elleri öpülür bir müddet sonra kızın arkadaşları ve hala, teyze evde uygun kim varsa kızı istirahat ettirirler.

Akşam namazından sonra eve davet edilen hoca ile çok yakın akrabalar eve gelerek güveyi kuyma deniler olayı yerine getirirler. Akşam yemeği yenir, sonra hoca dua okur, gelinle damat çağrılır, hocanın önüne diz çökerler ve imam nikahı kıyılır. Tekrar oradaki büyüklerin elleri öpülür gelinle damat kaynana veya evdeki herhangi bir büyük kadın tarafından güveyi odasına kapatılarak onların murada ermesi sağlanır. Evdeki davetliler o ara bir kahve içer ve kalkarlar, burada daha fazla beklenmez. Eskiden kız evinden bir kişi oğlan evinde bekler ve içerden haber gelince kız evine müjde götürür ve bahşışını alırdı. Ertesi sabah erkenden eve sağdıç gelir ve damadı hamama götürür ve güzelce hamamda yıkar. Hamamda damadın ayakkabıları saklanır güzel bahşış verene kadar çıkarılmaz. Bir güzel yıkayıp hamamcıya yine bahşış verildikten sonra hamamdan ayrılırlar. Her hangi bir yerde kahvaltı yapılır. İş yeri varsa işyeri açılır, akşama kadar iş ile meşgul olunur. Damat utanmasın diyerek kimse bir soru sormaz, günlük yaşantılarını devam ettirirler. Eğer damat o gün işe gelmezse bunun anlamı kız ile ihtilaf çıktı ve düğün bozuldu demektir.

Afyonkarahisar’da bizim çocukluk ve gençliğimizde düğün adetleri işte böyleydi, zamanla pek çok şey gibi bu adetlerde değişti, unutuldu.

TARİHİ OLMAYAN MİLLETLERİN TALİHİ OLMAZ YOK OLAN TARİH, ERKMEN HİSARI KÖYÜ

Dr. Muharrem BAYAR

Akşam olur bir gün bizde gideriz,
Kalır dudaklarda şarkımız bizim.

Necip Fazıl

Bolvadin'in kuzeyinde, Dişli kasabası tarafında büyük bir köy harabesidir. Kaklık, Ceviz Arkaç ve Orta Mahalle isminde 3 mahallesi vardır. Beylikler Dönemi'ne ait minaresi günümüze ulaşmıştır. Çeşmesi ve hamamı yıkılmış temelleri ve büyük bir mezarlığı vardı. Mezarlığı Dişli Belediyesi tarafından kaldırılmıştır. Köy 1801 büyük yangınında dağılmıştır.

1. TARİHİ

Köyün doğusunda tahrip edilmiş Eski Tunç Çağı'na ait höyüklerde inceleme yapan Prof. Dr. Özdemir Koçak'a göre Erkmen köyü Arkaik ve Antik devirleri yaşamıştır, devirlere ait ismi henüz bilinmiyor.

Arkaik Döneme ait bu köy 12 asrın sonlarında dağılmıştır. Bir süre civar köyler mera olarak kullanılmışlar. 13 asrın başlarında Musul-Kerkük civarından gelen Karakoyunlu Türkmenleri tarafından yeniden kurulmuştur. Afyon ve Bolvadin Şer'iyye Sicillerinde, Tahrir ve Mühimme Defterlerinden Erkmen'e ait kayıtlar vardır.

Erkmen, Tarihi Kral Yolu1, Roma Yolu 2 ve İpek

¹ Kral Yolu Hattuşaş'ta başlar Ankarya (Ankara), Spilya (Sivrihisar), Amorium (Emirdağ/Hisarköy), Kemerkaya, Özbekun. Dişli, Erkmen, Polybotum (Bolvadin) Kayster Pedion (Üçhöyükler). Karamık, Genel, Synnada (Şuhut), Çölovası) Apamie (Dinar)'dan Efes'e uzanırdı bu yol hakim olan Anadolu'ya hakim olurdu.

² Roma Yolu İstanbul'dan başlar. İznik, Bursa, Bilecek, Eskişehir, Seyitgazi, Bayat, Özbekun, Dişli, Erkmen, Bolvadin, Üçhöyüklerde Babilden gelen Dara Yolu ile birleşirdi. Roma, Bizans ve Türk Devrinde bu yol kullanılmıştır. Doğuya yapılan seferler, Sürre alayları ve ticaret yolu olarak kullanılmıştır. Şimdiki Bolvadin-Emirdağ Yolu 1930 yılından sonra yapılmıştır.

Yolu üzerinde olduğu için çok gelişmiştir. O devirde bu yollar üzerine dizilmiş, Erkmen civarında Bozok, Taşlı Höyük, Akhöyük, Saraycık, Kışlacık, Mevlicek, Paşaköy, Kepez ve Bereket isminde köyler vardı. Bu köylerin isimleri 16. asır tahrir kayıtlarında ismi geçer.³

Selçuklular zamanında tekrar kurulmuştur. Beylikler ve Osmanlılar zamanında gelişmiştir. Erkmen köyü merkezini dışında Cevizarkaç, Kaklıklı isminde iki mahallesi daha vardır. 1530 tarihinde; 95 neferan, 77 hane, 5 mücerret, 1 pir-i fani, 2 muaf, 1 divan, 4 sahib-i vakıf oturur geliri 10322 akçadır. Tahmini nüfusu 770'dir. Aynı tarihte Dişenlü (Dişliköy) 56 neferan, 45 hanedir. Geliri 5099 akçadır. Tahmini nüfusu 450'dir. Bolvadin'in en büyük köylerindedir.⁴

Köyün ortasında ahşap bir camisi ile külliyesi vardır. Bu külliye caminin minaresi çeşmesi ve hamamın temelleri gelebilmiştir. Köyün kuzeyinde büyük bir mezarlığı vardı. 1980 yılında Dişli Belediyesi ortadan kaldırılmıştır. 1996 yılında sürülerek tarla yapıldı.

H 1044/M 1634 tarihinde Bolvadin civarında meydana gelen olaylarda bu köyün adı geçmektedir Bolvadin kazasına bağlı Barçın⁵ Kadısı Mevlana Kıvamî Efendi Runkuş köyü ile civar köyler arasındaki Salyane olayında Erkmen köyünden şahitler dinlenmiştir.⁶ Can Ali Mirza Paşa bu köyü imar ederek zengin vakıflar kurmuştur.⁷

2.KARA KOYUNLU TÜRKMENLERİ:

İran, Irak-ı Arab ve Doğu Anadolu'daki Moğol hâkimiyetinin çökmeye başlaması ile kendi ad ve hesaplarına siyasî faaliyete geçen Doğu-Türkmenle-

³ BOA, *MVAD* nr. 438 (H 937/M 1530) s. 210

⁴ MAD. nr. 438 (H 937/M 1530) s. 194

⁵ XIX. asrın sonuna kadar Barçınlı (Bayat), Han-ı Barçın (Han), Musluca (Emirdağ), Nevah-i Barçınlı (Kemerkaya), İshaklı (Sultandağı) Çay, Karamık, Şuhut, Karaadilli, Çölâbât Bolvadin'e bağlı idi.

⁶ AŞS nr. 144/386

⁷ AŞS nr. 7/44

rinin⁸ en belli başlı kollarından biri olan Kara-Koyunlu oymağının Oğuz veya İslâm ülkelerindeki daha yaygın adıyla Türkmen elini teşkil eden yirmi dört boydan hangisine mensup olduğu hakkında mehzarlarda sarıh bir kayıda rast gelinmiyor. Yalnız XV. yüzyılın Osmanlı müverrihlerinden Mevlânâ Şükrullah, Kara-Koyunlu hanedanının Deniz Han'dan geldiğini, bizzat bu hanedanın en büyük hükümdarlarından biri olan Cihan-Şah'm ağzından nakletmektedir.⁹ Şükrullah'ın bu kaydına nazaran Kara-Koyunlu oymağının Oğuz ensabı an'anesinde Deniz Han'ın oğulları olarak gösterilen İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık¹⁰ boylarından birisine mensup olması icabeder. Filhakika, bunlardan Yıva boyu ile Kara-Koyunlular arasında kabîlevî bir akrabalığın mevcut olabileceğine dâir bazı izler vardır. Moğol istilasından önce Berçem adlı bir boy-beyi ailesinin idaresi altında bulunan Yıva kabilesinin yaşadığı Hemedan bölgesinde, Kara-Koyunlu devletinin başlıca dayanaklarından birisini teşkil eden ve hükümdar ailesi ile yakın bir karabeti olduğu söylenen Baharlu oymağı yurt tutmuştu. Hatta Minorsky'nin söylediği gibi¹¹ bu oymağın taşıdığı adın Hemedan civarındaki Bahar Kalesi'yle alakalı olması ihtimali vardır. Diğer taraftan Nahçıvan yöresi de Kara-Koyunlu hanedanının amca oğulları tarafından idare edilen Sa'dlu oymağının-kaynakların ifadesiyle- "kadim yurdu" idi. Bir üçüncü olarak Moğol kasırgası esnasında bir kısım Yıvalar'ın oturdukları Musul - Kerkük bölgesinin¹² Kara - Koyunlu Oymağı'nın kışlık sahası olduğunu biliyoruz. Bunlara ilave olarak Kara-Koyunlular'ın Moğol kudretinin çökmesinden sonra adı geçen bölgelerde siyasi bir kuvvet olarak ilk defa görülen Türkmenlerden oldukları da göz önüne alınmak suretiyle Kara-Koyunlular ile Yıvalar arasında kabilevi bir akrabalığın mevcudiyeti ileri sürülebilirse de

⁸ Bu tâbir, müverrih Aynî'nindir. Aynî, Diyarbekir, el-Cezîre, ve Azerbaycan'daki Türkmenlere, Şimalî Suriye, Ramazanlı ve Dulkadırh Türkmenleri'nâl&a. tefrik için, Doğu Türkmenleri (Jy" jy >j) demiştir (İkd ul-cumânfi tarihi ehl iz-zamân, Veli-yüddin Efendi Ktb., ta. 2395, 9. 379).

⁹ (Şükrullah, Behçet ul-tevârih, Nuruosmaniye Ktb., nr. 3059, s. 307, Türkçe tercümesi Atsız, Dokuz boy Türkler ve Osmanlı sultanları tarihi, İst., 1939, s. 27).

¹⁰ Bu Oğuz boylarının tarihî hayatları hakkında bk. F. Sümer, Osmanlı devrinde Anadolu'da yaşayan bazı Üçoklu Oğuz boylarına mensup teşekküller, İktisad Fakültesi Mecmuası (İst. Vniver.), XI, s. 437 - 508; Yıva Oğuz boyuna dair, Türkiyat Mecmuası, IX, s. 151-166

¹¹ The Clan of the Çara Çoyunlu rulers, Köprülü Armağanı, İstanbul, 1953, s. 392

¹² Yıva Oğuz boyuna dair, s. 159. 8 Aynı makale, s. 394

biz Minorsky'nin aksine olarak, buna pek az ihtimal veriyoruz. Minorsky, kuvvetle ortaya attığı bu iddiasında Şükrullah'ın yukarıda işaret edilen kayıdan haberdar olmuyarak sadece bu mekân birliğine dayanmakta ve Kara-Koyunlu sikkelerinde görülen şu işaretlerin Reşidüddin'deki Oğuz damgalarından en fazla Yıvalar'ınkine benzediğini ileri sürmektedir.¹³ Lakin derhal işaret edelim ki gerek meskukât âlimi H. L. Rabinot¹⁴ ve gerek Minorsky'nin aksine olarak bu işaretlerin bir damgadan ziyade birer nakış olduklarından şüphe edilmez. Çünkü gösterilen şekillerden birçoğu Ak-Koyunlu paralarında ve¹⁵ bazıları da Celâyirli sikkelerinde¹⁶ bulunmaktadır. Diğer taraftan Minorsky'nin Kara-Koyunlu damgası olarak kabul ettiği ve bizim Ak-Koyunlu sikkelerinde de gördüğümüz işaret ne Kaşgarlı'daki¹⁷ ne de Reşi-düddiri'deki¹⁸ Yıva damgasına benziyor. Fazla olarak Kara-Koyunluların, aşağıda anlatılacağı gibi, Türkistan'dan İran ve sonra Doğu Anadolu'ya Moğol istilası neticesinde geldikleri hakkındaki rivayet de bu kavmi münasebete daha zayıf bir ihtimal vermektedir. Yine bazı Kara-Koyunlu paralarında görülen şu işarete gelince¹⁹, buna bir damga nazariyle bakılabilir ise de bu, ancak Kaşgarlıdaki Çepni boyuna ait şu x^ işareti biraz andırmaktadır. Lakin Çepniler ile Kara-Koyunlular arasında kabilevi bir münasebetin mevcudiyetine dair hiç bir kayıda malik değiliz. Malûm olduğu üzere tarihî kaynaklarda Ak-Koyunlular'ın Bayındır boyuna mensup oldukları yazıldığı gibi, bizzat bu hanedanın mensupları da kendilerinin Bayındır boyundan olduklarını iftiharla söylemişler ve paralarına da bu boyun damgasını koydurmışlardır.

Karakoyunlu ve Akkoyunlular yirmi dört Oğuz Boyundan olup 1284-1292 yılları arasında meydana gelen Moğol istilası sebebiyle yurtları olan Maverâ 'ün Nehir (Orta Asya'da bulunan Aral Gölü'ne dökülen Seyhun Nehri (Am-u Derya) nehrinin kuzeyinde kalan bölgeye Arap Tarihçilerinin verdiği isimdir.)

¹³ Aynı makale, s. 394.

¹⁴ H. L. Rabinot, Coins of the Jalair, Kara-Koyunlu etc. dynasties, Numismatico ehronich, 1950, X, s. 111.

¹⁵ Rabinot, aynı makale, s. 125.

¹⁶ Aynı makale, s. 103.

¹⁷ Kaşgarlı (Divanu lügat it-Türk, neşreden Kilisli Rifat, tst., 1333, I, s. 56; Türkçe trc. B. Atalay, Ankara, 1939, I, s. 57)'deki

¹⁸ Câmî ut-tevârih (nşr. Berezin, Petersburg, s. 37)'deki Yıva damgası

¹⁹ Fraehn'in zikrettiği bu işaret Rabinot (aynı makale, s. 111) tarafından gösterilmiştir

ile Horasan bölgelerinden Batı'ya doğru göç eden iki kardeş Türkmen aşiretidir. Her iki aşiretinde Anadolu yarımadası üzerindeki etkileri, bu toprakları Anayurt edinmiş olmalarıdır. Türkmen aşiretinin başlıca oynadıkları rol, aynı zamanda Doğu-Anadolu ile Güneydoğu Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması konusunda olmuş ve bölgelerde daha sonra kurulmuş büyük devletlerin asıl unsurunu teşkil etmiştir. Bu iki bölgede bugün mevcut olan halk bu iki aşiretin torunları olduğu gibi buradaki coğrafi isimlerin birçoğu da onlara ait olmaktadır.

Nahçıvan civarında Karakoyunlu Devleti'ni Bayram Hoca 1380 yılında kurdu. Bu devletin ömrü 88 yıl sürdü. Cumhurbaşkanlığı forsunda görülen

yıldızlardan birisi Karakoyunlu Devleti'ne ait bulunmaktadır.

Devlet yıkılınca Karakoyunlu Aşiretinin bir kısmı Horasan'a dönerken, büyük bir kısmı batıya göçtü. Maraş ve Serik civarına yerleşirken bir kısmı da daha batıya göçerek 13 asrın başlarında Bolvadin'e gelip, Erkmen köyünü kurmuşlardır. Köy Cevizarkaç, Kaklık ve Orta Mahalle isminde 3 mahalle kurdular. Kuba Mescidi Şerifi adını verdikleri güzel bir cami yaptılar. Caminin minaresi günümüze gelmiştir. Hamamı yok olmuş, çeşmesi haraptır. Tahrir kayıtlarına göre komşu köyler tarafından sürekli taciz edilmiş, bu da yetmemiş gibi fare baskınına uğramıştır.

Ada	Ada Göl ¹	Akın Höyüğü	Bazar Viran	Bend Höyüğü	Bereket ²
Boğacık	Bozok ³	Bolak	Bulak-ı Diğer	Buraklu	Cora ⁴
Çağlayık ⁵	Çay ⁶	Çepni	Çepni-diğer	Deniz öyüğü ⁷	Dişli
Erkmen ⁸	Hoca ⁹	Hoca Yunus	İğdiş	İki Köprü	İli Döğe
İncili Bükü ¹⁰	Karaviran ¹¹	Kekliklü ¹²	Kışlacı ¹³	Kiçi Yaymak ¹⁴	Köyluca
Kutluca ¹⁵	Kütüş ¹⁶	Mantı Bükü	Mermerli	Musa	Muttalib
Nuh Viran	Obruca	Oyum Ağacı ¹⁷	Özburun	Sakal	Sakal Öyüğü
Saraycık ¹⁸	Sinneli Burun	Sulu Ada	Sulu Bükü	Şirince Pınar	Tuzla
Ulu Yaymak ¹⁹	Yassı Karkın ²⁰	Yazı Nuh	Yenice	Yırce Pınarı ²¹	

¹ Eber Gölü içindedir. Köyün harabeleri ve çeşmesi vardır.

² TD.nr.147'de mezra olarak gösterilmiştir. (BA. TD. nr. 147). s. 373 II. Murat Devrinde 1443 yılında Karamanlıların Bolvadin baskınında dağılmış olması gerekir. Bu köy halkından Minnetler, Çağsırlılar, Hacı Bekirler, Kadılar (Kırışevler), Göceciler, Emir Veliler Dişli kasabasına gelip, yerleşmişlerdir. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

³ Erkmen ile Dişli kasabası arasındadır. İlyas Bey Zaviyesi vardır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Celali İsyânlarında dağılmıştır. Bu köy halkından İmamlar, Tekkenişinler, Kel Eyüpoğulları, İbatoğulları, Köylüoğlu, Dişli kasabasına iskân oldular.

⁴ Kemer kaya Kalesi üzerinde olup, harabeleri vardır.

⁵ Çay ilçesinin Cumhuriyet köyünün olduğu yerde idi.

⁶ Çay ilçesi

⁷ Sultandağı Karapınar kasabasıdır.

⁸ XVIII. Sonlarında büyük bir yangın sonunda dağıldı. Halkı Bolvadin'e göçtü ve Erkmen Mahallesi'ni kurdu. Bolvadin'deki Talipoğulları, Feyzioğulları, Ferizoğulları, Kozanlıoğulları, Kovanoğulları, Yahnicioğulları, Arzoğulları, Köleoğulları, Kocaoğlanoğlu, Göbeşoğlu, Fakıoğulları, Ebişoğulları, Yorgancıoğlu, Tonguroğlu sülaleleri bu köyden göçmüşlerdir. Roma ve Bizans Dönemlerinde önemli bir merkezdir. Camisinin minaresi, çeşmeleri ve mezarlığı günümüze kadar gelmiştir. Bu köyün halkının bir kısmı da Karahisar-ı Sahib'e bağlı Keçi Bayat köyüne göçmüştür. Bu göç olayından sonra Keçi Bayat ismi Erkmen olarak değişmiştir.

⁹ Çay ilçesindedir.

¹⁰ Çay ilçesinde Çay Deresi mevkinde Kazanlı Tekke'si (Yusuf Sinan) karşındaki sırttıdır. Harabeleri vardır. 1530 tarihinde 68 hanelik, 12358 akça geliri olan büyük bir köydür. Zaviyesi vardır

¹¹ Yörükkaracaviran köyünün girişindedir.

¹² Kemer kaya- Özburun yolunun sağ tarafındadır. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Keklik Pınarı derler.

¹³ Dişli kasabasında Paşa Dağı yaylasındadır. Celali İsyânlarında dağıldı. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

¹⁴ Karayokuş köyü Başyurt Yaylası ile Kemer kaya-Yapraklı Mahallesi arasındadır. Keçi Kalesi ismi ile anılır.

¹⁵ Bolvadin Kutlu köyü

¹⁶ Bolvadin-Çay sınırında Hacı Karaların Çiftliğinin ile Kara Nuri Gümüş'ün çiftliğinin arasındadır.

¹⁷ Ahmet Baba Zaviyesi'nin bulunduğu 20 haneli, 2138 akçalık büyük bir köydür.

¹⁸ Dişli kasabasıdır. Celali İsyânlarında dağılmıştır. Mezarlığı ve çeşmeleri günümüze gelmiştir. Bolvadin Beyi Küçük Ahmet Paşa'nın oğlu Osman Paşa'ya ikda olarak verilmiştir. Bu köy halkından Paşalar (Nasuhioğulları), Solumazoğulları, Karavelioğulları, Kekeçler, Köryeğenler, Somuncuoğulları, Bakaklar, Sarı Ahmetoğulları, Şişikoğulları, Vasıloğulları, Deli Ahmetoğulları, Molla Kadiroğulları Dişli kasabasına iskân oldular.

¹⁹ Başyurt Yaylası'ndadır.

²⁰ Büyükkarabağ Kalesi'nin civarındadır.

²¹ Ağılönü-Dipevler arasındadır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze gelmiştir.

3. XVI. ASIRDA BOLVADİN KÖYLERİ

Şehir iskânından farklı olarak, yalnız toprak mahsulleri yetiştiren ve bununla geçinen, üzerinde yaşadığı toprağa bağlı olanların iskan merkezidir. Buralarda toprağı işleyen reaya ile birlikte sipahiler oturur. Sıkça anlaşmazlıklar olduğu için sınırlar belirtilmiştir. Köylerde idareci olarak İmam, sipahi bulunuyordu. XIX. asrın başlarında muhtarlık teşkilatı kurulmuştur.

Belli bir bölgedeki sınırları çizilmiş köylerin bir idari merkez altında toplanması ile nahiyeler kuruldu. Günümüzde nahiyeler kaldırılmıştır. 1528 tarihinde düzenlenen 147 numaralı ve 1530 tarihinde düzenlenen 1430 tarihli tahrir defterlerinde yukarıdaki köy listelerine ilaveten Akçain Kışlası, Avşar Mezrası, Bazar Kışlağı, Bey Bükü Mezrası, Çay Mezrası, Doğancı Mezrası, Donuz Höyüğü, Eğrice Öz Mezrası, Gide Mezrası, Günbey Suyu, Kızılca Viran Mezrası, Taşlıca Viran, Yazluca, köy ve mezralarını isimleri kayıtlıdır. Bunların dışında tahrir defterlerinde ismi geçmeyen, tapu kayıtlarında mevki ismi olarak günümüze kadar gelmiş köyler vardır. Paşaköy, Mevliciek, İlyaslar, Ahmetli, Hamamalı, Koraşi, Hamza Bey, Müftü Mezarı vs.

1528 tarihinde düzenlenen 147 numaralı ve 1530 tarihinde düzenlenen 1430 tarihli tahrir defterlerinde yukarıdaki köy listelerine ilaveten Akçain Kışlası, Avşar Mezrası, Bazar Kışlağı, Bey Bükü Mezrası, Çay Mezrası, Doğancı Mezrası, Donuz Höyüğü, Eğrice Öz Mezrası, Gide Mezrası, Günbey Suyu, Kızılca Viran Mezrası, Taşlıca Viran, Yazluca, köy ve mezralarını isimleri kayıtlıdır. Bunların dışında tahrir defterlerinde ismi geçmeyen, tapu kayıtlarında mevki ismi olarak günümüze kadar gelmiş köyler vardır. Paşaköy, Mevliciek, İlyaslar, Ahmetli, Hamamalı, Koraşi, Hamza Bey, Müftü

Mezarı vs.

Bolvadin'in bugün 2 kasaba 14 köyü vardır.

Büyükkarabağ	Dişli (B)	Kemer kaya (Çoğu)	Özburun(B)
Derekarabağ	Dipevler (Koraşi)	Güney	Hamidiye
Karayokuş	Kurucaova	Kutlu	Nusratlı
Ortakarabağ	Taşığıl	Taşlıdere	Yörükkaracaören

4. XVI. ASIRDA BOLVADİN MAHALLELERİ

II. Beyazıd ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Bolvadin'in mahalleleri ve nüfus durumları.²⁰

II. Beyazıd Devrine ait tahrir kayıtlarında 11 mahalle görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman Devrine ait tahrir kayıtlarında Medrese Mahallesi kaldırılıyor. Çay ve Hıdırlık Mahallesi kuruluyor. Ayrıca Fatih Devri kayıtlarında Allah Onara ve Ceviz Arkaç isminde iki mahalle daha vardır. II. Beyazıd ve Kanuni Devri kayıtlarında bu mahallelere rastlamıyoruz. Bu mahalleler Eski Erkmen Hisarı köyü civarındadır.

Günümüzde 50 mahalle vardır. Bu mahallelerde 60 cami ve mescid. 80 çeşme. 75 su kuyusu bulunuyordu. Çeşme ve kuyuların bir kısmının suları kesilmiş, yapıları kalmıştır.

Selçuklular Devrinde yapılan 3 hamamdan hiçbiri günümüze gelmemiştir.²¹ Osmanlılar döneminde yapılan 2 hamamdan yalnız Rüstem Paşa Hamamı günümüze gelebilmiştir. İmaret Hamamı 1973 yılında yıkıldı.

²⁰ BOA.MVAD.nr.438 (937/1530).s.194

²¹ Selçuklular devrinde, Şazi Mahallesi Hamamı Hacı Mahmut Camisinin yerinde, Hisar Mahallesi Hamamı Hacı Kadir Doğruyol'un dükkanının olduğu yerde, Kestemet Mahallesi Hamamı Kırklar Camisi karşısında idi.

Hane	Mücerred			Muaf					
Mahalleler	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530
Hanaylı Mescid	33	17	17	4	2	2	2	14	13
Kutlu Mescid(Hisar)	54	53	53	3	3	3	3	8	8
Alaca Mescid	41	37	37	3	2	2	1	10	11
Bey Mescid	28	34	34	5	-	-	2	9	10
Şazi	28	18	18	1	-	-	3	3	3
Künbet	68	35	35	5	-	-	4	5	4
Şeyh Bey Mescid	24	15	15	2	-	-	1	2	2
Kestemet	63	44	44	8	-	-	4	4	3
Hoca Emre Mescid	7	9	9	-	-	-	1	2	2
Halife	28	18	18	1	-	-	1	5	5
Hıdırlık	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Medrese	8	-	-	1	-	-	1	-	-
Toplam	369	283	283	41	7	7	23	60	61

Mahalle-i Erkmen tabi' kaza-ı Bolvadin
Erkmen Mahallesi'nin 1831 tarihli nüfus kaydının çevirisi (örnek)

1831 tarihinde Erkmen Mahallesinde 140 hanede 457 kişi oturur

5. ERKMEN KÖYÜNÜN YANMASI VE DAĞILMASI

Kocaoğlan oğullarından Rahmetli arkadaşım Ömer Tezcan'ın 100 yaşına yakın ölen baba annesinden dinlediği hatıralara göre; köyde öyle yoğun fare istilası olmuş ki, yemeklerine saldıran, yatakların giren bu hayvanları öldürmekle bitirememişler. Halk perişan, hastadır.1800 başlarında Manisa'nın Ahmetli civarından gelerek Yörükkaracaviran köyünü kuran Karakeçili Yörük Aşireti Beyi Durmuş Bey'den yardım istemişler. Durmuş Bey'in aslan ismini verdiği iri bir kedisi varmış, Durmuş Bey, fare belasından ancak sizi bu kedi kurtarır demiş. Gece götürün, gündüz çıkarmayın kaçır geri gelir demiş. Bir çuval içinde kediyi vermiş. Durmuş Bey'in dediği gibi kedi kısa zamandan fareleri temizlemiş. Fakat öldürdüğü fareler, onu azgınlaştırmış. Fare yemeye alışkın olan kedi hayvanlara ve insanlara saldırma-ya başlamış. Köyün muhtarı Kocaoğlan oğlu Ömer

SIRA NO	LAKABI	İSMİ VE ÖZELLİĞİ	AİLENİN DİĞER FERDLERİ
1	Hafız Bekirler	Mahalle-i mezbur imamı uzun boylu kumral sakallı 40 yaşında Hafız Bekir bin İbrahim	-
2	İlyasoğlu	Mahalle-i mezburde kain KUBA MESCİD-İ ŞERİF imamı orta boylu ak sakallı 50 yaşında İlyas oğlu Hacı Mustafa Efendi bin Hasan	1.Oğlu 15 yaşında Abdullah 2.Diğer oğlu 10 yaşında Ömer 3.Diğer oğlu 3 yaşında Süleyman
3	Muhtar	Muhtar-ı evvel uzun boylu kara sakallı 45 yaşında Hacı Abdurrahman oğlu Abdurrahman bin Abdullah	1.oğlu 23 yaşında sarı bıyıklı Musa 2.Diğer oğlu 12 yaşında Mehmet 3.Diğer oğlu 10 yaşında Ali 4.Diğer oğlu 8 yaşında Kerim 5.Diğer oğlu 5 yaşında Ahmet 6.Diğer oğlu 1 yaşında Abdi
4		Uzun boylu ak sakallı 55 yaşında Hacı Abdurrahman oğlu Mehmet Ağa	1.oğlu 8 yaşında Ahmet 2.diğer oğlu 3 yaşında Mehmet 3.Hizmetkârı 20 yaşında az bıyıklı Mehmet bin Abdullah
5	Yörük	Uzun boylu köse sakallı 40 yaşında Yörük oğlu Ali bin Hasan	1.oğlu 28 yaşında kara bıyıklı Mehmet 2.Diğer oğlu 13 yaşında Hüseyin
6	Karaman	Uzun boylu kara sakallı 40 yaşında Hacı Karaman bin Süleyman	1.oğlu 15 yaşında Abdullah 2.Müteveffa birader zadelere Süleyman bin Mustafa 3.Biraderi 6 yaşında Ömer 4.Biraderi kara sakallı 36 yaşında Hacı İsmail bin Süleyman
7	Talipoğlu	Orta boylu kır sakallı 55 yaşında Talip oğlu Salih bin Süleyman	1.Oğlu 20 yaşında az bıyıklı Süleyman 2.Diğer oğlu 12 yaşında Molla İbrahim 3.Müteveffa biraderzadesi 8 yaşında Ali bin Hüseyin 4.Emmeksiz 18 yaşında az bıyıklı Veli bin İlyas 5.Diğer biraderi Asakir-i Mensuriyede Mehmet bin İlyas
8	Kocaoğlan oğlu	Orta boylu kara sakallı 40 yaşında Kocaoğlan oğlu Mustafa bin Hacı Ömer	1.oğlu 15 yaşında Ali 2.Diğer oğlu 8 yaşında Mehmet
9	Oğuz	Uzun boylu kır sakallı 50 yaşında Mehmet bin Yusuf	1,Oğlu 22 yaşında az bıyıklı Yusuf 2.Diğer oğlu 10 yaşında İbrahim

kediyi misafirhanesinin ahırına kapatmış. Yatsı namazından sonra misafirhanede(odada) toplanan köyün ileri gelenleri ile sohbet edilirken, kedi odaya girip insanlar saldırır. O kargaşada ocakta yanan hem aydınlatan hem ısıtan çırılar etrafa saçılarak, odayı yakar. Oda da çıkan yangın köyü yakar. Mevsim sonbahardır. Muhtar Kocaoğlanoğlu Ömer Ağa ve cami imamı İlyas oğlu Ömer Efendi ve ikinci imam Firuz Hoca köyün ileri gelenlerini toplarlar. Komşu köylerin tacizleri, fare istilası ve bu yangın buraları yaşanmaz hale getirdiğini, başımızı daha büyük felaketler gelmeden Bolvadin'e göçmeye karar verirler.

Bolvadin'e göçenler yangından arda kalan eşyalarını taşıyarak Erkmen Mahallesi'ni kurarlar. Yaptıkları evlerde, ahırlarda köyden getirdikleri yarısını yanık direkleri kullandılar.

Daha sonra halkın bir kısmı Afyon merkeze bağlı Keçibayat köyüne göçmüş, bu olaydan sonra Keçi-

bayat köyünün adı Erkmen ismini almıştır.

6. ERKMEN KÖYÜNÜN GÜNÜMÜZE ULAŞAN MİNARESİNİN ÖZELLİĞİ

Minare kaidesinde düzgün kesme taşlar ile çevredeki harabelerden getirilen mimari parçalar kullanılmıştır. Yüksek, kare prizma kaidedeki taşların üzerinde üç tane Grekçe kitabe vardır. Kazındığı için okunamamıştır. Kürsünün üst kemerlerini çevreleyen silmelerden sonra pabuçluk gelir. Köşeleri pahlanmış pabuçluk ile silindirik gövde arasında bilezik vardır. Silindirik gövdede küçük mazgal ışıklık bulunur. Şerefe kaidesi altındaki bilezikten sonra, kirpi başı saçaklı şerefe kaidesi tuğladan yapılmıştır. Şerefe kaidesinden sonra gelen kısmı yıkılmıştır. Beylikler devri eserlerinde, devşirme malzeme bolca kullanılmaya başlanmıştır. Köşeleri üçgen şeklinde pahlanmış, pabuçluklar XIII. asırda görülmeye başlamıştır. Minare gövdesindeki iki adet kordon ve şerefe kaidesi XIV. asır

eserlerinde görülür. Bu özellikleri minarenin Beylikler Devrine ait olduğunu gösterir.

Bu gün tarihi, Erkmen köyünün hatırası olarak, göklere şahadet parmağı gibi yükselen minaresi, çevresinin tarihine şahitlik yapmaktadır. Bir benzeri olmayan bu eser devlet tarafından korunmaya alınmıştır. Bu eşsiz tarihi vakıf eserleri korumak, her inançlı insanın vicdani borcudur.

Kim ki bu tarihi vakıf eserleri yıkar, bozarsa ve zarar verirse, Allah'ın laneti üzerine olsun, evlatları kendinden evvel ölsün, ocağı sönsün. Dünyadaki acıların en şiddetlisini tatsın.

ABDÜRRAHİM MISRÎ CAMİİ VE TÜRBEŞİ

Fevzi KAYA*

Halk arasında “*Mısırî Camii*”, “*Mısırî Sultan Camii*”, “*Kasımpaşa Camii*” gibi isimlerle de anılan Abdürrahim Mısırî Camii, Dai Recep (Hacı Alioğlu) Mahallesi’nde, 23. pafta, 549. ada ve 1. parselde yer alır.

Abdürrahim Mısırî Camii, Afyonkarahisar Sancak Beyi Kasım Paşa tarafından H 871/ M 1467 yılında kargir ve tek kubbeli olarak yaptırılmıştır. Kasım Paşa, yaptırdığı camiye gelir için de bir hamam (Alaca Hamamı) ile bir kervansaray yaptırarak vakfetmiştir.¹

Cami zaman içinde yapılan tamir ve ilavelerle büyümüştür. Dıştan bakılınca güney kısmı bir yapı, kuzey kısmı ise bir başka yapı izlenimini verir. İlk yapı, kare planlı ve tek kubbeli kübik bir ana mekân ile doğu duvarına bitişik türbe ile minareden oluşmakta olup düzensiz siyah bazalt taş yapılıdır. Kuzeyindeki eşdeğerde kubbeli ünite ile türbenin kuzeyindeki kuruluştan oluşan kesme taş yapılı yeni bölüm bugünkü plan şekline 1955 yılında kavuşmuştur.²

* Uzm. Öğrt., Araştırmacı-Yazar.

¹ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 213.

² Ali Osman Uysal, Afyon’da Üç Eser, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 39.

Caminin doğu yönünde önceleri türbe için ince uzun bir geçişlik vardı. Yerine sonradan iki katlı oda yapılmış, bu arada oda alanında kalan Kasım Paşa’nın mermer sandukası bahçeye alınmıştır.³

³ Afyonkarahisar Kültür Envanteri 2013, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Afyonkarahisar 2013, s. 13.

Camiye doğu, batı ve kuzey yönündeki üç ahşap kapıdan giriş sağlanır. Doğu ve batı yönündeki kapılar ikişer kanatlı, kuzey yönündeki kapı ise tek kanatlıdır. Batı yönündeki kapı pek kullanılmamakta, kuzeydeki kapı kadınlar mahfiline çıkışı sağlamakta, doğu yönündeki kapı ise açık tutulmaktadır. Doğudaki giriş kapısının üzerinde; “*Yâ müfettihâl ebvâb, İftâh lenâ hayrâ'l-bâb*”⁴ yazılıdır.

Doğu yönündeki ahşap ve geometrik süslemeli kapıdan ayakta bılık olarak kullanılan küçük bölüme geçilir. Sol kısım ahşap ve cam bölme ile kapatılarak kare planlı bir oda haline getirildiği gibi, ortasında açılan iki kanatlı kapı ile de son cemaat yerine geçiş sağlandığı gibi girişin karşısındaki iki kanatlı ahşap kapıdan da harimin ilave kısmına giriş sağlanır.

Doğu yönünde iki, kuzey yönünde bir pencerenin aydınlattığı son cemaat yerinin sol tarafı iki yönden ahşap ve cam bölmeli olarak kapatılmış ve görevli odası haline getirilmiştir. Kible yönünde, ortada bir niş açılarak mihrap haline getirilmiş, mihrabın sağına da bir kapı açılarak türbeye geçiş sağlanmıştır. Ancak türbe zemini yüksekte kaldığı için üç basamaklı bir merdivenle çıkılır. Son cemaat yerinin tavanı beton ve tezhiple süslü olup batı yönündeki iki kanatlı ahşap kapıdan harimin ilk kısmına geçilir.

Son cemaat yerine göre zemini bir basamak aşağıda kalan harimi, batı, kuzey ve güney yönlerinde ikişer tane taş söveli ve yuvarlak kemerli dikdörtgen pencereler aydınlatır. Üst sıradaki pencereler yuvarlak kemerli ancak daha küçük olduğu gibi mihrabın üzeri ile batı yönündeki pencere alçılı ve vitraylı olup alçılarda küfi hatla dörtlü “*Muhammed*” (sas) adı yazılıdır.

Her iki kubbeyi ikisi duvara bitişik, dört sütun taşımakta olup sütun üzerindeki kilit noktaları sivri kemerlidir. İlk kısımdaki harim kubbesinde; “*Bismillâhirrahmânirrahîm, Allahü nûrû's-semâvâti ve'l-ardi meselü nûrihî kemiskâtin fihâ mısâbâhun, elmısâbâhu fî zücâcetin*”,⁵ kubbe kuşağında

A. Mısır Camii Mihrabı

“*Bismillâhirrahmânirrahîm, Hüvallahü'llezî lâ ilâhe illâ hü, âlimü'l-gaybi ve's-şehêdeti hüve'r-rahmâni'r-rahîm. Hüvallahü'llezî lâ ilâhe illâ hü, El'melikü'l-kuddûsü's-selâmü'l-mü'minü'l-müheyminü'lazîzü'l-cebbâru'l-mütekebbir*”⁶ ayeti ile “*Esmâ-i Hüsnâ*”, ikinci kısmın harim kubbesinde; “*Besmele*” ve “*İhlâs Suresi*”, kubbe kuşağında ise dönüşümlü olarak “*Besmele*” ve “*Kelime-i Tevhid*” yazılmıştır. Her iki kubbe de de “*Elvâh-ı Celile*”⁷ yazılı harimin duvarlarında başka bir yazı ve süsleme yoktur.

İki büyük kubbe, kubbe kuşağı ve kapı üstü yazıları

Ömer Faruk Atabek⁸ tarafından yazılmıştır.⁹

Kadınlar Mahfiline kuzeydeki tek kanatlı ve yuvarlak kemerli kapıdan girilir. Buradaki tek kanatlı ahşap kapıdan erkekler kısmına geçilebildiği gibi 16 basamaklı beton merdivenle de kadınlar mahfiline çıkış sağlanır. Doğu yönündeki yuvarlak kemerli üç küçük pencerenin aydınlattığı mahfil, batı yönünden içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir.... (Nur Suresi, 35. Ayet)

⁶ O, öyle bir Allah'tır ki, Ondan başka ilah yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir, O, esirgeyendir, bağışlayandır. O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O, mülkün sahibidir, eksikliklerden münezzektir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, üstündür, istediğini yaptırır, büyüklükte eşi olmayandır. (Haşr Suresi, 22-23. Ayet)

⁷ İsmi Celâli (Allah), İsmi Nebevi (Muhammed), Esâmi-i Çaryâr (Hz. Ebeubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali), Hasaneyn (Hz. Hasan, Hz Hüseyin) isimlerine genel olarak verilen deyimdir.

⁸ 1933 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Afyonkarahisar'da, yüksek öğrenimini İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde yaptı. Hüsn-i Hat, tezhip, minyatür, ebru ve cilt dersleri aldı. 23 karma, 22 kişisel sergi açtı. Birçok ilde cami ve hotelin kubbe ve duvar süslemelerini yaptı. 1999 yılında Ankara'da vefat etti. Vasiyeti üzerine Afyonkarahisar'da toprağa verildi. Ömer Fevzi Atabek, Hüsn-i Hat-Tezhip-Minyatür, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 48-49.

⁹ Gülsüm Parlar; “Türk Minyatür Sanatının Önemi ve Afyonkarahisarlı Çağdaş Minyatür Sanatçısı Ömer Faruk Atabek”, VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Nisan 2005, Afyonkarahisar, Ankara 2007, s. 401.

⁴ Ey kapıları açan (Allah'ım) bize en hayırlı kapıyı aç.

⁵ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun temsili,

A. Mısır Camii-İçten Görünüş

A. Mısır Camii-Kubbe Süslemeleri

bir kemerle harimin ikinci kısmına bakar. Bu kısım ahşap kafesle harimden ayrılmıştır.

Mihrap, XIII. yüzyıl özelliğini taşımakta olup dikdörtgen bir çerçeve içinde iç içe iki niş halindedir. Çini-mozaiik tekniğinde firuze, pathıcan moru ve lacivert renkli çinilerle yapılmıştır. Mihrabın köşelerinde zar başlıklı birer sütunçe vardır. Yaşmakta kufî yazı, niş içinde stalâktitler, yüzeyde de geometrik ve bitkisel motifler yer alır.

Mihrapta görülen düzensizliğin bir başka yapıdan (Kale Mescidi) sökülerek getirildiği izlenimini vermektedir. Evliya Çelebi'nin Afyonkarahisar'a geldiği sıralarda aslı yerinde yani Kale Mescidi'nde olduğuna göre; mihrabın nakli XVII. yüzyıldan sonra meydana gelmiştir.¹⁰

Güneybatı köşede yer alan minber, mermerden olup basit yapılı, güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü ise ahşaptır.

Müezzin Mahfili, ortadaki iki sütun arasında

¹⁰ Uysal, a.g.e, s. 38.

ve zeminden 28 cm yükseklikte olup etrafı üç yönden ahşap korkuluklu çevrilidir. Yerlere seccade tarzı makine halısı serilmiş ve kalorifer tesisatı döşenmiş caminin ana mekânının altında çilehane yer alır.

Minare; caminin batı cephesinin ortasına bitişik olarak yapılmıştır. Kesme taştan dikdörtgen prizma şeklinde düzenlenen minare kaidesi caminin saçağına kadar devam eder. Üçgenlerden oluşan ve prizmatik çıkıntılar

şeklinde düzenlenen pabuç, kesme taştan olup orta yüzlerinde silme yıldız vardır. Yukarıya doğru daralan burmalı kaval silmeden bir bilezikle tuğla gövdeye geçilir.

Minare; üçte bir yüksekliğe kadar düz silindirik gövdeli olup diğer kısım şerefe altına kadar yivli tuğla örgülüdür. Şerefe altı alçı kaplama işlemeli taş dizisi ile yatay ve dikey tuğla dizisinden oluşurken şerefe korkulukları kesme taştır.¹¹ Petek, kısa ve düz silindirik formda, külâh ise konikal ve sivri olup kurşun kaplıdır.

Gövde, şerefe ve petek'teki yıpranmalar 04 Şubat 2002'de meydana gelen depremde daha da artmış, bunun üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Ekim 2002'de minare onarımına alınmış, tuğlalar arasındaki beton harçlar kırılarak tuğla araları Horasan harçla derzlenmiştir. Gövde ve petekteki koruma amaçlı demir çemberler de kaldırılarak güzel bir görünüme kavuşturulan minarenin girişi harimin batı duvarında yer alır.

Camiye adını veren Abdürrahim Mısırî, caminin güney doğusunda yer alan ve üzeri kurşunla kaplı, tek kubbeli türbede gömülüdür.

Caminin kuzey ve batı tarafından açılmış iki girişi bulunan türbenin kuzey yönündeki girişin kapısı yoktur. Batı tarafındaki giriş tek kapılı ve ahşap, alt kısmı ortada künde-kârî tekniğinde, üstte ise cam bölme-lidir. Sekizgen bir kasnak üzerine oturan kubbe-

¹¹ Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 121; Ahmet Topbaş, Mevlüt Üyümez, Fevzi Kaya, Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri, Lider Ajans Matbaası, İstanbul 2007, s. 169.

A. Mısırî Camii-Minberi

nin göbeğinde basit bir süsleme, kasnağında ise sülüs hatla “Besmele” ile “Fatiha Suresi” yer alır.

Türbenin doğu ve batı duvarlarında alt ve üst sırada birer pencere açılmış olup üst sıra pencereler yuvarlak kemerli ve alçılı olup ortalarında kufi hatla ve dörtlü “Muhammed” (sas) yazılıdır.

Caminin de banisi olan Kasım Paşa tarafından Abdürrahim Mısırî'nin vefatından hemen sonra H 888/ M 1483 yılında yaptırılan türbede, iki sanduka yer alır. Sandukalardan kuzey yönündeki Abdürrahim Mısırî'ye, güney yönündeki de hem talebesi ve hem de damadı Kemalettin Sofi Çelebi'ye aittir.

Türbenin zemini mavi renkte halı döşeli, duvarlar 82 cm yüksekliğe kadar ahşap lambri ile kaplı, üst kısmı ise batı cephesi hariç beyaz renkte boyalıdır. Batı cephesinin sıvaları son yapılan restorasyonda kazınarak almaşık örgü ortaya çıkarılmıştır.

Sandukalar ahşap olup zeminden 66 cm yüksekliğinde, etrafı ahşap ve geometrik süslemeli bir seki üzerinde yer alır. Sandukaların etrafı ahşap ve geometrik oymalı bir korkulukla çevrilidir.

Abdürrahim Mısırî, XV. yüzyılda yaşamış âlim, şair ve mutasavvıftır. Mevlânâ Alâeddin Mısırî'nin oğludur. H 840/ M 1437 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. İlköğrenimini babasından aldıktan sonra Beypazarı'na Akşemsettin'in yanına gitti.¹² Fatih Sultan Mehmet'in hocası Akşemsettin'e uzun müddet talebelik yapmış, onunla birlikte İstanbul'un fetihinde bulunmuş, fetihten sonra Karahisar-ı Sahib'e gelerek İmaret Medresesi'nde ve Mısırî Mahallesi'ndeki medresede dersler vermiştir.¹³

¹² Fikri Yazıcıoğlu, Afyon Evliyalari ve İlim Adamlari, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 60.

¹³ Yazıcıoğlu, a.g.e, s. 60; Nazım Bursalıoğlu, Afyonkarahisar Mutasavvıflari ve Din Bilginleri, Taraşı Ofset Matbaası, Denizli 2000, s. 19.

Abdürrahim Mısırî'nin bilinen eserleri şunlardır:

- 1- Işk-Name
- 2- Münyetü'l-Ebrâr ve Gunyetü'l-Ahyâr,
- 3- Vahdetnâme
- 4- Tercüme-i Kasîde-i Bürde,
- 5- Risale Fî Eşrâti's-Sa'a,
- 6- Dürrü'n-Nasayih,
- 7- Kur'an-ı Kerim Tercümesi¹⁴

Abdürrahim Mısırî, birçok evlilik yapmış, Niyaz isimli bir kızı olmuş, kızını en iyi şekilde yetiştirmiş ve Kasım Paşa'nın oğlu Sofi Çelebi ile evlendirmiştir. Bütün servetini Niyaz Hatun'a bırakmış, soyu Hanımşah diye isimlendirilen Niyaz Hatun'dan bugünlere kadar gelmiştir.¹⁵

Kasım Paşa, Karahisar-ı Sahib'de Sancak Beyi iken Akşemsettin'in talebesi Abdürrahim Mısırî'ye bağlanarak müridi olmuş, daha sonra da oğlu Kemalettin Sofi Çelebi'ye Abdürrahim Mısırî'nin kızı Niyaz Hatun'u alarak dünür olmuştur.

Kasım Paşa'nın lâkabı Edirne'de “Evliya”, Afyon'da ise “Tutimezak” (tatlı dilli)'dir. “Şakkancioğlu” denmesinin sebebi de babasının II. Murat döneminde sarayda “Şatır” (saz şairi, âşık) olmasından dolayıdır.¹⁶

Rivayete göre Kasım Paşa, Abdürrahim Mısırî'nin müritleri arasına girerek zikir halkasına oturmak istemiş, ancak; “Siz ümeradansınız, sofi olamazsınız” diye reddedilince Kasım Paşa üzülen geri dönmüş ve Kasaplar Çarşısına gidip kirli bir işkembe alarak hemen orada başına geçirerek bu hali ile Abdürrahim Mısırî'nin huzuruna tekrar gitmiş. Böylece tevazu ve hiçliğini belirterek Abdürrahim Mısırî'nin müritler arasına girmiştir.¹⁷

Kasım Paşa, H 890/ M 1485 yılında vefat edince türbenin kuzey yönüne defnedilmiş, daha sonra ek yapılarak caminin büyütülmesi üzerine şimdiki yerine nakledilmiştir.

Mısırî Camii, şimdiye kadar birçok tamir ve restorasyon geçirerek zamanımıza kadar gelmiş-

¹⁴ Kamil Sarıtaş, Mısırî Sultan, Abdürrahim Karahisârî'de Tasavvuf Felsefesi, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Ankara 2015, s. 45-53.

¹⁵ Bakı, a.g.e, s. 9-88; Sarıtaş, a.g.e., s. 36-37.

¹⁶ Gönçer, a.g.e, C. II, s. 213-214.

¹⁷ Gönçer, a.g.e, C. II, s. 213.

A. Mısrî ve Sofi Çelebi'nin Sandukaları

tir. Bilindiği kadarıyla; 1794 yılında meydana gelen büyük depremde harap olmuş,¹⁸ H 1223/ M 1808 yılında türbe onarılmış, H 1279/ M 1862-1863 yılında depremle yıkılan son cemaat kısmı düz toprak dam olarak yenilenmiş, H 1377/ M 1957 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından düz damlı son cemaat kısmı yıkılarak ikinci bir büyük kubbe eklenmiş, bitişiğindeki evler istimlak edilerek çevresi açılmış,¹⁹ 2002 yılındaki depremde hasar gören minare küçük çaplı onarım görmüş, 2011–2013 yılları arasında da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrar tamir ve restorasyonu yaptırılmıştır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 09–02–1979 tarih ve A–1522 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınan caminin doğusunda dernek binası, tuvalet ve çeşme yer alır.

Eskiden sabah namazından sonra mihrabın önünde 25 kişi halka halinde zikreder, arkasından birer cüz okuyarak iki günde bir hatmederlerdi.²⁰

¹⁸ Bekir Sıtkı Sencer, “Afyon Kitabeleri”, Taşpınar, nr. 88, Nisan 1942, s. 90; Edip Ali Bakı, Mısırlıoğlu Abdürrahim Karahisârî, Yeni Matbaa, Afyon 1953, s. 3.

¹⁹ Mehmet Saadettin Aygen, Afyonkarahisar Camileri, Ulusoğlu Matbaası, Ankara 1973, s. 10; Afyon İl Yıllığı 1973, yy. ty. s. 82.

²⁰ Aygen, .a.g.e. s. 10.

Kasım Paşa'nın Sandukası

Zamanımızda şehrin değişik semtlerinden sabah namazı kılmak için camiye yoğun cemaat akışı olmaktadır. Son yıllarda Afyonkarahisar Müftülüğü tarafından her hafta Cumartesi günleri camide, sabah namazından sonra dini program yapılmaktadır.

Eskiden çocuğu olmayanlar türbeye gelerek çocuk adarlar, erkek çocuk doğduğunda ismini Abdürrahim koyarlardı. Bu niyetle gelen kadınlar bir ipi sandukanın etrafında üç defa dolaştırır, beş tespihten sonra niyet tutarlardı. Yine işi rast gelmek için 40 gün aralıksız olarak camide sabah namazı kılanın dileğinin yerine geldiğine inanılır.²¹

²¹ Aygen, a.g.e. s. 11.

TAVANARASI

Hasan Özpınar

Tavanarasında daha öncede Afyon işi antikalara yer vermiştik. Bu sayımızda yine 19. yüzyılda ilimizde yapılmış adeta bir sanat eseri sayılabilecek bir eşya var. Günümüzde her ne kadar unutulsa da geçtiğimiz yüzyıllarda özellikle gümüş kakma hediyeelik eşya üretiminin Afyonkarahisar'da önemli bir sanat dalı olduğu bilinir. Gürgen ağacından yapılan Osmanlı Dönemi hokka kimbilir hangi hattata aitti? İki adet haznesini gümüş kapakların süslediği hokkanın yüzeyinde tenzil işi gümüş kullanılarak çok ince üzüm salkımları ve asma yaprakları desenleri yapılmış.Hokkayı ayakta tutan ise aslan pençesi şeklinde yapılmış 3 tane ayak.12*30*21 ölçülerindeki hokka geçtiğimiz yüzyıllardan günümüze gelebilmiş ender bir parça.

BİR ESNAF HİKÂYESİ

ANTIKACI BÜLENT GÖKTAŞ;

**“ESKİLER ALIRIM,
ESKİLER SATARIM”**

Hasan ÖZPINAR

Uzunçarşı'dan yukarı çıkınca Bedesten Meydanına varmadan sağda Keçeciler Aralığı vardır. Ve bu sokağa girince çok geçmeden sol tarafta taş yapılı bir aralık görürsünüz. Kesrizade Aralığı bilmeyenlerin dışında pek kimsenin uğramadığı, tarihi Taşhan'a çıkan dar bir sokak.

İşte bu dar sokakta önünde belkide yüzlerce yıllık halı, kilim, heybelerin, çeyiz sandıklarının, kap kacağın bulunduğu bir antikacı dükkanı var. Tarihi yapılı arasında bir eski zaman sokağındayız sanki.

Dükkanı işleten Bülent Gökteş mesleğe babasının yanında başlamış; “Babam 1974'te emekli olunca bu sokakta ilk dükkanını açtı. Önceden de eski eşyalara merakı vardı. Alır, bir kenara koyardı. Emekli olunca Afyon'da bir ilk olarak antikacı dükkanı açtı.

O tarihlerde ben lisede okuyordum. Babamın yanına gelir gider ona yardım ederdim. Zamanla bu merak, sevgi bana da bulaştı. 1980'de askerden gelince Sanat Okulu mezunu olmam nedeniyle pek çok resmi işe girebilecekken bu işi tercih ettim. Uzun yıllar babamla birlikte çalıştım. Onun tavsiye, öğütlerini tuttum. Bize mal getiren seyyar esnaflarla gezdim, işi öğrendim.

Bu işi yapacak insanın eli tamire yatkın olmalı. Bize gelen parçalar genelde hasarlı olur, onları tamir ederim. Gramofon, ahşap, gümüş, metal tamiri yaparım. Bu şekilde mal sağlam bir şekilde müşteriye çıkar. Hatta şimdi yanıma uğrayan meraklı, ilgili üniversiteli gençlere el işi takılar yapmayı öğretiyorum.

Satıp harçlıklarını çıkarıyorlar.

Her meslekte olduğu gibi bu meslekte de işi yapan kimsede evvela ticaret ahlakı olacak. Vatandaş bir zaman kullandığı, gözü gibi koruduğu eşyasını size getiriyor. O malın asgari değerini vermelisiniz. Ucuza kapatırım, çok kâr ederim dememelisiniz. Yani vatandaşın güvenini suistimal etmemek gerek.

Eskiden daha çok malzeme gelirdi. Eski evlerden çıkardı. Şimdi eski evler el değiştirdi, yıkıldı haliyle gelen mal çok azaldı. İnsanlar 2-3 odalı dairelere hapsedildi. Eski eşyayı koyacak yerleri yok, olanlarda bodruma, çatı katına atıyor.

Antikacılıkta çok çeşitli insanlarla tanıştım. Randevu almanın zor olduğu, yan yana gelmenin imkânsız olduğu insanlar müşterim oldu, çayımı içti. Hâlâ arar, sorarlar, geçerken uğrarlar. İnsanlarda iyi intiba bırakmak her zaman önemli.

1990'lı yıllarda meslek hareketliydi. Alım-satım çoktu. Kimi her çeşit malı alır, kimisi ilgisini bir alana yoğunlaştırırdı. Şimdi internetten alışveriş var, merakta var ama satış o yıllara göre az. Olana bereket diyoruz.

Bir kız, bir oğlum var. Benden sonra devam ettirirler mi bilmiyorum. Gönül elbette ki yapmalarını arzu ediyor. Ama biraz zor gibi görünüyor.

DEMİRYOLCULARIN HATIRALARINDA BÜYÜK TAARRUZ ESNASINDA BÜYÜK ÇOBANLAR - AFYONKARAHİSAR HATTININ TAMİRİ – 1

Hasan Tahsin GÜNEK

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra galip devletlerce vatanımızın işgal edilmeye başlanmış, bunu fırsat bilen Yunanlılarda 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e asker çıkararak Anadolu'yu işgale girişmişlerdi. İlerleyişine devam eden Yunan kuvvetleri Polatlı önlerine kadar geldiler. Ancak Yunan ordusu 13 Eylül 1921'de 22 gün ve 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi sonucunda yenilince, Sakarya Nehri'nin doğusunu boşaltarak geri çekilmek zorunda kaldı. Düşman, Eskişehir ve Afyonkarahisar hattının doğusunda birliklerini mevcut duruma göre tekrar düzenleyerek yeniden bir vaziyet almaya çalıştı.

Bu tarihten itibaren düşmana kesin bir darbenin vurulabilmesi için yaklaşık bir yıl sürecek hazırlıklara başlayan ordumuzun çalışmaları ise tüm hızıyla sürmekteydi. Ancak, planlanan taarruzun akabinde ilerleyecek olan birliklerin lojistik ihtiyaçları nasıl karşılanacaktı? İzmir'den denize dökülmesi planlanan düşmanı kovalarken, ordunun cephe başta olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için lojistik destek sağlanması gerekiyordu. Bir ordunun savaşı devam ettirerek kazanabilmesi için gerekli olan en önemli unsurların başında lojistik desteğin kesintisiz ve zamanında sağlanması gelmektedir. Düşmana yapılacak Büyük Taarruz'un, güney cephesinden yapılması planlandığından Afyon-Akşehir-Konya demiryolu lojistik desteğin sağlanması bakımından önem kazanmaktaydı.

Ancak, işgal harekâtı sırasında 20 Ağustos 1921'de Bolvadin ve 21 Ağustos 1921'de Çay'ı işgal eden Yunan birlikleri Sakarya Meydan Muharebesi'nde aldıkları yenilgi neticesinde 24 Eylül 1921 tarihinde buraları boşaltırken Çobanlar-Afyonkarahisar arasında bulunan demiryolu hattının önemli bir bölümünü de tahrip ederek Afyonkarahisar hattına çekilmişlerdi. Büyük Çobanlar-Afyonka-

rahisar arasında bulunan demiryolunun tahrip edilerek hattın kesilmesi, taarruza hazırlanan Türk Ordusu için çok büyük bir engel teşkil etmekteydi. Bu neden hattın acilen tamirini gerektiriyordu.

Düşman tarafından yedi kilometrelik kısmın raylarının kaldırılmış olduğu ve on iki kilometrelik kısmının da tahrip edilerek ulaşımın kesildiği Büyük Çobanlar-Afyonkarahisar arasındaki yaklaşık 20 kilometrelik demiryolu hattının imkânsızlıklar içinde yeniden tamir edilerek ulaşımına açılması ve Büyük Taarruz'la birlikte yıldırım hızı ile düşmanı kovalayan ordumuzun lojistik ihtiyaçlarının temininin sağlanması amacıyla bu hattın tamiri için verilen destansı mücadele, tarihimizin şanlı sayfalarında yer almıştır. Çünkü elde hattı tamir etmeye yetecek ne malzeme, ne de işgücü vardı.

1922 yılı Mayıs ayı sonlarına doğru Erkânı Harbiye'den gelen emirlerde Afyonkarahisar'da kesişen Anadolu-Bağdat ve İzmir-Afyonkarahisar hatlarından düşmanın savaşa veya savaş edilmeden uzaklaştırılması halinde hatların tamir edilmek suretiyle işler hale getirilmesinin çok önem arz ettiği belirtilerek, gerekli malzeme temini amacıyla şu an lüzumsuz sayılabilecek hatlardan faydalanılabileceği için şimdiden tespitlerin yapılması isteniliyordu. Bu şekilde kısmen lüzumsuz olarak değerlendirilebilecek olan Osmaniye-İslâhiye ve bugünkü Suriye sınırı yakınlarındaki Mamure-Meydan-ı Ekbez hatları ilk akla gelenlerdi. Lefke-Bilecik hattı malzemelerinden yararlanılması da düşünülüyordu. Ancak buralardan sökülecek malzemenin Afyon hattına taşınması için gerekli vagon sıkıntısı da söz konusuydu. Bu işler için mali kaynaklarda sınırlıydı. Maliye Vekâleti gerekli kaynağı taarruz başladıktan ancak beş gün sonra bulabilmişti. Bu şartlar altında sonradan yerine konulmak üzere Çobanlar-Afyon hattının bir kısmı,

Afyon'dan Eskişehir'e uzanan hattan sökülmüş malzeme ile tamamlanmıştır.

27 Ağustos 1922 tarihinde Büyük Taarruz sırasında, Çobanlar-Afyon hattının tamirine başlandı. Demiryolu ve amele birlikleri ara vermeden günde ortalama yirmi saat çalışarak, günde dört kilometreye yakın yol tamirini gerçekleştirdi. En sonunda lokomotifler hatta işlemeye başladılar. Ordumuzun peşinden ilerleyen demiryolcular, Yunanlıların çekilirken tahrip ettikleri hatların, köprülerin tamirlerini gerçekleştirdiler. Bu şekilde ordumuzun ihtiyaç duyduğu asker, cephane, gıda maddeleri ve diğer ihtiyaç malzemelerinin kesintisiz olarak ulaştırılması imkânı elde edilmiş oldu. Bu durum ordumuz İzmir'e girene kadar devam etti.

Günümüzden 96 yıl önce yaşananlar ve özellikle demiryolu ulaştırması alanında verilen mücadeleler, 1942-1949 yılları arasında Demiryolu Meslek Okulunda öğretmenlik ve sonra Demiryolları Teftiş ve Tetkik Kurulu Müfettişliği görevlerinde bulunmuş olan merhum Ziya Gürel tarafından "Demiryolu tarihi ve milli mücadelede demiryolu" konularında yapılan çalışmaların bir bölümü kayda geçirilirken günışığına çıkarılmıştır. Ziya Gürel o yıllara ilişkin bilgi ve belgeleri incelerken aynı zamanda dönemin canlı şahitleri olan ve bu mücadelede bizzat vazife alanlarla da görüşmüş, kendilerinden hatıralarını rica etmiş ve bu hatıraların bazılarını Demiryol dergisinde yayınlamıştır.¹

Merhum Ziya Gürel'in, Büyük Taarruz'un başlaması üzerine Nafia Vekâleti Vekili Reşat Bey'in gönderdiği telgrafta söylediği "İşbu dakikada bütün millet şimendiferlerimizi ve fedakâr şimendifercilerimizi Allah'tan sonra kahraman ordumuzun yegâne muini zaferi tanımaktadır." sözüne atfen kaleme aldığı "**Kahraman Ordumuzun Allah'tan Sonra Yegâne Muini Zaferi Fedakâr Şimendifercilerimiz**" ve "**Büyük Çobanlar - Afyon Hattının Tamiri**" başlıklı yazılarıyla ordumuzun lojistik ihtiyaçlarının temin edilebilmesi için ulaştırmanın kesintisiz sağlanması amacıyla yönelik olarak yokluklar ve imkânsızlıklar içindeyken bile Türk demiryolcusunun milletiyle beraber vatanın kurtarılması için gösterdikleri gayret ve azmi tüm açıklığıyla ortaya koymuştur. Çünkü bu mücadele, imkânsızlıklar ve yokluklar içerisindeki bir milletin neleri başarabileceğinin azim ve kararlılığını göstermesi bakımından da önemlidir.

Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın "Ordular İlk Hedefiniz Akdeniz'dir. İleri." emrini

olarak düşmanın üzerine atılan kahraman şehitlerimizin ve gazilerimizin aziz hatıraları Afyonkarahisar Ovası ve Dumlupınar sırtlarındadır. Her sene büyük zaferin yıldönümünde 30 Ağustos'un hatıraları gözlerimizin önünde yeniden canlanmaktadır. İstiklal Harbinde Türk Ordusunun Allah'tan sonra yegâne Muini Zaferi (Zafer Yardımcısı) olan Türk Demiryolcusu geçmişte olduğu gibi bugün ve yarın da gereken her durum ve şartta düşmana karşı, ordusunun zafer yardımcı olmaya devam edecek ve bunun gururunu ve onurunu her daim taşıyacaktır.

Büyük Çobanlar-Afyon hattının tamirine ilişkin olarak o günlerde yaşananları merhum Zihni Üner yukarıda bahsettiğimiz her iki yazısında ayrıntılı bir şekilde ve belgeleriyle yazımızın devamındadır. Allah onlardan razı olsun.

Kahraman Ordumuzun Allahtan Sonra Yegâne Muini Zaferi Fedakâr Şimendifercilerimiz ⁽²⁾

Sayın Behiç Erkin'in milli mücadele yıllarındaki Türk demiryolculuğuna ait vesikalarını tetkik ederken (*) rastladığım iki yazının bende uyandırdığı derin heyecan, bu satırları yazmamın ilk amili olmuştur. Bunları çok değerli hatıralarla bezeyerek, meslektaş ve yurttaşlarıma arz etmekle, müşterek duygulanmanın hazzını da tatmış olacağım.

Tarih, hadiselerin ana hatlarını takip ederek, umumi sebep ve netice münasebetlerini ele alır ve umumi fikirlere yükselir. Hâlbuki bu hadiselerin daha müşahhas bir hale getirilmeleri yani belli şahısların söz ve hareketlerine ve belli yerlere göre hususileştirilip mahallileştirilmeleri; Onları umumi fikirlerin kuruluşundan kurtararak daha beşeri, daha alaka çekici, canlı ve kendimize yakın bulmamıza, netice olarak ta daha tesir edici bir hale gelmelerine sebep olabilir. Nitekim vukuatını ana hatları itibarıyla ve umumi olarak bildiğimiz bir zamana ait olan bu vesikalar üzerindeki tetkik, tasnif ve mikrofilmlerinin aldırılması gibi çalışmaların hadiselerin teferruatını gözümüzün önüne sermesi dolayısıyla, beni ilk gençlik çağlarıma rastlayan milletimizin kara günlerine kadar götürmüş. İnsansız parasız, malzemesiz, fakat imanlı bir çalışma ile bin bir zorluğu yenerek ordunun ve halkın ihtiyaçlarını karşılamağa çalışan demiryolcularla, birlikte adeta mazide yaşar bir hale getirmiştir.

Bu yüzdendir ki; Nafia vekâletinden Konya'daki Anadolu-Bağdat Demiryolları Umumi Müdürlüğüne gelen 26 Ağustos 1338 (1922) tarih ve 9013/80 sayılı ve ancak sığabildiği alelade ufak bir kâğıda kopya

kalemi ile yazılmış ve altına postahanenin damgası vurulmuş bu mütevazı kılıklı müstacel telgrafname-nin hitap ettikleri arasında sanki bende varmışım gibi okur okumaz, içimde beni harekete, iş başına koşmaya, gayrete ve aceleye sevk eden duygular yükselmeye başlamıştı. 26 Ağustos tarihli telgrafnamenin başında **“Garp cephelerimizde harekâtı harbiye başlamıştır”** dedikten sonra, Nafia Vekâleti Vekili Reşat (Bey) **“İş Bu Dakikada Bütün Millet Şimendiferlerimizi Ve Fedakâr Şimendifercilerimizi Allah’tan Sonra Kahraman Ordumuzun Yegâne Muini Zaferi Tanımaktadır”** ve **“Milletimizin pek haklı olarak takdir ve intizar ettiği bu tarihi ve müstesna hizmette umum şimendiferci arkadaşlarımızın ordu nakliyat ve sevkîyatında lazım gelen gayret ve basireti, göstermelerini hassaten rica”** etmektedir. (Vesika: 2)

“Her şey Vatan için” olduğundan, esasen demiryollarının ve demiryolcuların bütün hazırlıkları da hep **“ordu için”** idi. Demiryolları ve demiryolcular, işin başından beri kahraman ordunun **“muini zaferi”** (zafer yardımcısı) olmaya çalışıyorlardı. Bütün memlekette herkesin emeli, yurdun en kısa zaman da kurtarılmasından ibaretti. Her şey, her hareket bu maksada göre ayarlanmıştı. Millet kara günlerini, her birinin ağırlığını ayrı ayrı duyarak, tek tek sayıyordu. İşe başlanıldığını bildiren 16 Temmuz 338 tarihli tamiminde (Vesika: 1) yukarıdaki telgrafın sahibi Reşat Bey **“Aziz yurdumuzun pek mühim aksamında bin yüz elli yedi gündün beri enva-i mezalim ve hasaratı mütemediyen iyka eden kudurmuş bir düşman bulunduğunu bir an bile hatırdan çıkarmamayı bütün arkadaşlarımdan rica ederim.”** diyordu. (**)

Bundan sonra vesikalar arasında, bunlar gibi, doğrudan doğruya duygu ve heyecan ifade edenlerine rastlayamadım. Güya; hummalı bir çalışma ile işe koyulan demiryolcular, iş sırasında söze yer vermiyorlar gibidir. Umumi Müdür Sayın Behiç Erkin, Nafia vekilliğinden gelen ve demiryolcuları **“Allah’tan sonra yegâne muini zafer”** sayan heyecanlı telgrafa verdiği cevapta **“Emirleri bilumum müstahdemine tebliğ edildi”** Demekle iktifa ederek, diğer kısımları **“Hattın Afyon’a kadar temdidine 27/28.8.38 gecesi başlanıldı. Yirmi kilometre olan bu mesafenin azami on beş günde ikmalî memuldür”** (Vesika: 3) gibi işe ait malumata hasretmiştir. Belli ki Türk Şimendifercileri heyecanı, sözden ziyade işten alıyorlardı. Onlar için mühim olan, Çobanlar istasyonundan Afyon’a kadar sökülmiş, tahrip edilmiş hattın yeni-

den en kısa bir zaman da döşenmesi, demiryollarının ordumuzun ardından yetişmesidir. Zira Ordunun zaferi, bu takdirde devam edebilecek ve tamamlanabilecektir.

Bu defaki ziyaretim de Sayın Behiç Erkin, kendilerinden rica ettiğim ve meslek tarihimizi olduğu kadar milli mücadeleye tarihimizi de aydınlatacak derecede malumatı ihtiva eden, bu mutlu günlere ait hatıralarını lütfettiler:

“17 Ağustos’ta öğle yemeğinden sonra ben siyeh yapıyordum. Aşağıda bir gürültü duydum. Akabinde Mustafa Kemal Paşa’nın odama girdiğini gördüm. Bana : **“Gizli geldim. Burada kalacağım. Kimse duymasın”** dedi. (Zira Konya’da kendi evi vardı.) Hâlbuki o gün Ankara’da ajans Mustafa Kemal Paşa’nın bir çaya davetli olduğunu bildiriyordu. (***) Gazi, biraz rahatsızdı. İki gün benim evde kaldı. Gizli bir tren istedi. Gece Akşehir’e gitti. Tekrar Konya’ya geldi. Bana **“Aldığım haberleri yan yana koyuyorum. Artık düşmanı memleketten atmak zamanı gelmiştir.”** dedi. Tekrar Akşehir’e gitti. Bu seyahatler hep geceleyin ve gizli yapılıyordu. 26 Ağustos sabahı, **“Dakika tehiri mucibi idamdır.”** başlıklı Başkumandan Gazi Mustafa Kemal imzalı şifreli bir telgraf aldım. Telgrafi açtık. Taarruzun başladığını bildiriyor ve hariçle her türlü münakale ve muhaberenin kesilmesini emrediyordu. Bu emri derhal yaptık. Fakat işin müşkül ciheti, bu emri İstanbul’la teması çok olan Adapazarı İşletme Müdürlüğüne zamanında tebliğ etmek idi. Zira telgraflar günlerce sonra gidiyordu. (***) Düşündüm; şu tarz da başı açık bir telgraf yazdım : **“Dakika tehiri mucibi idamdır.”** başlığı ile **“Baskumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinden aldığım emir bervechi atidir.”** Bundan sonrasını şifreli olarak ikmal ettim. Hakikaten şifreyi tam vaktinde alarak İstanbul’a hareket etmekte olan treni durdurmuşlar.

“Büyük Çobanlar istasyonunun beş kilometre ilerisinde Kumrallı mevki vardı. Buraya bir memur ve telgraf makinesi koymuştuk. 27 Ağustos’ta buradaki memurumuzdan bir telgraf aldık. Ordumuzun Afyon Karahisar’ına girdiğini bildiriyordu. Bu müjdeyi Konya’da lazım gelen makamlara da bildirdim. Ve o memura bir maaş nispetinde ikramiye verdim. Müteakiben, Garp Cephesi Erkan-ı Harbiye Reisi Miralay Asım imzalı şu telgrafi aldım : **“Avni hakla bugün Karahisar’ı zabt ve istirdat ettik. Çobanlardan itibaren demiryolunun gece gündüz çalışıla-**

rak pek az zamanda Karahisar'a iysali hususunda himmet buyrulması müstercadır. Azari amele taburlarının teknilinin bu işte çalıştırılması muvafık olur efendim." Hemen Çobanlar istasyonuna geldim. 27/28 gecesini tamirat başladı. On beş gün den fazla tahmin edilmesine rağmen 7 Eylül sabahı tren Afyon'a girdi"

Baş Kumandan Gazi Mustafa Kemal imzalı bir telgraf, hututlarımızın 4.9.38 sabahından itibaren kemaflı sabık açılacağını emretmektedir.(**Vesika:4**) Filhakika; Başkumandanlık meydan muharebesi kazanılmış, düşmanın akıbeti tamamen belirmiş, ordularımıza "İlk hedef" olarak "Akdeniz" gösterilmiş ve artık netice bir "gün" meselesi haline girmiş olduğundan harp harekâtının saklanması lüzum kalmamıştır. Ordumuz 9 Eylül'de İzmir'e giriyor, 18 Eylül'de ise bütün Anadolu düşman ordularından temizlenmiş oluyordu.

Ordumuzun bu yıldırım hızıyla ilerleyişine adım uydurmağa çalışan demiryolcularımızın insan gücünün üstündeki gayretlerini tahayyül etmeye çalıştım: Yeniden kilometrelerce ray döşenmiş, düşmanın ikiye böldüğü, büktüğü raylar birer birer elden geçirilmiş, bozuk yerler, atılmış köprüler tamir edilmiş (*****) harp yanığı istasyon binaları, tesisleri kullanılır hale getirilmiş ve ilerleyen ordumuzun arkasından işe malzemesi ve cephanesi vaktinde yetiştirilmek suretiyle demiryollarının ve demiryolcuların "zafer yardımcılığı" vazifesi tamamen yerine getirilmiştir.

Merhum Ziya Gürel'in Dip Notları

(*)Bu hususata ait bir yazımız derginin 18.sayısındadır.

(**) Düşmanın aziz yurda girişini gün ölçüsü ile hesaplamak suretiyle, kovulması zamanını da gün ölçüsünde, heyecanlı ve sabırsızlıkla beklediğini kuvvetle ifade eden mumaiylehin bu yazısından (16 Temmuz) tam kırk gün sonra zafer taarruzunun başlaması (26 Ağustos), atalarımızın : "Kırk güne kalmaz, çıkar" inanişına uyan güzel bir örnek teşkil ediyor.

(***) Klasik tarih kitaplarında bu seyahat 20 Ağustos'ta gösterilmektedir. Gazi'yi evinde misafir eden bir zatın tespit ettiği gün, elbette, en kabule şayan olanıdır. Esasen, Gazi'nin Ankara'dan ayrıldıktan sonra nereye gittiğine ve nerede kaldığına dair hiçbir yerde bir izahat olmadığından, her şeyi zamanında tespit etmeği ve her ne olursa olsun bir vesikayı büyük bir titizlikle saklamayı itiyat edinmiş olan Sayın Behiç Erkin'in bize lütfettikleri hatıraları bu bakımdan da büyük bir değer taşımaktadır.

(****) Adapazarı İşletmesi ile Konya'daki U. Müdürlük arasındaki muhaberat, hatların irtibatı olmadığından, Posta Telgraf İdaresinin umumi telgraf servisi vasıtasıyla yapılıyordu.

(*****) Sayın Behiç Erkin, bir gün demiryollarının "zafer yardımcılığı" görevini en iyi bir şekilde yapabilmek düşüncesiyle, yol ve bilhassa köprü tamirlerine durmadan, gece dahi devam

edebilmeyi temin edecek motor, dinamo, kablo ve seyyar direkler gibi malzemeyi, daha önce İstanbul'dan getirterek bunlarla bir vagonu teçhiz ettirip hazır bir durumda bulundurmışlardır. Diğer daha az ehemmiyetli işlere tahsis taleplerini ve teşebbüslerini önlemek ve asıl yararlı olacağı işlerde kullanılmak üzere bu malzemeyi vaktinden önce ordu mensuplarına dahi haber vermemişlerdir.

Sayın Behiç Erkin, bu sıralarda insan kudretinin üstünde gayretler gösteren merhum (Yüksek) Mühendis Emin Avni'den sitayişle bahsettiler. Bu kadirşinaslık vesilesiyle bizde mumaiylehi anmayı borç biliriz.

***Büyük Çobanlar – Afyon Hattının Tamiri* ⁽³⁾**

Ziya Gürel

En yakın "Belki yarından da yakın" bir zaman da, ordumuzun düşmanı memleketten kovacağı imanı; İnsanın kendi adını bilmesi kadar bedihi, yürümek, oturmak kadar tabii olarak ruhlarda filizlenip kök tutmamış olsaydı; demiryollarının birçok günlük veya esaslı meselelerinin doğurduğu ve her biri başlı başına bir idareyi meşgul etmeye yetecek büyüklükteki işlerinin arasında; ileride ordumuzun düşmandan geri alacağı yerlerdeki hatların tamiri ve işletilmesinin temini işinin bir yer almasına imkân olur muydu? Bu imandır ki, istirdat edilecek yerlerdeki hatların tamiri ve işletilmesi meselesine, diğerleri ayarında ve belki daha fazla, bir aktüalite değeri verdimiş ve malzeme yoksulluğu, mali sıkıntı, dünya ile dünya piyasaları ile temas zorluğu gibi elverişsiz, ümit kırıcı şartlara rağmen; iş başında olanları "Çaresizlik içinde bir takım tedbirler" düşünmeğe sevk etmiştir.

Daha Mayıs sonlarında Erkânı Harbiye den gelen emirde "Anadolu hattı aksamıyla İzmir hututundan düşmanın gerek harben gerekse harpsiz uzaklaştırılması halinde bu hututun tarafımızdan süratle tamir ve işletilmesi mühimdir." denilmekte ve Avrupa'dan getirtmeye zamanın ve durumun elverişsizliği devam ettiği müddetçe, nispeten lüzumsuz sayılabilecek hatlardan faydalanılabilmek üzere, bunların şimdiden tespiti istenilmektedir. (**Vesika: 5**)

Böyle, nispeten lüzumsuz hat olarak bir kısmı tahrip edilmiş, Mamure ile Meydan-ı Ekbez arası vardır. 477. kilometredeki tahrip edilmiş viyadükün üzerine bir havai hat tesisi imkânı olursa Osmanîye'den İslâhiye'ye kadar 63 kilometrelik rayın kaldırılmasının mümkün olabileceği ancak, Bağdat tipi rayları, tulleri itibarıyla, taşıyabilecek vagonlardan Adana kısmında 5 adet bulunduğu göre platformlara hususi tertibat gerektiği anlaşılmaktadır. (**Vesika: 6**)

Mamure ile Meydan-ı Ekbez arası o esnada cephe ile alakası olmayan bir yerd. Fakat Erkânı

Harbiye-i Umumiye bu işe o kadar ehemmiyet vermiş bulunuyordu ki, Lefke - Bilecik arasındaki hattın cebire ve bulonlarının dahi sökülüp geriye sevk edilmesini istemiştir. (Vesika: 7)

Bu işler için belki, bunlar da kâfi gelmeyecekti. Anadolu-Bağdat Demiryolları Umum Müdürü Sayın Behiç Erkin “**Düşmanın terk edeceği hutunun ne şekilde elimize geçeceğini bilmemekle beraber en mühim olan ray meselesini halletmek lazımdır.**” mülahazasıyla, Osmaniye-Meydan-ı Ekbez arası doksan kilometrelik rayların kaldırılmasının da kifayetsizliği halinde (Afyon ve Eskişehir arasının tamirinden ve Ankara cihetindeki makine ve vagonların bu cihete alınmasından sonra) yerine dekovil ferşetmek üzere Ankara-Polatlı arası rayları kaldırmayı düşündüğünü ve eldeki malzeme ile hattı Çobanlar’dan Afyon’a ve Ankara cihetinden Sarıköyle-Beylikahır arasındaki kilometre 305’e kadar tamirin mümkün olabileceğini buna binaen malzemenin şimdiden hariçten tedarikine teşebbüs edilmesi gerektiğini 14.8.38 tarihinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye’ye bildirmektedir. (Vesika:8)

Nafta Vekâletinden Erkânı Harbiye-i Umumiye ye gönderilen ve 14.8.38 tarihli yazı ile Umum Müdürlüğe bildirilen, telyazılarında “Tamirat işlerinin ordunun harekâtıyla beraber ileriye götürülmesi maksadıyla” lüzum gösterilen “150 kilometrelik ray” vesaire bedelinin iki milyon iki yüz küsur bin lira tuttuğu “...elyevm böyle cesim bir meblağın tediyesine hali mali devletin katiyen müsait bulunmadığı nokta-i mühimmesinin Erkânı Harbiye ve Müdafâ-i Milliyenin nazarı dikkatine vaz’i... Heyet-i Vekile’nin 27 Temmuz 338 tarihli kararında bildirilmiştir.” denilmektedir. Bundan başka, Umum Müdürlükçe cebire ve bulon parası olarak evvelce istenilmiş olan seksenbin liranın verilmesi hususunda. “Bütün Heyet-i Vekile den müzaheret istedim. Maruzatım ehemmiyetle telakki ve Maliye Vekili Beyefendi tarafından da imkânı mali derecesinde tediyata çalışılacağı vaad olunmuştur.” denilmektedir. (Vesika:9)

Garp cephesi, gerektiği zaman hattın Afyon’a kadar uzatılması için tayin edilen 20 ila 25 günü çok bularak emrin gelişinden itibaren en çok on gün içinde bunun teminini istemektedir. Umum Müdürlüğün 21.8.338 tarihli cevabında: Bu hattın tamiri için gereken ray, travers ve diğer malzemeden 1100 tonun Azarıköy istasyonu ile Çay istasyonu arasında, 600 tonun Azarı dekovil hattında, 1300 tonun Konya’nın doğu taraflarında olduğunu, bu malzemeyi naklede-

bilecek vagon sayısı mahdut olduğundan ve günde bir trenden fazla yapılamayacağından inşaat mahal-line günde 225 ton (bir buçuk kilometrelik) dan fazla nakliyat mümkün olamayacağını bildirmekte, bu sebeple 31.08.339’de dekovil hattının Ağzıaçık mevkiine gelmesi ile bu hattaki geniş hat malzemesi kaldırılacağından bunlarla birlikte Konya cenubundaki malzemenin şimdiden cephe civarına nakline müsaade edildiği taktirde, işin gece dahi çalışmak şartıyla 15 günde ikmal edilebileceği malzeme şimdiden toplanmazsa bunun içinde beş güne dahi ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. (Vesika:10)

Yine aynı gün, altıncı şube mühendisi Emin Avni (Bey)’e verilen emirde, garp cephesine yazılanın bir sureti gönderilerek, gece çalışmak için üçbin mum kuvvetinde bir dinamo mevcut olduğu, meşale ve karpit lambasından faydalanılabileceği bildirilmekte ve “Ordunun ilerlemesi şimendifere merbut olduğundan Afyon’a onbeş günden evvel vasil olmağı bende pek arzu ederim.” denilmektedir. (Vesika:11)

Umum Müdürlükten Nafta Vekâletine yazılan 21.8.338 tarihli yazı da: Düşmanın hat güzergâhını terk ettiği halde, cepheye amut kısmının vakit bulursa raylarını bile götürmesi ve mütevazı kısmını tahrip etmesi.” pek muhtemel bulunduğundan kırık rayları raptetmek için çok miktarda cebire ve bulona ihtiyaç vardır. Bunların siparişi pek geç kalmıştır.” denilmekte ve buna binaen, evvelce talep edilen 79 bin liranın süratle temin edilmesi istenilmektedir. (Vesika: 12)

Fakat hiçbiri fiili bir neticeye varamamış olan ve en sonuncusu 21 Ağustos tarihini taşıyan bu yazışmalar devam ede dursun, beş gün sonra 26 Ağustos sabahı ordularımızın taarruzu başlamış bulunmaktadır.

Bize dikkate değer görülen cihet, 26 Ağustos taarruzundan beş gün önceye kadar devam eden bu yazışmalar dolayısıyla, taarruzun bu kadar yakın bir zamanda olacağını yetkili sayılan makamlarca dahi bilinemediğinin belirmiş olmasıdır. Gazi Mustafa Kemal Paşanın Konya’da gizli misafiri bulunduğu Sayın Behiç Erkin’e Konya’dan Akşehir’e hususi trenle yine gizlice gidip geldikten sonra söylediği: “Aldığım haberleri yan yana koyuyorum. Artık düşmanı memleketten atmak zamanı gelmiştir.” sözü ile birleştirildiği takdirde, bu cihet daha iyi aydınlanmaktadır.

Biz kendi meslek tarihimizle mahdut olarak şunu görmekteyiz. Demiryolları ordunun ilerleyişine ayak uydurabilmek için (düşmanın hattı en fena bir şekilde bırakacağına göre) gerekli hazırlıkları yapamamıştır.

Yani en çok 150, en az 20 kilometrelik ray ve küçük malzemesi tedarik edilememiştir. Zira her şekildeki müracaatlara rağmen (Taarruzun başlamasından beş gün önce, dahi cebire ve bulon için istenilen 79 bin liranın süratle verilmesi tekiden rica olunmaktadır.) Maliye demiryollarının askeri nakliyat dolayısıyla mevcut alacağına mahsuben, bu husus için istediği parayı verememektedir. “Hali mali devlet” (devletin mali durumu) o esnada iki milyon küsur bin lirayı vermeye elverişli olmayabilirdi. Fakat maliye vekili, Seksen bin lira için dahi “İmkânı mali derecesinde te-di-yata çalışacağına vaat” etmekle iktifa etmiştir.

Herkesin ordunun taarruzuna henüz vakit olduğu zannında bulunduğu görülüyor. Maliye, o kadar gecikmiştir ki istenilen paraları vermiş olsaydı dahi, bu nihayet, Ağustos başında mümkün olabileceğinden, bu esnada yapılacak ve en kısıfı iki ayda yerine getirilebilecek bir siparişe alınacak malzeme, Ağustos taarruzuna yine yetişemeyecekti.

Gerek Osmaniye-Meydan-ı Ekbez arası raylarının, gerek Lefke-Bilecik hattı cebire ve bulonlarının sökülmesi işine de başlanılmamıştır. Adapazarı İşletme Müdürlüğü 21.8.338 tarihli şifresinde cevap olarak: Rayların sökülmeye başlanmasından bir ay sonra malzemenin İzmit'te sevke hazır bulundurulabileceğini bildirmektedir. (Vesika:13)

Bu vaziyete göre, Umum Müdürlüğün elinde, Erkânı Harbiye'ye bildirdiği veçhile, Çobanlar-Afyon hattıyla Ankara kısmında 395.kilometreye kadar olan tamirata yetecek miktardan başka hiçbir malzeme yoktur.

Diğer cihetten, birçok sıkıntılara katlanarak cephenin erzak ve mühimmat ihtiyacını karşılamak üzere Azarıköy istasyonu ile Aziziye (Emirdağ) arasında döşenmeye başlayan dekovil hattı da henüz tamamlanmamıştır. Bu hat ancak 13.8.338'de Ayrıtepe mevkiine gelmiş olup, Ağzıaçık mevkiine ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Ordumuzun taarruzuna neden henüz vakit olduğu zannolunuyordu? Çünkü hazırlıklarımızda (yalnız demiryolu sahasında) saydığımız bu eksiklikler ortada duruyordu. Normal derecedeki insanlar, gayet tabii olarak, bu hesaplar karşısında harekete geçmeye imkân ve cesaret bulamayacaklar ve bu eksiklerin biraz daha tamamlanmasını beklemeyi zaruri göreceklerti.

Fakat “dâhiler” (Elbette bizim bu küçük hesaplarımızın üstündeki yüksek görüş ve sezilerleriyle, alelade insanlardan ayrılarak “dâhi” oluyorlar.) bizim

gibi düşünmüyorlar. Gazi Mustafa Kemal'de aldığı ve “yan yana koyduğu haberleri belki alelade mantık için birçok boşlukları olan bu malzemeyi dehası ile öyle yoğurup birleştiriyor ki bunun neticesinde, dünyanın hayranlığını ve kendi milletinin ebedi minnetini üstünde toplamasına sebep olan kurtuluş zaferi abidesi meydana çıkıyor.

O artık “hali mali devlet” dolayısıyla sipariş edilememiş rayları, sökülememiş cebire ve bulonları, bu büyük işin hesabına katamazdı. O, büyük yolu, ana çıkışı açtıktan sonra malzeme eksikliği, personel yokluğu gibi zorlukları, ne yapıp yapıp, yenerik peşinden yetişmek işini de arkadaşlarına bırakmış oluyordu.

Taarruzun bu kadar yakın olabileceğini Garp Cephesi Kumandanlığı da kestirebilmiş olsaydı. Demiryolları Umum Müdürlüğünün Çobanlar – Afyon hattının tamiri müddetini beş gün daha kısaltmak için Konya doğusundaki malzeme ile Azarık dekovil hattındaki geniş hat malzemesini şimdiden Çobanlar civarına nakletmek için 21.8.338 tarihinde istediği müsaadeyi geciktirmeden vermesi ve hatta işi o zamandan çabuklaştırması gerekirdi. Böyle bir müsaadede vaktinde çıkmadığı için 27.8.338'de Afyon'un istirdadı günü hemen tamamlanması istenilen Çobanlar-Afyon hattı bu imkânsızlıklar içinde döşenmiş bulunmaktadır.

Erkânı Harbiye-i Umumiye 3.şube müdürü Binbaş Fatin 29.8.38 tarihli tel ile Afyon'dan şimendifer hattını görerek geldiği Çobanlar'dan hat hakkındaki müşahedelerini bildirmekte ve Akşehir'deki Erkânı Harbiye Reisi Paşa ile görüşülen müddetin üçte bire indirilmesini yani beş günde işin bitirilmesini, müşâ-rünileyhe atfen, istemektedir. (Vesika: 14)

Evvelce 15–20 gün olarak tespit edilen müddet iki gün de ihzarat payı verilerek 7 güne indirilmektedir. Bu sebeple Umum Müdür Sayın Behiç Erkin, Mühendis Emin Avni (Bey) 'e verdiği emirde: Dekovil hattından geniş hat malzemesini kaldırtmasını ve bütün amele ile malzemeyi Afyon'a varmak maksadında kullanılmasını, aynı zamanda Afyon telgraf hattını da tesis etmesini istemekte ve hattın tamir ve tefrişine Afyon tarafından da başlanılması için Afyon-Gazlıgöl ve Hamam istikametinden malzeme sökerek Çobanlar'a doğru olan ferşiyatı temin etmesi bildirilmektedir. (Vesika: 15)

Filhakika Konya doğusundaki malzemenin getirilmesi ve dekovil'de kullanılmış geniş hat malzemesinin sökülmesi beklenildiği halde, işin en az beş

gün daha aksaması zaruri idi. Bu sebeple sonradan yerine konulmak üzere Çobanlar-Afyon hattının bir kısmı, Afyon'dan Eskişehir'e uzanan hattın sökül-müş malzeme ile tamamlanmıştır.

Bu esnada elde parada bulunmuş olsaydı, satın alma için geçecek bir güne bile tahammülü olmayan bu işi başka türlü yürütmeye elbette imkân olamazdı.

Bu arada, maliyeden hattın tamirati için sek-sen bin lira alınabilmiş olduğundan Nafia Vekâleti 31.8.338 tarihli yazısında otuz bin lirası Ankara iş-letmesine verildiğinden gönderilen elli bin lira ile tamiratin bir an önce yapılmasını emretmektedir. **(Vesika:16)**

Umum Müdürlükçe aynı tarihte verilen cevapta dışarıdan malzeme getirilmesi zamana bağlı olduğundan mevcut vasıtalarla tamirata çalışılmakta ol-duğu bildirilmiştir. **(Vesika.17)**

Maliye harpte lazım olacak malzemenin önce-den satın alınabilmesi, için istenilen parayı, muha-rebe başladıktan ancak, beş gün sonra verebilmiş demektir.

31.8.338 de Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin "Çobanlar-Afyon kısmının en büyük süratle tamiri-ni" rica etmekte olduğu Binbaşı Fatin (Bey) tarafın-dan bildirilmektedir. **(Vesika:18)**

31.8.338 akşamına kadar Çobanlar cihetinde 2600, Afyon cihetinde 800 ve kilometre 170'de 700 metre ki cem'an 4100 metrelik ferşiyat yapıldığı Yol Dairesi Reisi Rifat (Bey) in tezkeresinden anlaşıl-maktadır.

Garp cephesinin 1.9.338 tarihli telinde "Azarı hattındaki geniş hat malzemesinin derhal kaldırılarak Çobanlar-Afyon hattının bir an evvel ikmal edilmesi lazımdır. Bu yüzden Azarı hattının muattal olmasında beis yoktur" denilmektedir. Aynı tarihte Umum Mü-dür, Yol Dairesi Reisi ile Mühendis Emin Avni (Bey) e müştereken gönderdiği emirde, tekmil maddi ve mane-vi kuvvetlerin sarfi ile Afyon hattının açılmasını him-metinizden beklerim." demektedir. **(Vesika: 19)**

Pek az olan tahribatı bir taraftan tamir edilmek-te olduğundan, tren Afyon'a varınca, Dumlupınar'a kadarda gidilecektir. Fakat yedi kilometrelik kısmın raylarının kâmilten kaldırılmış ve on iki kilometrelik kısmı da tahrip edilmiş olan Çobanlar- Afyon hattı-nın 5.9.38 tarihinden önce açılmasının mümkün ola-mayacağı Erkânı Harbiye-i Umumiye ye yeniden arz edilmiştir. **(Vesika.20)**

Umum Müdür Sayın Behiç Erkin, inşaat başında bulunarak işi biraz daha hızlandırmak üzere, 2/3.9.38 gecesi Çobanlar'a hareket etmiş ve işlerin tekâsüf etti-ği mntıkada bulunabilmek maksadı ile esasen, Umum Müdürlük Merkezini 6.9.38 tarihinden itibaren mu-vakkaten Afyonkarahisar'a nakle karar vermiştir.

5.9.38 de Hareket Müfettişi Sait (Bey)'e (Emek-li İşletme Müdürü S.Toymdemir) "Akşehir'deki imdat vagonları memurini lâzimesiyle, ihtiyaten ilk trenle Çobanlar'a sevk olunacaktır" emri verilmiştir.

Nihayet, 5.9.38 tarihini taşıyan bir emirde "Ya-rın 6.9.38 de Çobanlar'dan ordunun ilk cephanesini sabah saat dört buçukta hareket edecektir. Mezkûr tren saatte beş kilometre kat edecektir. Hangi kısım-da yol bu süratle nazaran ikmal edilmemiş ve trenin tevakkufuna sebep verilmiş olursa o kısımdan memurini fenniye ve inşaatla memur zabitanı mesul ede-ceğim." denilmektedir.

Bütün gayretler, yıldırım muharebesi yapan kahraman askerlerimize cephanelerini bir an önce yetiştirmek içindir. Bir insan yürüyüşü kadar yavaş da olsa, ordunun cephanesini ona yetiştirecek olan en seri vasıta, yine trendir. Geceli gündüzlü, yarı tok yarı uykulu, fasılasız çalışan alakalıları, trenin 6.9.38 sabahı yola çıkarılışı ayrıca tahrik ve teşvik etmiş bulunuyordu. Tren henüz tamamlanamamış yerler-de duruyor, bekliyor, içinde bulunan Umum Müdür Sayın Behiç Erkin'in yakın alakasıyla yeniden ola-ğanüstü bir çalışma başlıyordu. Yorgunluktan, uyku-suzluktan ayakta duramayacak bir halde bile olsanız, yanınıza kadar gelmiş, geçmek, ilerlemek için sizin gayretinize bakan cephanesinin durmasına, onun durmasıyla ordumuzun zaferlerinin gecikmesine gönlünüz nasıl razı olabilirdi? Böyle ölesiye çalış-malarla, yolunu yapa yapa ilerleyen ilk cephanesini, 7.9.38 sabahı Afyon'a girdi.

Yetkili şahsiyetlerin, alakadar mühendislerin, bir takım kolaylaştırıcı şartlarla mesela: Konya'nın doğu-sundaki malzeme ile dekovil hattından sökülecek ge-niş hat malzemesinin şimdiden cepheye yakın yerlere sevki gibi, en az on beş günlük bir tahmin ile planlaş-tırdıkları bu iş de, bu kolaylaştırıcı şartlardan uzak bir halde, kendisine düşen vazifeyi görmek için "içinde bulunduğu şartları" düşünmeyen mutlu kimselerin in-san takatinin üstündeki çalışmalarıyla, yine hesap dışı bir mahiyet olarak, on günde tamamlanmıştır.

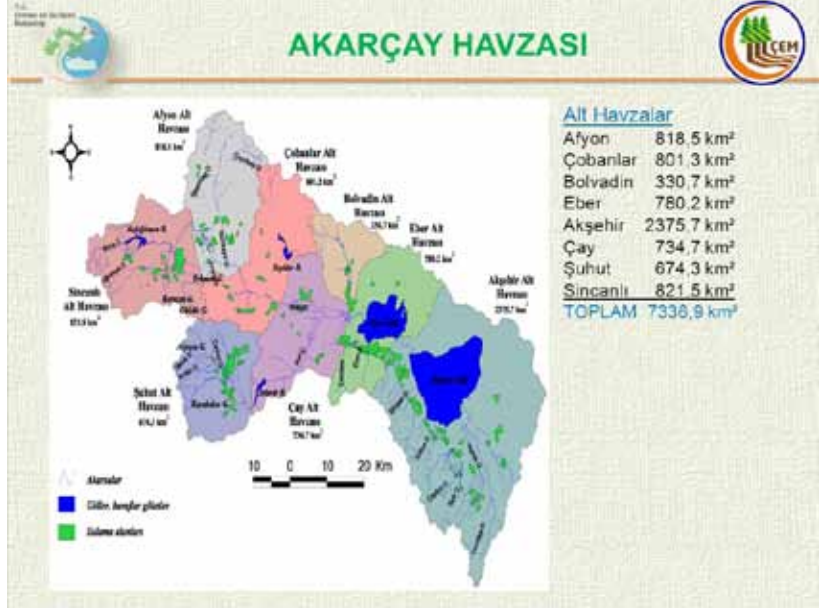
Allah onlardan razı olsun.

Devamı gelecek sayıda...

AFYONKARAHİSAR'DA AKARÇAY HAVZASI

Ali Tekin CAĞLAV

Afyonkarahisar il merkezinde bulunan Akarçay Deresi ile aynı adı taşıyan bir havzadır. Bu havzanın içinden geçen dereye de Akarçay Deresi adı verilir. Akarçay Havzası, Afyonkarahisar ilinin batısındaki Sincanlı Ovası'ndan başlayarak Sultandağları ile Emir Dağları arasında kuzeybatı-güneydoğu istikametinde, Konya ilinin Akşehir ve Tuzlukçu ilçeleri arasına kadar uzanan büyük bir çöküntü havzasıdır. Akarçay Havzası'nın topoğrafik olarak en düşük kotlu bölgesi Akşehir Gölü olup, havza buyunca tüm akımlar bu yönde olup havzanın Akşehir Gölü'nden sonra da çıkışı bulunmamaktadır. Eber ve Akşehir alt havzası, idari olarak Konya ve Afyonkarahisar illeri içinde olup, 5 ilçe merkezi, 22 belde ve 48 köyü içine almaktadır. AKARÇAY DERESİ HAVZADA BULUNAN GÖLLERİN EN ÖNEMLİ SU KAYNAĞI İDİ.

AFYON'UN AKARÇAY HAVZASI'NDA BULUNAN AKŞEHİR VE EBER GÖLLERİ

Akarçay geçmişte havzada bulunan dünya harikası Eber Gölü'nü besleyen önemli akarsu kaynağı idi. Akarçay'ın suyu Eber Gölü'ne oradan da doğal kanalla Akşehir Gölü'ne ulaşırdı. İki dünya harikası güzide gölümüz, bu önemli su kaynağı ile beslenir hayat bulur çevresine güzellikler ve bereket dağıtırdı.

Akşehir ve Eber Gölleri geçmişte bir iç denizdi zamanla iki ayrı göl halini aldılar. Ancak aralarındaki irtibat doğal bir kanalla devam edip kesilmedi. Bu göllerimiz yakın zamana kadar bu doğal bir kanalla birbirlerine bağlı kaldılar. Geçmişte, Akşehir Gölü'nden balıklar yumurtalarını bırakmak için

Eber Gölü'ne bu kanalla geçer, yumurtalarını bırakır, Akşehir Gölü'ne dönerdi. Taşköprü üstünden bu balık göçlerini bizde zevkle seyrederdik. Akarçay'ın suyu Eber Gölü'ne oradan da bu doğal kanalla Akşehir Gölü'ne ulaşırdı. Dünya harikası iki güzide gölümüz, bu önemli su kaynağı ile beslenir hayat bulur çevresine güzellikler ve bereket dağıtırdı.

Ne zamanki DSİ bu iki güzide gölümüzde olmayan su rezervleri ile Eber-Akşehir Gölleri Sulama projesi yaptılar. Sözde bu proje ile Afyon Ovası ile Cihanbeyli ve Yunak Ovalarını sulamaya kalktılar. Projenin gerçekleşmesi ve kabul edilmesi için göllerin su rezerv rakamlarını şişirerek, abartarak olmayan suyu varmış gibi gösterdiler. Politik etki ile proje kabul edildi. O dönemin Başbakanı gelip projenin temelini attı, parlak söylemlerinde bölgenin kurtulacağından bahsetti. Ancak o günden bu güne pek olumlu ge-

lişmeler olmadı, projeye sarf edilen paralar da boşa gitti.

Sonunda ne oldu tüyü bitmemiş yetim hakkının işgüzarlarca nasıl savrulduğunun bir örneği su kanalları hala ovada yavaş, yavaş kırılıp dökülüp yok olmayı bekliyor. Hiç bir kimsede çıkıp bunun hesabını sormuyor. Kısacası, açılıştan itibaren bir defa su geçen kanallar ve işe yaramayan proje Akşehir ve Eber Gölleri sulama projesi böylece yok olmayı bekliyor.

Geçtiğimiz yıllarda Eber ve Akşehir Gölleri kuraklık döneminde bataklığa dönüşüp, yok olma noktasına geldi. Bilerek veya bilmeyerek kirlenilen göllerimizde bulunan canlıların çeşitli nedenlerle yok edilmesi, ekolojik dengelerin olumsuz yönde bozulması, gibi etkenler göl çevresindeki insanlarımızı işsizliğe, açlığa

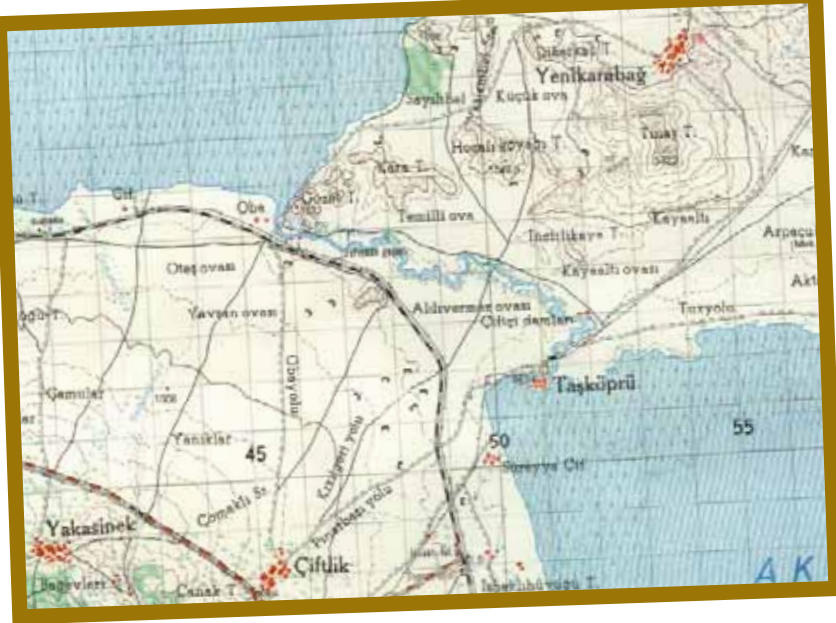

Bu çalışmalara Çevre Bakanı Veysel Eroğlu'nun büyük desteği ve gayretleri oldu. Akarçay'ın kirlenmesini önlemek çok olumlu bir düşünce, ancak bu düşünceye temizlenen Akarçay suyunun Eber Gölü'ne gelinceye dek engelsiz akışını da sağlamak, arıtma tesislerinin de süratle yapılıp çalışması, iki güzide gölümüzün kurtuluşu olur. Hele birde iki gölümüzün arasındaki su bağlantısının eski doğal kanala benzer bir biçimde sağlanması en büyük dileğimizdir.

mahkûm etti. Yörede yaşayan insanların çoğunluğu geçimini bu göllerden sağlamakta idi. Yörede yaşayan bu insanlar, kuraklık zamanda göllerin suyunun azalması ve kurumasından etkilenerek bu bölgeyi terk etti. Bu iki güzide göl çevresinde her türlü olumsuzluğa rağmen 400 bin insanın yaşama savaşı verdikleri tahmin edilmektedir

Geçtiğimiz yıllarda Akarçay'ın temiz akması için yoğun proje çalışmaları yapıldı. Afyonkarahisar il merkezinde Akarçay temizlenip ıslah edilerek park ve gezinti alanları ile yerleşim alanları oluşturuldu. Bu çalışmalar yapılmadan önce Akar çayın adı kokar çay olarak anılmaya başlamıştı. Şimdi modern yerleşim alanları, park ve bahçeleri ile Afyonkarahisar'ın güzide bir bölgesi oldu.

Akşehir ve Eber Gölleri Arasındaki Doğal Bağlantıyı Gösteren
1965 Yılına Ait Topografik Harita

Akşehir Gölü ile Eber gölleri her zaman beraber değerlendirilmelidir. Akşehir Gölü'nün yarısına yakınının Afyonkarahisar ili sınırları içinde olduğunun hatırlanmasında da fayda var. DSİ'nin hazırladığı Akşehir-Eber gölleri Sulama Projesi Afyonkarahisar'da yanlış algılanıyor ve değerlendiriliyor. Neden mi? Eber Gölü'nün suları Akşehir Gölü'ne akıtılıyor bu yüzden Eber Gölü susuz kalıyor kanısı yaygın. Hâlbuki Eber Gölü'nün suları Akşehir'e ve Akşehir Gölü'ne akmıyor. Evvelden doğal kanalla Akşehir Gölü ile birleştiği oda DSİ'nin yaptığı Akşehir-Eber Sulama Projesi ile iptal edilerek, bu proje ile yapılan kanallarla Karapınar tarafına su çevrildi.

Eber-Akşehir Göllerinin kurtarılması projelerinde HER İKİ GÖLE beraberce bakmalıdır. Dileğim o dur ki bu göllerimizin kurtarılmasında eski güzelliğine kavuşmasında el ele verelim, birlikte bu gölleri kurtarmaya çalışalım.

Yoksa her geçen gün kirlenen, suyu azalan göllerimiz bizler farkında olmadan yok oluyor, göllerdeki canlılar ölüyor, bitki türleri yok oluyor ve en önemlisi göl çevresindeki insanlar açlığa, yoksulluğa mahkûm oluyor. Göç etmek zorunda kalıyor.

KESTEL'İN AVAZINDAKİ YAŞAM BÜTÜNLÜĞÜ

Orhan TÜRKES

...Ilgındadır Koyunları çanları,

Motif olur kulakların enleri.

Bağ bahçedir. Sağı solu önleri,

Bizim eve giden yola düşersen...

(Bizim Eve Giden Yola Düşersen başlıklı şiir 'im den)

Kestel: Akdağ'dan inen çay sularını Küfi Boğazı'na ulaştıran ve yılın her mevsiminde nemli serin esinti vererek Sorkun insanının dilinde, YAĞ-MAZSA YAĞMASIN. KESTEL'İN AVAZI YETER. dedirten bir özelliği olan dere boğazıdır.

Türklerin iç Asya'dan batıya doğru seyreden ve hala devam eden göç olgusu içerisinde değiştirmedikleri tek varlıkları damga-Tamga diye ifadelelendirdikleri Boy-aşiret ve sülalelere ait olan işaretleridir.

Küçük baş hayvanların kulaklarına, demirci esnafına yaptırılan maşalarla vurulan ve ayrı ayrı her boy-aşiret ve sülaleye ait olan sahiplik işaretleridir damgalar.

Bu damgalar, zaman içerisinde yan yana, alt alta veya çaprazlama olacak şekilde kullanım birlikteliği sürecinde halı, kilim, çorap dokuma ve örgülerinde, taş, ahşap, çini ve deri içerikli sanat alanlarında süsleme unsuru olan MİLLİ MOTİFLER'i oluşturmuşlardır.

Akdağ'ın eteğinde yer alan SORKUN köyünden, insanların yaşam sürecinde rol oynayan, ÇİFT KİŞİLİK NAMAZLAĞI (Seccade) diye ifade-sini bulan bir dokuma türünden, bir halk sanatı ürününün toplum yaşamındaki rolünden bahsetmek istiyorum.

ÇİFT KİŞİLİK diyorum. İki kişilik değil. Önemli bir deyim. Türkçe Ağız taraması yapmaya aday dil uzmanlarının dikkatini çekerim.

Gelinlik çağına gelen her genç kızları ve gelinlerin, çeyizi için, kutnu kumaşlardan veya köyün dilindeki tanımıyla 'BURSA ÇEKMEŞİ' diye

adlandırılan kumaştan yapılan, adına ENTARİ veya ÜÇETEK denilen gelinlik elbisesi bulunurdu.

Gelin olacak kızlarımız kendisi ve nişanlısı ve daha sonra da eşi olacak delikanlı için Birlikte kullanım amaçlı çift kişilik namazlağı (seccade) dokurlardı. Genel olarak koyun yününden yapılan ve kök boya ile kendi boyadıkları renkli iplerden dokunarak,

'Halı işi, deli işi.

Kilim işi kimin işi ?'

Dedirten güzelliklere sahip olan halk sanatının en zengin örneklerinden bir bölümü oluşturulurdu.

Bu namazlağlar (Seccadeler) genellikle iki metre boyunda ve bir metre elli santim eninde olur. Motif olarak çok zengin ve renkli bir albenileri vardır. Dokuyan kızımız eğer, seccade zeminine iki adet hayat ağacı koyduysa sağındaki ağaç kendisini soldaki hayat ağacında nişanlısını dolayısıyla yeni oluşan aile birlikteliğini sembolize eder. Genellikle beyaz ve sarı renkler motifler arasında kaynaştırma görevi görürler. Bu iki rengin, seccade yüzeyinin her tarafında orantılı bir şekilde dağıtıldığı görülür. Dokunan seccadeye ait renk ve nakışların konuşmasını ve okunmasını sağlarlar. Aynı dil bilgisindeki kaynaştırma harfleri gibidirler.

Bu motiflerin isimlendirilmesinde neler yok ki? Hayat Ağacı, Gül Budağı, Zülüfü Burma, Kurt Ağzı, Koyun Gözü, Sığır Sidiği, Sıçan (Fare) Dişi, Koç Boynuzu, Çapraz kurbağa, Kaz Ayağı, Garı Boşatan, Gelin Ağlatan, Kutu Kapağı, Pıtıraklı, Tay Kulağı, Dik Nakışlı, Elden Ele, Döşeme. Eli Belinde.Saç bağı gibi ve daha neler neler.

Sosyal ve bireysel boyutlu olmak üzere, bir çok anlamları, kendine has konuşma dilini ve okunmaları içeren bu ÇİFT KİŞİLİK NAMAZLAĞI - kilim seccadelerin güzel ve zengin bir örneğini sunuyorum.

HAYAT AĞAÇLI motifli (nakışlı) bu seccade çözümlerinden atkı ve renkli motif unsurlarına kadar tamamen koyun yünü ve kök boyadır.

Motif yorumuna gelince: İlk önce sosyal boyutuna bakalım. Birbirine zıt renkleri, yana yana gelip biri diğerine sınır çekerek, onun daha canlı görülmesini ve fark edilmesini sağlarlar. Demokrasilerdeki çok yönlü zenginliklerin huzur içerisinde yaşatılmasına iyi bir örnek oluştururlar. Hayat ağacı motifi, Türk Mitolojisinde, dalları gümüşten kökleri ise altından olan. Aynı zamanda yer tanrısı ile gök tanrısının birlikteliğini anlatan destan unsurudur. Mavi renkli iki hayat ağacındaki Yirmi dört adet turna kuşu ise Türklerin YİRMİ DÖRT OĞUZ BOYUNU temsil etmektedir.

Bireysel olarak anlatılan okumalarda ise, seccadenin etrafını sararak dolanıp kaplayan ve ölümsüzlük sembolü olarak bilinen dört kanatlı Anka Kuşu'nun korumacılığı ile hedeflenen ve birlikte yaşanılması düşlenen ki orta zemindeki abrajlı kırmızı zemin bu hayatı oluşturmaktadır. Güzel ve kolay bir yaşamı muhafaza altına alınma işlemi hedeflenmektedir. Kırmızı renk Anadolu Türk toplumunda, kadın çocuk gözünde her zaman güzel olanı temsil eder.

Mavi renkli hayat ağacı dallarında bulunan turna kuşları karşılıklı konumlarında eşleri anlaşır vaziyette gösterirken, sırt sırta geliş ve ağızları açık konumlarında ise sorun var da kavga ediyorlar izlenimini vermekteler.

Gelin ve damadı temsil eden, iki adet mavi renkli hayat ağaçlarının dallarında görünen, yirmi dört adet turna kuşu ile ÇİFT KİŞİLİK NAMAZLAĞI – seccadeyi dokuyan gelin kızın, seccadenin gözden uzak bir yanına üç beş saç telinin oluşturduğu bir bukleyi de eklemeyi unutmayıp, nişanlısına yani eşine mesajı vardır.

BİR GÜN YİRMİ DÖRT SAATTİR. HER GÜN YİRMİ DÖRT SAAT VE HER SAAT SENİNLEYİM. Demektedir.

Düğün aşamasında oğlan evinden kız evine çeyiz götürülen aracın, görünebilecek bir yerine, Bu seccade, oğlan evinden hatırı sayılı bir bayan tarafından özellikle gösterilerek taşınır.

Gelin ve damadın ilk gecelerinde, 'ÇİFT KİŞİLİK NAMAZLAĞI) bu seccade üzerinde kılacakları

ilk namazda gelin seccadenin sağ tarafında ilk önce iki rekat namazını kıldıktan sonra seccadeden kalkmaz. Namaz kıldığı yerde oturur. Üzerindeki gelinlik elbisesi olan ENTARİ – ÜÇTEK' in ön sol eteğini yine kendi sol yanına gelecek şekilde seccadenin üstüne serer. Damat beyde iki rekatlık ilk namazını kılmak üzere, seccadenin üzerinde serili bulunan entarinin eteği üzerine basarak namaza durur. Daha önceden namazını kılmış olan gelin, damadın namazı bitinceye kadar seccadenin üzerinde oturur.

Evlilikteki ilk birliktelik, yaşanılacak hayattaki beraberlik böylelikle başlamış olur. Burada kadının eteğinin, kocası açısından, üzerinde namaz kılınacak bir seccade niteliğinde temiz ve önemli olmasının, bölge insanının gözündeki kadının yeri ve önemini belirtme açısından göz ardı edilemeyecek folklorik zenginliği gözlerin görmesi gerekiyor.

Alın size Anadolu'nun bu ücra köşesinden, ağızlarda sakızlaştırılıp ta bir türlü hayata geçirilemeyen, kadın haklarına verilen saygın bir değerlendirme örneği.

Bu amaçlı dokunan ÇİFT KİŞİLİK NAMAZLAĞILAR (Seccadeler) ömür boyu saklanırlar. Taa ki eşlerden hangisi daha önce hakkın rahmetine kavuştuysa, onun salının üstüne örtülür. Cenaze defin işleminden sonra, salın üstüne örtülen bu seccade, ailenin en yakınındaki camiye yayılır (serilir.) Kişi ile ibadethane arasında bir aidiyetlik bağının başka bir türünün kurulması sağlanmış olurdu.

Bu gün ne bu motifleri seven ve nede bilen var. Hele hele her birinin başka bir anlamı olan, köy insanın özellikle bayanların değer verip ısrarla aradıkları ve dillerinden düşürmedikleri kumaş isimlerinin esamesi bile okunmuyor. Bursa Çekmesi, Çiftlik Sattıran, her renk ve kendinden motifli kadife kumaşlar, Allı, Yeşilli, Morlu TafariK dedikleri ve Gaziantep üretimi olan Kutnu kumaşlar ki Üç Etek Entariler yani gelinlik elbiseler bu kumaşlardan yapılırdı. Şimdi adlarını anan kalmadı.

Yeniliği içermeyen sözde yenilikler edinme yoluna ne değerlerimizi yitirmemiz gerçekten acı veriyor. Halı ve kilim dokuma sanatımızın fabrikalaşması, Camilerimizin tek tip halı ile donatılma işlemleri, insanımızın hangi hasletlerinin, ne uğuruna nelerin kaybettirildiğine keşke şahit olmasaydık.

RESTORE EDİLEREK ESKİ TARİHİ DOKUSU ORTAYA ÇIKARILAN HOCA ÜVEYS HANI TAŞHAN

Abdülkadir KALENDEROĞLU

Han, şehirlerde ve kervan yolları üzerinde yolcu ve tacirlerin malları ve eşyaları ile beraber konaklamaları için yapılan binalara denir.¹

XI. yüzyıldan itibaren çeşitli Türk devletleri tarafından devamlı olarak geliştirilen kervansaraylar bugün bile benzerleri olmayan geniş ölçüde teşkilatlandırılmış büyük sosyal yardım müesseseleridir.² Orta Asya'da Karahanlılar ve Gazneliler tarafından yapımına başlanan kervansaraylar Selçuklularla birlikte Anadolu Türk mimarisine geçmiştir.

Selçuklular döneminde yaygın olarak kullanılan kervansaraylar için Osmanlılar ekseriyetle han ismini kullanmışlardır. Bazı kaynaklarda şehir dışında yapılan eserlere kervansaray dendiği gibi şehir içinde yapılanlara da han ismi verilmiştir.

XVII. yüzyıldan itibaren Afyonkarahisar'da kervansaray ismine fazla rastlanmaz. XVI. yüzyıldaki kervansaraylar da daha ziyade han olarak anılmaya başlanmıştır.³

¹ Celâl Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1965, s. 685, 1052

² Oktay Aslanapa, "Ortaçağda Türklerin İleri Bir Sosyal Yardım Müessesesi: Kervansaraylar", Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, S. 5, Mart: 1953, s. 26.

³ Mustafa Karazeybek, "Osmanlılar Döneminde Afyonka-

1671 yılında Afyonkarahisar'a gelen Evliya Çelebi, meşhur seyahatnamesinde şehir içindeki hanlarla ilgili olarak; "Ve on dokuz tüccar hanları vardır. Cümleden Kapan Hanı ve Abdullah Efendi Hanı ve Hacı Üveys Hanı ve Çiftelerli Osman Paşa Hanı ve Çatalbaş Paşa Hanı ve Acem Hanı ise kal'a misal bir handır. Anlardan gayri bir kimesne konmağa kadir değildir. İspahan ve nısfı cihana gidip gelince hücresinin battal kirasın çeküp kimesne kondurmazlar. Meşhur anlar bunlardır."⁴ diye söyler.

rahisar", Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyon Valiliği Yayınları, Afyon 2004, s. 103.

⁴ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. IX, Devlet Matbaası; İstanbul 1935, s. 33.

Evliya Çelebi'nin yukarıda bahsettiği şehir içi hanlarından hiçbiri mevcut değildir. Biz bu makalemizde 2017 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyonu yaptırılarak tamamlanan Taşhan'dan bahsedeceğiz.

Taşhan, Burmalı (Sinanpaşa) Mahallesi, Kaplanhan Sokağı üzerinde, 45. pafta, 456. ada, 1-6 ve 47-99 parsellerde yer alır.

“Hoca Üveys Hanı” olarak da bilinen Taşhan, XVII. yüzyılın ortalarında çarşı esnafından mahzen ve depo sıkıntısı olanların ortak emeği ve vakfa yer kirası vermek şartı ile yapılmıştır. Taşhan, özel tip bir planla ve iki katlı olarak yapılmış olup kargir tonoz girişlidir.⁵

Kareye yakın planda yapılan hanın dikdörtgen avlusu her iki katta da dört yönden revaklarla çevrilmiş ve revakların gerisine odalar yerleştirilmiştir. Hanın kapı ve pencere söveleri ile payeler kesme taş, duvarları kırma taş, kemerler ile üst örtüsü ise tuğla ile yapılmıştır.⁶

Hanın batı, kuzey ve güneybatı yönünde üç girişi olup batı ve kuzey girişleri kapalı olup güneybatı yönündeki kapıdan giriş sağlanır. Bu giriş cephe üzerinde çıkıntı oluşturmakta olup çıkıntının köşeleri pahlanarak yakın bir geçmişte sol tarafına, yeni yapılan restorasyondan sonra da sağ köşeye birer çeşme yapılmıştır.

⁵ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 261.

⁶ Ertan Daş, Afyon'daki Türk Anıtları (Medreseler, Türbeler, Hanlar, Hamamlar, Köprüler, Çeşmeler), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997, s. 25.

Uzun bir koridor şeklindeki hanın girişi iki bölümden meydana gelir. Birinci bölüm dışarıya bir eyvan gibi açılmakta olup iki yan duvarı üzerinde beşik tonozla örtülü büyük bir niş yer almaktadır. Basık kemerli ve iki kanatlı

demir kapıdan geçilen kemerin kilit taşı üzerinde bir daire içerisine yerleştirilmiş altı kollu bir yıldız, kilit taşının sağında yedi kollu bir yıldız ile solunda altıgen içerisine yerleştirilmiş altı yapraklı bir çiçek motifi bulunur. Giriş eyvanının üzeri beşik tonozla örtülüdür.⁷ Tonozlu girişin her iki yanında camekânlı küçük odalar vardır.

Giriş kapısından dikdörtgen şeklindeki avluya geçilir. Avlu alt katta beşik tonozlu revaklarla çevrilmiş olmasına rağmen doğu revağının tamamı, batı revağının güney yarısı, güney revağının ise batı yarısı 19. yüzyılda kapatılarak odalara dâhil edilmiştir. Katlar arası oluklu sundurmalar bulunan hanın en dikkati çeken yönü güney revaklarından birinin üzerinde üçgen alınlıklar bulunan bir kapı ve pencere ile kapatılmış olmasıdır.

Keçeci Yaşar Kocataş'ın babasına dayanarak verdiği bilgiye göre, burası bir Ermeni tüccar tarafından bugünkü görünümüne getirildikten sonra uzun süre kullanılmış, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra dükkân sahibinin Afyonkarahisar'ı terk etmesi üzerine Türklerle kalmıştır.

Alt katında revağa dik uzanan beşik tonozlarla örtülü 21 oda bulunan hanın güney-kuzey cephesindeki ikinci girişin eyvanı odaya dönüştürülmüştür. Kuzey revağın içine yerleştirilmiş karşılıklı iki mer-

⁷ Mahmut Ülküer Abi, Tarih Kan Ağlıyor, Türkeli gazetesi, 28 Şubat 2006, s. 7.

divenle çıkılan ikinci katta 23 oda yer alır. Bu odalar dört yönde bulunan revaklara açılmakta olup revaklar tuğla kaburgalı ve sivri kemerlidir. Hanın üzeri ahşap çatılı⁸ ve oluklu tuğla ile kaplıdır.

İki katlı planı ve iki katında da mevcut revaklarıyla tipik bir Osmanlı şehir içi hanı olan yapının ikinci kattaki kapı önü revağında ve saçaklarda kirpi biçimi çıkmalar vardır. Üst katın oda pencereleri küçük ölçüde ve kare olup demir kapakları dışa açılır.

Zemin kat odalarından 11'inde birer ocak varken üst kattaki iki oda hariç diğerlerinde birer ocak yer alır. Dikdörtgen planlı ve basit birer niş halinde bulunan ocaklar yağmaksızdır.⁹

Hoca Üveys Hanı, Kadı Abdullah Efendi Vakıfları arasında yer alır. Hanı yaptıran Kadı Abdullah Efendi, Hamza Efendi'nin oğlu olarak Fakıpaşa Mahallesi'nde doğmuş, ilköğrenimini ve medrese eğitimini memleketinde yaptıktan sonra icazetle Otpazar Medresesi'ne müderrisi olmuş, daha sonra kadılığa geçerek birçok şehir ve kasabada kadılık yapmıştır. Bu zaman içerisinde şehir merkezinde bir mescit ve mektep yaptırarak gelirler tahsis etmiş olup Taşhan da bu akarlar arasındadır.¹⁰

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14-03-1981 tarih ve A-2765 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiş olan hanın, doğu, batı ve kuzey cephelerini kapatan dükkânlar 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından istimlak edilerek yıktırılmış, bu yıkım sonunda batı ve kuzey cephelerinde bulunan kapılar ortaya çıkarılmıştır.

2012-2017 yılları arasında yaptırılan restoras-

⁸ Ahmet İlaşlı, Mevlüt Üyümez, Fevzi Kaya, "Afyon'da Mimari", Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyon Valiliği Yayını, Afyon 2004, s. 203; Mahmut Ülküer Abi, aynı yer, s. 7.

⁹ Daş, a.g.t., s. 28.

¹⁰ Gönçer, a.g.e, C. II, s. 260-261.

yon sonunda eski ihtişamına kavuşan han, İhsan Soysal adında bir işletmeci tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralanarak "Taşhan Alem-i Çarşı" adı ile 2018 yılında işletmeye açılmıştır.

Bir taraftan şehir merkezinde han kültürünü yaşatırken diğer taraftan insanların dinlenerek sohbet edebileceği yerler oluşturulmuş, çeşitli el sanatları ile yöresel ürünlerin üretim ve satışlarının yapıldığı, ayrıca sosyal ve kültürel etkinliklerin de düzenleneceği bir mekân haline getirilerek şehrin iç ve dış turizmüne kazandırılmıştır.

AFYON TALEBE YURDU ve 84 NOLU TOPKAPI/EMİNÖNÜ İETT OTOBÜSÜ

Mehmet Ünal TAŞPINAR

Yıl 1968. Şhremini'ndeyiz. Topkapı'dan bir-iki durak önce. Afyon Yurdu'nda. Hâkim Mehmet saz çalmada. Bir gurup toplanmış, şarkı/türkü karışık kendi kendimize konser vermekteyiz aşağıda yemekhanede. Yemekhane, konser, saz, türkü deyince mekânı tarif etmeliyim önce:

Yurt, adından anlaşılacağı gibi üniversite öğrencileri için yapılmış bir yurt. Afyon Erkek Öğrenci Yurdu. Yurt yönetimi yine öğrenciler tarafından yapılıyordu.¹

Yurdun dört tarafı bahçe. Bahçe dediysen iki sokağın birleştiği çatal bir yol; ikisi de Vatan Caddesi'ne çıkar sonuçta. Biri Guraba Hastanesinin önünden, biri diğer yoldan iner Vatan'a. Bahçe deyince yeşillikler gelmesin aklınıza; çatal yola bakan tarafta bir büyük ağacımız var, o kadar. Çitlembik ağacı. Şimdi şarkıdaki gibi 'O Ağacın Altı' deyince hatırladığımız bir ağaç. Büyükçe, gölgelikli bir ağaç. Altında yurt talebelerinin (O zamanlar yurdun adı: Afyon Yüksek Tahsil Talebe Yurdu. Bir de derneğimiz var (dı): Afyon Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti.²

Yurt binası 3 katlı. Sobayla ve yurt talebelerinin vücut ve nefes ısılarıyla ısınır. Soba Büyük yatakhane, yemekhanede, kütüphanede ve müdür odasında var sadece.

Bahçeyi eksik anlattım: Binanın arka bahçesinde

¹ Ben yurda başladığımda Yurt Müdürü İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümünde okumakta olan Orhan Soysal idi. Sonra sırasıyla Ahmet Değer Konya, Harun Memiş, Nusret Özdeğirmenci ve Adil Yılmazslan yurt müdürlüğü yaptı.

² Bu da kanayan bir yaramızdır. Nedense kimse bu konuya girmez ve "NE OLDU BU ERKEK ÖĞRENCİ YURDU ve AFYON TALEBE CEMİYETİ'NE" demez. Koca yurt uçtu gitti, trilyonluk bina devletin hastanesine arsa oldu, bedeli, o trilyonlar kül oldu, eridi gitti. Soran dahi olmadı.

iki işe birden yarayan odun-kömür deposu var. Bir: Odun-kömür ve fazla eşya depolamak, İki: Kavga sırasında gerekli olacak sopaları bulundurmak. (Çok nadir olan mahalle veya semt kavgalarında odunların bir kısmı bu iş için kullanılırdı.)³

Giriş katı birkaç merdivenle çıkılan (şimdi yüksek giriş dedikleri), sokak duvarında telefon idaresinin "BURADA UMUMİ TELEFON VAR" anlamına gelen bir levha çakılı. Anlaşılan civardakilerin de kullanabilmesi şartıyla bir telefon vermiş telefon idaresi. (21 19 82 idi galiba numarası.) Özellikle komşu evlerden ve dükkânlardan telefon etmeye gelirlerdi. (Özel Telefon için 15 yıl sıra beklenen yıllar.)

Bahçeden geçip binaya girince solda "danışma-müracaat" işlevi yapan minik bir odadaydı telefon. Ama danışmada telefonda başka danışacak kimse olmazdı. (Tam "olmazdı" kelimesini yazdım ki; gece gündüz telefonun başında daima ve mutlaka bir telefon meraklısı bir veya birkaç öğrencinin bulunduğunu anımsadım birden. Ya sevgilisinden, ya memleketinden birinden veya ailesinden telefon bekleyen... Dahası, o zaman pek sık "Ahmet'le görüşebilir miyim?",

³ Bir keresinde gece uykudayken arkadaşlardan biri bağırdı: "Afyon Yurdu kavga vaaaaar!" Gürültüyle pijamalı, atletli, terlikli koşuşturma başladı. Odun deposunun önünden geçen her arkadaşına bir odun tutuşturuyordu arkadaşlardan biri. Konu neydi, kavga niye çıkmıştı hatırlamıyorum ama hasarsız döndük yurda. Sarhoş bir yolcunun sataşması gibi bir şeydi galiba.

Mehmet MEYDANOĞLU,Şerafettin GÜRİŞİK,Niyazi AKAGÜNDÜZ,Adil YILMAZASLAN,Ahmet Değer KONYA,Orhan SOYSAL,Agah BIYIKOĞLU

“Mustafa’yla görüşmek istiyorum.” gibi gelişti güzel erkek isimleri söylenerek “Görüşmek isteyen” telefonla konuşma meraklısı, evinde telefonu olan genç kızların telefon arkadaşı aradıkları bir ortamdı müracaat mekânımız.) Bu bakımdan telefon odasının meraklısı çoktu. Gelen telefonlara bakmak hem eğlencemizdi. Bir anlamda tele-sohbet odasıydı bu oda: Telefon sohbetleri.⁴ Jetonla (ya da madeni parayla?) çalışırdı. Bu telefon sohbetlerinden buldukları arkadaşlarıyla evlenenler oldu mu, bilmiyorum ama arkadaş edinen çok oldu.

Telefonun henüz cebe girmediği dönemlerden bahsettiğimi hatırlatırım. (1968’lerden bahsediyorum.)

Her evde, her dükkânda telefon yok. İstanbul’da telefon alabilmek için ya 10-15 sene bekleniyordu

⁴ Nasıl öğrendilerse – özellikle akşamları – belirsiz, isimsiz telefonlar gelirdi kızlardan. “Ahmet, Mehmet gibi olası isimlerle çağırırlar. Bir arkadaş “Ahmet, bir başkası Mehmet olur, muhabbete katılırdı. Bu telefon sohbetlerinden bazı arkadaşlar kız arkadaş edindi. Yurda komşu olan evlerden evlenenler bile oldu ama telefon muhabbetleri sonucunda evlenen oldu mu, doğrusu bilmiyorum.

ya da orta halli bir dairenin yirmide bir fiyatına devren satılan (telefon komisyoncuları aracılığıyla) telefon numaraları satın alınmakta idi. Telefon hali-vakti iyi olanların evinde ve işyerinde vardı. Birçok işyerinde bile yoktu. (Gençlere masal gibi gelir. Her elde bir veya birkaç telefon varken...)

Yurdu özetle tanıtmaya devam edeyim:

Giriş kat: Sağlı sollu küçük odalarda 6/8 kişi altlı üstlü (çift kişilik madeni) ranzalarda yatar, ısı yorganla ve yukarıda söylediğim enerjilerle sağlanmakta.

Dipte büyük yatakhane. Yine çift kişilik iki katlı ranzalarda yatılıyordu. (Bu oda kalabalık. Kaç kişilikti, bilmiyorum. 25 kişilik falan olmalı. Yurdu yatak mevcudu 90 kişilikti.) Merdiven başına doğru tuvalet ve lavabolar.

Dış kapıdan girilip merdivenle yukarı kata çıktığında merdivenin karşısında müdür odası, yine sağlı sollu küçük odalar. Dipte aşağıdaki büyük yatakhane kadar büyüklükte ve yatakhanein tam üstüne gelen yerde sadece çalışanların uğrak yeri olan kütüphane vardı. (Kütüphanenin müdavimleri 4 yıllık

fakültelerini 4 yılda bitirdi. (Ben kütüphaneye ara sıra arkadaşlarıma bakmak için uğurdum.) Yine merdiven başına doğru tuvalet ve lavabolar...

Bodrum katında yemekhane, banyo...

Yemekhanenin birkaç özelliği vardı: Mutfak tarafında herkes kendi veya arkadaşlarıyla müşterek yemek yapar, yemekhane masalarında yerd. Ramazanda yurt tarafından yemek yapılırdı hem sahurda hem iftarda.

Yemekhanenin ikinci işlevi sosyal etkinliklerle muhabbet ortamı olmasıydı. Benim yurttaki kaldığım zamanlarda bir-iki kez kendi kendimize şarkıların türkülerle söylendi, eğlenceler yapıldı, taklitler yapıldı, özlem dolu hatıralar anlatıldı. Bu etkinliklere yurttaki kalmayan arkadaşlar, hatta öğrenci olmayan genç hemşerilerimizden de katılanlar olurdu.

Sair zamanlarda gece geç vakitlere kadar saz çalan arkadaşlar (ki; en güzel çalanı Hâkim Mehmet'ti. Birkaç kez Vatan Caddesi'ndeki Lunapark Gazinosu'nda profesyonellere sazıyla eşlik ettiği arkadaşlar arasında söylenirdi.)

Yemekhanede kocaman bir radyomuz da vardı ki; gece yarısından sonra o zamanın meşhur Mısırlı Arap şarkıcı Ümmü Gülsüm falan da dinleniyor-

du. (Türkiye'de Arabesk müziğin ilk yılları olsa gerek.)

Yemekhanenin müdavimleri vardı: Okulu tatilde olanlar, herhangi bir işte çalışmayan bazı öğrenciler, okulu tatil olmayıp, devam mecburiyeti olmadığından o gün yurttaki kalanlar,⁵

Nuri Sesigüzel, Ahmet Sezgin, ... Zeki Müren, Mustafa Sağyaşar Huysuz Virjin... Çakıl, Gar, Lunapark gazinoları, seyrek de olsa Taksim. Bebek Gazinolarına giderdik.

Özlem dolu o günlerimizden aklımdaki kalanlardan bir kısmı böyle. **Bunları ve daha birçoğunu başka bir sefere bırakalım mı?**

⁵ Yurttaki özellikle okulların tatilde olduğu yaz aylarında (müsait yer bulunduğu takdirde yurda para kazandırmak açısından erkek turistlere yer verildi. (Avrupalıların işsizlik maşısıyla Türkiye'de uzun süre kalabilme imkânları olduğundan - ve yurdumuzun otelden çok daha ucuz oluşu da göz önüne alınırsa -) Bu turistlerden birisi aynı zamanda Afyon'a gitti Müftünün karşısına geçip Müslüman oldu. Afyon'a ve İstanbul'da Talebe Yurdumuza birkaç sene üst üste geldi ve tatilini yurttaki geçirdi. Türkiye'de "Beat kuşağı, bitnik, beatnik, beat müziği meraklısı, bitli turist, hippie, hipi" gibi çeşitli sıfat ve adlar verilen (genelde) genç turistlerin son kalıntılarının zamanıydı. Özellikle Sultanahmet civarı bu tür turistlerle doluydu. İçki, uyuşturucu ve serbest seks düşkünü kişilerdi bunlar. Ama bizim misafirimiz o tiplerden değildi doğrusu. Müslüman oluşundan da yaşantısını anlamak mümkün. Yurttaki iyi arkadaşlıklar ve arkadaşlar edindi.

KARAMAN MAHALLESİ 1831 TARİHLİ ATIK NÜFUS KAYITLARI

Dr. Muharrem BAYAR

SIRA NO	LAKABI	ŞEMAİLİ-KÜNYESİ	AİLENİN DİĞER FİTLERİ
1	İmam	Mahalle-i mezbur imamı uzun boylu, kır sakallı Lütfullah Efendi bin bin Süleyman	1.Oğlu 18 yaşında ter bıyıklı Molla İsmail 2.diğer oğlu 13 yaşında Molla Ali 3.diğer oğlu 7 yaşında Mustafa 4.diğer oğlu 2 yaşında Ahmet
2	Muhtar-ı evvel	Muhtar-ı evvel uzun boylu ak sakallı 65 yaşında İbrahim oğlu Hacı İbrahim	1.oğlu bir yaşında Ahmet
3	Muhtarı sani	Muhtarı sani uzun boylu ak sakallı 60 yaşında Arabacı oğlu Hacı Veli	1.Damadı orta boylu kara bıyıklı 23 yaşında Derviş oğlu Ali
4	Bahçıvan Oğlu	Muhtar-ı salis uzun boylu kara sakallı 55 yaşında Bahçıvan oğlu Hacı Halil bin Ali	1.oğlu 13 yaşında Ali 2.diğer oğlu 9 yaşında İbrahim 3.diğer oğlu 2 yaşında Süleyman
5	Muharrem oğlu	Muhtar-ı rabi Orta boylu kır sakallı 45 yaşında Muharrem oğlu Musa bin Ahmet	1.oğlu 11 yaşında şebb emrad Ahmet 2.diğer oğlu 4 yaşında Ebu Bekir 3.diğer oğlu 6 aylık Ali
6		Muhtar-ı hamış orta boylu köse sakallı 45 yaşında ismail	1.oğlu 7 yaşında Hasan
7		Muhtar-ı sadis uzun boylu kumral sakalı 30 yaşında Hasan	1.Oğlu 7 yaşında Ahmet 2.Diğer oğlu 2 yaşında Ebu Bekir
8	Bağcı	Uzun boylu kara sakallı 40 yaşında Hacı Ali bin Hasan	
9	Cafer oğlu	Orta boylu kara sakallı 35 yaşında Molla Mehmet	
10		Orta boylu kara sakallı 40 yaşında Hacı Mehmet oğlu Abdurrahman	
11		Orta boylu kara sakallı 45 yaşında Dereçineli Osman	
12	Deveci	Uzun boylu ak sakalı 60 yaşında Deveci Ali bin Hacı Cafer	1.oğlu Uzun boylu kara sakallı 35 yaşında Mehmet 2.diğer oğlu kara sakallı 30 yaşında Hasan
13	Debbağ	Kısa boylu sarı bıyıklı 30 yaşında Debbağ Süleyman oğlu Ahmet	1.oğlu 2 yaşında Osman
14	Kaftancı	Orta boylu kumral sakallı 45 yaşında Kaftancı oğlu topal Süleyman	1.oğlu 22 yaşında az bıyıklı Abdurrahman 2.diğer oğlu 14 yaşında şebb emrad Mustafa 3.diğer oğlu 8 yaşında İbrahim 4.diğer oğlu 6 yaşında Mehmet
15	Sarı Ali	Orta boylu az bıyıklı 22 yaşında Sarı Ali oğlu Hasan bin Mehmet	1.Biraderi 15 yaşında şebb emrad İbrahim
16	Satılmış	Uzun boylu kır sakallı 55 yaşında Satılmış oğlu Abdullah bin İbrahim	1.oğlu 3 yaşında Abdurrahman 2.diğer oğlu 1 yaşında Ahmet 3.Biraderi orta boylu kara sakallı 36 yaşında Ebu Bekir 4. oğlu 8 yaşında İbrahim 5.Diğer oğlu 3 yaşında Ahmet
17	Satılmış	Orta boylu ak sakallı 60 yaşında Satılmış oğlu Mehmet bin Satılmış	1.Biraderzadesi 15 yaşında şebb emrad Halil bin Ahmet
18	Binbaşı	Uzun boylu kara sakallı 35 yaşında Süvari Asakir-i Mensurede Binbaşı oğlu Hacı Ahmet	1.oğlu 8 yaşında Halil İbrahim 2.diğer oğlu 3 yaşında Mehmet Emin

۱۸۰
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۱
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۲
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۳
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۴
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۵
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۶
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۷
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۸
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۸۹
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۰
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو

۱۹۱
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۲
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۳
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۴
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۵
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۶
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۷
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۸
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۱۹۹
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو
 ۲۰۰
 دوزخی بشارت شوقا گون
 ارضه اوزون کایه شایرد
 خدا لله بو

19	Yağcı	Uzun boylu kumral sakallı 30 yaşında Yağcı Salih oğlu Mustafa	
20	Aşçı	Uzun boylu kara sakallı 40 yaşında Aşçı Ali oğlu Salih	1.oğlu 3 yaşında Ebu Bekir
21	İmam	Orta boylu kumral sakallı 30 yaşında İmam oğlu Abdulkadir bin İbrahim	
22	Hatip	Müteveffa Hatip Hacı Halil Efendinin yetimleri Hasan	
23	Kapani	Orta boylu kır sakallı 51 yaşında Kapani oğlu Ömer	1.oğlu 14 yaşında Hüseyin
24	Demirci	Kısa boylu kara sakalı 40 yaşında Temirci Halil oğlu Eyüp	1.oğlu 6 yaşında Mehmet Ali
25		Uzun boylu kara sakalı 30 yaşında Numan oğlu Ahmet	1.Biraderi uzun boylu sarı bıyıklı 25 yaşında Hasan 2.Diğer biraderi köse sakallı 23 yaşında Mehmet
26		Müteveffa emmizadesi 12 yaşında Numan	1.biraderi 8 yaşında Ali 2.oğlu 18 yaşında şebb emrad Süleyman
27	Bağcı	Orta boylu köse sakallı 28 yaşında Bağcı oğlu İsmail	1.Biraderzadesi 19 yaşında şebb emrad İbrahim
28	Duhan	Uzun boylu sarı sakallı 28 yaşında duhan oğlu Ali bin Mehmet	1.oğlu 2 yaşında Ahmet 2.biraderi 10 yaşında Mehmet 3.diğer biraderi 6 yaşında Ahmet
29	Emir Süleyman	Kısa boylu sarı köse sakallı 30 yaşında Emir Süleyman oğlu Süleyman bin Ali	1.oğlu 4 yaşında Ali 2.diğer oğlu 2 yaşında Yusuf 3.biraderi sarı sakallı 25 yaşında Ömer
30		Orta boylu kara sakalı 45 yaşında İbrahim	1.oğlu 18 yaşında Ahmet 2.diğer oğlu 12 yaşında Hasan
31		Orta boylu sarı bıyıklı 30 yaşında Himmet oğlu Yusuf	
32		Dunlupınarlı müteveffa Mehmet'in oğlu 15 yaşında şebb emrad Abdullah	1.diğer oğlu 15 yaşında Hasan
33		Uzun boylu kara sakallı 40 yaşında Ahmet bin Halil	1.oğlu 14 yaşında eşbb emrad Mahmud 2.biraderi orta boylu kara sakallı 30 yaşında Halil
34		Müteveffa Halil'in oğlu müteveffa Hacı Osman'ın oğlu süvari askeri mensurede 13 yaşında İsmail ¹	1.biraderi 18 yaşında 4.cü tabur askir - i mensurede Yusuf 2.diğer biraderi 12 yaşında Süleyman 3.Süvari askir-i mensureden 9 yaşında İbrahim
35		Uzun boylu sarı sakallı 50 yaşında Hacı Osman oğlu Halil	1.oğlu uzun boylu sarı bıyıklı 25 yaşında Osman 2.diğer oğlu 14 yaşında şebbe emrad İsmail 3.diğer oğlu 10 yaşında Abdullah 4.diğer oğlu 3 yaşında Mustafa 5.Hafidi 2 aylık Mehmet
36	Şaban Dede	Uzun boylu kara bıyıklı 30 yaşında ŞABAN DEDE oğlu Hüseyin bin Mehmet	1.oğlu 3 yaşında Mehmet
37	Karamani	Orta boylu kara sakallı 43 yaşında Karamani oğlu Hacı Gavas oğlu Süleyman	1.oğlu 3 yaşında Emin 2.Emeksiz oğlu 10 yaşında Sipahi Ali 3.Gulaam 20 yaşında az bıyıklı Arap Necat
38	Serdar	Orta boylu kır sakallı 55 yaşında serdar Ahmet Efendi bin Yusuf	1.oğlu 5 yaşında Mehmet Emin 2.diğer oğlu 3 yaşında Yusuf 3.Biraderi kısa boylu kara sakallı 40 yaşında Arif bin Yusuf
39	Deveci	Orta boylu kır köse sakallı 50 yaşında Deveci oğlu Hacı Bekir bin Ömer	1.Gulam 15 yaşında şebb emrad Mehmet 2.diğer gulam 10 yaşında Ahad bin Abdullah
40			

¹ Bu satırdaki kişilerin nüfusa kayıt yaşları orijinal kaydında hatalıdır.

AFYONKARAHİSAR

YENİ CAMİ MUVAKKİTHANESİ

Fevzi KAYA*

Mehmet KAHRAMAN**

Muvakkit, tevkî eden, vakti tayin eden kimse¹ namaz vakitlerinin belirlenmesinde kullanılan çeşitli saatleri düzenleyen, bunların ayarlarına ve tamirlerine bakan kişilere² denir. Muvakkitlerin buldukları yere muvakkithane denildiği gibi vakit tayinine yarayan saat gibi aletlerin bulunduğu yerlere de “Muvakkithane” adı verilir.

İslam dinine göre düzenli bir ibadet olan namaz ve diğer bazı dini vecibelerin vaktini belirleme işi olan muvakkitlik, her devirde önemini korumuştur. Hz. Ömer eyaletlere yeni bir vali atadığı zaman onlara yıldız (astronomi) ilmini iyi bilmelerini ve namaz vakitlerini ve kibleyi (yönlerini) iyi tayin etmelerini öğütlerdi.³

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, 21. Baskı, Ankara 2004, s. 696.

² Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 587.

³ Salim Ayduz, “Osmanlı Devletinde Küçük Gözlemeleri: Muvakkithaneler”, Osmanlı, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları,

Namaz vakitlerinin güneşe göre hassas bir şekilde belirlenmesi ve kible yönünün tayin ihtiyacı muvakkitliğin ilk defa Emeviler döneminde ortaya çıkmasına yol açtığı gibi ilk muvakkithane de Şam’da Emeviyye Camii’nde kurulmuştur. Ancak muvakkitliğin bir kurum haline gelmesi XIII. yüzyılın sonlarında Kahire’de gerçekleşmiştir.⁴

Türkiye Selçukluları’nda muvakkit yoktur, onların görevi müneccimler tarafından yapılmış,⁵ Osmanlılar döneminde ise müneccimlerin yerini muvakkitler almıştır.

Muvakkit, vakit hesaplarını usturlap, güneş saati, rubu tahtası, kıblenüma ve mekanik saat gibi aletlerle yapardı.⁶

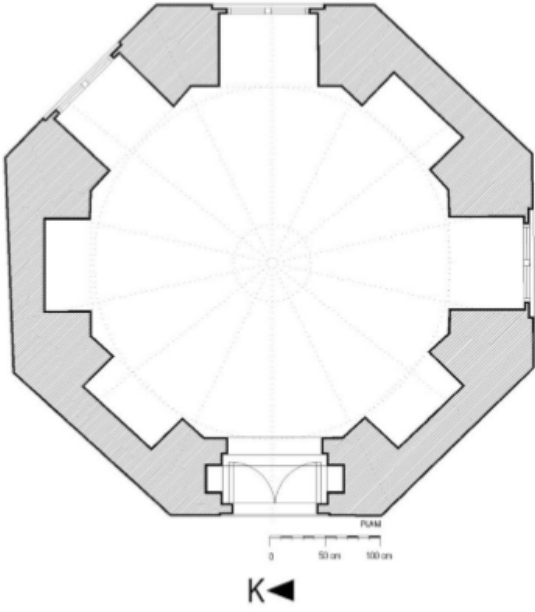
Osmanlı Devleti’nde ilk muvakkithanenin ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemekte, ancak külliyelerin gelişmesiyle ortaya çıktığı düşüncesinden ilk muvakkithanenin de Fatih Camii avlusundaki

Ankara 1999-2014, s. 664.

⁴ Salim, AYDÜZ, “Muvakkithane”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 31, İstanbul 2006, s. 413; Ekmeleddin İhsanoğlu, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Astronomisi ve Müesseseleri”, Osmanlı İmparatorluğu’nun Doruğu, 16. Yüzyıl Teknolojisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 226.

⁵ Erdoğan Merçil, Türkiye Selçuklularında Meslekler, Ankara 2000, s. 181, 198, 206.

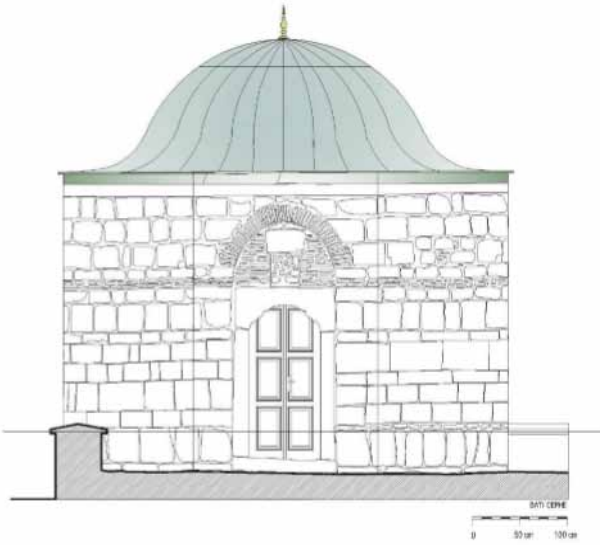
⁶ Mithat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul 1986, s. 230.

Afyon Yeni Camii Muvakkithanesi Planı (E. Zeki Tomar'dan)

Afyon Yeni Camii Muvakkithanesi'nden Bir Kesit Planı
(E. Zeki Tomar'dan)

Afyon Yeni Camii Muvakkithanesi Batı Cephesi Planı
(E. Zeki Tomar'dan)

Yeni Cami Muvakkithanesi (Batı Cephesi'nden)

muvakkithane olduğu kabul edilmektedir.⁷

Türk mimarisinde özel bir yeri bulunan muvakkithane, yapısı İslâm ülkelerinde yoktur. Plan olarak sebil ve kütüphane mimarisi ile yakın benzerlikler gösteren muvakkithaneler, bazen avlu içinde bazen küçük bir oda olarak camileri çevreleyen avlu duvarlarının bir kenarına yerleştirilmişlerdir.⁸

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda teknolojik alandaki gelişmeler mekanik saatlerin gelişmesine sebep olmuş, buna bağlı olarak güneş saati, rubu tahtası, usturlap ve kum saati gibi aletlerin bazı bölgelerde önemini yitirmesine sebep olmuş, ancak muvakkithanelerin de işini kolaylaştırmıştır. Buna bağlı olarak muvakkithanelerin görevi de zaman içerisinde saatleri tamir ve ayarlarını kontrol etmeye dönüşmüştür.⁹

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde mekanik saatlerin yaygınlaşması ve özellikle II. Abdülhamid devrinde saat kulelerinin yapılmasıyla muvakkithanelere olan ilgi giderek azalmış, 1924 yılında müncimbashılık kaldırılarak Başmuvakkithane müessesesi kurulmuş, bu müessese de 20 Eylül 1952 tarihinde kapatılmıştır.¹⁰

Muvakkithane binaları zaman içinde istismal ve ilgisizlik yüzünden ya tamamen harap olmuş yahut

⁷ Erdal Zeki Tomar, Anadolu Muvakkithaneleri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011, s. 25; Aydın, a.g.m., C. 31, s. 413-414.

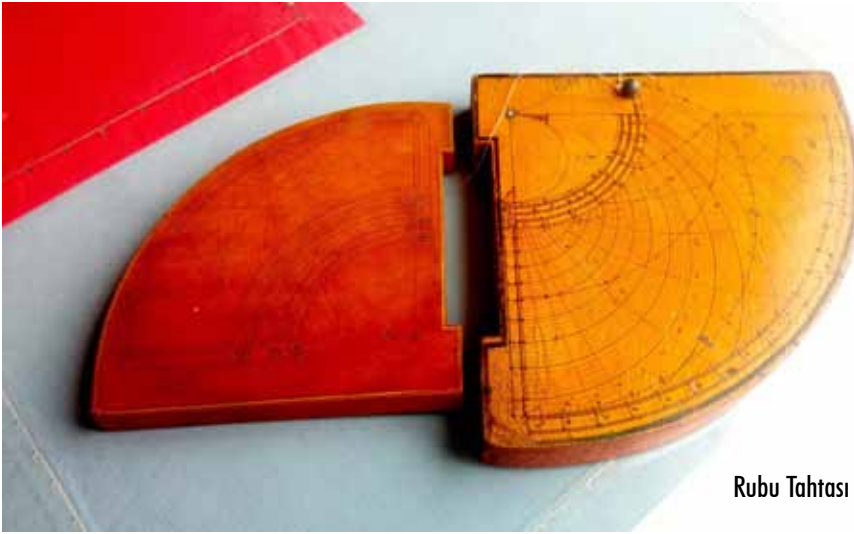
⁸ Erdem Yücel, "Muvakkithaneler", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1994, s. 10; E. Zeki Tomar, a.g.t. s. 324,326.

⁹ Tomar, a.g.t. s. 30; Aydın, a.g.m., C. 31, s. 414.

¹⁰ Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, C. 11, İstanbul 1978, s. 151; Aydın, a.g.m., C. 31, s. 414; İsmet Parmaksızoğlu, "Muvakkithane", Türk Ansiklopedisi, C. 35, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977, s. 6.

Yeni Cami Muvakkithanesi
(Doğu Cephesi'nden)

Rubu Tahtası

camilere ait meşruta veya depo olarak kullanılmıştır.¹¹

Osmanlı ülkesinde her büyük imaretin birer muvakkidi vardı.¹² Afyonkarahisar şehrinde de birçok imaret olduğuna göre daha başka muvakkithanelerin bulunması gerekirken sadece Yeni Cami Muvakkithanesi günümüze kadar gelebilmiştir.

Yeni Cami Muvakkithanesi, Akmescit (Hacı Af-tal, Yeni Cami) Mahallesi'nde, kendi adı ile anılan külliye'nin kuzeydoğusunda, 44. pafta, 477. ada ve 1. parselde yer alır.

Yeni Camii Külliyesi, Hacı Bakı oğullarından Hacı Abdi Çavuş ve evlatları tarafından cami, mektep, medrese, kütüphane, muvakkithane, şadırvan, çifte hamam ve han gibi yapılardan meydana gelir.¹³

H 1243/ M 1823 yılında yapılan onarımdan sonra

¹¹ Aydüz, a.g.m., C. 31, s. 414.

¹² Pakalın, a.g.e., C. 2, s. 587.

¹³ Mustafa Karazeybek, Zelkif Polat, Yusuf Ilgar; Afyonkarahisar Vakıf Eserleri, C. I, İleri Ofset Matbaası, Afyonkarahisar 2005, s. 70.

Yeni Cami adını alan¹⁴ külliye'nin bir kısım yapıları zaman içinde yıkılarak ortadan kalkmıştır.

Külliye'nin birimi olarak bir taraftan külliye'ye, diğer taraftan da yoldan geçen halka hizmet vermiş olan muvakkithane'nin yapımı ile ilgili olarak bazı kaynaklarda külliye'nin 1823 yılındaki onarımları sırasında yapılmış olabileceği söylenirken¹⁵ bazı kayıtlarda da 1900'lü yılların başında Hacı Celil adında bir hayırsever tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir.¹⁶

Yeni Cami Muvakkithanesi, konumuna göre hem sokak, hem de külliye muvakkithanesi grubuna girdiği gibi plan tipi olarak da çokgen planlı muvakkithaneler grubuna girmektedir.

Bugün kesme taştan, tek kubbeli ve sekizgen planlı küçük bir bina olan muvakkithane'nin girişi, batı cephesinde basık, yuvarlak kemerli bir niş içinde yer alır.¹⁷ Beyaz mermer söveli ve lentolu çift kanatlı giriş kapısı üzerinde tuğla kemerli alınlık şeklinde ve 55x60 cm ebadında bir niş yeri vardır. 1955 yılına kadar burada bir kitabenin yer aldığı, 1957 yılında yapılan bir kontrolde kitabesinin yerinden söküldüğü anlaşılan muvakkithane, 1951-1960 yılları arasında yemenici ve tabakçı esnafına kiraya verilmiştir.

Muvakkithane'nin girişi haricinde diğer üç yönünde (doğu, kuzeydoğu ve güney) mermer söveli, dikdörtgen formlu ve demir parmaklıklı birer pen-

¹⁴ Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C. I, İlaveli 2 Baskı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 131.

¹⁵ Tomar, a.g.t, s. 53.

¹⁶ Ahmet Topbaş, Mevlüt Üyümez, Fevzi Kaya, Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri, Alimoğlu Grup Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 210.

¹⁷ Türkiye'de Vakıf Abideler, C. 1, s. 133.

cere yer alır. İçten ve dıştan kubbe ile örtülü yapının iç mekânı bu pencerelerle aydınlanır. Bu üç pencereden biri avluya, diğer ikisi so-kağa bakar. İç mekânın güneydoğu, güneybatı, kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinde muvakkithanede kullanılan aletlerin yerleştirildiğini tahmin ettiğimiz yuvarlak kemerli ve 65 cm içe girintili nişler vardır.

Duvarları kesme taş malzemedan yapılmış olan muvakkithane- nin kubbesi geçiş elemanı olmadan duvarlara oturmakta olup kubbe içten beton sıvalı, dıştan kurşunla kaplıdır.

Klasik tuğla örtülü sekizgen kırma çatısı 1969–1970 yılında çökmüş, mahalle halkı ve dernek tarafından 1975–1976 yıllarında beton kubbe olarak yeniden yapılmıştır.¹⁸ Yine kub- beyi tamir eden ustanın torunu ve yöredeki yaşlılar tarafından söylendiğine göre yapı 1955 yılına kadar üzerinin kırma çatı ile örtülü olduğu, 1969 yılında bu çatının çöktüğü ve 1976 yılında da üzeri beton malzeme ile yapılmış,¹⁹ 2007-2008 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından cami ile birlik- te restorasyonu yapılarak üst örtü hariç özgün biçimi korunmuştur. Bu restorasyonda pencere ve giriş ka- pısı üzerinde sıva raspaları kaldırılmış, kubbe kur- şunla kaplanmış, çimentolu derzler sökülerek yeni- lenmiştir.²⁰

Mahalli şahıslar muvakkithaneyi camiye ait bir kütüphane olarak belirtmektedirler.²¹ Bu durum mu- vakkithanenin ya bir dönem kütüphane olarak kulla- nıldığını veya muvakkithane ile kütüphane mimari- sinin birbirine benzerliğinden dolayı karıştırılmasın- dan kaynaklandığını gösterdiği gibi kendi kültürü- müzle özdeşleşen muvakkithane kavramına yabancı olduğumuzun da bir nevi göstergesidir.²²

Yakın bir zamana kadar Kur'an Kursu olarak kullanılan Muvakkithane, bugün caminin kadın ce- maat için namaz kılma yeri olarak kullanılmaktadır.

Afyonkarahisar Yeni Cami Muvakkithanesinde kullanılan aletlerden hemen hemen hiçbirinin gü-

Yeni Camii avlusunda kütüphane binası

Yeni Cami Muvakkithanesi -1970'li yıllar

nümüze kadar muhafaza edilemediği söylenebilir. Bunun tek istisnası Yeni Cami medresesinin bani- si ve başmüderrisi Afyonkarahisarlı Mutasavvıf Topçuzâde Mehmet Efendinin torunlarına kalan Os- manlının bilgisayarı olarak bilinen rubu tahtasıdır.

Yapıldıkları dönemlerde adeta birer küçük ra- sathane olarak hizmet veren muvakkithaneler, Türk- İslâm kültürü içinde önemli bir konuma sahiptirler.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde muvakkithanelerin önemlerini kaybetmeleriyle birlikte mu- vakkithaneler de zaman içinde ya istimplâk edilmiş veya ilgisizlikten harap olmuştur. Bazıları da kiraya verilmiş, depo olarak kullanılmış, ancak amacı dışın- da kullanılmakla birlikte zamanımıza kadar gelebil- miştir.

Afyonkarahisar'da birçok büyük camide mu- vakkithane olması muhtemeldir. Ancak zamanımız- da bir tek Yeni Cami Külliyesi içinde muvakkithane vardır.

Yeni Cami Muvakkithanesi, yukarıda belirttiği- miz gibi zaman içinde çevre esnafa kiraya verilmiş, kütüphane ve Kur'an kursu binası olarak kullanıl- mış, halen de caminin kadın cemaati için namaz kıl- ma yeri olarak hizmet vermektedir.

Kanaatimiz odur ki; muvakkithane binası yeni- den aslına uygun (içten kubbeli dıştan kırma çatılı ve alaturka kiremitli) olarak restorasyonu yaptırılmalı- dır. Daha önemlisi şehrimizde astronomi bilimi ile ilgili günümüzde bilinen bu tek yapının, etkin kulla- nıldığı dönemdeki aletlerin birer kopyası temin edil- meli ve asli görevine uygun "Yaşayan Muvakkithane Müzesi" olarak hizmete sunulmalıdır.

¹⁸ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 210.

¹⁹ Tomar, a.g.t, s. 55.

²⁰ Fevzi Kaya, "Yeni Cami ve Külliyesi" Afyonkarahisarlı Mutasavvıf Topçuzâde Mehmet Efendi ve Yeni Cami Külliyesi, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Afyonkarahisar 2017, s. 44.

²¹ Türkiye'de Vakıf Abideler ..., C. 1, s. 133.

²² Tomar, a.g.t, s. 53-54.

HABERLER

TARİHİ KENT MAKETİ AÇILDI

Afyonkarahisar Belediyesi tarafından hazırlanan ve Zafer Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen, kültürümüzü yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarma adına oluşturulan Maket Şehir, halkımızın beğeni-sine sunuldu. İlk etapta Kültür Park ve Fuar Alanı kapalı stantta görücüye çıkan maket şehir, Pazartesi günleri hariç haftanın diğer günleri 10:00-17:00 saatleri arasında ziyarete açık olacak. Maket şehir, daha sonra Cumhuriyet Meydanı'nda veya yeni yapılacak Kent Müzesi'nde sergilenecek.

1890-1930 yılları arasındaki günümüz kentsel sit alanını kapsayacak şekilde üretilen Kent Maketi günümüz Kentsel Sit Alanı'nın tamamını kapsamakta olup bu alana ek olarak kuzeyde Milli Birlik Caddesine, güneyde Hıdırlık Tepesi'ne, doğuda İmaret Camii'ne batıda Taşpınar Mahallesi'ne kadar uzanıyor. Maket alanı içerisinde tamamını içine alan günümüz, Burmalı, Akmescit, Taciahmet ve Olucak Mahalleleri ile Dumlupınar, Karaman, Marulcu, Fakıpaşa, Taşpınar, Yarenler ve Yunus Emre Mahallelerine ait kısımları bulunuyor.

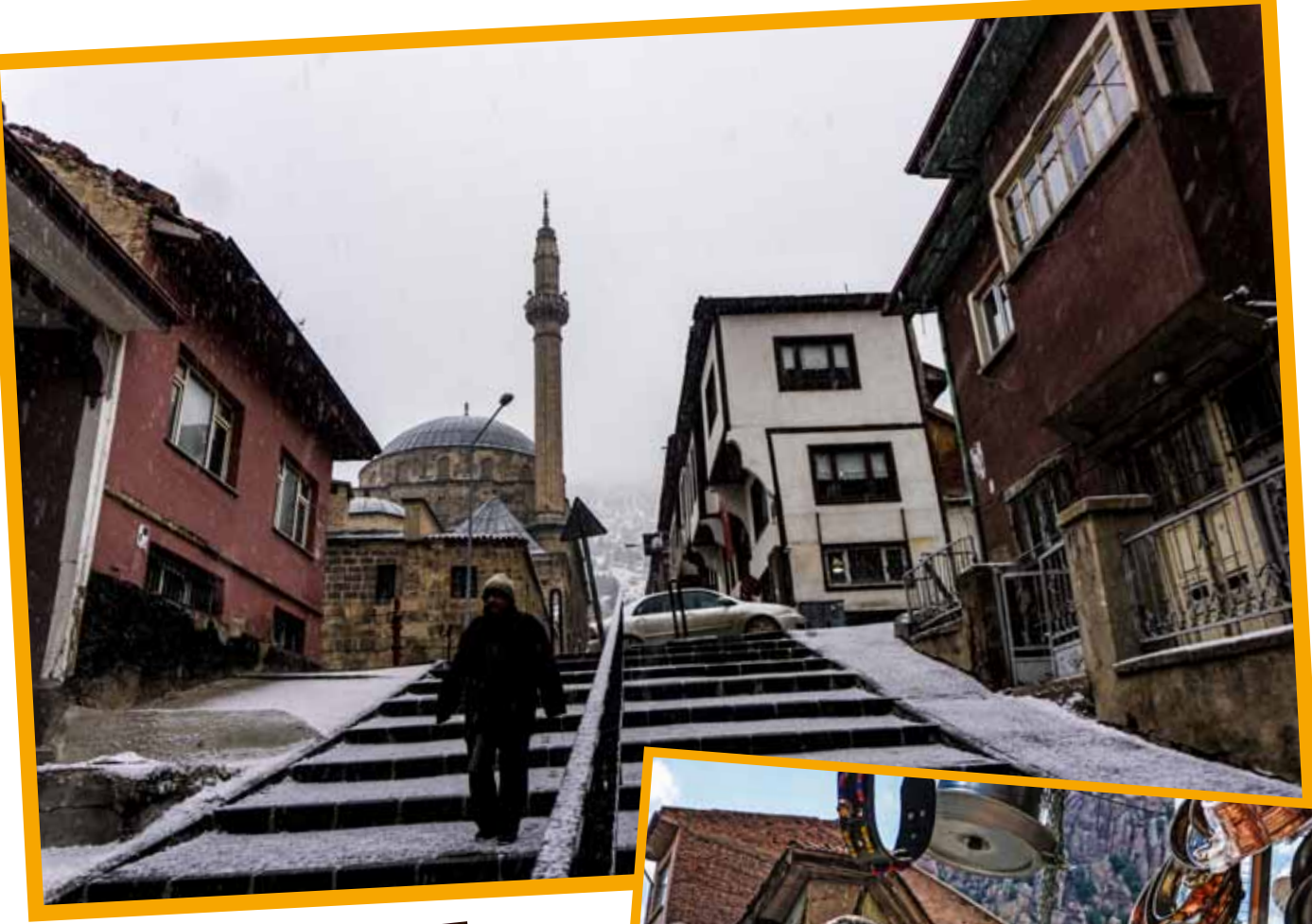
1/100 Ölçekte inşa edilen Kent Maketi, 13,5 metreye 8,5 metre boyutunda olup toplam 114.75 metrekarelik alana oturmakta ve üzerinde 1948 adet yapı bulunuyor. Belirlenen alanın 100 kat küçültülmüş olarak imal edilen Kent Maketi boyut olarak ülkemizdeki tek örnek. Hazırlanan Kent Maketi ile kültür ve tarih bilincinin gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması, kentin tarihi ile ilgili turistlere bilgi aktarımında bulunulması, kent belleğinin devamlılığının sağlanması ve nesiller arası bilgi aktarımının etkin bir hale gelmesi amaçlanıyor.

ÇAY İLÇESİNDE RESTORE EDİLEN HATEMOĞLU KONAĞI

Son yıllarda il merkezinde sürdürülen restorasyon ve iyileştirme çalışmalarının örneklerine mutlu ki ilçelerimizde de görülüyor. Bu kapsamda Çay ilçesinde bulunan tarihi bir yapı da koruma altına alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığının destekleri ile restore edildi.

Osmanlı son dönem mimarisinden izler taşıyan bina uzun yıllar konut olarak kullanıldıktan sonra zamanın yıpratıcı şartlarından nasibini almış ve terk edilmiş. Mülk sahibi Ceylan Hatemoğlu'nun gayretleriyle ayakta durmaya çalışan binaya nihayetinde Kültür ve Turizm Bakanlığı el uzatarak restorasyon projeleri hazırlanmış ve 2017 yılı içerisinde restorasyonu tamamlanmış. Bugün "Hatemoğlu Konağı" adıyla bilinen bina kültürel ve turizm alanında kullanılacağı günleri bekliyor.

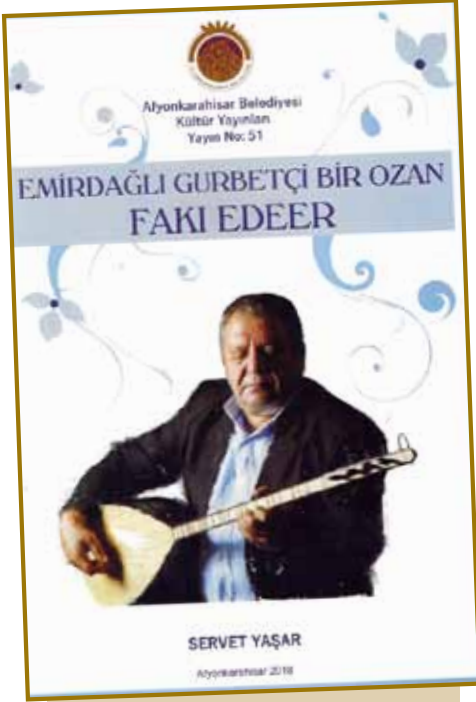
Memleket Manzaraları

Refik GÜMÜS objektifinden

BİZE ULAŞANLAR

EMİRDAĞLI GURBETÇİ BİR OZAN FAKI EDEER

Halk kültüründe Emirdağ ilçemizin yeri tartışılmaz. İşte bunlardan birisi de Emirdağ yöresi halk müziği konusunda hem kaynak kişi hem icracı yönü ile ön plana çıkan Halk Ozanı Fakı Edeer. Genç yaşlarda yerel kaynak kişilerden dinlediği örnekleri bugünde aynı şekliyle icra eden sanatçının hem hayat hikâyesi hem de repertuarındaki örnekler notalarıyla kitaplaştırıldı. AKÜ Devlet Konservatuvarı Öğretim Üyesi Servet Yaşar'ın hazırladığı çalışma Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları arasında basıldı. Sanatçının kendi icrasından oluşan CD'de kitabın ekinde yer alıyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

KALSIN YALAN DÜNYA

Dinarlı halk şairi Süleyman Uysal'ın 2. şiir kitabı "Kalsın Yalan Dünya" adını taşıyor. Sade, içten bir dille yazılan şiirler kısaca insanın halini, ruh dünyasını anlatıyor. 87 sayfadan oluşan kitap Dinar Belediyesi Kültür Yayınları arasında yayımlandı.

Anama, babama surat asmadım,

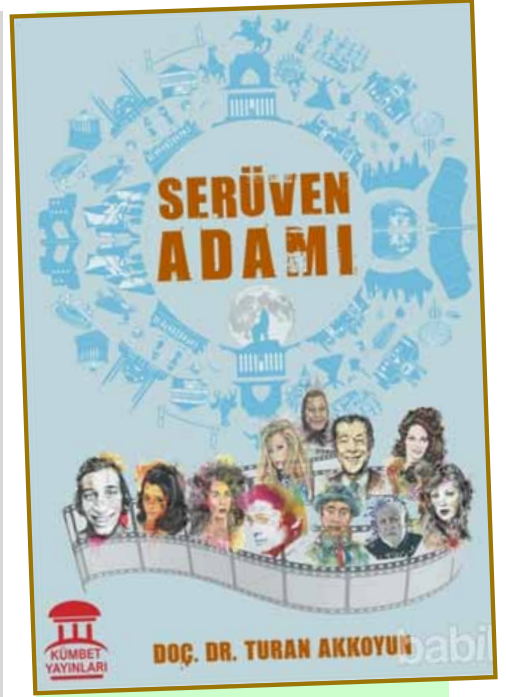
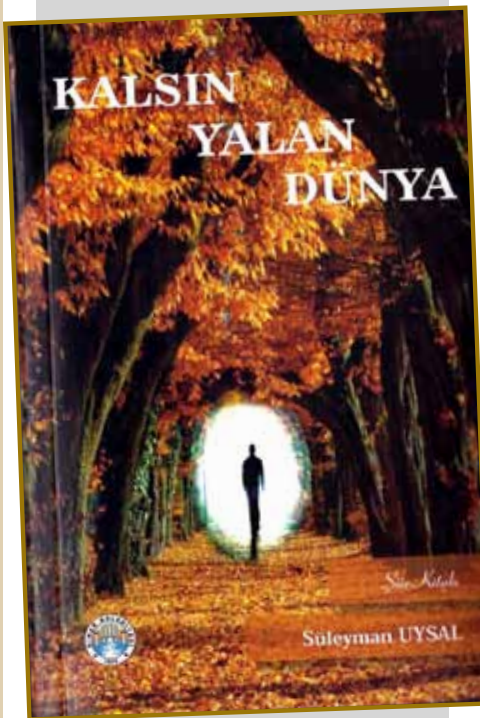
Hiç kimseye darılmadım küsmedim,

Ben Allah'tan umudumu kesmedim,

Kalsın yalan dünya, ben gidiyorum.

İsteme Adresi: Dinar Belediyesi Kültür Müdürlüğü

Tel: : [0272 353 60 53](tel:02723536053)

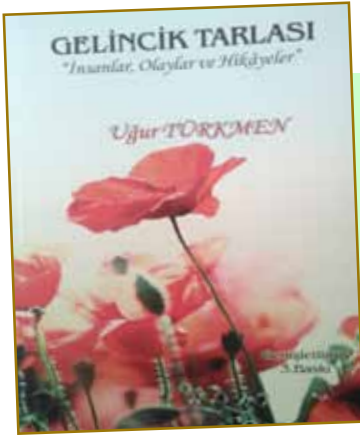

SERÜVEN ADAMI

AKÜ Tarih Bölümü öğretim üyesi Doçent Dr. Turan Akkoyun'un yeni çalışması sinemaya dair. 1896 yılından bugüne hayalleri süsleyen, insanı bulunduğu noktadan uzak âlemlere götüren, ufkunu genişleten, toplumlara kültür emperyalizmi aşıl原因an etkili bir unsur olarak görülen sinemanın ülkemizdeki serüvenini inceleyen kitap "Serüven Adami" adıyla Kümbet Yayınları tarafından yayımlandı. Kitap internet ortamında seçkin kitabevlerinin yanı sıra Afyonkarahisar merkezde Medrese Kitabevi'nden temin edilebilir.

İsteme Adresi: Medrese Kitabevi Yzb.Agah Cad. Müftülük Yanı

Tel: (0272) 215 63 37

GELİNCİK TARLASI-İnsanlar, Olaylar ve Hikâyeler

İçinde Afyonkarahisar’ında sıkça geçtiği bir kitap “Gelincik Tarlası” AKÜ Devlet Konservatuvarı Müdürü Prof. Dr. Uğur Türkmen Hoca’nın yaşadıklarını anlattığı bir kitap. Bir solukta okunacak acıcılıkta.

İsteme Adresi: AKÜ Devlet Konservatuvarı

BELGELERDE SANDIKLI HEVÂÎ CAMİSİ VE MEDRESESİ

Sandıklılı Emekli Öğretmen, Araştırmacı-Yazar Hüseyin Hüsrevoğlu’nun yeni kitabı ilçenin tarihi camilerinden Hevai Cami ve Medresesi’ne dair. Kapsamlı bir araştırma ürünü olan eser Sandıklı Belediyesi tarafından yayımlandı.

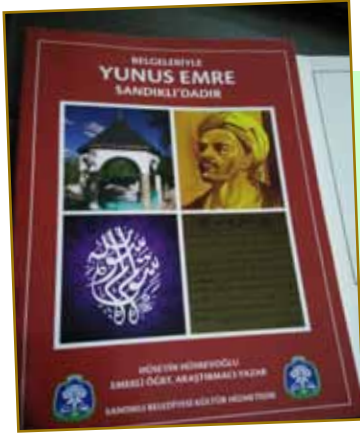
İsteme Adresi: Sandıklı Belediyesi **Tel:** 0272 5126949

BELGELERİYLE YUNUS EMRE SANDIKLI'DADIR

Hüseyin Hüsrevoğlu Hocamızın yine Sandıklı Belediyesi tarafından yayımlanan bir diğer eseri büyük Şair-Mutasavvıf Yunus Emre’nin Sandıklı’da ki izlerine dair. Pek çok kaynaktan, arşivden beslenerek ortaya çıkan eserde Yunus Emre’nin kabrinin Sandıklı’da olduğu belgelenmiş.

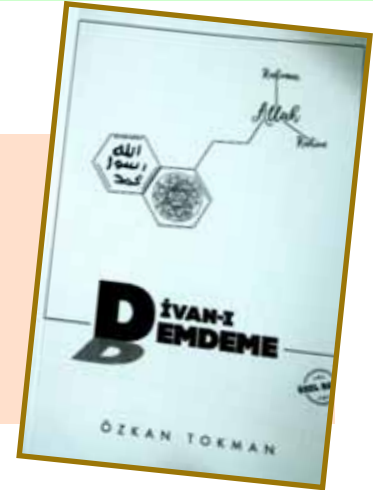
İsteme Adresi: Sandıklı Belediyesi **Tel:** 0272 5126949

DİVAN-I DEMEME

Genç şairlerimizden Özkan Tokman’ın tasavvuftan beslenen şiirleri “Divan-ı Dememe” adıyla kitaplaştı. Şairin kendi yayını olan kitap kuşe kağıda 118 sayfa.

İrtibat Tel: 0555 2227769

TEVBE

Selamıma kelâm
Dinime devam
Yalanıma iman
Hallerime nizam
Ver ALLAH’IM...

AFYON LİSESİ DERGİSİ

Afyonkarahisar’ın köklü eğitim kurumlarından olan Afyon Lisesi geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da öğrenci ve öğretmenlerin katkısı ile bir dergi yayımladı. Okul etkinlikleri, öğrenci yazıları, Afyonkarahisar’a dair bilgiler gibi farklı konular içeren dergi eğitimde 124. yılını kutlayan okula dair bir eser.

İsteme Adresi: Afyon Lisesi

ZOR BİR YAŞAMDAN MUTLULUĞA AÇILAN KAPI

7 yaşında babasını kaybetmiş, annesi ve iki kardeşiyle yaşamlarını sürdürmeye çalışan bir çocuğun yaşam öyküsü. 1940'lı yılların başında Afyonkarahisar'da kah Hacı Nuh Mahallesi'nde, kah Fakı Paşa'da, kah Karaman Mahallesi'nde kiralık evlerde soğuk kış gecelerinde birbirlerine sokularak yaşamaya çalışan insanların hikâyesi. Prof. Dr. Bahri Çevik 1935 Afyonkarahisar doğumlu. Çok zor şartlarda okuyarak bir ilim adamı olmuş, Türkiye'yi değişik ülkelerde temsil etmiş. Bugün Afyonkarahisar'da hiçbir yakını, akrabası kalmamış olsa da onun anılarında Afyonkarahisar büyük izler bırakmış. Doğduğu, okuduğu, babasını gömdüğü bu şehri hiç unutmamış. Kitap yazarın tüm yaşamını anlatan hatıralarından oluşmakla birlikte 1940'lı yılların Afyonkarahisar'ında da ışık tutuyor. İkinci Adam Yayınları'ndan çıkan kitap 255 sayfa hacminde.

İsteme Adresi: İkinci Adam Yayınları **Tel:** 0216 3459566

AFYONKARAHİSAR YÖRESEL LEZZETLERİ

Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan Afyonkarahisar yöresel lezzetleri kitaplaştı. Afyonkarahisar Profesyonel Aşçılar Derneği tarafından hazırlanan eser İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yayınlandı. Kuşe kağıda büyükboy 240 sayfa basılan eserde sulu yemeklerden, et yemeklerine, hamur işlerine, tatlılara varıncaya kadar yöresel lezzetlerin birçok örneği tarifleriyle birlikte yer buluyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tel: (0272) 213 76 00

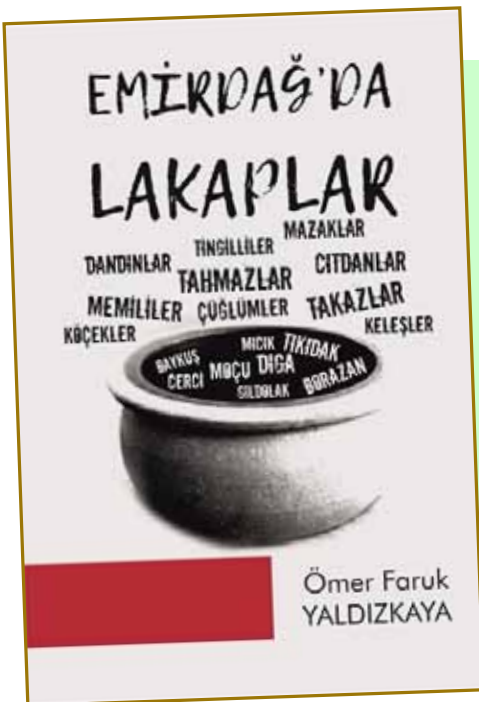
EMİRDAĞ'DA LAKAPLAR- EMİRDAĞ TÜRKMEN AĞITLARI

Emirdağ'ın yetiştirdiği yazarlardan Ömer Faruk Yıldızkaya'nın son kitabı belki de Türk Halk Bilimi ve Türk Dili alanında yayınlanmış ilk lakap kitabı olma özelliğini taşıyor. Emirdağ'da yer alan sülale isimlerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı eser Emirdağ tarihindeki lakaplara dair önemli bir araştırma.

Ömer Faruk Yıldızkaya'nın bir diğer eseri, ilk baskısı 1992 yılında yapılan 'Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları'. Zengin bir halk kültürüne sahip olan Emirdağ'ın bu değerlerinin kaybolmaması, kayda alınması adına şimdi baskısı bulunamayan bu kitap geçtiğimiz aylarda Emirdağ Belediyesi tarafından tekrar yayımlandı.

İsteme Adresi: Emirdağ Belediyesi

Tel: (0272) 442 78 01

SON HÂFİZ-I KÜTÜPLERDEN ŞAİR BEKİR SİTKİ SENCER

Eski devir terbiyesi ile yetişmiş kıymetli bir alim ve muallim, kibir ve riya-dan uzak bir arif, şöhretten uzak bir derviş olan eski Afyonkarahisar Kütüphanesi memurlarından, Gedik Ahmet Paşa Camii İmam-Hatibi Bekir Sıtkı Sencer'in yaşam öyküsü kitaplaştı. 1963 yılında vefat eden Sencer'in, aslı Milli Kütüphane koleksiyonlarında bulunan 'Tevârih-i Vefeyât-Vekayi-i Sâire" isimli el yazması defterini günümüz harflerine çevirerek bu eseri hazırlayan ise Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahmet Karataş. Karataş bu eserinde Bekir Sıtkı Sencer'in hayatının yanı sıra yakın dönem Afyonkarahisar'a da ışık tutuyor. Sencer'in defterinde isimlerine aşina olduğumuz pek çok Afyonkarahisarlı'nın vefat tarihleri, günlük hadiseler, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu Cemiyeti'nin ilimizdeki şube açılış çalışmaları etraflıca yer buluyor.

320 sayfa hacmindeki kitap "Kitap arası" Yayınevi tarafından basılmış. İnternet üzerinden ve seçkin kitapçılardan temin edilebilir.

İsteme Adresi: Kitaparası Yayınları **Tel:** 0212 5148293 -0332 3536265

İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR-2

Yakın geçmişimizde iki kez Yunan ordusunca işgale uğrayan ve 14 ay boyunca işgal altında kalan Afyonkarahisar'da o günlerde neler yaşandı, büyüklerimiz esaret altında hayatını nasıl sürdürdü? Düşman askerleri nerelere yerleşti? Neler yaptı?

Dergimizin Editörü, Araştırmacı Yazar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı Alan Kılavuzu-Rehberi Hasan Özpınar'ın büyük bir emekle hazırladığı "Anılar ve Fotoğraflarla İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR-2" kitabı tüm bu sorulara cevap veren bir çalışma olmuş.

İşgal yıllarına dair anılar ve ilk kez yayınlanan fotoğraflardan oluşan ilk kitabını 2011 yılında yayımlayan Hasan Özpınar'ın araştırmaları bununla sınırlı kalmamış. Aradan geçen yıllarda pek çok anıya ve fotoğrafa daha ulaşmış. Bunların neticesinde hazırladığı "İşgal Günlerinde Afyonkarahisar-2" adını taşıyan kitap geçtiğimiz günlerde yayımlandı. Özpınar, 1. kitapta yeralan metinleri de yeni kitabına ekleyerek bir bütünlüğü sağlamış.

Kitapta birçoğu ilk kez yayınlanan işgal altındaki Afyonkarahisar'a dair 100'ü aşkın fotoğrafın yanı sıra o günleri yaşayanlar hayattayken derlenmiş anılarda yer alıyor. Anıların fotoğraflarla bir bütünlük sağlaması kitaba ayrı bir değer katıyor. Kitapta Afyonkarahisar'a bağlı olan ve işgali yaşayan neredeyse bütün yerleşimler yer bulmuş. Afyonkarahisar'ın merkez köy ve kasabaları (Anıtkaya, Çayırbağ, Çıkrık, Değirmenayvalı, Erkmen, Fethibey, Kışlacık, Sülümenli), Sinanpaşa ve köyleri (Akdeğirmen,

Akören, Ayvalı, Balmahmut, Çatkuyu, Çayhisar, Elvanpaşa, Garipçe, Gezler, Kayadibi, Kılıçarslan, Kınık, Saraycık, Serban, Taşoluk, Tınaztepe, Tokuşlar, Yıldırım Kemal'in işgal günlerine ait anı ve fotoğraflar var.

Kitap elbette ki sadece bunları kapsamıyor. Bunun yanı sıra İhsaniye ilçesinin pek çok köyü ve kasabası (Ablak, Alcalı,

Akören, Ayazin, Basırlar, Belce, Bozhüyük, Demirli, Döğger, Hacıbeyli, Kayıhan, Muratlar, Sarıçova, Üçlerkayası, Yaylabağı), bugünlerde hâlâ "işgal edildi-edilmedi" tartışmalarının sürdüğü Emirdağ ve köylerine ait işgal hatıraları ve ilk kez yayınlanan fotoğraflarda kitapta yer buluyor. İlk kez yayınlanan 100'ü aşkın fotoğrafın her biri dikkat çekici olmakla birlikte özellikle Mevlevi Camii'nde Sultan Divani'nin sandukası önünde çizmeleriyle dikilen Yunan Prensi Andrea'nın pozu yürekleri sızlatıyor.

Kitapta yer alan hatıralar ve fotoğraflar Afyonkarahisar'ın işgalde geçen karanlık günlerine bir ışık tutarak vatanın ne zor şartlarda kurtarıldığının altını çiziyor. Bu yönüyle kitap ibret vesikası olarak gelecek nesillere bırakılabilecek kalıcı bir eser niteliği taşıyor.

İsteme Adresi:

Hasan ÖZPINAR

Afyonkarahisar Mevlevihanesi Mevlevi Türbe Camii Bahçesi

E-posta: hasanozpınar03@gmail.com

Tel: 0 536 3592050

OSMAN ÇİZMECİLER

“Yangın Destanı, Kış Destanı” gibi eserleriyle Afyonkarahisar halk kültürüne büyük izler bırakan halk şairi Çizmecioğlu Vehbi'nin yine kendi gibi şair-yazar oğlu merhum Osman Çizmeciler'in şiirleri ve anıları geçtiğimiz günlerde kitap olarak yayımlandı. Yazar'ın Afyonkarahisar'ın 1920'li yıllarını anlatan ve gazete köşelerinde kalmış anıları ile yine dosyalarda kalmış aruz vezniyle yazılmış şiirleri bir araya getirildi. Osman Çizmeciler'in hala oğlu merhum gazeteci-yazar Muzaffer Görktan'ın arşivinden fotoğraflar ve onun yazıları ile desteklenerek hazırlanan eser dönemin Afyonkarahisar'ına ışık tutması bakımından önemli bir eser. Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınlarının 53. eseri olarak basılan eser 560 sayfa hacminde.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

ADANALI ZİYA VE EVRÂK-I HAZÂN

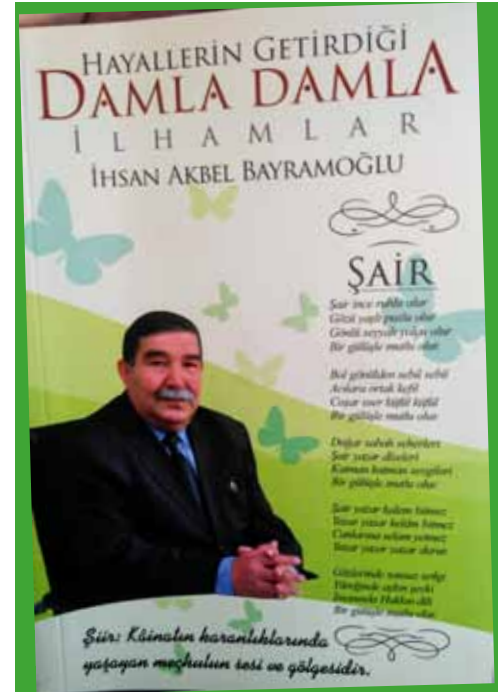
İsmi Edebiyat Ansiklopedilerine geçmiş olmasına rağmen kendine ait bir şiir kitabı bulunmayan hiciv üstadı Adanalı Ziya'nın şiirleri Afyonkarahisar Belediyesi'nin destekleriyle kitaplaştı. Adanalı Ziya, kendi biyografisini “1276”da (M 1859/1860) Adana’da doğdum. Mezun olduğum okul Adana Rüşdiyesi’dir. Gençlik sazının hayat veren, iç açan nağmelerini uzun süre İstanbul’da dinledim. Ardından korku babası istibdâdın bir tokadını yiyerek 1310’da (M 1892-1893) soluğu Fizan hududunda aldım. Yaşamımın bundan sonraki bölümü, anlatılması çok zor bir felâketler zinciridir.” şeklinde verirken yine mütevazılığı elinden bırakmamaktadır. Ömrünün 37 yıllık süresini Afyonkarahisar’da geçiren Şairimiz Adanalı Ziya çok kısa

bir süreliğine gittiği Adana’dan dönerken kalması için kendisine ısrar edenleri “Siz bana bir kefen alırsınız. Afyon’da herkes bana birer kefen alır. Defolun!” diyerek yanından kovmuştur. Çok sevdiği Afyonkarahisar’a dönerek 26 Ağustos 1932 tarihinde vefatına kadar Afyonkarahisar’da kalmıştır.

Gazeteci- Yazar İbrahim Yüksel’in 15. kitabı olarak hazırladığı ve Türk Edebiyatına kazandırdığı kitap ‘Şair Adanalı Ziya ve EVRÂK-I HAZÂN ismini taşıyor. Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınlarının 54. eseri olarak basılan eser 496 sayfa hacminde.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

DAMLA DAMLA İLHAMLAR

Türkeli gazetesi köşe yazarlarından şair-yazar İhsan Akbel Bayramoğlu'nun şiirleri kitaplaştı. 1945 doğumlu şair 1958 yılından bugüne edebiyatla uğraşmakta olup yerel gazetelerde neşredilmiş bir romanı, nesirleri ve pek çok şiiri bulunmaktadır. Şairin pek çok konu başlığındaki şiirleri bu kitapta bir araya geldi. 220 sayfadan oluşan eser şairin kendi yayını olarak basıldı.

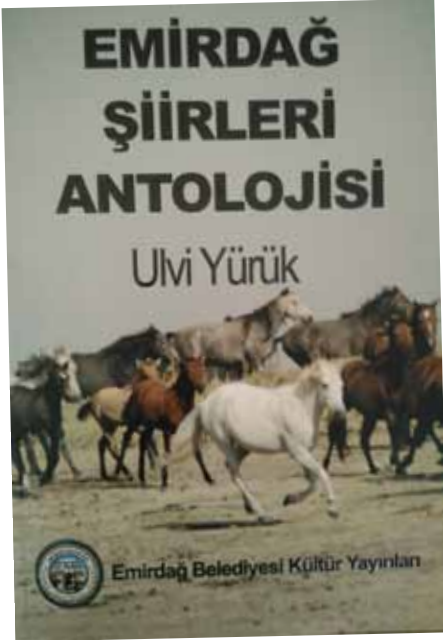
İrtibat Tel: 0 546 7653903

MUTLU KALINIZ

Afyonkarahisar Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı, Eğitimci-Yazar Veli Cengiz'in uzun yıllardır Afyonkarahisar basınında kaleme aldığı köşe yazıları "Mutlu Kalınız" adıyla kitaplaştırıldı. Afyonkarahisar Valiliğinin, Afyonkarahisar Belediyesi'nin kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve özellikle son dönemde artış gösteren kültür ve sanat derneklerini etkinliklerinin yer aldığı, şehrimizin kültür ve sanatına dair bir çok gelişme ve aynı zamanda günlük yaşamımızda insan davranışlarında görülen erozyon ile bu davranışların nasıl olması gerektiğinin konu edildiği 'Mutlu Kalınız' isimli eser Afyonkarahisar Belediyesi'nin 56. kültür yayını olarak basıldı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

EMİRDAĞ ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ

Köklü bir halk kültürüne sahip olan ve pek şair-yazar yetiştiren Emirdağ ilçemize dair yeni bir kitap yayınlandı. Emirdağ Şiirleri Antolojisi adını taşıyan ve Ulvi Yürük'ün hazırladığı kitapta farklı şairlerin Emirdağ'a dair yazmış oldukları şiirler bir araya getirilmiş. Emirdağ Belediyesi Kültür Yayınları arasında çıkan kitap 230 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresi: Emirdağ Belediyesi

Telefon: 0 272 442 7801

MÜ'MİN NASIL OLMALI?

Eğitimci- Yazar Muharrem Günay tarafından hazırlanan "Mü'min Nasıl Olmalı?" isimli kitap, yazarın ifadesiyle, "Biz, düştüğümüz yerden kalkmak, okumak, araştırmak, bilgi ve teknoloji üretmek; kaybetmiş olduğumuz milli, manevi ve ahlaki değerlerimize sahip çıkarak kendimizi ve dünyayı yeniden inşa etmek zorundayız. Bu kitap bu amaca hizmet etmek için yazılmıştır."

İnanç, iman, imanın şartları, Kur'an-ı Kerim, sünnet ve ahlak genel konularının işlendiği kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 57. kültür yayını olarak basıldı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

İTÜ'den SONRA (1949 – 1960)

Söyleşi: Hasan Özpınar

– Efendim öncelikle *Taşpınar* dergisinde yayınlanan ve okuyucularının büyük ilgisini çeken lise ve üniversite öğrenim yıllarını kapsayan söyleşileriniz için editörü olduğum “*Taşpınar dergisi*” ve okuyucuları adına teşekkürlerimi sunarım.

“İTÜ Yılları” başlıklı söyleşimizi “kimimiz Şubat, kimimiz Haziran devresinde mezun olduk. “İsmimiz İTÜ 7 İnşaat olarak kaldı ve yurt sathına dağıldık” cümlesi ile sonlandırdık.

Yapacağımız bu 3. Söyleşi “yurt sathına dağılmanız” sonrası yaşamınız, anılarınız, girişimlerinizle ilgili olarak konuşma programını size bırakıyorum. Arada sorularım olabilir. Söz sizde Sayın Yavuz

– Sayın Özpınar, 1949 yılında İTÜ İnşaat Fakültesinin “Su” bölümünden mezun oldum. İhtisasımın (!) su ile ilgili olması nedeniyle Bakanlık mecburi hizmetimi ifa için beni “Devlet Üretme Çiftlikleri” Genel Müdürlüğüne tayin etti.

Bu Genel Müdürlüğün İnşaat Müdürü YMM'nin 30'lu yılları mezunu eşi bulunmaz kişiliğe sahip Mustafa Kemal adında bir büyüğümüz idi.

Bir gün beni çağırdı. Polatlı yakınlarındaki “GÖZLÜ çiftliğine gideceksin” dedi. Görevimi sordum. “Çiftlik için yeraltı suyu arayacaksın.” dedi. Hocalarımız bize yeraltı suyunun fındık çubukları ile arandığını, bu işin medyum özelliğine sahip kişilerce yapılabildiğini söylemişlerdi.

Amirime “Aman büyüğüm benim medyum özelliğim yok, bu işten beni affedin.” dedim. M. Kemal bey gitmemde ısrar edince mecburen gittim.

Çiftlik Müdürünü gördüm. İki metre boyunda insan irisi müdüre ne amaçla geldiğimi söyledim. Oturduğu yerden masa altındaki butona ayağıyla bastı ve gelen odacıya benim için bir çay söyledikten sonra

“Genç arkadaş boşuna gelmişsin. Bu çiftliğe pek çok yaşlı, deneyimli su mühendisleri geldi. Kimisi kuyu, kimi tünel kazdırdı. Çok masraflı işler yaptık. Ayrıca Almanlar da geldi. Ölçüler, biçtiler. Bir sonuç alınmadı. Cenevizlerin kazdığı söylenen 70 m derinliğindeki kuyularla idare ediyoruz. Sana geldiğin vasıta ile geri dönmeni tavsiye ediyorum.” dedi. Açıkcası kibarlıktan yoksun bir davranışla kovulduk. Müdürün masaya uzanmaktan üşenerek odacıyı çağırmak için masa altına yerleştirdiği ve ayağıyla basarak çalışan buton konusuna ayrıca değineceğim.

Müdürün söylediği bu mühendislik başarısızlığına üzülmüştüm. Ancak Çiftlik Müdüründen öğrendiğim Alman mühendislerin yaptığı araştırmayı inceleyerek araştırmama devam etmek istiyordum.

Ankara'ya dönünce amirim M.Kemal Bey'e durumu anlattım ve Almanların yaptıkları araştırmanın raporlarını görmek istediğimi söyledim. Amirim o araştırmanın kendisinden önceki dönemde yapıldığını, arşivde olması gerektiğini söyledi.

Arşive indim. 2-3 günlük araştırmadan sonra raporu buldum. İncelemem sonrası Almanların sonradaki bizim bilmediğimiz, haberdar dahi olmadığımız “jeofizik” adıyla anılan bir yöntemle yaptığını ve araştırmanın çiftlik lojmanlarını içine alan çevrede yapıldığını öğrendim.

Karayolları Genel Müdürü Daniş Koper'in (Sağdan üçüncü) Akdağ- Yıldızeli Şantiyesini ziyareti (1953)

Jeofizik sondaj sonucuna göre zemin altında -20, -50 metreler arasında su tabakası bulunmaktaydı. Bu tesbit üzerine "jeofizik sondaj" teknolojisini öğrenmek amacıyla Fransa'dan bir kitap getirttim.

Kitaptan edinebildiğim bilgiyi amirime anlattım. Heyecanlandı. Bu tesbitlerim üzerine M.Kemal Bey'den beni "Gözlü" çiftliğine göndermesini rica ettim. Gittiğim Gözlü'de sondajın beton roperlerini, bu roperlerden sondaj noktalarını buldum.

Suyun çiftlik lojmanları altında bulunduğu konusunda şüphem kalmadı.

Vedalaşmak üzere çiftlik müdürüne gittim. Bulgularımı anlattım. Düşüncemi belirttim. Müdür "Biz yapacağımız işi biliriz." dedi. Bunun üzerine "Sayın Müdür odacıyı çağırmak için ayağınızın altına yaptırdığınız o butonun olduğu noktada sondaj yaptıracağınız takdirde yer altında bir su gölü bulacaksınız. Bana da dua edeceksiniz." diyerek "Su gölü bulamazsanız ben hayatım boyu çiftliğinizde ırgat olarak çalışacağım." dedim ve vedalaşmadan ayrıldım.

Müdürün genel müdürlük nezdinde beni kendisine hakaret etmekle şikâyet ettiğini sonradan öğrendim.

Bu olaydan sonra görevim Karayollarına nakloldu. Mustafa Kemal Müdürümle vedalaştım. Ancak Karayollarında çalışırken Gözlü Çiftliğindeki su sondajı sonucunu merakla izledim ve su mühendislerine güven duymaması nedeniyle beni neredeyse kovan iki metrelik çiftlik müdürünün bol

Prof. Dr. Faruk Umar'ın Eskişehir-Kütahya Yolu Ziyareti (1950)

Faruk Umar

miktarda suya kavuştuğunu öğrendim. Şüphesiz ki mutlu oldum.

Her birisi yurt dışında eğitim görmüş hocalarımızın dünyadaki teknolojik gelişmeleri izlememeleri sonucu bizleri fındık dalına muhtaç ederek gülünç duruma düşürmüş olmalarının nedenlerini bugün dahi anlayabilmiş değilim.

-Karayolları Genel Müdürlüğüne tayin edildiğinizi söylediniz. Karayolları çalışmalarınızla ilgili bilgi verebilir misiniz ?

- Karayollarında beni Ankara merkezli 4. Bölgeye tayin ettiler.

Bölgenin yapım şefi olan Tevfik Madakbaş büyüğüm benim Eskişehir-Kütahya yolu kontrol mühendisliği görevine atanmam için Genel Müdürlüğe teklifte bulunmuş. Haberim olmadan önerilen bu istek çok önemsenecek bir görev olmalı ki; genel müdürlüğün muhtelif üst kademeleri beni görüşmeye çağırdılar. Günlerce süren bu görüşmelerde bir anlamda beni teste tabi tuttular. Oldukça sıkıldım. "Ben bu görevden vazgeçtim." deme noktasına gelmişken Genel Müdür Vecdi Diker Bey'in beni görmek istediğini söylediler. Vecdi Bey de beni sorguladı. Nihayet Eskişehir-Kütahya yolu kontrol mühendisi oldum.

Ekibim ile birlikte sanıyorum Şubat 1950 yılında Eskişehir'e gittik. Müteahhidimiz üstün meslek ahlakına sahip bir mühendis olan rahmetli Galip Yeğinsü ile tanıştık. Galip Bey işe başlamak için bütün hazırlıklarını tamamlamıştı. Yolun aplikasyonunu, nivalmanını yaptık. Şev kazıklarını çaktık, müteahhidi işe başlattık. Kısa sürede 50 kilometrelik yolun tamamında çalışma başladı.

Kadirli Köprü İnşaatı - 1957

Bu şekilde çalışırken 14 Mayıs seçimleri yapıldı. DP seçimi kazandı. Yeni hükümet kurulmasından 15-20 gün sonra merkezden bir mektup aldım. Mektupta müteahhidin sözleşmesinin feshedildiği yazıyordu. Beynimden vurulmuşu döndüm. Zira normalde böyle bir karar için kontrol mühendisinin şikâyeti olması gerekiyordu. Böyle bir şikâyetim olmadığı gibi müteahhide iş vermekte zorlanıyorduk. Hemen Galip Bey'e koştum. Benim hakkımda yanlış düşünmemesini rica ettim. Galip Bey bu işin arkasında particilik olduğunu belirterek "Konu seni de beni de aşar." sözleriyle beni teselli etti. Özellikle şantiyede çalışan 600 işçinin işsiz kalmasına çok üzüldüm.

Kartal köyündeki şantiyede tek başıma kalmıştım. Bir süre sonra bilirkişi olduklarını söyleyen bir hey'et geldi. Kendilerine ilgili dökümanları gösterdim. Bir süre sonra yine bilirkişi olduklarını söyleyen bir başka hey'et geldi. Elimdeki hesap detaylarını istediler. "Mahkeme kararı olmadan vermem." dedim. Onlarda gittiler.

Bir süre sonra Mahkemeden müteahhidin beni bilirkişi olarak teklif ettiğini bildiren bir yazı aldım. Şaşırdım.

Bu yazı ile birlikte Ankara'ya gittim. Tevfik Bey'e mahkeme yazısını gösterdim. Ne yapmam gerektiğini sordum. Bana "15 yıldır müteahhitlik-İdare ilişkileri içindeyim, böyle bir şeyi ne yaşadım, ne duydum." dedi ve müteahhidin bu güveninin övünülecek bir konu olduğunu belirterek "Bilirkişiliği kabul et, ben gereğini Genel Müdürlükle görüşürüm" dedi.

Bu görüşme sonrası Eskişehir'e dönünce mahkemeye gittim. Yemin ettirdiler. Bu anlaşmazlığın bilirkişisi oldum.

Devlet, müteahhit ilişkileri ile ilgili olarak biz-

leri yetiştiren, eğiten, sorumluluk anlayışında müsamahasız kişiliği yanında büyük bir espri yeteneğine sahip Tevfik Bey'i okuyucularıma yakından tanıtmak isterim.

Hatıralarımı anlattığım dönemde Ankara-Konya yolu yapılıyordu. Bu projenin kontrol mühendisi benden bir kaç sene büyük sınıftardan çok sevdiğimiz, neşeli İbrahim Konnolu arkadaşımı idi.

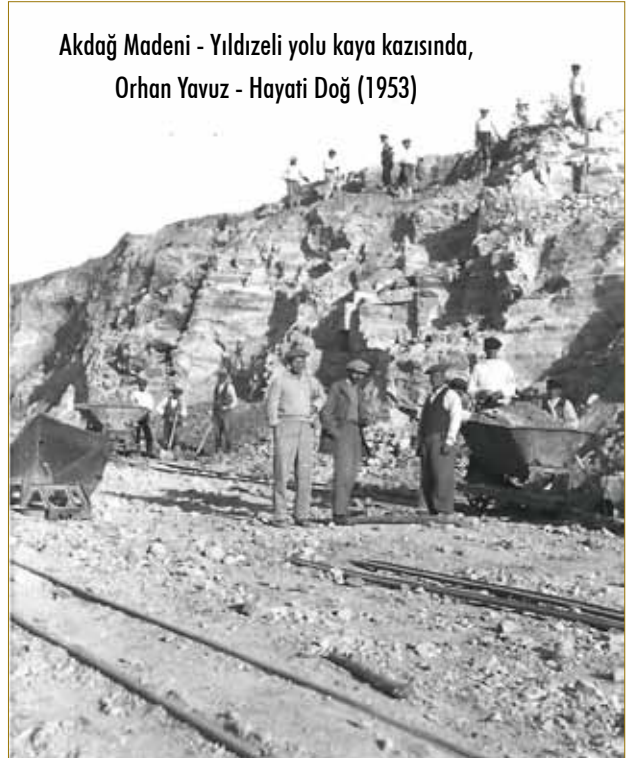
Kontrol mühendisleri olarak her ayın başında hakediş raporları ile Ankara'ya gelerek Tevfik Bey'in incelemesine sunardık. Tevfik Bey dikkatle inceler eksik bulduklarını tamamlattırırdı.

Hakediş işlerinde İbrahim'in durumu feci idi. Tevfik Bey eksikleri İbrahim'e söyler, İbrahim arabaya atlar, 100 km uzaklıktaki şantiyeye gider, ancak telaştan tamamlanması gereken eksikliğini yolda unuttur başka bir evrak getirir, bu şekilde doğru evrak bulununcaya kadar 2-3 defa şantiyeye gidip gelirdi.

İbrahim'i seven argolu konuşmasına alıştığımız Tevfik Bey bu gidiş gelişlere canı sıkılmış olacak ki, Bir gün;

"ulan İbrahim g...n vücuduna yapışık olmasa, g...ü oturduğun yerde bırakıp gideceksin." dedi. Tevfik Bey'in bu hoşgörüsü bizlerde unutulmaz bir hatıra bıraktı. Mekânı cennet olsun.

Akdağ Madeni - Yıldızeli yolu kaya kazısında, Orhan Yavuz - Hayati Doğ (1953)

Kısa süre içinde kesin hesabı tamamlayarak mahkemeye teslim ettim.

Bu bekleme döneminde alt yapısı tamamlanmış yol platformlarında diz boyu otlar yetişmişti. Bir gün bir işi için Kütahya'ya giden yol hocamız rahmetli Prof. Dr. Faruk Umar Kartal köyündeki şantiyeye uğradı. Çok sevindik. Bu ziyarette çekilmiş yardım-cım Y. Müh. Besim Günbay'ın da bulunduğu resim eklidir.

Hocamıza yolu gezdirdik. Başımıza gelenleri anlattık. Muzip ve esprili bir kişiliği olan hocamız yolda yetişmiş diz boyu otları görünce "Orhan böyle bir yol olduğunu bilseydim yanıma çiftemi alır senin yolda tavşan avlardım." dedi ve latife ile ağlanacak bu halimize rağmen bizleri güldürdü.

– *Anlattıklarınızdan 600 işçinin işsiz kalmasına neden oluşturan sosyal görüş ayrılıkları dikkatimi çekti. Üzülüm. Devlet hizmetinizde bu gibi olayların tekrür etmemiş olmasını dileyerek söyleşimize devam edelim.*

– Öncelikle, sizi rahatlatmak için böyle bir haksız fesih olayına ne karayollarında ne de müteahhitlik dönemimde rastlamadığımı belirtmek isterim.

Eskişehir-Kütahya yolunun tesbit raporunu mahkemeye verdikten sonra beni Akdağmadeni-Yıldızeli yolu kontrol mühendisliğine tayin ettiler.

Bu projenin o tarihlerde karayollarının müteahhit eliyle yaptırdığı en büyük yol inşaatı olduğu söyleniyordu. Proje yol uzunluğu 80 km idi. Yolun yarısı düz bir ovada diğer yarısı "Yiğitler Maşadı"adıyla anılan oldukça sarp bir dağdan oluşuyordu.

İşin müteahhidi "Garanti İnşaat" şirketi idi. Sonradan şantiyeyi ziyaret ettiklerinde tanıdığım bu şirketin kurucuları, Tarık Koyutürk, Suat Kadri Erim gibi Amerika'da eğitim görmüş, şark demiryollarını yapmış mühendisler, Cabir Selek gibi bankacıları. Şantiye şefi Amerika'da eğitim görmüş, Amerika şantiyelerinde çalışmış, eşsiz bir kişilik sahibi Haya-ti Doğ'du. Doğ'un ailesi de sanırım Garanti ortakları arasındaydı.

Ekibimle yolun doğu ucu olan Yıldızeli'ne vardığımızda garanti iş makinalarını getirmiş bizleri bekliyordu. O günlerdeki Amerikalı uzmanların görüşü doğrultusunda bizler bütün arazi ölçümlerini yapmak, san'at yapı projelerini hazırlamak, iş

Kayseri Şeker Fabrikası Müdürlük Binası (1954)

programını aksatmadan bu işleri yerine getirmekle yükümlüydük.

Günümüzün uygulamasına göre bizler proje firması görevini üstlenmiştik. Gün geçirmeden işe koyulduk. Arazi ekibi zayıftı. Aplikasyonda kurbları çevirmekte, nivelmanda zorlanan arazi ekibinin başına geçmek zorunda kaldım. 15 gün süre içinde ekibi yetiştirdim. Söyleşimizin bu noktasında Afyonlu merhum hemşehrimiz Selahattin Özdeğirmenci'den bahsetmek isterim.

Selahattin, yaşıttım Nurettin'in kardeşi idi. Bizlerden küçüktü. Nurettin, Selahattin'i bana göndermiş. İşin başında Yıldızeli'ne geldi. Çok zeki bir genç olduğunu gördüm ve arazi ekbinde görev verdim. Elemanlarımı eğitmek konusundaki çabalarım sonucu diğer elemanlar yanında Selahattin de kısa zamanda arazi ölçüm işlerini öğrendi. Bir mühendisi aratmayacak düzeyde ekip şefi oldu. İş sonuna kadar birlikte çalıştık. Bu bilgi birikimi ile iş sonunda firmasını kurdu. Ancak bir iş kazası sonucu maalesef Selahattin'i erken yitirdik. Mekânı cennet olsun.

Bu gayretler sonucu Yıldızeli'ne gelişimizden 10 gün sonra makinalara iş verebildik.

Bir süre sonra şantiyeye İTÜ'den bir grup öğrenci geldi. Gelen öğrencilerin isimlerinden hatırımda kalanlardan Orhan Batı, İzzettin Silier, Hikmet Ataman, Yüksel Türel, Mükerrerem Gürlek, Cevdet İnkaya, Turan Kemaloğlu'nu sayabilirim.

Bu grup işlerimi büyük ölçüde kolaylaştırdılar. Staj deyip seyirci kalmadılar. Sorumluluk üstlendiler. İTÜ'den mezuniyetleri sonrası aralarında bazılarının üst düzey bürokrat, milletvekili olduğunu gözlemledim. İş hayatına atılanlar, alanlarında büyük başarılarla ulaştı.

Bu değerli İTÜ'lülerin aramızdan ayrılanlarına

rahmetler diler, çalışmalarını sürdürenlere en iyi dileklerini sunarım.

Şüphesiz sorumluluk üstlenen İTÜ'lü stajyerleri hatırlatamayan, sorumluluk üstlenemeyen stajyer öğrencilere de rastlıyorduk.

Bir gün elinde valizi ve kemani olan bir stajyer geldi. Kendisini ilginç buldum. Konuştuk. Hayattaki amacını sordum. "Efendim hayatımın amacı bitmemiş senfoniye bitirmek." dedi. Ben de "Eyvah." dedim.

Yıldız Üniversitesindenmiş. Bizim İTÜ'lülerin arasına koysam çocuğu hastahanelik yaparlar diye düşündüm. Onu İbrahimağa Köprüsü şantiyesinde bir çadıra yerleştirdim.

Bu köprüde değerli olgun ustalar vardı. Gencin durumunu anlattım. "Kendisine mühendis bey deyin, gerekli olmasa da arada sırada bir şeyler danışın, saygıda kusur etmeyin." dedim. "Tamam." dediler. Bende ara sıra yolumun üstündeki çadırına uğrayarak durumunu gözden geçiriyordum.

Bir uğradığımda "Bitmemiş senfoni çalışmaları nasıl gidiyor." dedim. Genç "Efendim, bütün gün çalışanların, gece de motopompların gürültüsünden kemanımın sesini bile duyamıyorum." dedi. "Söyleseydin seni sakın bir yere alırdım." deyince genç "Efendim size müşekkirim. 24 saat çalışan insanların arasında ben kemanımdan utandım. Senfoni merakımdan vazgeçtim. Kemanımı da satacağım." dedi.

Sonuçtan mutlu oldum. Bir kaç gün sonra staj belgesini imzalatarak şantiyeden ayrıldı. İnşallah iyileşmesi devam etmiştir.

– Anlatımınızdan zorlu bir arazi yapısında yol yapmaya çalıştığınız anlaşılıyor. Müteahhidin o günün şartlarında uyguladığı yapım organizasyonu ile ilgili bilgiler verebilir misiniz?

– İşin ovada olan 40 kilometrelik bölümünde sorun yoktu. Bu bölümü scraperler yan ariyetle mevsim sonunda tamamladılar.

Dağlık bölüme gelince müteahhidin hazırlık

Karayolları İnşaat Dairesi Başkanı Necati Mudok Akdağ şantiyesinde Orhan Yavuz ve Hayati Doğ ile birlikte (1952)

döneminden bahsetmeliyim. Yazımda Garanti İnşaat kurucularının şark demiryolları yapımından geldiklerini belirtmişim. Projenin dağlık bölgesinde demiryolu yapımında uyguladıkları organizasyonu uyguladılar. Bu uygulama için demiryollarında çalışmış deneyimli taşeronları kullandılar.

Daha işin başında Yiğitler Maşadı'nda bir atlıya ve arkasında yaya yürüyen adamına rastladım. Parlak çizmeleri, dürbünü, yan tarafa asılmış çiftesi, siyah gözlüğü, kovboy şapkası, özenli kıyafeti olan bu yolcu ve adamını Don Kişot'a benzettim. Gülmeden yapamadım. Durdurarak "Yolcu gel şuraya oturalım, konuşalım." dedim. Atlı ile bir gölgeye oturduk.

Ben kendisinin maden aradığını sanmıştım. "Ne için buradasın ?" Diye sorunca "Bu yolu yapacağız." dedi. Sohbet uzayınca adamın bizim yolun bu kesimdeki san'at yapılarının kum, çakıl vb. malzemelerin ihzaratını yapacak taşeron olduğunu, senelerce şark demiryollarında bu işi yaptığını öğrendim.

Kendisine; "Ne zaman işe başlayacaksın?" dedim. "Onbeş gün içinde." dedi. "Nasıl olur daha servis yolu yok." dedim. "Servis yoluna gerek yok, biz taşımamızı merkeple yaparız." dedi.

Hakikaten bir kaç gün sonra şantiyeye iki yanında kapaklı ahşap kutuları bulunan 50 kadar merkep geldi. Kum-çakıl taşımaya başladılar.

Bundan sonra demiryollarında çalışmış diğer taşeronlar geldi. Dizel motorla çalışan un değirmenlerini, ekme fırını kurdular. Ekme pişirmeye başladılar. Bu hazırlıklar bitince çadırlar, raylar, vagonetler, yemek kazanları, kazma-kürekler geldi. İşçi hazırlıkları bittikten sonra alay alay işçiler gelmeye başladı.

Bu arada yine demiryollarında pişmiş eşsiz şantiye mühendisi Şükrü Arıca ağabeyden bahsetmek isterim.

Arıca, elli yaşlarında, sağlığına düşkün, yeme-

ğine özen gösteren, çalışkan bir ağabeyimizdi. Kendisi yolun arızalı 40 kilometrelik bölümünün kazı ve san'at yapılarının taşeronu idi. Mustafa Görgün isminde bir aşiret reisi olan ortağı vardı.

Arıca, işin mühendisliğini, yönetimini ve maliyet kontrolünü, Görgün, ise insan kaynağının sağlanmasını üstlenmişti. İşçilerden hasta olanları da okuyarak üfleterek arasına aspirin de vererek tedavileri (!) Mustafa Görgün'ün görevleri arasındaydı.

Arıca her yarma için kazıdan önce klas'ı (toprak, küskü, kaya yüzdeleri) tahmin eder, çalışacak işçi/gün, kullanılacak dinamit vb. giderleri hesaplar, benim görüşümü almaya gelirdi. Ben de "Klas tahminini şimdiden benim önüme getirme, tahminini isabetli yapmak istiyorsan en düşük yüzdeleri düşün, fazlası olursa kâra yazarsın." der Şükrü ağabeyi hoşnut etmeye çalışırdım.

Arıca'nın yemeğine özen gösterdiğini belirtmiştim. Birgün yarmalara klas vermek için yola çıktık. Öğle vakti olmuştu. Arıca yolumuzun üzerindeki bir köyden geçerken bana "Şu köyde iki lokma bir şeyler yiyelim." dedi. "Pekâlâ." dedim.

Köyde muhtar karşıladı. Yemeğe katılmamızı rica etti. Arıca "İşimiz çok bir çayınızı içip gideceğiz" dedi. Muhtar, "Olmaz bir şeyler ikram etmeden bırakmam." dedi.

Arıca, "Madem ısrar ediyorsun kadınlara fazla değil bir kaç saç yufkası (şepit) yaptır." dedikten sonra "Tereyağınız var mı?" diye sordu. Muhtar "en iyisinden." dedi. "Ondan da biraz sofrada olsun." dileğini belirtti ve "Sizde bulunmaz ama sorayım, balınız var mı?" Muhtar, aman beyim balımız ayı balıdır. Dağdan yeni indirdik." dedi. Arıca "Aferin muhtar." dedi.

Arıca, "Öyleyse bize ve şöförlerle bol yağlı ikişer yumurta kırın, yanına tulum peyniri de koyun." dedi. Muhtar, "Başüstüne beyim." dedi. Arıca, ilave etti. "Bak muhtar köyünüze koskoca kontrol mühendisi gelmiş. Benim saydığım ıvır zıvırlarla dolu sofrayı süslemeniz lazım." dedi. Muhtar, "Nasıl süsleyelim beyim." diye sorunca Arıca, "şu gezinen g..ü boklu tavuklardan iki tanesini marifetli bacılarımız biz gelinceye kadar pişirsinler. Bu tavuklar sofrayı süsler." diyerek siparişi tamamladı.

Arıca, muhtarın köy evine davet ederek hazırlıklarının tamamlanmasına kadar sohbet etmek teklifine olanak vermeden "Biz şimdi karşıdaki yarmaya gi-

diyoruz. Bir saati kalmaz geri döner sofranıza otururuz." diyerek konuşmayı noktaladı.

Dönüşümüzde yemeklerimizi yedik. Arıca, yanında getirdiği bir hediye paketi yanında çocuklara harçlık dağıtarak köyden ayrıldık.

Bu hatıramı yol üstündeki yerleşim yerlerinde yaşayan insanlarla kurduğumuz samimi ilişkileri anlatmak amacıyla okuyucularıyla paylaşıyorum.

Saniyorum ki; Şark Demiryollarından sonra yokluk içinde yapılan son yol inşaatı Akdağmadeni-Yıldızeli yolu oldu.

Bu koşullarda çalışırken mevsim sonu yaklaştı. Her yıl olduğu gibi Kasım ayı başında kar serpintisi belirince yükseklerdeki şantiyeler çadırlarını toplamaya işçiler gurup gurup köyelerine dönmeye başladılar.

Kasım sonu yaklaştığında şantiye şefi Hayati Bey'de vedalaşmak için geldi. Aralık başında şantiyede müteahhitlik kesiminden anbar memuru, kontrol teşkilatından benimle beraber bir aşçı ve Akdağmadenli emekli posta müdürü Rasim Bey dışında kimse kalmamıştı.

Hatıralarımı kapsayan yıllarda mevsim şartları gereği şantiyeler kapanırken, şantiyede kalanlar ve ailesinin yanına gidenler arasında duygusal vedalaşmalar yaşanırdı.

Söyleşimin bir bölümünde hemşehrim Selahattin Özdeğirmenci'den bahsetmiştim. Şantiyede Garantî İnşaatın ustabaşısı olan Emrullah isminde bir hemşehrimiz daha vardı. Emrullah'tan da bahsetmiydim.

Emrullah san'at okulu mezunu, bilgi ve yöneticiliği ile kendisini bütün çevresine kabul ettirmiş, yüz ağartıcı bir hemşehrimizdi. Amerika'da şantiyeler yönetmiş, şantiye şefi Hayati Doğ Emrullah için "Amerikada dahi ender rastlanır bir ustabaşı." derdi.

Şantiyeden ayrılanlar benimle vedalaşırken Selahattin ve Emrullah da geldiler. Vedalaşanlar gittikten sonra "Efendim izin verirseniz bizde sizinle beraber şantiyede kalmak istiyoruz." dediler. "Siz beni merak etmeyin. Kış boyuncada yapacaklarım var." diyerek teşekkürle hemşehrilerimi uğurladım.

1963 yılına geldiğimizde İNTES başkanı kimliğimle inşaat işçileri Sendikası 2. Başkanı olmuş Emrullah'la Toplu İş müzakerelerinde karşı karşıya gelecektik. Söyleşimde bu ilginç karşılaşmaya ayrıca yer vereceğim.

Şantiyede yalnız kaldıktan sonra önümüzdeki yılda gerekli olacak san'at yapılarının projeleri ile uğraşırken diğer taraftan şantiye şefi Hayati Bey'in bana bıraktığı "Engineering News Record" (ENR) dergilerini incelemeye başladım.

İncelemelerimde bu derginin Amerika'da 1882 yılında yayına başladığını öğrendim. Ülkemizin böyle bir dergiye sahip olmakta çok gecikmiş olduğunu düşündüm.

Dergide dikkatimi çeken diğer bir konu inşaat maliyetlerindeki değişimi haber veren ENR İndeksi oldu. Bu endeksin Newyork borsasındaki değer değişimlerin bilgi kaynağı olması çok ilgimi çekti.

Ülkemizde böyle bir index kuramaz mıydık? sorusunu araştırınca sabit değerli döviz, faiz, inşaat malzemeleri rayiç cetveli karşısında ENR indeksi benzeri bir index yaratmanın imkânsız olduğuna karar vermekle beraber dünya altın fiyat değişimlerine sığınarak bir index yaratmanın mümkün olabileceği sonucuna vardım.

Bu incelemelerimle TMH mühendislik dergisinin ana planlamasında karşılaştığım önemli sorunları çözümlenmeye başlamıştım. Bu uğraşlarla kışı geçirdik. Mart ayında Hayati Bey geldi. Dergi konusundaki uğraşlarımı anlattım. ENR ile yazışmalarında yardım istedim. "Memnuniyetle" dedi.

ENR ile yazışmaya başladık. ENR yetkilileri index ile ilgili sorduğumuz sorular yanında yayın programı, planlanması, istihbarat vb. gibi diğer bütün sorularımıza yanıtlarını gönderdiler. Alabildiğimiz bu bilgiler önümü aydınlattı.

1953 yılı sonuna geldiğimizde bir mühendislik dergisinin yayın teknolojisi ve planlanması ile ilgili pek çok bilgiye sahip olmuştum. Ayrıca yayınlamaya başlayabilirsem, isminin "Türkiye Mühendislik Haberleri" olmasına karar vermiştim.

– *Sayın Yavuz okuduğum özet özgeçmişinizde benim en çok ilgimi çeken konu "Türkiye Mühendislik Haberleri" (TMH) dergisi girişimiz idi.*

Söyleşimizde bu konunun detayına girmeden size soru sormama izin vermenizi rica ediyorum.

– Sayın Özpınar TMH ile ilgili hazırlık çalışmalarına bu noktada son

veriyorum. Uzun sürmeyecek açıklamalarım sonrası tekrar TMH konusuna değineceğim. Sorunuza unutmayın.

Mart ayında 1952 yılı çalışmalarımız başladı. Bu yıl sonunda yolun kayalık bölümünü tamamlamamız yıl sonunda yolu trafiğe açmamız gerekiyordu. Bu amacı gerçekleştirmek için şantiye şefi Şükrü Arıca Bey'i biraz sıkıştırıyordum.

Şantiyede yeni durumda bir kaç adet Schram marka güçlü kompresörler vardı. Şükrü Bey bu kompresörleri çalıştırmıyor, dinamit deliklerini el tokmağı ile açıyordu.

Şükrü Bey'e; "Muhterem meslekdaşım inşaat süremiz çok kısıtlı ne olur kaya kazma işine şu kompresörleri de dahil et." şeklinde bir kaç defa uyarıda bulunmam sonrası "Orhan Bey bu iş maliyetle ilgilidir. İki işçi el ile günde m delik açıyorlar. İki işçinin gideri 90 kuruştur." Kompresörün kira, mazot, su gideri yanında ilk çalışmada kullanacağımız fişek, makinist ve tabanca giderlerini toplarsam elle açılan deliğin maliyetini üç, beş kat aşıyor. Ne olur bana bu konuda ısrar etme. Gerekirse matkapçıları yeteri kadar arttırabiliriz." dedi. Hakikaten işi mevsim sonunda ve zamanında bitirdi.

Bu açıklama ile ellili yılların başında işçi yevmiyesinin 45 kuruş olduğunu öğrenmiş ve hatırlamış olmak yanında 4.50 TL/m3 kaya kazısı fiyatından para kazanmanın ne ölçüde güç olduğunu anlamış oluyoruz.

Bu şekilde çalışmaya devam ederken maalesef Temmuz ayı başında babamı kaybettim. Şantiye sorumluluğu baskısından bir süre uzaklaşmak amacıyla askerliğimi yapmaya karar verdim. Zira askerlik hizmetimi yapmakta oldukça gecikmiştim.

İsmini hatırlayamadığım Afyon Askerlik Şubesi Başkanından her yıl askerlik görevimdeki gecikme-

mi hatırlatan çok şefkatli yazılar alıyordum. İşlerin programında yürümesinden güç alarak askere gitmeye ve Sayın Başkanı memnun etmeye karar verdim.

1952 Ekim ayında askere gittim. Gelibolu İstihkam Taburunda Yd. Subay olarak görevimi yaparken tabur komutanıma benimle ilgili olarak Karayolları Genel Müdürlüğüne tayin emrinin geldiği bana bildirildi. Değerli komutanlarım ve askerlik arkadaşlarımla vedalaşıp askerlik için bıraktığım Akdağmadeni şantiyesine Temmuz ayında geri döndüm.

Eylül ayında yolda stabilize kaplama işleri başladı. Mevsim sonunda yol trafiğe açılacak duruma geldi. Bu arada yolun kesin hesap çalışmalarında epeyce ilerlemiştim. Ancak bu işi tek başıma tamamlayamayacağımdan evraklarla birlikte Kayseri Bölge Müdürlüğüne gittim. Kesin hesapları Kayseri’de tamamladım.

MEMURLUĞU : 1. D.Ş. 1.
KAYIT No. : 31447
DOSYA No. : 829
EKİ

T. C.
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI
KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İdarî İşler... DAİRESİ BAŞKANLIĞI

4118/1954
ANKARA

TAKDİR NANE
=====
Y. Mühendis Orhan Yavuz
Yollar 6. Bölge Müdürlüğünde
Kayseri

ÖZETİ:

Çok müşkül şartlar altında Akdağmadeni - Yıldızeli yolu inşaatının tamamlanmasında üstün başarınız görüldüğünden bir takdirname ile taltifiniz uygun görülmüştür.

Bundan böyle görevinizde başarılarınızın devamını dilerim.

Umum Müdür
Orhan Yavuz

Orhan Yavuz'a verilen takdirname.

Bu arada Ocak 1954 ayı sonunda yolun kabul işlemleri tamamlandı. Trafiğe geçit verildi.

Yol inşaatını keşif bedeli içinde ve süre uzatımı almadan zamanında bitirmiştik. Bu sonuç genel müdürlükte şimdiye kadar rastlanmamış olağanüstü bir durum olarak değerlendirildi ve bana aşağıdaki belge verildi.

Kıvanç duyduğum bu belgeyi aldıktan sonra TMH ile ilgili tutkumu gerçekleştirmek amacıyla Karayolları görevimden ayrıldım.

Bu belgenin şüphesiz ki pek çok ortağı vardır. Ortaklardan sağ olanlarına teşekkürlerimi sunarım. Aramızdan ayrılanlara rahmetler dilerim.

Sayın Özpınar söyleşimizde sizden TMH ile ilgili sorunuzun ertelenmesini rica etmiştim. Şimdi bu

konudaki sorunuzu bekliyorum.

– *Sayın Yavuz bir yayın organı yaratmak girişimi başta finans olmak üzere çok yönlü bilgi birikimi gereksinimi yanında önemli rizikleri bünyesinde taşır. Siz bir devlet memurunun maddi imkanları çerçevesinde özellikle girişimin maddi kaynak sorununu nasıl çözdünüz ?*

Sorunuzda ve duyduğunuz endişede haklısınız. Zira rahmetli babamın uzun süren rahatsızlığı nedeniyle elimde bir kuruş dahi tasarrufum yoktu.

Paraya ihtiyaç duyulması halinde ihtiyacını bildirene sorgusuz sualsiz imkânını son kuruşuna kadar tahsis etmekle yükümlü bir arkadaş gurubum vardı. Onlara güveniyordum. Derginin basım giderlerine gelince Apa Ofset’in sahibi Ferit Apa bir arkadaşımın amcası idi. Ferit Bey’e gittim. Derdimi anlattım. Dergi hazırlığı için yaptığım çalışmalarla ilgili bilgi verdim.

Ferit Bey, “Oğlum sen dergi planlamasında profesyonel olmuştun. Dergi için çok değerli ve el atılmamış bir alan seçmişsin. Derginin ilk üç sayısına kadar baskı için senden hiçbir şey beklemiyorum. İlk üç sayı sonrası göreceksin benim yardıma gerek kalmayacak.” dedi. Beni yüreklendirdi. Kendisine teşekkür ettim. Bu vesile ile Ferit Bey’e rahmetler diliyorum.

Ofis açmaya sıra geldi. Bu konuda gerekli ihtiyacımı sağlamaları için aziz arkadaşlarıma haber gönderdim. Günümüze kadar hepsi hakkın rahmetine kavuşmuş arkadaşlarım ihtiyacımı fazlasıyla sağladılar. Mekânları cennet olsun.

Memnuniyetle belirtmeliyim ki Ferit Bey’in öngörüsü doğru çıktı. Derginin üçüncü sayısında bütün bankalar, meraklı meslekdaşlar dergiye abone olmuş, abone sayısı bine ulaşmış, ilanlar artmış, girişimim kâra dahi geçmiş, bana maddi yükü kalmamıştı.

Sayın Özpınar bu açıklamalarımla “maddi kaynak sorununu nasıl çözdünüz?” şeklindeki sorunuzu yanıtlamış oluyorum.

– *Anlattıklarınızdan örneği ender bir yayın girişiminde bulunduğunuz anlaşılıyor. Bu girişimin gelecekteki durumu, ömür süresi hakkında bilgi verebilir misiniz ?*

– Yukarıda açıkladığım gibi girişimim başarılı olmuştur. Kurduğum TMH dergisi Günümüze kadar 64 yıllık sürede “İnşaat Mühendisleri Odası yayın organı” olarak yayınına devam etmektedir. Ancak editörlük dönemim ve sonrası yaşadığım bazı sorunlarla ilgili bilgi vermek isterim.

İlk sayı çıkmadan önce mesleğimin mümtaz ve tanınmış isimleri arasında bulunan Hüsamettin Güz, Dumrul Apak, Halim Ağaoğlu, Adnan Çavlı arkadaşlarımın katılımıyla bir yayın komitesi kurduk. Yazı yazabileceğini bildiğimiz meslektaşlardan konu belirterek yazı istedik. ENR endeksi yerini tutacak olan “Altın fiyatları” sayfasının gerçekleştirilmesini telif ücreti ödemek kaydıyla bu konuda uzman bir arkadaşına verdik.

Uzatmayalım, 1955 Yılı Nisan ayında TMH dergisinin ilk sayısı çıktı. Ümit etmediğim ilgi ile karşılandı. O tarihlerde döviz kurları sabit, inşaat ana girdileri devlet tekelinde ve fiyatları sabit, faiz sabit; özel sektör mamulleri fiyat kontrol sisteminin baskısında, yokluk ve baskının olduğu bir ekonomide tabii ki göreceli olarak enflasyonda sıfır.

Bu durumda bir kıyaslama yapabilmek ve sabit fiyatlarla tahhütlere girmiş meslektaşlarımızı uyarmak için bu baskılardan etkilenmeyen altın fiyatlarının seyrine dergide sayfa ayırdım. Bu sayfanın yazımı okurların hatta bankaların ilgisini çekti. Ancak politik hayata özenen bir kısım meslektaşlarda mırıldanmalar yarattı.

Ayrıca ülkemizde üretilen demir ve çimento miktarları yanında ihalesi yapılmış devlet yatırımları için duyulacak demir ve çimento gereksinimi konusunda kapsamlı bir çalışma yaptık. Bu çalışma bu sektörlerde üretim artırılmaz ise ihalesi yapılmış işlerin tamamlanmasının 4-5 yıl süreceği sonucunu vurguladı.

Yayınlarımızda tehlikeli bölgelere girdiğimiz farkında olmadan, müteahhitlik işlerimizde devam ediyorduk. İşveren idarelerle ilişkilerimizde - bir kısım kişilerle sınırlı olarak- sorunlar yaşamaya, basın hayatının güçlüklerini anlamaya başladık.

Memnuniyetle belirtmeliyim ki Bayındırlık politikasını uygulamayı üstlenmiş üst düzey görevliler duyarlılıklarıyla dergiyi destekliyorlardı. Kadrolarına dergi için yazılar yazdırıyorlar, ilan veriyorlardı. Derginin kapak sayfası için kuşe kağıda bulamıyorduk. Bir sayısında kapak için adi kağıt kullandık.

Derginin yayınlandığı hafta Bayındırlık Bakanlığında büromuza iki top kuşe kağıdı geldi. Halen dahi kimin emri ile gönderildiğini bilmiyorum.

Bu arada ENR’ye dergimizin ilk sayısını göndererek düşüncelerini öğrenmek istedik ve Cost Index formülünü verip veremeyeceklerini sorduk.

Dergilerinde “Turkish ENR” başlığı altında dergimizi övücü bir yazı yer aldı. Index formülün ana ilkelerini gönderdiler. Indexle ilgili detaylı bilgilerin verilemeyeceğini bildirdiler. Bizde bu konuyu yanlış yaptığımızı düşünmeden haber olarak yayınladık.

ENR Endeksi kuracağımızı açıkladık. Bu konuda bir kısım çevrelerin hoşuna gitmedi. Bu ve benzeri olaylar beni bir kısım odakların hedefi durumuna getirdi. Yayın hayatının gerçeklerinden habersiz değişik bir ortamın aktörü durumuna düştüğümü anladım.

Bu arada derginin getirisi müteahhitlik getirisinin üzerine çıkmıştı. İlkelerimin muhafaza edilmesi halinde basın ve müteahhitlik konularındaki iki işin birlikte yürümeyeceğini düşünmeye başladım.

O sıralarda inşaat mühendisleri odası yönetim kurulunda bulunuyordum. Üye arkadaşlar derginin odaya devri için devamlı ricada bulunuyorlardı. Bu isteklerini bir toplantıda yinelediler satış şartlarını sordular.

Üyelere dergiyi “satmam” ancak “bağışlarım” dedim “Kurucusu: Orhan Yavuz” yazılmak ve oda bu yayını devam ettiremezse isim hakkının tarafıma geçeceği kaydına bağlı olarak bağış yapabileceğimi bildirdim.

Oda yönetim kurulu şartlarımı kabul etti. Bir protokolle yayın hakkını, aboneleri, değerli bir arşivi “İnşaat Mühendisleri Odası”na bağışladım.

Ancak derginin işlerime olumsuz etkisi bu özverili davranışıma rağmen bitmedi. Bazı orta sınıf bürokrat meslektaşların hedefi olmuştuk. Hiç neden yokken bir kısım taahhütlerim tasfiyeye uğradı. Güç günler yaşadım. Yine de dergiyi kurmuş ve bu deneyimi yaşamış olmaktan pişman değilim.

Günümüzde “Türkiye Mühendislik Haberleri” dergisi “Kurucusu Orhan Yavuz” olarak yayın hayatına devam ediyor. Yetmişli yıllarda oda yönetiminde bulunan ideolojik görüşlere sahip bir grup meslektaşlar bu defa beni sermayedar sınıfına sokarak dergiden ismimi sildiler. Seksen sonrası iş başına gelen kadirbilir yöneticiler ziyaretime gelerek gönlümü

aldılar. İsmim yine yerini aldı. Dergi güçlü programı ile ülkemizin en uzun ömürlü aylık dergisi olarak yayın hayatına devam ediyor. Şüphesiz ki mutluluk duyuyorum.

– *Sayın Yavuz mesleğiniz mühendislik olmasına rağmen söyleşimiz dergi konusu üzerinde yoğunlaştı. Biraz da mesleğinizle ilgili konulara gelebilir misiniz ?*

– Doğru söylüyorsunuz. Hobi anlamında ele aldığım dergi işi maalesef, mesleğimin önüne geçmiş gibi görülmekte inşaat müteahhitliği alanında da çalışmalarımızı ihmal etmedik.

Bu arada Kayseri Şeker Fabrikası inşaatı başlamak üzereydi. İnşaat işçilik esasına göre yapılacaktı. Bütün malzemeyi idare vereceği için bu iş sermayesi olmayan bizlere pek uygundu.

Bir arkadaşımın ortak olarak teklifimizi verdik. Fabrikanın mühendisliğe gerek duyulan iş kısımlarını bize verdiler.

Nisan ayında işin başlaması ile birlikte çiftçiler pancar ekimine girmişlerdi. Fabrikanın Ekim ayında üretime geçmesi gerekiyordu.

Sıva işçiliğinin 105 kuruş/m² diğer işlerin de benzer fiyatlarda olması yanında iş süresinin kısalığının yarattığı maliyet artışı bizlere iş sonunda mühendis aylığı kadar dahi para kazandırmadı. Üstelik idare bazı haklı taleplerimize de kulaklarını tıkadı.

Ertesi sene Erzincan, Erzurum Şeker Fabrikaları yapılacaktı. Bize davet geldi. Teklif vermedik. Birgün Ulus'ta yürürken Şeker Şirketi İnşaat Müdürü YMM otuzlu yıllar mezunlarından Nüzhet Tüfekçi büyüğümle tanıştım.

Nüzhet Bey, sert mizaçlı bir mühendis olmasına, zaman zaman tartışmamıza rağmen beni severdi.

Bana “Davetimize neden cevap vermediniz.” dedi. Kendisine “Sayın büyüğüm sizin işinizden para kazanamadık, gördüğünüz gibi kışı mecburen Ulus otellerinde geçiriyoruz.” dedim. Israr edince ortaklarımla konuşarak teklif verdik. Teklifimizde anlaşmaya varıldı. Üç ortak 1954-1955 yıllarında iki fab-

rikanın yapımı ile meşgul olduk.

Bu iki şeker fabrikasında bir miktar para kazandık. Bu parayı sermaye yaparak üç ortak bir şirket kurduk. Şirket karayollarının bir kısım köprü inşaatlarını üstlendi. Bu arada Ankara'da mesken inşaatı ve yer karosu imalatı işlerine girdik. Bir atölye kurduk. Köprü işimiz maalesef ki sel felaketi sonrası başarısız oldu. Varlıklarımızın büyük kısmını kaybetmiştik.

Kalan varlıkların sermaye olarak üç mühendisin ihtiyacına yetmeyeceğini düşünerek inşaat şirketimizi tasfiye etmeye, kalan varlığı bölüşerek ortaklığımızı sona erdirmeye karar verdik. Üç ortak ayrı ayrı firmalarımızı kurduk.

1955 yılı sonrası inşaat müteahhitlerinin durumu çok kötüleşti. Devlet yatırımlarının çok azalması yetmiyormuş gibi devletimiz, belediyeler, Eti Ltd., İmar Ltd. vb. gibi kendi inşaat şirketlerini kurmaya başladılar. Devlet tekelinde gerçekleştirilen emanet inşaat işleri uygulaması iyice coştı. Müteahhitlere tabiri caizse sadece tamirat sınıfına giren işler kaldı. İnşaat müteahhitliği mesleğine gerek olup olmadığı tartışılmaya başlandı.

Bu arada ufak tefek inşaat işleri ile meşgul oluyordum. Şartlar çok ağırdı. Enflasyon belimizi büküyordu. Demir ve çimentoyu bulmak meseleydi. Lastik, akü gibi malzemeleri temin etmek, hatta akaryakıt ihtiyacımız için Tuslog vb. gibi Amerikan kuruluşlarıyla yakın ilişkilere girmiş kişilerden yardım bekliyorduk.

Bu şartlar altında yaşayarak 27 Mayıs'a geldik. Taşpınar'ın sayfalarında fazla yer işgal etmemek amacıyla söyleşimin üçüncü bölümüne burada son vermek istiyorum.

Dördüncü bölümde buluşmak ümidiyle Taşpınar dergisi Editörü Sayın Hasan Özpinar'a teşekkür eder, Taşpınar okuyucularına saygılar sunarım.

AFYONKARAHİSAR DOĞUMLU BİR TÜRKOLOG TDK BAŞKANI PROF. DR. GÜRER GÜLSEVİN

Doç. Dr. Mehmet SARI

Derin bir tarihe ve zengin bir edebiyata sahip Karahisar-ı Sahip'te, her türlü bilim ve sanatta büyük şahsiyetler yetişmiştir. Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği bu şahsiyetlerden biri, 1496'da bu topraklarda doğan Mustafa Ahterî Efendi'dir. İyi bir eğitim aldıktan sonra müderris olup Afyonkarahisar'da ve Kütahya'da uzun yıllar hem talebe yetiştiren hem kitap yazan Ahterî, hazırladığı sözlükler sebebiyle «Lügatçi» olarak tanınır. Müderrislik yaptığı Kütahya'da vefat eder ve oraya defnedilir. Ahterî, Afyonkarahisar ile Kütahya arasında bilim elçisi olur.

Babası Kütahyalı, annesi Afyonkarahisarlı olan ve Afyonkarahisar'da doğan TDK Başkanı Prof. Dr. Gürer Gülsevin'i; eğitimci olarak binlerce öğrenci yetiştirmesi, Türkolog olarak onlarca kitap, yüzlerce makale yazması sebebiyle müderris ve lügatçi Ahterî'ye benzetirim. Bunun için bu değerli bilim adamını Afyonkarahisarlılara tanıtmak istedim.

Kütahyalı Şâir Vâiz Firâkî, Müderris Ahterî'ye, önceki görevlerine ilaveten yeni görevler verilmesi üzerine -aruz vezniyle- bir beyit söyler:

“Ahterînin beş iken medresesi on oldu
Tâli'i sâd oluben Ahterî meymûn oldu”

Biz de bir Kütahyalı olarak ve bu beyitten esinlenerek, Prof. Dr. Gürer Gülsevin'in, Türk Dil Kurumu Başkanlığına getirilmesi üzerine -hece ölçüsüne- bir beyit söylemeye çalıştık:

Ey Afyonum, ey Kütahyam gül, sevin;
TDK'ye başkan oldu GÜLSEVİN.

Afyonkarahisar'da doğduğu için Afyonkarahisarlı kabul ettiğimiz, mütevâzı ve mütebessim bir şahsiyet olan Gürer Gülsevin, nereli olduğu sorulduğunda, kimseyi incitmek istemediği için şöyle der-

Gürer GÜLSEVİN-Mehmet SARI (I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, İzmir-Çeşme, 2006)

di: “Annem Afyonlu, fakat babam Kütahyalı. Yani kütüğümüz Kütahya'da. Babam memur olduğu için Afyon'a gelmiş; orada annemle tanışmış; evlenmiş ve üç çocuğu da Afyon'da doğmuş. Kütüğüme bakarsanız Kütahyalıyım demem lazım; ama Kütahya'da hiç oturmam. Diğer taraftan Afyon'da doğmuş olmam dolayısı ile Afyonlu olmuş oluyorum.... Ben aslen Ötükenliyim diyorum soranlara. Neticede hepimiz Orta Asya'dan geldiğimiz için aslen Ötükenliyiz. Doğum yerim Afyon, kütüğüm Kütahya'da. Gidebildiğim en eski yerim dede tarafından Aydın. Aydın'ın Yörüklerindendir.”¹

¹ “Prof. Dr. Gürer Gülsevin'in Özgeçmişi ve Prof. Dr. Ayşe İlker'in Onun Hakkındaki İzlenimleri”, Doç. Dr. Özgür Ay, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or

Gürer Gülsevin, 27 Kasım 1961 tarihinde Afyonkarahisar’da doğdu. Babası Kütahyalı İbrahim Gülsevin, annesi Afyonkarahisarlı Ayten Gülsevin’dir. Annesinin Afyonkarahisarlı olması sebebiyle-annesi Afyonkarahisarlı olan Namık Kemal gibi- biz onu “Afyonkarahisarlı” kabul ediyoruz. Babasından dolayı, Kütahyalıların da “Kütahyalı” kabul etmesi doğal haklarıdır. Ayak bastığı topraklara ve girdiği gönüllere mühür vuran, bundan dolayı da Afyonluların “Afyonlu”, Manisalıların “Manisalı”, Eskişehirliilerin “Eskişehirli” olarak kabul ettikleri Yunus Emre misali...

Ailenin, R. Gülenay (Yalçınkaya) ve R. Gülener’den sonra üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelen Gürer Gülsevin’in doğumundan bir yıl sonra aile Ankara’ya yerleşir. Gürer Gülsevin, ilk, orta, lise ve üniversite eğitimini Ankara’da alır. İlkokulu İskitler Mahallesi’nde Yeni Turan İlkokulu’nda, ortaokulu aynı mahalledeki Evliya Çelebi Ortaokulu’nda, liseyi Ankara Gazi Lisesi’nde okur. 1979-1980 Eğitim öğretim döneminde kaydolduğu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Türk Dili Kürsüsü’nden 1982-1983 eğitim öğretim döneminde mezun olur. Gülsevin, lisans döneminde, Türk Dili’ne önemli hizmetlerde bulunan Hasan Eren, Doğan Aksan, Zeynep Korkmaz, Tuncer Gülensoy, Hamza Zülfikar, Semih Tezcan, Mustafa Canpolat, Ahmet Temir gibi -benim de hocalarım olan- hocalardan aldığı derslerle yetişir. Bu eğitim dönemi ve bu hocalar, bugün Türk Dil Kurumu Başkanı olan Prof. Dr. Gürer Gülsevin için bir şanstır ve Gülsevin bu şans, içindeki ilim aşkı ve disiplinli çalışmasıyla çok iyi değerlendirmiştir.

1983’te İnönü Üniversitesi’nde asistan olarak göreve başlayan Gürer Gülsevin, böylece akademik hayata ilk adımı atmış olur. 1984 yılında askerlik görevini yerine getiren Gülsevin, 1985’te başladığı

Gürer GÜLSEVİN-Zeynep KORKMAZ-Özgür AY (I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, İzmir-Çeşme, 2006)

yüksek lisans öğrenimini 1987’de tamamlar. Aynı yıl doktora eğitimine başlar ve Prof. Dr. Osman Nedim Tuna danışmanlığında, Ahmed-i Dâî’nin *Miftahü’l Cenne* adlı eseri üzerine yaptığı teziyle 1989’da Doktor unvanını alır. Aynı yıl, asistanı bulunduğu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Yrd. Doç. Dr. olarak atanır ve Selma Bekçibaşı ile evlenir. Bu evlilikten 1991’de Gürhan ve 1994’te Oğuzhan adlarında iki oğulları dünyaya gelir. Gülsevin, Prof. Dr. Osman Nedim Tuna’nın emekli olması üzerine çalıştığı bölüme, 1992’de Bölüm Başkanı olarak görevlendirilir.

1993 yılı Gürer Gülsevin’in hayatındaki dönüm noktalarından biridir. Gülsevin, atalarının binlerce yıl öncesi, doğudan batıya başlattıkları akın misali, Malatya’dan batıya akın başlatır ve 1993 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne Yardımcı Doçent olarak geçiş yapar. Atalarımız itibariyle Kütahyalı, lisans eğitimimiz itibariyle DTCF’li olduğumuz Gürer Gülsevin’le yollarımız, yolların kesiştiği şehir Afyonkarahisar’da kesişir. 1994 yılında Ankara’dan AKÜ Fen Edebiyat Fakültesi’nin ve TDE Bölümünün ilk öğretim üyesi -Yrd. Doç. Dr.- olarak göreve başladığımda Gürer Gülsevin ile 25 yıllık dostluğumuzun ve kardeşliğimizin temelleri AKÜ’de atılmış olur.

Gürer Gülsevin Uşak’ta, Dekan Yardımcısı, Bölüm Başkanı olarak çalışır. Girdiği Doçentlik sınavını başarıyla vererek, 20 Ekim 1995 yılında Yeni Türk Dili Anabilim Dalı’nda Doçent olarak atanır.

9 Şubat 2001 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Profesör unvanını alır ve aynı yıl Uşak Fen Edebiyat Fakültesi'ne kurucu dekan olarak atanır. Kendisinden başka tek bir başı ve dikili tek bir taşı bulunmayan Fen Edebiyat Fakültesi'ni kurar; temelini taş, kadrosuna baş, acıkmışlara aş olur.

Uşak'ta 11 yıl görev yapan Prof. Dr. Gürer Gülsevin, 23 Ağustos 2004 tarihinde Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Bölümü'ne Profesör olarak geçiş yapar. Uzun yıllar İzmir'de kendi bölümünde, Aydın'da Adnan Menderes Üniversitesinde ve Manisa'da Celal Bayar Üniversitesi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri yetiştirir. Disiplinli çalışması sonucu onlarca Dr. Öğr. Üyesi, Doçent ve Profesörün yetişmesinde etken olur. Uluslararası ve Ulusal düzeyde sunduğu bildiriler, yazdığı kitap ve makalelerle tanınan Gülsevin, emsalleri arasında haklı olarak önlere yer alır.

Gürer Gülsevin'in, ilkokuldan profesörlüğe kadar geçen hayatında boşa geçen yılı yok gibidir. Mesela, 1979-1980 Eğitim öğretim döneminde başladığı lisans eğitimini 1982-1983 Eğitim öğretim döneminde tamamlar. Mezun olur olmaz 1983'te İnönü Üniversitesi'nde asistan olarak göreve başlar. 1984-1985 yılları arasında askerlik görevini yerine getirir. 1985-1987 yılları arasında yüksek lisans, 1987-1989 yılları arasında doktora eğitimini tamamlar ve 1989'da Yrd. Doç. Dr. olarak atanır. Yani 1979-1989 yılları arasındaki 10 yıla lisans, asistanlık, yüksek lisans, doktora, askerlik ve yardımcı doçentlik sığdırılır. Az kişiye nasip olan bu başarı grafiğinde, Gülsevin'in çalışkanlığı yanında şanslı oluşunun da payı vardır.

Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Bölüm Başkanlığı, Dekan Yardımcılığı, Fakülte Dekanı, Senato Üyeliği, Bilim Kurulu Üyeliği, Dergi Editörlüğü, Yazı Kurulu Üyeliği, Dergi Hakemliği gibi birçok idari ve bilimsel görevleri sonunda 26 Haziran 2018 tarihinde sahasıyla ilgili en yüksek ve en ulvi makam olan Türk Dil Kurumu Başkanlığına getirildi. 25 yıllık bir dost ve kendileri gibi hem Kütahyalı hem Afyonkarahisarlı biri olarak Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Gürer Gülsevin'e sonsuz başarılar diliyorum. Allah, kalemimi ve kelimamı keskin ve etkili eylesin.

Yayınlanan Kitapları

(*Kâmûs-ı Türkî'ye Göre*) *Türkiye Türkçesinde*

Yapım Ekleri ve Kullanılışları: I. Fiilden İsim Yapan Ekler, Malatya 1993 (Selma Gülsevin ile birlikte).

Usuli'nin 120 Manzum Hadis Tercümesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1995.

Uşak İli Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi, 1. baskı Ankara 2004; 2. baskı Ankara 2010.

Türk Dili ve Kompozisyon, Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilim Araştırma Vakfı Yayını, Afyon 2004 (Erdoğan Boz, İrfan Aypay, Mehmet Sarı ile birlikte).

Türkçenin Çağdaş Sorunları, Divan Yayınevi, İstanbul 2006 (Editörlük).

Türk Dili ve Kompozisyon I-II, Tablet Yayınları, Konya 2006 (Doç. Dr. Erdoğan Boz ile birlikte).

Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. baskı Ankara 1997; 2. baskı Ankara 2007.

Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağızları, Özel Kitaplar, İstanbul 2010.

Uluslararası Toplantılarda Sunduğu Bildirilerinden Bazıları

"Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Diller ve Osmanlı'da İki Dillilik", *Doğumunun 400. Yılında Uluslararası Evliya Çelebi Sempozyumu*, Kütahya 23-26 Mart 2011.

"Türk Dünyasında Ortak Kodlama Sistemi (Alfabeti) Hakkında", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 16-18 Aralık 2010.

"Türkiye Türkçesi Ağız Atlaslarında Kullanılacak Ölçütler Hakkında", *3. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, Sakarya 2010.

"Tarihi Türk Yazı Dillerinde İmla-Fonoloji İlişkisi", *V. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, Bilkent Üniversitesi, Bulgaristan, 25-28 Eylül 2010.

"Dil Çalışmaları İçin Yunus Emre'nin Yeni Yayınları Nasıl Olmalıdır?", *X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni*, Eskişehir, 6-8 Mayıs 2010.

"Yaşayan Türk Yazı Dillerinde İmla-Fonoloji İlişkisi", *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi*, İzmir, 19 Nisan 2010.

"Türkiye Türkçesi Ağızlarında Dış Lehçe Unsurları Üzerine", *IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, Bilkent Üniversitesi, Kırım-Ukrayna, 25-28 Eylül 2009.

Gürer GÜLSEVİN-Cemil KIRIMOĞLU-Selma GÜLSEVİN (Kırım, 2007)

“Eski Türk Ortak Yazı Dilinin Yapısı Üzerine”, *Uluslararası III. Türkoloji Kongresi*, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 18-20 Mayıs 2009.

“Rumeli Türkçesi Çerçevesinde Türk ve Balkan Dillerinin Etkileşim”, *Uluslararası Türkçenin Balkan Dillerine Etkisi*, Üsküp-Makedonya, 29 Mayıs 2009.

“Eski Anadolu Türkçesi Ağzları Üzerine”, *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 20-25 Ekim 2008.

“Ortak Türk Kodlama Sistemi (Alfabeti)”, *XI. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı*, Baku-Azerbaycan, 17-19 Kasım 2007.

“Kutadgu Bilig’de “Denk Çiftler”in Kullanılmasında Vezin Kaynaklı Tercihler”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 23-26 Ekim 2007.

“Kaşgarlı Mahmut’un Diyalektler Hakkında Verdiği Bilgilere Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *“Kaşgarlı Mahmut ve Türk Dünyasının Dil, Edebiyat, Kültür ve Tarihi” Uluslararası Konferans*, Bişkek-Kırgızistan, 26 Nisan 2007. (Basılmış şekli: Bişkek 2007, s. 31-41)

“Oğuzca ile Çuvaşça Arasındaki Koşutluklar”, *Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı II*, Bilkent Üniversitesi, Bişkek-Kırgızistan, 25-30 Eylül 2007.

“Oğuzca Olmayan Türk Lehçelerindeki Oğuzca Unsurlar ve Bunlara Teorik Bir Yaklaşım”, *Büyük Türk Dili Kurultayı I*, Başkent Üniversitesi, Ankara, 26-27 Eylül 2006. (Basılmış şekli: *Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, s.75-93).

“Tarihi Türk Lehçelerin Anlaşılabilmesi İçin Yaşayan Lehçelerin Önemi”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, Çeşme-İzmir, 9-15 Nisan 2006.

“Tarihi Metinlerin Anlaşılmasında Yaşayan Diyalektlerin Önemi: Kırşehir ve Yöresi Ağzları Örneği”, *II. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir, 13-14 Ekim 2005.

“Oğuzca Olmayan Tarihî Metinlerde Oğuzca Unsurlar ve Nehcü’l-Feradis Örneği”, *46th Meeting of Permanent International Altaistic Conference*, Ankara, 22-27 Haziran 2003. (Basılmış şekli: *Uluslararası Sürekli Altayistik Konferansı Bildirileri*, Altay Dünyasında Gündelik Hayat, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.163-175).

“Ağız Araştırmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak İli Ağzı Örneği”, *4. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Türk Dil Kurumu, Çeşme-İzmir, 25-29 Eylül 2000. (Basılmış şekli: *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.727-740).

“Göktürk Anıtları ile Yaşayan Üç Lehçemizin (Çuvaş Türkçesi, Halaç Türkçesi, Yakut / Saha Türkçesi) Tarihî ilgi Düzeni”, *III. Sovyet Türk Kollokyumu*, SSR Kazakistan Cumhuriyeti, Almaata, Haziran 1990. (Basılmış şekli: TDAY Belleten 1990, Ankara 1994, s. 55-64).

“Kırk Vezir Hikâyeleri”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, Tebliğler I. Türk Dili, Cilt 1, İstanbul 1985, s. 117-126.

Ulusal Toplantılarda Sunduğu Bildirilerinden Bazıları

“Anadolu’da Türkçenin Yazı Dili Olma Süre-

cinde Ağızların Yeri”, *Türkçenin Yükseliş Çağında Bursa’da Dil-Kültür ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, Bursa, 4-5 Haziran 2010.

“Ağız Araştırmalarında Metod Problemi”, *I. Ulusal Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 11-13 Eylül 2006.

“Sözün Özü: Türk Milleti Demek Türk Dili Demektir (M. K. Atatürk)”, *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*, ANAÇEV, Ankara, 3-4 Mart 2003.

“Uşak İli Ağızlarının Ortak Özellikleri ve Ağız Bölgeleri”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, Uşak, 25-27 Ekim 2001, (Basılmış şekli: *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, Cilt 1, Uşak 2001, s. 63-70)

“Osmanlı Türklerinde Dil”, *Osmanlı Türklerinde Dil ve Edebiyat Paneli*, Uşak, 10 Mayıs 1999.

“Türk Dünyası ve Alfabe Meselesi”, *Çağdaş Türk Eğitiminin Meseleleri I*, USİAD Yayınları, Uşak 1995, s. 8-24.

“Malatya ve Çevresindeki Elyazması Türkçe Eserler”, *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, Malatya 1987. (Basılmış şekli: Tebliğler, İstanbul 1988, s. 140-149).

“Eski Anadolu Türkçesinde Dative (Yönelme Durumu) Ekinin Kullanılışları ve Fonksiyonları”, *VIII. Milli Türkoloji Kongresi*, İstanbul, 1987.

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makalelerinden Bazıları

“Eski Anadolu Türkçesinde Uzun Ünlüler Üzerine”, *Dil Araştırmaları*, Sayı 5, Güz 2009, s. 39-56.

“Rumeli Türkçesi Çerçevesinde Türk ve Balkan Dillerinin Etkileşimi”, *Turkish Studies*, Ahmet Buran Armağanı, Volume 4/8, 2009, s.48-64, <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi21/6-gulsevingurer1818%28Duzeltme%29.pdf>, (Bildirimetnidir: Uluslararası Türkçenin Balkan Dillerine Etkisi, Üsküp-Makedonya, 29 Mayıs 2009).

“Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler Ve Çepni Ağızları Üzerine”, *Turkish Studies*, “Hamza Zülfikar Armağanı”, Volume 3/3, Spring 2009, s. 1067-1080 <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi9/0gulsevingurer.pdf> (Bildiri metni: I. Uluslararası Diyalektoloji Çalıştay, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimagosa-Kıbrıs, 15-19 Mayıs 2008).

“Kutadgu Bilig’in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: Denk Çiftler”, *Turkish Studies*, Volume 2/2,

Spring 2007, s. 276-299, <http://www.turkishstudies.net>.

“Türkiye Türkçesi Ağızlarında h Sesi Üzerine”, *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı Belleten* 2001, C. I/II, Ankara, 2003, s.129-146

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makalelerinden Bazıları

“Bilimsel Tartışma Tipleri ve Türk Dili’ Dergisinde Dil Tartışmaları”, *Türk Dili*, Türk Dil Kurumu, Ankara, Nisan 2010, Sayı 700.

“Oğuzca ile Çuvaşça Arasındaki Koşutluklar”, *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s.162-179 (Bildiri metnidir: *Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı II*, Bilkent Üniversitesi, Bişkek – Kırgızistan, 25-30 Eylül 2007).

“Kutadgu Bilig Türkçesinden Anadolu Ağızlarına”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı), Yıl: 2006/1, Sayı 20, s. 109-121.

“Ağız Araştırması İncelemelerimizde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar (2): Değişmenin Yönü Bakımından Yapılan Yanlışlıklar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. V-1, İzmir 2005, s. 59-63

“Bir Ünsüz Düşmesi Tipi Daha: Ünsüz Yitimi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, Osman Nedim Tuna Özel Sayısı, İstanbul 2002, s. 131-136.

“Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtilere Eklemeleler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IV, Sayı I, Afyon Haziran 2002, s. 37-49.

“Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine”, *İlmi Araştırmalar*, Cilt XIII, İstanbul 2002, s. 35-50.

“Türkiye Türkçesindeki Birleşik Zarf-Fiiller Üzerine”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II, Sayı 2, Afyon 2001, s. 122-143.

“Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde, Şartlandırılmış Yanlışların, Düşündürme-Sorgulama Soruları İle Düzeltilmesi” Yöntemi Üzerine Bir Örnek”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 3, Afyon 1999, s. 37-44.

“Kazak Türkçesiyle Nasrettin Hoca (Kojanasır) Fıkraları”, *Kardeş Ağızlar Türk Lehçe ve şiveleri Dergisi*, Sayı 6, Nisan-Mayıs-Haziran 1998, s. 10-15.²

² *Afyonkarahisarlı Kalem ve Kelam Erbabı* adlı çalışmam sırasında Prof. Dr. Gürer Gülsevin’den alınan bu bilgilerin genişletilmiş şekli için bk. dipnot 1’de agm.

BEN KİMİM BİLİR MİSİNİZ?

Osman DOĞAN

Çifte nöbetçiydiler.

Bu iki yağız Afyonlu aynı köyün delikanlılarındandı. Birinin ismi Öksüz Mehmet, birinin ki Hasan'dı. Bunlar hem birbirlerine dost, hem birbirlerini kıskanan, birbirlerinin muvaffakiyetini çekemeyen iki arkadaştı.

Onların bu huyunu bilen yüzbaşı kıskandırmamak için ikisine de birer vazife verirdi. Ve işte bugün onlar gene beraber olarak çifte nöbetçiydiler...

Gündüzkü cidalin (muharebe) tesiri ile yorgun gözüken her iki tarafta da hiç ses seda yoktu. Yalnız nöbetçilerin ara sıra teati ettikleri parolalar...

-Öksüz!..

-Ne var?

-Bakın hele çalının yanına.

-Bir şey göremiyom be.

Bu ses Afyonlu arkadaşların sesiydi.

-Hasan be... Ben de gördüm.

-Demedimmiya sana. Orada iki gancık var. Bak hele gıpırdaşırlar.

Bu iki arkadaşça orada iki düşman olduğu tahakkuk etmişti. Öksüz Mehmed'in sesi o kabuslu gecede bir top gibi gürlendi ve taaa kumandanın çadırına kadar gitti.

-Ulan kerata!

Diye bağırdı.

Bu arada Hasan diğer nöbetçilere haber vermek üzere öttürmeğe başladığı düdüğü iki tüfenk sesi ile birdenbire sustu.

Düşman ateş etmişti. Fedakâr Hasan gözlerini ebediyen kaparken Öksüz Mehmed'in şimşek gibi fırlayarak kaçan iki gölgeyi kovaladığını gördü. İşte o kadar...

Projektörler etrafı gündüz gibi aydınlatmıştı. Silah sesine uyanan neferler meydanda toplanıyorlardı. Hasanın bulunduğu yerde gittikçe kalabalık fazlalaşıyordu. Ve askerlerin uzaktan uzağa;

-Hasan ölmüş!..

-Hasan'ı vurmuşlar!..

-Hasan şehit etmişler!..

Sadaları duyuluyordu. Kumandan da orada idi. Öksüz Mehmet yoktu. Nihayet düşman tarafından o da gözüktü. Ağzında üzerinden henüz kanlar damlayan kasaturası ve iki elinde de henüz kesilmiş iki baş vardı. Gözleri büyümüş... Kasaturadan ağzına bulaşan kan çehresini bir kat daha heybetleştiriyordu. O Hasan'ı canlı zannediyordu. Yanına sokuldu. Fakat onu yerde gözleri kapalı görünce şaşırıp, durdu ve kızardı. Oyunu

kaybetmiş bir pehlivan gibi kolları sarktı, başı göğsüne düştü, hayretten açılan ağzından kurtulan kasatura Hasan'ın ayağı ucunda yere saplandı.

Öksüz Mehmet şehit olmayı büyük, şerefli, yüksek bir merteye olarak biliyordu. Şimdi ise Hasan onu geçmiş, o yarı yolda kalmıştı. Mahcup ve bitkin bir sesle inledi;

-Dinine yandığının Hasan'ı... Beni yendin ha... Beni geçtin ha... dedi.

Hasan bu iniltiyi duymadı bile. O, başı gerilmiş, göğsü çıkmış, kolları kabarmış gururundan, yanındakilere, hatta köyünün imamı kadar sevdiği yüzbaşısına bile ehemmiyet vermez bir tavırda gözlerini kapamış yatıyordu. Sırtındaki toprak rengi sade ceketinin yalnız bir süsü vardı. O da göğsünün solundaki küçük cebin altında çıkarak bir kavis çizdikten sonra gene sol taraftan akarak toprağın âmakına kadar ilerleyen koyu kırmızı bir şerit... Hasan'ın kanı idi.

Öksüz Mehmet, bu sefer daha coşkun bir tarzda gözlerini Hasan'ın mağrur yüzüne dikerek bağırdı;

-Beni geçemen ulan. Yarınki muharebede sana yetiyeceğim. Göreceksin.

Ertesi gün güneş ziyalarını pembe, beyaz bulutlar arasından dünyaya yayarken; bir borunun tunç sesi geniş ufuklar arasında uzun uzun çınladı. Ve bunu takiben kesik kesik şu emirler duyuldu.

-Süğü tak!

-Topçu ateş!

-İleri marş, marş!

Az zamanda o geniş ova kılıç şakırtılarıyla ve bunların arasında pek sönük kalan bağırmalarla, ölenlerin istimdatları ile doldu.

Akşama kadar bila fasıla harp edildi.

Güneş batarken her şey sükut etmişti... Yalnız meydanda kanlar içinde, vurularak henüz ölmemiş olanların istimdat sedaları ve Allah'a ettikleri dualar duyuluyordu.

Derhal berhayat kalanlar sayıldı, künyeleri tutuldu... Öksüz Mehmet'in künyesi şehitler kısmına geçmişti.

Mehmet, sekiz kadar kurşun yarası almıştı. Fakat onu asıl şehit eden göğsünün tam ortasında büyük bir delik açan gülle idi. Onun cesedi başında yüzbaşı ve arkadaşları ağlarken, o azimkar çehresini gökte beliren ve kendisine göz kırpan bir yıldıza dikmiş "Ben kimim bilir misiniz?" der gibi bir vaziyetle bakıyordu.¹

¹ Osman DOĞAN "Ben Kimim Bilir misiniz" Vakit gazetesi 15 Temmuz 1930 tarihli nüshası

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

TANDIR ÇORBASI

Malzemeler

- 250 gram haşlanmış et
- 1 litre et suyu
- 1 litre sıcak su
- 1 bardak yoğurt
- 1 yumurta
- Yarım su bardağı un
- Yarım limon suyu
- 1 tatlı kaşığı karabiber
- 1 yemek kaşığı tuz
- Dere otu

HAZIRLANIŞI

Et biraz kavrularak üzerini 3 parmak geçecek kadar su eklenerek 1 saat haşlanır. Haşlanan et süzülür. Etler ince ince didiklenir. Başka bir kaptaki su ile birlikte yoğurt ve yumurta ezilir. Un da eklenerek karıştırılır. Azar azar et suyundan eklenir. Daha sonra tüm et suyuna karışım dökülür. Karışım karıştırılarak kaynatılır. Kaynamaya başlayınca etler eklenir. En son tuz eklenir, ocağın altı kapatılır. Üzerine tereyağı eritilerek pul biber, dereotu ile servis edilir.